UNIVERSAL
LIBRARY

OU-234458

UNIVERSAL
LIBRARY

23455.

الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم یحزنون

۱۰۵۸

معین الاولیاء

مشتمل بر حالات تفصیلیہ تاریخیہ حضرت قطب الواصول والمتقین محبۃ اللہ علی العالمین

حضرت خواجہ بزرگ ہند الولی معین الدین حسن سنجری ثم الاجمیری

قدس اللہ سرہ وفاض علینا برہ

و انتا لیفات و اوراد و تصنیفات فائقہ

قدوۃ المتقدمین و المتاخرین عمدۃ العلماء و ثمرۃ الشجرۃ النبویہ التی

اصلہا ثابت و فرعہا فی السماء رئیس العارفین امام المصنفین

جناب قاضی سید امام الدین خان صاحب

ڈپٹی کمشنر ضلع اجمیر۔ مظلہ العالی

مطبع معین الہند اجمیر شریف باہتمام محمد سکندر خان صاحب مالک مطبع ہذا طبع پذیر شد

سب ضابطہ جبٹ ہی کی گئی

فهرست مضامین مجموعه نسخه معین الابدال بر یکجا باوراق مرقومه در دو فرع مشتمل است

نمبر شمار فصل	نمبر شمار فرع	خلاصه مضامین	صفحه
اول	.	حالات و مقالات حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا قدس سره	الف تا ۱۶
〃	.	آمدن آستانه مالیه	۱۷ الف تا ۲۰
دوم	.	تمهید علیا المنهدی حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا قدس سره	۲۵ الف تا ۲۶
〃	.	حوالهٔ کتب منقولی و تاریخی در اثبات اولاد حضرت خواجه بزرگ قدس سره	۲۷ الف تا ۳۳
〃	.	حوالهٔ فرامین شاهان دهلی به اثبات صدر	۳۴ الف تا ۱۱۱
〃	.	حوالهٔ تذکره و احکام دولت انگلشیه به اثبات صدر	۱۱۲ الف تا ۱۲۵
〃	.	تذکره انصاب الاولاد حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا قدس سره	۱۲۶ الف تا ۱۵۳
〃	.	گزارش دربارهٔ اولاد و تردید اهل انکار	۱۵۴ الف تا ۱۷۰
سیوم	اول	از حضرت خواجه قطب الاولیا قدس سره	۱۷۵ الف تا ۱۸۸
〃	اول	از حضرت سلطان المشایخ نظام الاولیا قدس سره	۱۸۹ الف تا ۲۳۳
〃	دوم	از مخدوم علاء الدین صابر احمد قدس سره	۲۳۴ الف تا ۲۶۱
〃	دوم	از خواجه حمید الدین سلطان البلکین ناگوری قدس سره	۲۶۱ الف تا ۲۷۵
چهارم	.	ذکر آستانه سعیده دبناردا الخیر اجمیر	۲۷۶ تا ۲۸۵
〃	.	تعمیرات و متفرقات بیرون شهر	۲۸۶ الف تا ۳۰۰
〃	.	فهرست مناجات و فهرست صحیح و اغلاط و دیگر متفرقات	۳۰۱ تا آخر

الجمد
قاضی سید امام الدین
عفی عنه الاثر

بعون الملک المعین الوھاب

کتاب مستطاب جامع حالات و ملفوظات و مناقب و مقامات حضرت خواجہ خواجگان ولی الہند
غریب نواز حضرت خواجہ معین الدین چشتی سنجری ثم الاجمیری قدس اللہ سرہ العزیز

مسمی بہ

معین الاولیاء

تصنیف ادیب لبیب و شاعر بلیغ جناب منشی قاضی سید امام الدین حسن خانصاحب

بماہ ربیع الاول سنہ ۱۳۱۲ھ

مطبع معین الہند اجمیر شریف میں زیور طبع سے آراستہ ہوئی

۲۹۷۶۷
۱۰۵۸

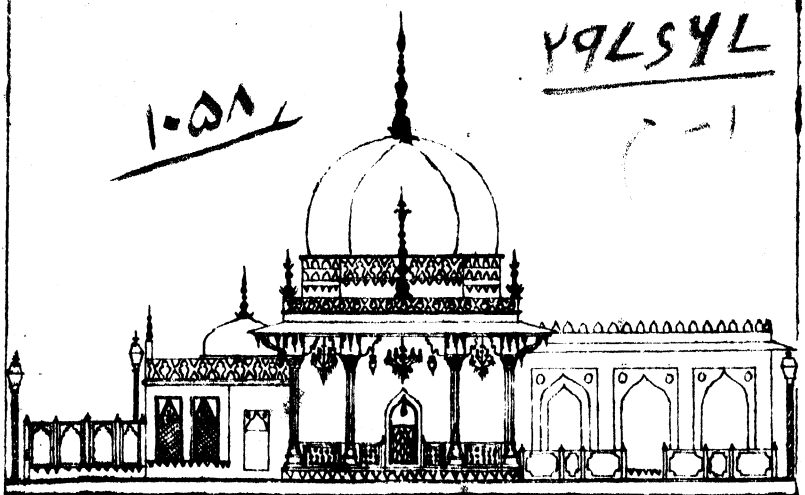

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد بیحد و ثنائے لاتعد مر خدائے را کہ شاید نوع انسان را بزیور علم و دانش بیاراست و درود نامحدود نثار خاتم المرسلین و علی آلہ و اصحابہ اجمعین۔ کہ تخلیق ہیجدہ ہزار عالم و تفصیل بنی آدم از وجود باجود وی بوجود آمد۔ و از پرتو جمال عالم افروزش ظلمت کفر از میان زمان و زمانیان برخاست۔ اما بعد فقیر حقیر درویش سیئہ ریش قاضی سید امام الدین بن سید منیر الدین کہ از کمترک دُرر ربایان خدمت مرشدی و مولائی سراج بزم حقیقت نور العین عرفان و معرفت شمع شبستان محامد و وحدت حضرت خواجہ الہ بخش چشتی توسوی است۔ بر ہمونی طالع بیدار و مساعدت روزگار جمعیت مطالعہ کتب سیر و سلوک و تواریخ و ملافیظ بہمرساید و بر حالات و مقدمات اولیاء کاملین و بزرگان دین کماہی عز آگہی یافتہ بتقاضائے ایران طریقت شعار و ہمزبان مدت آشنا نظر بہ استعداد و اجتہاد نیمینی گماشت کہ برخے از حالات و مقالات مرشد السالکین تاج المقربین و المحققین مہر سپہر ایمان و ایقان حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء معین الحق و الملۃ والدین حسنی الحسینی چشتی سنجری اجمیری قدس اللہ سرہ العزیز در ضبط تحریر و ربط تسطیر آوردن موجب سعادت دارین و مفاخرت نشاتین خواہد بود۔ لاجرم کمر ہمت درست کردہ بہ ترتیب این رسالہ کہ مشتمل بر چہار باب است سعی موفور

بجائے خود رسانید۔ باب اول مشتمل بر حالات و مقالات حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا۔ باب دوم متذکرہ اولاد جسمانی۔ باب سوم در ذکر اولاد روحانی مشتمل بر دو فصل و دو فرع۔ باب چہارم مشتمل بر تذکرہ بنائے امیر و آستانہ عالی و مقامات بزرگ و قدیم۔

باب اول

مشتمل بر حالات و مقالات حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء

مخفی مباد کہ حضرت خواجہ را اصل از سنجر نواح خراسان است و قتیکہ پدر بزرگوارش داعی اجل را لبیک گفتہ خواجہ غنوان شباب بود۔ روزے بخانہ باغے کہ ازان خواجہ بود لمعہ ذات بصورت مجذوب پدیدار آمد و پارہ نان طلب کرد حضرت خواجہ بصداق وَاَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ چند دانہ خرما از زانی فرمود صفت مجذوب بر طریق دل و احسان مرغوب آمد و چند ثمر بہ لعاب دہن آلودہ بحضرت خواجہ مستر کردہ بخورد نش استبداد فرمود۔ ازانجا کہ مشیت قضا و قدر ہمبرون بود خواجہ از انکار باز داشتند و بتسلیم مجذوب تسلیم نمودند منقول است کہ ازان زمان غلبہ عشق و محبت بر حضرت خواجہ استیلا یافت تا آنکہ حرف حب الوطن را از صفحہ خاطر بہ کذلک محسن طلب محکوک کردہ حزمۂ ترک علائق در بر راست کردند تا از ہجوم و کثرت دیار و دیار روے نیافتہ باتحصال سلوک معنی کہ در صورت مجذوب مشاہدہ فرمودہ بودند پائے شوق در وادی طلب و بیابان تعب نہادند۔ درین صعوبت و سفر پیش از ہمہ ہا کہ حضرت خواجہ را بر صورت جذب معنی و سلوک متنبہ فرمود کلہم غیب بود اما بہ اسباب ظاہر علوم دینیہ را در سمرقند و بخارا اکتساب فرمودہ مقام یقین را بہ عین الیقین افزودند۔ تا آنکہ بکمال جذبہ بشوق عنان گسستہ و ستیزان کشان بہ وسعت آباد بغداد رسانید زیرا کہ منبع آثار ازلی بانکشاف رموز خفی و جلی ہمدین مقام موعود و معہود بود چنانچہ بخدمت قطب الکونین شیخ المغربین و المشرقین حضرت خواجہ عثمان ہارونی

قدس اللہ سرہ العزیز فائز شدہ بخش کمال ازان سرمایہ بخشش و دریا نوال اخذ فرمودند میگویند کہ حضرت خواجہ
مدت بست سال در سفر و حضر بخدمت حضرت مرشد برحق سپری شد و انجام کار خلعت خلافت و اختصاص
رخصت و یافتہ خیر باد گفتند و در آنجا بہمدان و تبریز نزول مکرمت فرمودہ با عیان و اشراف دین اکتساب
نعم البدل فرمودند۔ آوردہ اند کہ حضرت خواجہ اکثر بمقابر جائے خوش مے آمد و بعد از ہفت یوم پارۂ
نان کہ بیشتر از پنج مثقال نمے بود افطار میکرد۔ ملبوس او دنا مانوس وجود بحالت شکست ریخت بایپوشند
درست میفرمودند بیشتر بر اخفائے راز و حفاظت امر حق جہد بلیغ منظور و ہمگاہ عزلت و وحدت مقصود
بود۔ از ہجوم و کثرت نفور بودند۔ اخلاق عمیم و فیض مستقیم داشتند ہم درین اثناء حضرت خواجہ راہ آذربائیجان
و محیر آن صورت قیام در پیش آمد۔ ازانجملہ واقعہ زمان در دو سبزوار قابل بیان است۔ وقتیکہ حضرت خواجہ
در سبزوار رسید۔ حاکم سبزوار محمد یادگار نام کہ بغایت شقی المشرب ناہنجار روزگار بود۔ بانتباہ ورود سعود
بر خویشتن برافروخت و بتردد آزار حضرت خواجہ برآمد۔ اما چون نظرش بر جمال جمیل مبارک رسید
مے اختیار لرزیدن آغاز کرد و بحال خود نماند و عاقبت کار از ارادہ ناسزا استغفار خواندہ تائب گردید
بتلقین و تصرف حضرت خواجہ بیعت اختیار کردہ بترک تعلق اہل و عیال بر کاب فیض انتساب
تا بہ حصار شادمان خود را رسانید و بارشاد حضرت خواجہ تلقین و تدریس آنجا باو مفوض شد حضرت
درویش حمالی مولف سیر العارفین میفرماید کہ او قبر شیخ محمد یادگار در حصار شادمان دیدہ است بالآخر
حضرت خواجہ بمدینہ نبوی عازم شد و بعد ادائے مناسک حج با یملے حضرت صدر النبوت بصوب
اجمیر ورود مسعود اتفاق افتاد۔ در آن زمان اجمیر بحکومت ہندیان بود و راجہ پتھورا نام فرمانروائے
الحال کہ حضرت اجمیر منبع اسلام و مرجع اہل اسلام است۔ در آن ایام معدن کفر و منظر کفار بود حضرت
خواجہ در اجمیر رسیدہ اولاً جائیکہ طرح اقامت انداخت درخت سایہ دار بود کہ اکنون بجایش مسجد بنگ گنبد و حوض
آستانہ شریف واقع است شخصے از ملازمان راجہ بزرطرح و حضرت خواجہ را مانع آمد و حضرت خواجہ از انجا رخت اقامت برداشتہ
بر لب تالاب کہ انا ساگر مشہور است قیام فرمودند۔ ساحل تالاب ہمہ از بت و بتخانہا معمور بود و جز
صدائے ناقوس و غلغلہ ہر ہر صدائے دیگر از شام تا سحر جا گزین گوش و ہوش نمیشد۔ روزے

بمقتضائے مذہب و تسلیم طینت باخدام حضرت خواجہ برہمن بچگان حسد بردہ از غسل و وضو مانع
آمدند چون بر حقیقت حال حضرت خواجہ را اطلاع شد۔ بخادمے امر فرمودند کہ از آب تالاب بقدر
یک کوزہ گلے بردارد و ہنوز کوزہ آب برداشتہ بودند کہ ہمگنین آب تالاب رزق زمین و بخار آسمان گردید
و نشان نباوت و تراوت در ہمین تالاب معدوم و مفقود گشت۔ ازین ممر بر انقلاب عظیم و آفت کثیر بر حال
نوع انسان و حیوان متاثر شدہ۔ و فریاد العطش گویان محسوس و مشہور بود۔ باظہار این چنین آیات
ہیبت سمات و خوارق عظمی و کرامت کبری مسمی شادی کہ از قوم جان معبود و مسجود و مسجود بود خویشتن را
بحضرت خواجہ بزرگ رحمۃ اللہ علیہ رسانیدہ بہ تسلیم اسلام و بیعت خدام معزز و مباہی شد۔ چون
این واقعہ ہوش ربا براجہ پتھورا رسانیدند۔ مادرش یاد داش داد کہ با این چنین صاحب ہیبت و عظمت
مقابلہ و مجادلہ کردن و شتہ تیز بر پائے خود کوفتن است باید کہ خویشتن را ازین نزاع و نفاق باز داری
امّا راجہ پتھورا کہ فتاوت ازلی و سفاہت سرمدی تقدیرش بود بر گفتہ پیر زال خیال نکرد و بصحب
کے از پرستاران خویش اجپال جوگی را کہ در فن سحر و افسون ید طولے داشت اطلاع فرستاد و استمداد
و استعانت درخواست کرد۔ جوگی مذکور بہ نارسش اسباب سحر و فسون کہ از قبیل مار خونخوار و عقرب جرار
بودند خود را بہ اجمیر رسانید۔ و با خدام حضرت خواجہ بزرگ طرح مقابلہ انداخت و عاقبت کار منہزم و مخذول
گشتہ و خود بمعیت راجہ پتھورا در حضرت خواجہ رسانیدہ بصد تضرع و الحاح عفو تقصیر التجا کرد
حضرت خواجہ امر بمرزش فرمودہ اجپال را بخلعت اسلام معزز و مفتخر فرمود۔ امّا راجہ پتھورا کہ سعادت ابدی
مقدرش نبود از صراط مستقیم سعادت و ہدایت آوارہ و شقاوت ادبار و ضلالت گشتہ بدولت شکر اسلام
گرفتار نیامد و بالآخر در اصل جہنم شد۔ آوردہ اند کہ حضرت خواجہ را مجاہدات عمل و محافظت کلام چندان بود
کہ در یک روز۔ دو ختم و بیک شب ہزار رکعت بنماز میگذرند و گاہے بسکون و گاہے باضطراب
اقوال درد انگیز را با دل دردمند مقابلہ مینمودند۔ حضرت خواجہ بار سوم کہ از سفر حجاز معاودت فرمود
تا مدت چہل سال کہ صدمان عین الوصال بود۔ در دار الخیر اجمیر علی الاتصال قیام فرمود غیر آنکہ
بنظر تصحیح و تنقیح مہمات موضع ماندن کہ وجہ معاش فرزندانش بود یکبار تا بہ دہلی نقل و حرکت

ناگزیر افتاد سلسلۂ نسب پاکش بواسطۂ امام موسے کاظم رضی اللہ عنہ بہ امیر المومنین علی ابن ابی طالب
کرم اللہ وجہہ منتہی میشود۔ سید حسن ملقب بخواجہ معین الحق والدین حسنی بن سید غیاث الدین۔
بن سید نجم الدین۔ بن سید عبد العزیز۔ بن سید ابراہیم۔ بن سید ادریس۔ بن حضرت امام موسے کاظم
بن حضرت امام جعفر الصادق۔ بن امام محمد باقر۔ بن امام علی سجاد۔ بن امام حسین شہید اکبر بن علی
مرتضے شیر خدا رضی اللہ تعالے علیہم اجمعین۔ بعضے کہ در نسبت سیادت حرف زدہ اند قصور تحقیق و غلط
فاش است۔ منقولست کہ حضرت خواجہ بزرگ مریدان و متبعان بسیار بودند۔ اما صفے را کہ
کہ بتصدیق ریاضت و تشریف خلافت سرافراز فرمودند تفصیل انیست۔ خواجہ قطب الدین
شیخ حمید الدین صوفی۔ شیخ فخر الدین فرزند اکبر حضرت خواجہ بزرگ سید ضیاء الدین فرزند دوم
حضرت خواجہ بزرگ۔ شیخ معین الدین۔ قاضی حمید الدین محمد عطا ناگوری۔ اجپال معروف بہ عبد اللہ
سید وجہ الدین مشہدی۔ شیخ برہان الدین۔ شیخ احمد۔ شیخ محسن یاسن۔ شیخ سلیمان غازی
شیخ شمس الدین۔ شیخ حسن نیساط۔ شیخ احد الدین کرمانی۔ بی بی جمال حافظہ بنت حضرت
خواجہ بزرگ شیخ مسعود غیر سالار مسعود غازی۔ ازینہا ہر یکے صاحب مقام و مرجع کافہ انام بود
اما بنام قطب الاولیا خواجہ بختیار کاکی قدس اللہ سرہ العزیز۔ و شیخ حمید الدین صوفی التوالی
الناگوری کہ بسلطان التارکین معروف است قرعۂ فال زدہ بودند و ازین ہر دو یکے را بہ دہلی
و دیگرے را بہ ناگور سر بر آرائے خلافت و ارشاد فرمودند و از کلمات فیض آیات اوست
نکما قال فی دلیل العارفین فرمود دل عاشق آتشکدۂ محبت است ہر کہ در و فرد آید بسوزد
ازینکہ ہیچ آتش مشتعل تر از نارہ محبت نیست و فرمود کہ از سیل آب روان صدا بر مے خیزد ہمین
کہ در دریا میرسد خاموش میگردد۔ فرمود شنیدم از خواجہ عثمان ہارونی رحمۃ اللہ علیہ کہ رب العزت را
دوستا نند اگر در عالم و نیا یک چشم زدن محجوب باشند ابو د شوند۔ فرمود کہ از حضرت خواجہ
عثمان قدس سرہ باستماع رسید کہ ہر آنکہ این سہ خصلت دارد حضرت سبحانہ تعالے او را
دوست میدارد۔ اول سخاوت ہمچو سخاوت بحار دوم شفقت بسان شفقت خورشید نصف النہار

سوم خلق ما نند زین فرمود مصاحبت صاحبدلان بازکار نیک و صحبت بدبر شتان بتر از اعمال بد فرمودند مقدم مرید مستحکم انگاه شمارند که فرشته چپ هیچ عمل بد تا مدت بست سال بنام او ننویسد فرمود بجز الا حضرت خواجه عثمان هارونی قدس الله سره العزیز که درویش محق درویشی انگه باشد که از وی در عالم فنا هیچ باقی نماند علامت محبت و اطاعت است و ترس که مبادا دوست آزرده شود مرعارفان را مقامیست و گهی که بران مقام فائز باشند همه عالم و عالمیان را در فصل دوم گذاشت نه بینند - عارف کسی است که هر چه خواهد در پیش آید - و هر چه گوید جوابش نشنود و کمترک قدر عارف آنست که موصوف بصفت حق باشد و اگر کسی بصورت مدعیانه پیش آید بزودی او را بتحت الزام رساند - فرمود سالها در ین کار مجاهد بودیم عاقبت کار غیر از هیبت نصیب ما نشد - فرمود گناه چندان مضر نیست که تشهیر و تشویر برادر مسلمان فرمود - آیت حق شناسی فرار از دنیا و سکوت در معرفت است - بهر دان منازل معرفت به بقصد نرسند تا از معارف حقیقی سراغ نیابند - فرمود - دلیل شقاوت اینست که با وجود گناه نازش قبول دارد فرمود کسیکه انعام یافت از سخاوت یافت - درویش کسی را گویند که ارباب حاجت را محروم نگذارد مطبوع خاطر درویش آن بود که با درویش به نشیند و غیر مطبوع آن که درویش از نشینی درویش احتراز کند عارف بودن بحق این است که محو دنیی باشد - قانع و متوکل کسی را گویند که برنج و درد که از خلائق بر سد نه بران شکایت باشد نه حکایت عارف را مرگ محبوب باشد در اخبار متروک دیاد حق مانوس عارف را چون باد در دهد از واقعات شب هر انچه که گذشت یاد ش نماند علم قلزم ناپیدا کنار است و معرفت جوی پیدا کنار پس علم خدا و معرفت بنده از نجا است فرمود ذات عارف چون آفتاب بی تا بد و همه عالم از ان انوار بی بهره فرمود - نماز تقرب است و معراج مومن نماز - هر که نماز را بتصدیق ادا نه کند بر بالا ت عالم حقیقت و قرب بنهایت نرسد *

در تذکره خوارق عادات حضرات خواجه بزرگ منقولست که حضرت خواجه همه شب بجواب و

استراحت میل نفرمود۔ و بر زمین پشت نزده نیاسود۔ زمانیکه پس از افاقه مراقبه بنظرش در آمد
از اهل فسق و فجور می افتاد۔ تائب و تارک می شد و اگر بر کافر نگاهی میکرد بشرف اسلام
و دولت ایمان می یافت روزے حضرت خواجه در یاد حق مستغرق بود۔ همدرین زمان یکے از
مریدان خدمت دولت پابوس دریافت و التماس کرد که بادشاه در باب استخراج او
فرمان داده است پرسیدند که بادشاه کجاست عرض کرد که بنظر تفریح و تفرج بیرون شهر بسمت
مرغزار بر اسپ سوار رفته است حضرت خواجه تامل فرمود۔ و بعد ساعت ارشاد کرد که تردد
دازین اندیشه بیجا مطمئن باش امروز بادشاه را اجل بر سر رسیده است ناگاه پشت اسپ
بر روے زمین افتاده هلاک خواهد شد۔ ساعتے نگذشت که از مرگ بادشاه خبر آوردند۔ فرمود حضرت
خواجه بختیار که تا مدت بست سال در خدمت حضرت خواجه معین الاولیاء خواجه بزرگ بودم۔ گاهے
نه شنیدم که در باب صحت و عافیت خود سخنے گفته باشد اما بجناب رب العزت التجا میکرد
که هرآنقدر که درد و محنت قسمت جهان و جهانیان است به فقیر دلگیر معین الدین نصیب باشد یعنی
حضرت خواجه بزرگ معین الاولیاء با جماعته درویشان نشسته بود۔ درین اثنا سلطان
شمس الدین التمش تیر و کمان در دست گرفته از پیش نظر گذشت چون حضرت خواجه بزرگ بدید
فرمود که این پسر بادشاه دهلی شد نیست عاقبت همچنان شد نقل است روزے حضرت خواجه
بزرگ معین الاولیا با جماعته فقرا همنشین بود و درباره فقر و سلوک ذکر میرفت درین گفت و
شنید دیدند که حضرت خواجه نوبت به نوبت بر یمین و یسار نظر میکند و قیام مینماید از مشاهده
این آثار حاضران متعجب شدند۔ و قتیکه یاران جلساز هم جدا شدند حضرت خواجه بختیار
سبب قیام بار بار و موجب دیدن بسمت یمین و یسار استفسار کرد فرمودند که مرقد مطهر حضرت خواجه
عثمان هارونی چون میدیدم تعظیم مے کردم حضرت خواجه بختیار میگوید که فرمود خواجه بزرگ رحمة الله
که فقیر معین الدین درحضرت بغیبم نخواهد گفت تا مریدان و فرزندانش را بذیل او نه بخشایند
منقول است که هفت تن از کافران در بغداد آتش پرستی میکردند۔ و بعبادت و ریاضت مشهور بودند

هر یکی از یهان شهرت کمال داشت روزے باراده امتحان بقصد خدمت حضرت خواجه درست کی درآمد
زنانیکه جمال باکمال حضرت خواجه را مشاهده کردند از خود رفتند و قشعریره براندام ایشان روئے داد چون
حضرت خواجه قدس سره بدید فرمود که با آنکه شما را بر قوت و قدرت حضرت آفریدگار نظرے هست - اما در
خالق و مخلوق امتیاز ندارید حیف است که به پرستیدن آتش و کوشیدن ناحق کار خود را خراب سکنید
جواب دادند که ما را از آتش دوزخ از بس خوف و خطر است - باشد که از پرستیدن آن عزیز داشتن خیلے ما
رعایت و مسامحت روا دارد حضرت شیخ الاسلام خواجه بزرگ قدس الله سره العزیز باستماع
اینمعنی تبسم کرد - و فرمود که این همه غیر از طاعت و پرستیدن ذات مطلق بدست نه آید آتشے را
رتبه آن نباشد که بحکم حضرت خداوند گار احدے السبوزد - کافران عرض کردند که حضرت شیخ
که غیر یاد حق کار دیگر نه دارد - اگر از آتش سوزان خویشتن را پیش ما محفوظ و مصون داشتن تواند
ما را نماید تا یک لخت از پرستیدن آن آتش که معبود و مسجود مایانست احتراز و اجتناب کنیم حضرت خواجه
چون این سخن بشنید فرمود که اگر مردان خدا را در خرمن آتش بیندازند همه را ان وقت سرد شود - و لطفا
پذیرد - و هیچ زحمتے نه رساند - این بگفت و نعلین پائے راست کشیده در انبار آتش بینداخت
آن همه آتش تیز که شعله خیز و شرارت انگیز بود در طرفة العین سرد شد و لطفا پذیرفت چون نعلین
پاک از ان انبار بر آوردند - دیدند که هیچ آسیب نرسیده است همچنان بود که انداخته بودند - باظهار
انچنین عظمت عظمے و کرامت علیا - ترسا بچگان با عتراف حق و الوهیت حضرت خواجه بزرگ علیه الرحمة
زبان حال بکشادند و از شیوه ناراستی و عقاید ناروا تائب تارک شدند و بدست حق پرست حضرت
شیخ الاسلام حضرت خواجه معین الحق والدین قدس سره بتصدیق ایمان تسلیم اسلام کردند و از آنروز
زمان از خدمت شیخ گشتند - حضرت خواجه معین الحق قدس الله سره فرمود بزرگے بود
که خواجه عطا سلمی نام داشت او تا چهل سال روئے بسوئے افلاک نکرد - استفسار کردند که چندین سال ترا
چه کاری از چیست گفت که از خوف و خشم ساری گورو هیبت فرمائے محشر هنوز نمیدانم که بسوئے
آسمان ندیدن چون است - جواب داد که از بسیاری گفتار و خندها که در مجلس هازده ام فارغ نشسته ام

وہمدین محل فرمود کہ خواجہ فتح موصلی از یاران طریق و بزرگان جماعہ صوفیان بود بہ گریستن و اندوہگین نشستن مداومت داشت از افراط گریہ گوشت رخسار ریختہ بود۔ بعد وفات او را در واقع دیدند گفتند کہ خدای تو با تو چہ کرد در جواب داد۔ بغفران فرمود و از گناہانم درگذشت و زمانیکہ مرا بصعود صعب بردند خطاب آمد کہ فتح از چہ بود کہ سالہا بہ گریستی۔ آنا از رحمت ما نومید و از نبودی بر بسجدہ آوردم و عذر خواستم کہ خداوندا از عفو آمرزش تو حرمان ندانستم۔ آنا از اندیشہ منزل گور و پرسش دیوان محشر و بیرحمی فرشتہ موت خائف و سہمناک بودم و میگریستم۔ فرمان آمد کہ بیش ازین مترس و ایمن باش حضرت خواجہ معین الحق میفرماید کہ خدمت حضرت شیخ الخافقین خواجہ عثمان قدس سرہ را در سفر ہمرکاب بودم۔ جائے خانقاہ بود۔ در آنجا خدمت شیخ صدر الدین محمد احمد را دیدم کہ ہر کہ در آن خانقاہ مے آمد محروم نمیرفت و باہر کہ چیزے مے داد میفرمود کہ در حق من دعائے استقرار و استمرار ایمان باید فرمود۔ و چوان آن بزگوار۔ ذکر گور و قیامت مے شنید مے ترسید۔ و چندان میگریست کہ از چشم خون جگر مے تراوید۔ و بہمین نمط ہفت شبانہ روز در شدت اضطراب و شیون بسر مے برد۔ زمانیکہ غلبہ گریہ و بکا فرصت مے داد و بحال خود باز مے آمد روئے بسوئے محضر حاضر میکرد و میگفت کسے را کہ خصم مرگ در عقب و حریف نفس و ہوا در پے باشد۔ او را بہ سکون و شکیب چہ کار۔ حضرت خواجہ معین الحق قدس سرہ فرمود کہ فاتحہ بہ نظر کشادہ کار و برآمدن احتیاج از بس نافع است۔ از حضرت ختم رسالت صلی اللہ علیہ وسلم در خبر آمدہ است کہ ہر آنکہ کار دشوار و مشکل صعب در پیش دارد فاتحہ الکتاب باین نہج بخواند ..... بسم اللہ الرحمن الرحیم و میم آخر کلمہ را بالام کامہ احمد ضم کند و آمین سہ بار بخواند حضرت سبحانہ تعالے شانہ رحمت فرماید و از رحمت و معونت محفوظ دارد۔ و مرام او بتعجیل و تسہیل برآید و ہمدران محل فرمود کہ وقتے حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم بہ یاران خدمت فرمودند کہ حضرت عزت ہر آنچہ کہ بر برکات و خیرات بر من لطف فرمودہ است پیش ازین بر کسے از انبیا و مرسل مرعے نبود و وقتے مہتر جبرئیل نزول کرد و از حضرت کبریا خطاب آورد کہ در مصحف مقدس سورۂ ہست۔ کہ اگر در

توریت و انجیل بود۔ احدے از امم کلیم و مسیح علیہم السلام جہود و نصاریٰ نگشتے۔ ہمدران زمان حضرت
خواجہ بزرگ فرمود کہ سورۂ ام الکتاب کلی و جزوی عوارض دو دہا را دواست۔ دردمندے کہ
از چارہ و درمان عاجز آید و خوشحال نگردد سورہ مذکور را بائین سنت و فریضہ صلواۃ سحرگاہ مع
بسم اللہ چہل و یک بار بخواند و بدید حق سبحانہ تعالے شانہ شفائے کامل و صحت عاجل از انی فرماید
ہمدرین اثنا شیخ الاسلام حضرت خواجہ بزرگ فرمود کہ وقتیکہ از مشاہیر دیار شام بشہرے رسیدہ
بودم بیرون شہر در غارے درویشے را دیدم کہ در آنجا ساکن و بکثرت مجاہدہ و شدت فقر و فاقہ از لب
نحیف ضعیف و لاغر و ناتوان شدہ بود غیر استخوان از گوشت و پوست چیزے نہ داشت
شیر درندہ مجاور غار نشستہ بود۔ گوے کہ خدمت جانبے متعلق داشت۔ از بیم اینچنین گزند قوی در
معرض تخویف شدم و نتوانستم کہ تقدیم کنم۔ ناگاہ نظر درویش بر من افتاد۔ و بہ آواز بلند گفت
کہ پیش بیاید ہیچ مترس۔ چون نزدیک شدم بہ نشستنم اشارت کرد۔ نشستم روے ادب
بر زمین آوردم۔ اول سخنے کہ بر زبان فیض بیانش رفت اینست درویشے کہ قصد یکے نکند آنرا
قصد او نکند و ازین قبیل بسیار سخنہا گفت بعد ازان از من پرسید کہ از کجا مے آئی۔ جواب
گفتم از بغداد۔ فرمود نیک آمدی۔ باید کہ خدمت درویشان و عاملان شعار کنی تا بزرگتر باشی۔
چندین سال است کہ ہمدرین غار نشستہ ام از خلق و خلایق رمیدہ و در گوشہ قناعت و عزلت آرمیدہ ام
و از ترس نماز مدام میگریم۔ گوے کہ نماز میگزارم۔ و دون ہمت خود شرم دارم کہ اگر قبض ارواح خلائق نماز
از دست بربودے نہ بینم کہ کردم و خواہم کرد باطل و عاطل گردد و جامہ عبادت و طاعت نامقبول و بیگانہ
شمارند ہر آن کسے کہ از عہدہ نماز بدر آید کارے عظیم کردہ باشد۔ خواجہ معین الدین قدس سرہ
میفرماید کہ در شہرے جماعہ مسلمانان دیدم کہ قبل از ہنگام نماز انتظار اذان میکردند از ہیبت موجب
انتظار پیش از وقت پرسیدم گفتند کہ بوجہ اینکہ وقت نماز بہ مذلت و سستی ضائع نہ باشد و ہمیشہ
وقت او کنیم۔ ہمدرین مجلس خواجہ بزرگ فرمود کہ وقتے از حضرت رب العزت بر حضرت موسے علیہم السلام
در صفت جہنم ایحاء شد و فرمان آمد کہ یا موسے علیہ السلام در وقت جہنم دادی ندیدہ ام آن

طبقه هفتم است از طبقات دیگر خطرناک و مصائب انگیز و تیره و تار و هم از افعی عقرب معمر است آگاه
نائره از ان آتشخانه جهان سوز در بن تنگنای عبرت آباد افتد ارض و فلک و شجر و حجر جمله بسوزد
و آب بجا ریسان رو غمش مشتعل گردد و این همه عقوبت و عذاب به دو طائفه مخصوص است اول آنکه
در نماز تغافل و تکاهل روا دارند دوم آنکه سوگند دروغ دروغ یاد آرند و همدرین اثنا فرمود که پیرمرد
محمد اسلم طوسی نامه داشت وقتی به بادغیس کاسوگند راست بر زبان آورد و این در زمان
سکر بود چون بحال آمد از خوردن سوگند راست متنبه شد فرمود که اینک سوگند راست بر قدم
گاه باشد که بوجه دیگر بر زبان آید این بگفت و پیمان کرد که مدت العمر به سکوت و خاموشی بگذارد
بعد ازین تا زمان چهل سال در صدر حیات بود و اتا لب نکشاد و هیچ سخن نگفت همدرین تسلسل
بیان فرمود که رضی رابعه بصری و خواجه حسن بصری و مالک دینار و خواجه شقیق بلخی رحمة الله علیهم
در بصره همنشین بودند و کلام در صدق محبت بود خواجه حسن بصری گفت که دوست در دوستی
صادق آن باشد که چون در درد محنت در پیش آید صبر کند رابعه گفت ازین سخن بوئے
ریا من مے آید مالک دینار فرمود که هر چه از دوست آید بران راضی و شاکر باشد بعد ازین
سخن دراز شده قاه قاه افتاد فرمودند که اینچنین خنده در مقابر منع آمده است که جای
عبرت است از نیکه از حضرت رسول برحق صلی الله علیه وسلم در خبر است که هر گاه که بگورستان
رود آسودگان قبور گویند که اے غفلت شعار اگر آگاه باشی و خبر داری که بر ما چه میگزرد تا از هوا و هوس
بگزری و خوردن و خفتن و آسودن بر خود روا نداری همدرین محل حضرات خواجه فرمود که پیرے
دیدم کرا لب ضعیف و نتهی العمر بود و مشغولی و استغراق بمرتبه غایت داشت چون خدمت
او دریافتم سلام کردم و بخود اندیشیدم که از احوالش چیزے بپرسم پیرزرک بصفائے قلب
نگاشفله دوفرمود که روزے بایاے در گورستان بودم یاے که در صحبتم بود سخن لاابالی و
خرافات بسیار گفتن آغاز کرد من انصت فرقه فرا گرفت ناگهان از درون گور که بران تکیه کرده بودم
ندا آمد که ای غافل وحیف بران کسانیکه از فنا رامنزل فنا دیده اند و ملک الموت در کمین است

خنده و غلا فلانه را انکار نبرند و در مآل کار نظر ندارند حضرت شیخ الاسلام خواجه بزرگ میفرماید که در سلوک
مذکور است که فردای قیامت از عاشقان صفی را فرمان رسد که بهشت و آنچه درانجا عرض تمام
کرده اند بهشت مطلوب نیست که رابعه که بنیت بهشت تر اپرستیده است بهمین اندازه حضرت
خواجه بزرگ نفرموده که دیدن پنج چیز هریکی از عبادات است اول هر فرزندی که در روی والدین
بدوستی حق تعالی بیند اجابت حج اکبر مینویسد قم گفتند در حالتیکه پسر بر قدم مادر و پدر بوسه
تلافی عبادت هزار سال باو رسانند و بیامرزند و قتیکه جوانی گناهکاری و تبه کاری بینهان
سست بنیاد بقتل کرده بود و در خواب دیده بود که بفضل قرب باجابان میخرامد پرسیدند
که این همه علو پایه و سمو مرتبه از چیست جواب داد که مادر پیر زال داشتم و قتیکه بر بالین خانه
میفرستم سر بر پای ضعیفه نهاده خصمت میخواستم و آن ضعیفه عفیفه دعای آمرزشم میکرد
و مبالغت از حق سبحانه تعالی ترا ثواب حج روزی کند چنانکه دعای مادر ضعیفه پایه اجابت
یافت و مستجاب شد و همچون من آواره و مذموم را نجات دادند و بخشیدند حضرت شیخ الاسلام
خواجه معین الحق میفرماید که ایمان مرکز انوار است که در دل مومن قرار گیرد و سده مخلص چندان
که براه ثواب و صنایع قلب مترقی باشد چون بنیکی و صلاح استقامت و استحکام پذیرد
دل مومن لمعه نور گردد و بشتی اعمال تاریکی بپذیرد چون بزشتی اعمال و خباثت همت کند
شقی القلب و منافق گردد چون منافق شد از رحمت حق محروم و مایوس گشت نگاه فرمود که
بر دل مومن هفت حجاب است و بر دور هر حجاب هفتاد فرشتگان در تسبیح و تحلیل مامور
باشند هر آنکه مومن را بیازارد همچنان است که همه فرشتگان ابدالان حجاب مامور باشند
ازار رسانیده باشد منقول است از کتب سیر که حضرت خواجه بزرگ را با حضرت غوث الثقلین
سلطان المشرقین و المغربین دو بار ملاقات واقع شد اول آنکه نخست حضرت غوث الاعظم حضرت
خواجه بزرگ را بدیدن فرمود که روزی معین الحق والدین از قدوه مشایخان زمان خواهد بود دوم آنکه
در قصبه سیالان اتفاق مصاحبت و همنشینی دست داد وقتی حضرت خواجه بحضرت غوث الاعظم

درخواست کرد که چیزے از سخنان حق بیان فرمایند فرمود که سخن حق را ازاویه تنهائی مطلوب است۔
حضرت خواجه بتکرار گفت که در گنج تنهائی رفتن از دو سبب نامناسب است یکے آنکه اگر کشش
حق نیوش پیر دستگیر من برسد باشد که از روے غیرت خاطر پاکش برنجد و موجب نقصان
من باشد زیرا که موازنه کلام و کمال احدے تبقابل رضاے پیر دستگیر خود بهتر نمیدانم و دیگر اینکه
حضار جلسا از دو حال عاری نباشد۔ اغنی محرمانند یا نامحرم و نمیدانم که بدلها چها اندیشند
و خیال حرام بپزند۔ چون این بشنید حضرت غوث الاعظم هیچ نه گفت و سکوت فرمود۔ بعد ازین حضرت
غوث الاعظم اذن دعوت فرمودند قبول فرمودند۔ چون از ما حضر بر سفره آوردند حضرت خواجه بزرگ
گفت که طعام بے نمک است گفتند نمک از کجا آید۔ القصه مردے که سال که بیرون شهر
سکونت داشت طلب فرمودند۔ و برائے سماع اشارت کردند گفت که مزامیر ندارم۔ اما چون سماع آغاز
شد همه مزامیر که پیشتر از مطربان برگرفته در یک حجره نگاه داشته بودند۔ بے منت دست کسے
نغمه آغاز کردند۔ در آنوقت حضرت غوث الاعظم رایکے از مریدان خدمت سوال کرد که امروز انچه حالت است
فرمود معین الدین سنجری چشتی مهمان ما بوده است همان روز حضرت غوث الاعظم پارچه از قسم کتان بحضرت
خواجه بزرگ بداد۔ چون حضرت خواجه بزرگ آن پارچه را در خدمت حضرت پیر دستگیر خواجه عثمان هارونی
قدس الله سرهما العزیز گزرانیدند۔ خدمت حضرت خواجه عثمان رحمته الله علیه ازان پارچه دستار کرده بر
فرق خواجه بزرگ از دست خود بسته کردند۔ همدرین اثنا فرمود که هر که مومن را بد گوید۔ باشد که با مادر خود زنا
کرده است و دعایش زنهار مستجاب نشود و اگر غیر توبه فوت کند عاصی خاطی بماند۔ همدرین مجلس فرمود
که سلام گفتن و در سلام سبقت کردن موجب کفارت گناه۔ و ثواب عظیم است هر آنکه از مجلس برخیزد
و سلام گوید رحمت حق سبحانه تعالے بروے فرود آید و همدرین زمان فرمود که چون به مسجد برود باید پاے
راست پیش نهد و بگوید بسم الله و علی الله توکل علی الله لا حول و لا قوة الا بالله من الشیطان الرجیم
و چون مومن نخست پاے راست در مسجد نهد فرشتگان برائے آمرزش او دعا کنند و چون از
مسجد بیرون آید و اول پاے بیرون نهد فرشتگان گویند یارب نگاهدار و حفاظتش کن و

بهشت و نعمت جاوید او را نصیب گردان و همدرین مقام فرمود که زمان آخر پدید آمد اندران زمان مرگ بهتر از حیات باشد زیرا که عیش و راحت بر مسلمانان تلخ گردد امرا جبر او تظلم روا دارند و عالمان عهد شوت بگیرند اندر آن وقت خیر و برکت از خلق برخیزد و شر و فساد و بغض و عناد در ظهور آید آنگه فرمود که صدقه کسے باید داد که درویشے و فقیرے بستوه دارد هر که صدقه بر این نهج بدهد خدای تعالے او را بخشاید بعد ازین فرمود که هر آنکه توبه نصوح کند قبل آن باید که باب توبه بسته نشود و فرمود که توبه و استغفار کردن بر جمله مسلمانان فرض است باید که پیش از آنکه شحنه مرگ بر سر رسد به توبه و استغفار عمل کند و در توبه باز است تا آنگه آفتاب از سمت مغرب طلوع نه کند حضرت خواجه معین الحق رحمته الله علیه میفرماید که روزے با شیخ محمد اجل شیرازی یک جا بودم وقت نماز مغرب بود خواجه اجل تجدید وضو کردند اما خلال انگشتان در سهو افتاد ناگاه هاتف غیب ندا داد که شیخ اجل دعوے دوستی ما میکند و سنتے را از مسنون ما ملحوظ ندارد بعد ازان خواجه اجل سوگند خورد پیمان محکم بست و تا بذیست سنتی از سنن رسول مکرم علیه السلام ترک نداد از ینجاست که ترک سنت خطا است و موجب نارضامندی حضرت خاتم الانبیا صلی الله علیه وسلم و همدرین محل فرمود که طائفه عارفان اهل فضل و فضائل اند و مستغرق و متحیر بجمال دوست چون عارفے در شب بحالت طهارت خواب استراحت کند فرمان آید به فرشتگان تا آنکه او بیدار شود در پهلویش قرار گیرند و آنگاه که بیدار شود بدعا اشتغال ورزند که خدایا بنواز و بیامرز این بنده را که با طهارت خفته بود و همدرین محل فرمود که روزے حضرت رسول برحق صلی الله علیه وسلم ابلیس را در غم رسیده و اندوهگین دریافت و پرسید که این همه اندوه و تعب از چه سبب است جواب عرض کرد که از چهار چیز که از همت حضرت لطیف مے آیند اول موذنان که الله اکبر میگویند و هر که متنبه مے شود بجواب مے پردازد و همه ها ساحل مستلزم رحمت و بخشایش جائے مے یابند دوم از تکبیر نمازیان که به جهاد و جدال حق برمے آید سوم از وجه جلال درویشان که ایشان از وجه جلال بدیگران عبس مے دهند و موجب امرزش دیگران میشود چهارم از آنانکه نماز صبحگاه بگذارند

وتا طلوع آفتاب به احسن الاذکار بر جای نماز قرار میگیرند و در نماز اشراق مشغول میباشند۔ یا رسول الله زمانیکه من در عالم ملکوت بودم در صحف دیده ام که هر که نماز صبح بگذارد و تا به برآمدن آفتاب بر جای نماز قرار گیرد و اشراق تمام کند حق تعالے او را با هفتاد هزار کس که از آن او متعلق و وابسته باشند بیامرزد و همدرین محل فرمود که نباشی اگر چهل سال به دزدی کفن سر و کار داشت بمیرد۔ اورا در خواب دیدند که در بهشت مقام دارد متحیر ماندند و باستفسار رفتند۔ جواب داد که ببرکت نماز بامداد تا برآمدن آفتاب نیز ادای نماز اشراق بر جای بودم و بعد ازین به مهمات نباشی مصروف میشدم چون حضرت حق سبحانه تعالے اندک پذیرد بسیار بخشد است بر من نوازش فرمود آورده اند که چون حضرت خواجه را زمان وصال از دمتحال نزدیک تر شد بیشتر از یگانه و بیگانه ترک تعلق نگاه داشته بودند و بسا اوقات بر تعدی و تعب فرزندان دلبند که سوانح آینده بکشوف ضمیر منیر بود تحسر و تاسف میفرمودند روزے پسر بزرگ خواجه فخر الدین را بصبر و تسکین اشارت کرده ارشاد فرمودند که بابا فخر الدین نهمه که از ما و شما هست فانی و ناپائدار است و غیر از محبت حق سبحانه تعالے شانه هر آنچه از موالنست نام فرزند و خویش و پیوند باشد همه شبانے بیمدار است بایکه در رضائے الهی محکم و مستحکم باشی و در من صبر و استقلال در زمان اذیت و غربت و مسافرت از دست ندهی چون این حکایت تمام شد فرزند ارجمند را وداع فرمود و شیخ الاسلام حضرت خواجه بزرگ مشاهده جلوه شاهد حقیقی مشغول گردید و پیش از وقت زمان وصال در حجره محکم کرد تا آنکه بروز ششم ازین واقع در حجره بکشادند و دیدند که حضرت خواجه بزرگ قدس الله سره العزیز ازین سرائے فانی بعالم جاودانی رحلت نموده است و بر جبین پاکش از قلم قدرت بخط نسخ رقم زده اند هذا حبیب الله مات فی حب الله۔ و از لمعات چهره مبارک آثار برکات و تجلیات و انوار ساطع و طالع بودند نقلست که حضرت خواجه بزرگ را از بندگان خدمت که بخصوصیت علم و عمل ممتاز

تاریخ ۵۰ و سال سیزده صد و سه هجری که در سنی در دو دیوار سقف و فرش خانقاه شریف بمنوده اند از تربه فرش سنه ۱۳۰۳ و بر گل محمود خاکپای کرده اند و در دان خاک بحد یک جفت ریگ است که هنگام عمارت کردن آورده و سبوچه محمول متفرق کرده بودند چنانچه سبوچه آمده بتر صادق در پای دیوار غربی فرش شده ۱۲

بود غسل داد۔ وہمانجا خانقاہ شریف بسمت جنوب از مسجد بزرگ اکبر بادشاہ وملی نمودار است
وصاحب سجادہ بعد خستم محفل قُل کہ خلعت سجادہ نشینی را بر راست کردہ می آید ہمونجا کہ جائے غسل
حضرت خواجہ بزرگ است بر از مسند مے نشینند و جمعے از ارباب وظائف وغیرہ ملتزمان آستانہ عالیہ
وفقراء خدمت رسیدہ نذر و رونق میرسانند۔ تاریخ وفات حضرت خواجہ بزرگ بقول صحیح در سال
ششصد وسی وسہ قرار دادہ اند۔ جمعے از اہل اسلام و قوم ہنود جمع مے آیند وفیض ہا مے یابند

آئین عرس شریف

بروایت ہلال رجب المرجب آغاز عرس شریف معین است ومجالس سماع بنیاد میکنند وقتیکہ
یک پہر شب میگزرد وفضائے مجلس بقنادیل وچراغان منور ومزین میشود وحضرات صوفیہ
صف بستہ مے نشینند وذکر پاک وتحیۃ وسلام خفاظ ومولودیان میخوانند وسامان جلوس فقرہ
مثل مجمرہ عود سوز وغیرہ در وسط محفل مے نہند وبعد اتمام وہتیمام ضروریہ حضرت صاحب
سجادہ اطلاع میرسد وچون حضرت صاحب سجادہ در مجلس مے آید۔ جماعت فقراء عمدہ
اصفیا بر تعظیم وسلام مے خیزند وچوبداران تا لب فرش استقبال میکنند نشست صاحب سجادہ
برگدیہ بمحاذی عود سوز کلان در وسط صف صدر مقرر است وبعد ازاں کہ صاحب سجادہ داخل
محفل مے شود۔ حافظان ومولودخوانان فاتح بروح پرفتوح حضرت خواجہ بزرگ میخوانند۔ دعائے
سلامتی بادشاہ وحضرت صاحب سجادہ بنیاد میکنند وبعد ختم فاتح محفل سماع گرم میشود۔ و
نوبت بوجد وحال مے رسد چون نزدیک شب یکم میرسد صاحب سجادہ برائے غسل مرقد مظہر
میرود۔ واول از دروازہ مکی داخل گشتہ در گوشہ مشرق وشمال متصل مشبک سنگ سفید
گنبد شریف تبدیل لباس میکنند و نامیدان کہ بسمت گوشہ مغرب وجنوب درون احاطہ
واقع است وبہری غسل معروف ست در یک سبوچہ گل در انجا چراغ مے سوزند صاحب
سجادہ دست وپا مے شوید وبعد ازاں دروازہ گنبد رفتہ مرقد مبارک را از دست خود غسل میدہند

دکسان ہفت چوکی حسنام در ازدائے خدمت آبرسانی و آفتابہ برداری وغیرہ مصروف میباشند
و بعد غسل حضرت صاحب سجادہ عرق گلاب خوشبو صندل و گل بر مزار شریف میپاشند و
قبر پوش پوشانیدہ بیرون گنبد میآید و بدستور سابق تبدیل لباس فرمودہ در محفل سماع میرسد
و بر صف اصحاب قرب صدر صدر بودہ تا اختتام محفل قیام دارد۔ الغرض از آن شب تا بہ
شب ششم بہمین طریق محفل سماع برپا میشود۔ و بتاریخ پنجم بعد از نماز صبحگاہ حضرت صاحب سجادہ
اقسام فیرینی و طعام کہ نیاز مخصوص حضرت خواجہ بزرگ است بہر صادر و وارد تقسیم میفرمایند و
فقرا و مشائخ و امرا و علما مدعو میباشند و بعد از نماز ظہر کہ از اکل شرب فراغت میپابند مجلس سماع
شروع میشود و بسوز و گداز و راز و نیاز باختتام میرسد بروز ششم محفل قتل کہ عبارت از ختم آخرات
از وفات یکپاس روز بر آمدہ بنیاد میکنند۔ تا از ہجوم فقرا و ارباب تماشا چندان اژدہام میباشد
کہ در وسعت سماع خانہ مجال نفس برآوردن و تاب برجا ماندن بکل تمام دست میدہد و از رائحہ عطریات
و عرق گلاب و دود مجمر عود سوز مشام جان تفریح عجیب و تفتیح غریب مییابد و از نزول خیرات
و برکات بر اصحاب قرب فتح الباب سعادت و قبول روی میدہد و از کثرت انوار و تجلیات
دردیدۂ حیرتیان پیکر حقیقت و معرفت جلوہ شگرفی در آید۔ زہے بختیاری بختمندی کہ اہل
صدق و یقین بدست میآید و ہر یکے از ایشان از خوان انعام و التذاذ بخش کافی و بہرہ وافی
میرباید و ہمدین حال و احوال چون آفتاب بخط استوا میرسد التزام و اہتمام فاتح بوقوع
میآید و التہاب آتش سماع لطف دیگر پذیرد۔ اول چادرے خوش رنگ و لطیف و سطح بزم
گسترده بالایش کوزہ صندل سائیدہ و آمیختہ گل و گلاب و برگ پان میہند و حفاظ و
مولود خوانان خوش الحان و پاکیزہ جمال گرد پارچہ گسترده کہ باصطلاح دسترخوان میگویند جمع آمدہ
بذکر خیر و سعادت اشتغال مینمایند۔ و بعد از آنکہ رسم فاتح بانجام میرسد بحاضران مجلس
صندل و بیرہ برگ پان تقسیم میشود و پس از آنکہ چوبداران چوب لقرہ بالا میکنند۔ این علامت
استاذ ختم محفل و ہمبرین نشان و علامت۔ بالاے نقارخانہ نوبت شادیانہ مینوازند و

اول از ہمہ پیش صاحب سجادہ دستار و خرقہ نے بہا کہ مکلف و مکلل مے باشد مے آرند و این خلعت جانشینی و صاحب مقامے حضرت خواجہ بزرگ است و بعد آنکہ خلعت مذکور حضرت صاحب سجادہ زیب بر دوش مے فرماید۔ حاضران مجلس ہم دستار تبرک علے قدر مراتب مرحمت میشود و ہر یکے از شاہ و فقیر و غریب و امیر این عطیہ گرامی را موجب سعادت دارین و مفاخرت شاتین دانستہ و بر چشم و لب نہادہ زیب سر میکنند بعد آن حضرت صاحب سجادہ منتظر ادائے رسم فاتحہ درون قبہ شریف بر مرقد مقدس میروند اما از ہجوم و کثرت نظارگیان یک نظر رفتن نمیتوانند بالآخر بہزار کشمکش راہے یابند و حضرت صاحب سجادہ را دست بدست اندرون روضہ شریف مے برند و حضرت ممدوح بعد از ہزار خشوع و خضوع خبین نیاز بر پائین مزار مالیدہ سمت مشرق زیر طاق مصحف پشت بقبلہ درود بمزار مے نشینند۔ چون ازین خدمت خاص فارغ مے شوند حضرت معز اللہ بہزار عز و مہتیاز باداے شاماند بیرون روضہ آمدہ بہ خانقاہ شریف متوجہ شدہ بر مسند مشیخیت و ارشاد مے نشینند و جمعے از اہل حال و عمائد و ارباب وظائف و عملہ و خدام درگاہ شریف بر سم سلام و قدمبوس جمع مے آیند و صف فقراء آزاد و غیرہ کہ بیشمار مے باشند لغزہ یا فضل و منج تن۔ یا علی مدد گویان شرف خدمت مے یابند و مقدمات و نزاعات کہ درمیان ایشان مابین سال بوقوع آمدہ باشند حسب الامر حضرت صاحب سجادہ تصفیہ میابند و دران محل کسے را دربجا آوردن حکم صاحب سجادہ مجال دم زدن و سر بچیدن نباشد۔ احیانا اگر کسے سخن عذر و معذرت درمیان آرد تاج و خرقہ او فوت و ضبط میشود و از صف فقراء در حق او حکم اخراج میرود ۔

آئین محفل پنجشنبہ

مقرر است کہ ہر یوم پنجشنبہ قریب بوقت نماز عشا کہ دو گھڑی شب بحساب ساعت ہندی میگزرد روشنی چراغان و درستی فرش میکنند و باخر سے قبہ شریف پیش صحن بیگی الان برائے محفل

پنجشنبہ جائے مخصوص است بعد اہتمام وتیاری محفل متولی درگاہ شریف یک مشغل وچند کس
بخدمت صاحب سجادہ مے فرستد وچون حضرت صاحب سجادہ از خانقاہ برآمدہ در جماعت خانہ
کہ الحال سماع خانہ سر آسمانجاہ بنیاد دادہ اند میرسد۔ گھڑیالی درگاہ۔ ساعت سہ میزند واین
علامت خبر است از مقدم صاحب سجادہ۔ اول صاحب سجادہ از دروازہ پائین در قبہ شریف
داخل میشود وبعد ادائے فاتحہ از جانب دروازہ شرقی برآمدہ۔ براہ بیگمی دالان قصد محفل میکنند
چون بلب فرش میرسد چوبداران استقبال میکنند وارباب مجلس در تعظیم تقدیم مے نمایند
وبعد از آنکہ حضرت صاحب سجادہ برافراز گدیلہ محاذ مجمرۂ نقرہ کلان۔ روبہ مزار دلپشت بشرق
مے نشیند۔ حافظان ومولود خوانان فاتح بروح پرفتوح حضرت خواجہ بزرگ میگویند ودعائے
سلامتی صاحب سجادہ میخوانند وبعد ختم فاتح شیرینی کہ بزبان ہندی ڈلی میگویند وبہ قوام
شکر دمیدہ ورو عن زرد مے سازند حضار محفل تقسیم میشود ونیز حسب دستور قدیم بخش
مقررہ بہر اہل استحقاق داد میشود وہم قوالان سماع بنیاد مے دہند چون ساعت پنج میشود
مجاوران وخدام فرش قبہ شریف از جاروب صاف میکنند واین جاروب خاص است کہ
از پر دم طاؤس درست میکنند واین خدمت خاص را فراشہ گویند۔ چون فراشہ خدمے شود
دروازہ قبہ شریف بند میگردد باز تا بہ صبح صادق وا نمیشود۔ چون نوبت ساعت شش میرسد
باز بطریق اول فاتح میخوانند وہمہ اہل محفل قیام نمودہ۔ دست بستہ روبہ قبہ میکنند وقوالان
اشعار ہندی کہ بزبان کا معروف است در محامد واوصاف حضرت خواجہ بزرگ مشہور۔ بالجملہ
خوش مے سرایند وبعد ختم آن محفل برخواست میشود وہر یکے بجائے خود میرود ؛

آئین محفل ششم

شب تا پنج ششم ہر ماہ مقرر است۔ وبزمان ومکان محفل پنجشنبہ مخصوص۔ اما صاحب سجادہ
نمے آید وبہ ہمین جہت عصائے نقرہ ومجمرۂ نقرہ کہ لوازمہ منصب سجادگیست مستعمل نمیشود۔ وشیرینی کہ

بعد فاتحہ تقسیم مے شود معروف است بہ نکتے کہ بہ آرد نخود و قوام شکر ساختہ مے شود +

آئین بسنت

بتاریخ پنجم ماہ کہ بماہ ماگھ واقع شود از خانہ قوالِ درگاہ گڑوہ مے آید۔ گڑوہ بطبق گاہستہ میباشد کہ از گل و شگوفہ فصل بہار تیار میشود۔ و از راہ بازار پیش زینہ میگزرد۔ ہمہ قوالان و نغمہ پردازان و لولیان شہر بلباس بسنتی و رطلو مے باشند۔ و ہمہ عملہ و فعلہ درگاہ شریف از متولی تا بہ سگ زن ہمراہ مے باشد۔ عجب رسم دلربا و تماشائے روح افزا است کہ حصر بہ دیدن دارد۔ و قوالان کہ بغرہ و نشید بہار غزلیات تازہ مے سرایند۔ ذالقہ عجیب و لذت غریب میدہد۔ بالآخر ہمین طریق و التزام حاضر و قبہ شریف گردیدہ در گنبد حضرت خواجہ حسین نبیرۂ حضرت خواجہ بزرگ میروند و در انجا در خانقاہ شریف حضرت سجادہ رسیدہ باد اے رسم معینہ مے پردازند +

آئین گل بنگلہ

بماہ ماگھ ہندی کہ فصل بہار گل گلاب است بروز پنجشنبہ چادر گلہائے سرخ درست میکنند و سلکہائے مسلسل در رشتۂ رنگین در کشیدہ بعد صلوٰۃ شام بر سقف مزار شریف کہ از چوب خوشبو و انصب کردہ اند و ہم در پیرامون آن۔ ہمہ سلک ہائے گل سفتہ برابر برابر قطار در قطار بہ ادائے مطبوع و طرز خوش اسلوب بستہ میکنند و اندران شب ہجوم اہل استحقاق و تماشا و انزدہام عام بمرتبہ غایت مے شود و از زن و مرد و خورد و کلان جم غفیر گرد قبہ شریف و صحن فضائے آستانہ عالیہ حاضر آمدہ باد اے فاتحہ و تحیہ و سلام اشتغال مے ورزند +

آئین ماہ صیام

چون رویت ہلال روئے مے دہد بنظر آگاہی عوام الناس بر سر نقار خانہ کہ مقام بلند است

نوبت شادیانه مے نوازند واز همان شب نماز تراویح آغاز میشود اگرچه بیشتر جاها در آستانه عالیه قران مجید میخوانند۔ اما در مسجد جهانگیری پهلوئے قبه شریف جم غفیر و گروه کثیر تراویح میخوانند وحافظ فرح شاه خان اسپوری که ملازم آستانه عالیست همو نجا بالحان مرغوب و به آواز بلند وبصحت تمام وعزم کلام میخوانند و در مسجد شاهجهانی خطیب درگاه که از اتراب ان روضهٔ شریف است بادائے مطبوع والفاظ فصیح قران خوانی میکند۔ وهمین جهت محفل پنجشنبه بین العصر والمغرب در ماه صیام مقرر کرده اند۔ و به شب ختم قرآن مجید و فرقان حمید مقرر است از اندازان شب از کثرت چراغان و تجلیات وانوار فضائے حرم آستانه عالیه بقعه نور مے نماید ؛

آئین عیدین

چون رویت هلال عید الفطر بشهادت ثقات ثابت مے شود۔ نوبت شادیانه بنیاد میدهند وبعد هنگام نماز بامداد صاحب سجاده حاضر قبه شریف گشته چادر گل بر مزار مے پوشاند وبر قبور اجداد خویش که در جوار آستانهٔ شریف آسوده اند گل وعطر مے افشاند۔ بعد ازان چون وقت نماز میرسد۔ اول صاحب سجاده برسم سلام حاضر آستانه بقعه و پالکی سوار میشود وماهی ومراتب شتری وغیره که لوازمه منصب سجاده گیست معه قاضی شهر و عامیان شهر در جلو میباشد پیش ازین کافه اهل اسلام در عیدگاه رسیده انتظار میکشند چون صاحب سجاده داخل عیدگاه میشود تکبیر آغاز میکنند۔ وبعد ختم نماز وخطبه۔ چون صاحب سجاده معاودت میکند اکثر آن از عیدگاه درگاه انتظار میکشند۔ وچون سواری صاحب سجاده پیش زینه درگاه میرسد۔ در اواز سواری پالکی مفارقت کرده پاے راست بر زینه اول درگاه شریف مے نهد۔ شادیانه تهنیت بر نقاره خانه مے نوازند۔ بالآخر۔ صاحب سجاده با دائے شاهی برسم سلام در قبه شریف حاضر مے شود وزیر طاق مصحف نشسته فاتحه بر روح پر فتوح حضرت خواجه بزرگ میرساند۔ چون فارغ میشود به خانقاه شریف آمده در مسجد سجاده گی مے نشیند وهمه از ارباب وطائف ونوبنیان وباد فروشان وچوبداران

نغمہ گویان متعلقہ آستانہ عالیہ کردآمدہ مراسم تہنیت بتقدیم میرسانند و علے قدر مرتبہ انعام میبابند و قریب رسم عید الفطر دستور عید الضحے ہم معین و مقرر است +

آئین امام عشرہ محرم الحرام

از رویت ہلال محرم رسم نغمہ و سرود موقوف میگردد۔ و فاتحہ شہیدان کربلا و اہلبیت مجتبے بر کوزہ شربت ناب و رائحہ عطر و گلاب میرسانند۔ و تا بروز سوم عشرہ محرم بہمین نمط دستور دارند و در آثار حزن و ابتہال و رنج و غم کہ مقتضی محبت است از در و دیوار و شجر و حجر آستانہ عالیہ مؤثر مشہود کسے بیند کہ دیدہ بینا دارد۔ و کسے داند کہ قلب صحیح دارد و محبت قوی مکنون خاطر او است +

آئین محفل میلاد شریف

سرور عالم نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم

شب دوازدہم ماہ ربیع الاول تقوع مے آید و بطریق محفل نعت شبنہ باحسن وجہ باختتام میرسد +

آئین عرس

(حضرت پیران پیر شیخ المشارق و المغارب خواجہ عثمان ہارونی قدس اللہ سرہ)

دستور است کہ بہ شب پنجم ماہ عید الفطر در مقام سماع خانہ محفل مے شود۔ و بر سہ نہج معمولی صاحب سجادہ زیب محفل میگردد۔ و بروز ہشتم محفل قل نہیادے مانند و بہر طور اہتمام و التزام محفل بطریق محفل قل حضرت خواجہ بزرگ تقوع مے آید۔ چون محفل ختم مے شود۔ دستار مشیخت بر فرق مبارک حضرت صاحب سجادہ قریب زمین میگردد بہ دیگرے دستار داد نمے شود +

آئین عرس بزرگان سلسلہ معینہ

جانب پائین روضۂ شریف پیش دالان آرت کارت محفل سماع بر سطح فرش سنگ معین است صوفیان صفت بستہ مے نشینند و قوالان رسم سماع ادا میکنند و آغاز محفل بعد ساعت شش کہ سماع معمول دگر کا ختم مے شود مقرر است و قریب نصف شب ختم محفل گشتہ شیرینی تقسیم مے نمایند اما درین محفل ہا عصا و مجمر ہا و فقرہ کہ لوازمہ سجادگیست مستعمل نمیشود +

باب دوم

در تذکرہ اولاد و اخفاد حضرت خواجہ بزرگ معین الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز

آوردہ اند کہ حضرت خواجہ را تا سن ہشتاد سال در تجرید و تفرید گذشت و ہنوز تاہل اختیار نفرمودہ بود شبے در عالم رویا کہ چشم ظاہر آشنائی خواب دیدہ اند دل شاہد رب الارباب بود۔ از حضرت ختم رسالت و صدر الہیوت پیام رفت کہ معین الدین تو معین دین ما ستی ما ما سنتی از سنت ما مگذاشتی۔ چون حضرت خواجہ بزرگ بیدار شدہ و بعد ادائے فریضہ سحر بہ جلوت ارباب محبت صحبت افتاد ملک حطاب نام کہ حاکم قلعہ مہلی بود۔ خاتونی از قبیلہ راجپوت کہ بہ غلمیت یافتہ بود بخدمت ستانید حضرت خواجہ بہ ارادہ اولی آن جمیلہ عفیفہ را بسلسلہ زوجیت مباہی فرمود۔ و امۃ اللہ نام کرد۔ خاتون دیگر بنت سید وجہ الدین مشہد بیست کہ بہ اشارت و بشارت حضرت ستاد مولانا امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ در حبالہ نکاح حضرت خواجہ در آمد از ہر دو عفیفہ سہ پسران و یک دختر بوجود آمدند اما در بطن اختلاف است بعضے بر آنند کہ از بطن سیدہ محترمہ خواجہ ابو سعید و بی بی حافظ جمال متولد شدند و از بطن جمیلہ دیگر خواجہ فخر الدین و خواجہ حسام الدین بوجود آمدند واللہ اعلم بالصواب

خواجہ ابوسعید را دو پسران بودند۔ خواجہ احمد و خواجہ وحید کہ ذکر پاک اینہا در فوائد الفواد از حضرت سلطان المشائخ منقولست و بی بی حافظ جمال را حضرت شیخ رضی الدین بود کہ بر کنار حوض مندولا در نواحی قصبہ ناگور است۔ سید حسام الدین معین شباب از چشم مردمان نہان شد و بحضرت ابدال و رجال الغیب پیوست۔ اما حضرت خواجہ فخر الدین را پسرے بوجود آمد کہ حسام الدین سوختہ نام داشت و او از بس عابد مجاہد ممتاز و مرتاض مولع و متورع سوختہ آتش محبت و آسودہ در درد محنت بود و بہ فیض صحبت حضرت سلطان المشائخ از امثال و اقران گوئے سبقت ربودہ بود مرقد پاکش در قصبۂ سانبھر بانتر سوے بر سر راہ اجمیر واقع است و خلق خدا از ان خطیرہ گرامی فیضہا مے رہانید۔ اورا دو پسران بودند معین الدین خورد و قیام الدین ہا بر بال اول از بس کامل و اکبر بود۔ کمالات علیہ و آثار جلیہ داشت۔ بے واسطہ کسے با حضرت خواجہ نسبتے بود۔ اما انجام کار باشارت خواجہ بزرگ بہ خواجہ نصیر الدین چراغ دہلی رجوع کرد و خلافت یافت۔ اولاد پاکش بہ سبب ناہمواری دنا ہنجاری کفار سکونت مالوہ اختیار کردو از مدینۃ الہدایت دار الولایت اجمیر ہجرت فرمود۔ سید قطب الدین کہ ابعہد سلطان محمود خلجی خداوند دوازدہ ہزار سوار بود و دشت خان خطاب داشت از نبائر پاک خواجہ معین الدین خورد است و دیگر ہم صاحب مقام عالی و برگزیدۂ حضرت آفریدگار بود و جوہر شجاعت و جلادت نگاہ میداشت و بمقابلہ کفار داد جرات و ثبات مے داد۔ چنانچہ گروہ مخالف از دست او بستوہ مے آمدہ او بنجبت نامش ہتیلا باگھ کردہ بودند۔ شیخ المشائخ دیوان سید غیاث الدین احمد علیخان حسینی الاریب فیہ از اولاد امجاد حضرت خواجہ بزرگ است سلمہ اللہ تعالے۔ سلسلہ نسب شریفش بہ نوزدہ واسطہ بخواجہ قیام بابر بال منتہی مے شود۔ شیخ المشائخ دیوان سید غیاث الدین احمد بن دیوان سید سراج الدین احمد بن دیوان سید امام علی احمد۔ بن دیوان سید محتشم علی احمد بن دیوان سید اصغر علی احمد بن دیوان سید امام الدین احمد بن دیوان سید منیر الدین احمد بن دیوان سید سراج الدین احمد بن دیوان شیخ ابو الفتح احمد بن دیوان سید علم الدین احمد بن دیوان خواجہ ابو الخیر احمد بن شیخ

معین الدین[۱۳] احمد ثالث بن شیخ المشائخ سید رفیع الدین[۱۴] احمد بایزید خورد بن شیخ المشائخ سید نور الدین[۱۵] احمد طاہر بن شیخ المشائخ تاج الدین[۱۶] احمد بایزید بزرگ۔ بن شیخ شہاب الدین[۱۷] احمد بن شیخ کمال الدین[۱۸] شیخ احمد بن شیخ نجم الدین[۱۹] احمد خالد۔ بن خواجہ قیام الدین[۲۰] بابر بال ہٹیلا باگھ رحمتہ اللہ علیہم اجمعین۔ بعضے از اہل دنیا کہ در باب وجود با جود اولاد احفاد حضرت خواجہ بانکار آمدہ اند الحق از جادہ مستقیم تحقیق و راستی دور افتادند و منازل خویش در نہانخانہ نکبت و ذلت بنیاد دادند۔ زیرا کہ فقیر مولف بمنشاء تحقیق و تصدیق یعنی کتب سیر و سلوک و فرامین شاہان ہند و جریدہ ہا را کہ در تذکرہ اولاد و احفاد حضرت خواجہ مشہور و مذکور بودند از دفتر تولیت و دیوان اوقاف آستانہ مقدس و مطہر بہم رسانیدہ مقام یقین را تا بحق الیقین افزودہ است و ہر آنکہ اقوال بزرگان سلف و علم و عمل حضرات خلف را بچشم انصاف دیدہ باشد میداند کہ وجوب وجود اولاد حضرت خواجہ بزرگ را اولیاء کاملین و بزرگان دین در ہر زمان و مکان تصدیق و تحقیق فرمودہ باعتراف و اقبال گرائیدہ اند۔ غیر ایشان کسیکہ بہوائے نفس و تقاضائے ہوس حرف دیگر میزند۔ دلدادۂ نفس و سرشتۂ ہوا و ہوس است۔ لاجرم مناسب حال و شایان مقال اینست کہ برخے اقوال از ملفوظات و مکتوبات و غیرہم بطرز استنباط و انتخاب در ضبط تسوید و ربط تسطیر درآوردہ شود کہ شاہد حال و مشہود مقال باشد +

منقول است از فوائد الفوائد

کہ بر زبان فیض ترجمان حضرت سلطان المشائخ گذشت۔ پانزدہم محرم سن عشرہ سبعمائہ شنیدم از خواجہ احمد نبیرہ شیخ معین الدین قدس اللہ سرہ العزیز۔ و این خواجہ احمد عظیم صالح بود سن عشرین سبعمائہ پنجم رمضان المبارک۔ الغرض چون چند گہے بگذشت خواجہ وحید الدین نبیرہ خواجہ معین الدین سجزی رحمتہ اللہ علیہ بخدمت شیخ کبیر آمد و بعیت طلبید و دستوری حلق خواست شیخ فرمود من اینمعنی از خاندان شما دریوزہ دارم مرا حاجب نیست کہ شما را دست بہم خواجہ وحید الدین الحاج

بسیار کرد۔ کہ البتہ من مرید شوم۔ خدمت شیخ دست بدادو فرمود سر حلق کن القصہ آنروز کہ خواجہ وحید الدین محلوق شد بعد آن مولانا نصیر الدین نیز محلوق شد +

منقول است

از مولانا سعید مبارک علوی الکرمانی خلیفہ مستند حضرت سلطان المشائخ محبوب الاولیا شیخ نظام الدین قدس سرہٗ

کذا فی سیر الاولیاء

فرزندان شیخ الاسلام معین الدین سجزی را در حدود اجمیر دیہی احیا بود مقطعان بجہت مقرر داشت مزاحمت مے نمودند فرزندان شیخ را بران داشت کہ در شہر روند و از بادشاہ مقرر داشت بیارند بہمین ضرورت خواجہ از اجمیر بہ دہلی آمد فرمود شنیدم از حضرت خواجہ احمد نبیرہ شیخ معین الدین سجزی قدس اللہ سرہٗ و این خواجہ احمد عظیم صالح بود +

تنبیہ ۱۲ فرمود اشارت بحضرت سلطان المشائخ زیرا کہ صاحب سیر الاولیا ملفوظات حضرت شیخ را ترتیب دادہ است

منقول است

از درویش جمالی کہ او از بس محقق صاحب نسبت و از بزرگان طریق چشتیہ بود۔ کما قال فی سیر العارفین نقل است از خواجہ معین الدین چشتی۔ کہ روزے بزبان دربار فرمودند کہ اولاد معین الدین حمید الدین یکیست و این قول قبل از پیوند بود و آخر کار نتیجہ قول ایشان ظاہر شد کہ باہم یکے شدہ اند چنانچہ امیر شیخ تاج الدین کبریٰ ابی محمد الحسنی الحسینی سلمہ اللہ تعالے فی بقائہ نبیرہ اولاد پسر صلبی حضرت خواجہ معین الدین میشود۔ و نبیرہ دختر سلطان العارفین برہان المجردین شیخ حمید الدین محمد احمد صوفی سعیدی عمری فاروقی یار و غار۔ مرید و خلیفہ بزرگ حضرت ایشان بودہ اند۔ اے خواجہ معین الدین قدس اللہ سرہٗ العزیز رضی اللہ تعالیٰ عنہ و درمیان حضرت خواجہ و شیخ حمید الدین خویشے و قرابت قریب است تا معلوم بودہ باشد و بہمان طریق در اولاد

ایشان ہم خویشی میسر شد۔ تا معلوم بودہ باشد۔ دران ایام کہ این حقیر بدولت زیارت مرقد پر طہارت حضرت معین الملۃ مشرف گشتہ از فرزندان حضرت ایشان صاحب سجادہ شیخ المشائخ بایزید ثانی بود رحمۃ اللہ علیہ۔ وادی شیخی کلان و عظیم الشان بودہ است سید شمس الدین طاہر کہ صد و پنجاہ سال عمر داشت۔ خرقہ خلافت از خدمت شیخ المشائخ بایزید محمد ثانی یافتہ و مرید شیخ المشائخ شیخ نور بود کہ در بنگالہ آسودہ است و خدمت سید شمس رحمۃ اللہ علیہ را با حضرت ملک المشائخ و اولیاء سماء الحق والدین قدس سرہٗ اعتقادے بیحد۔ و اتحادے بیعد بود و با این احقر محبتے و شفقتے عظیم بود۔ از ایشان استماع است کہ حضرت زبدۃ المشائخ معین الحق والدین را در آخر ہا تامل واقع شد۔ و فرزندان متولد نشدند۔ فاما چون این حقیر بزیارت روضہ متبرکہ حضرت زبدۃ المشائخ معین الحق رحمۃ اللہ علیہ سید ہمراہ و باتفاق میت خدمت پیرزادہ بر جادہ شیخ المشائخ نصیر الملۃ والدین رحمۃ اللہ علیہ۔ بکجا زیارت حضرت ایشان بحصول پیوست۔ در انجا مجاورے بود عظیم الحال۔ مولانا مسعود قریب ہشتاد سال عمر داشت چنانچہ پدر و آبائے اجداد او مولانا احمد[1] شرف خدمت حضرت شیخ مشائخ الیہ قدس اللہ سرہم العزیز یافتہ بود۔ و مولانا مسعود از مولانا احمد کہ خادم حضرت شیخ بود۔ نقل میکرد کہ انچہ حضرت شیخ رحمۃ اللہ علیہ از اجمیر اول بار بہ دہلی رفتند و باز آمدند ایشان را تامل واقع شد معہ آنچنان بود کہ سید جیہ الدین محمد مشہدی عم سید حسین مشہدی داروغہ خطہ مذکورہ بود دخترے داشت و کمال عصمت و عفت کہ نام مبارک ایشان بی بی عصمت است و این عجوبہ مسطور و بحد بلوغ رسیدہ بود میخواست کہ بجبالہ بزرگزادہ در آرد۔ و حوالہ تیجہ و دودمان اشراف نماید تجلیس را دختر کمال و لائق حال نے یافت کہ بدو پیوندے فرماید۔ اکثر درین تامل و تفکرے بود۔ ناگاہ شبے از شب ہا حضرت امام جعفر صادق را در واقعہ دید کہ میفرماید کہ فرزندم وجیہ الدین اشارت حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم بر این است کہ

[1] بن محمد بن مخدوم قاضی تاج الدین مخدوم قاضی شمس الدین ہبوی نبیرہ امام محمد شیبانی رحمۃ اللہ علیہ ۱۲

این عجوزه را به شیخ معین الدین سنجری بسپای و در حبالا و در آری سید جمال الدین مذکور
از پیوستگان حضرت شیخ بود اینواقعه بحضرت شیخ اظهار نمود و حضرت شیخ رحمة الله علیه
فرمود که عمر من به آخر رسیده است یعنی نود سالگی شده ام فاما چون اشارت حضرت رسول است
قبول نمودم و جفت شریعت ساخت این فرزندان پاک نهاد و درست اعتقاد از ان دو دمان کرام
و خاندان عظیم اند ۔

نقل

از عارف معارف توکل و تجرید سالک مسالک الوهیت و تفرید سلطان العارفین شیخ حمید الدین
صوفی ناگوری نقل آورده اند ۔ هکذا فی سرور الصدور که بتوجه خاص حضرت خواجه فرید نبیره
حقیقی حضرت سلطان العارفین ترتیب و تدوین یافت ۔ چون خواجه جیو دراجمیر وارد آمد
ملکی که در آنوقت بود شیخ جیو را مرید شد و دختر کی فرستاد خواجه جیو در آنوقت معمر شده
بود عمر ایشان به نود سال رسیده بود خواجه جیو را ازان فرزندان شدند تا وقتیکه شیخ بزرگ
را گفت حمید چیست این سه گاه که از ادران جوانی که مجرد بودیم حاجتے که بشد دعا کردیم
در ان حال اجابت میشد و این ساعت که پیر شده ام و فرزندان آمدند سه گاه که حاجت
میشود بسیار وقت می باید و دعا کرده شود لیکن بعد از دیر باجابت میرسد و حاجت
بر می آید ۔ انچه حکمت است شیخ بزرگ نه مود گفتم با خواجه جیو شما را بهتر روشن است از قصه
مریم که در آنوقت که مجرد بود ۔ نے خواست او میوه زمستانی به تابستان میرسید
و به تابستان میوه زمستان میرسید ۔ که دلش با خدا یکیت بود ۔ چون عیسے علیه السلام
براو منتظر بود همچنان خواهد رسید ۔ فرمان شد تا دلت با ما یکتا بود نخواهیم که برائے نانے
دو دانه باشی ۔ خواجه جیو چون این شنید پسندید ۔

منقول است

از عالم علم حقیقت و یقین۔ قدوہ بزرگان دین مولانا عبدالحق محدث دہلوی بخاری رحمۃ اللہ علیہ

کما قال فی اخبار الاخیار

خواجہ فخر الدین بن خواجہ معین الدین بزرگ بود یکسب زراعت مشغول و موضع ماندن کہ قریب باجمیر است اختیار ساخت و بکام مزاحمت میسر دند و خواجہ بقریب آن بدہلی تشریف آورد ہمین شیخ فخر الدین است و بعد از پدر بست سال در صدد حیات بود۔ در قصبہ بیرواڑ کہ شانزدہ کروہ از اجمیر است وفات یافت و نزدیک حوض در قصبہ بیرواڑ مدفون است رحمۃ اللہ علیہ۔ شیخ حسام الدین پسر خورد حضرت خواجہ معین الحق و الدین است چنین گویند کہ او غائب شد و صحبت ابدال ہویست قدس اللہ سرہ العزیز خانہ حسام الدین سوختہ پسر شیخ فخر الدین بن شیخ الاسلام معین الدین ہجر است سوختہ آتش محبت دود خستہ ناوک مودت با شیخ نظام الدین اولیا صحبت داشت سدفن او در قصبہ سانہر طرف غروب بر راہ اجمیر افتادہ است۔ او را پدر او بنام برادر مفقود حسام الدین بن خواجہ معین الدین نام نہادہ و حضرت خواجہ بزرگ را دو دختر بود یکے منکوحہ دختر سید جمال الدین مشہدی عم سید حسین جنگ سوار کہ بر بالائے قلعہ اجمیر آسودہ است نام او بی بی عصمت و دیگرے نام امتہ اللہ آنچنان بود کہ حضرت خواجہ بکبر سن رسیدہ بود و ہنوز متاہل نشدہ شبے حضرت پیمبر صلی اللہ علیہ وسلم را بخواب دید میفرماید کہ معین الدین تو معین دین منی سنتی از سنتہائے من ترک کردہ اتفاقاً ہمان شب حاکم قلعہ بھل ملک خطاب نام بر سہ کافران آنجا دو دختر ناخفتہ بود دختر سے از دختران راجہائے آن دیار بدست افتاد۔ ملک خطاب بدیخواجہ بود۔ آن دختر را بخدمت وے گزرانید و خواجہ او را قبول کرد کذا فی تاریخ بلادخانی ایضاً۔ سید وجہ الدین مشہدی دختر سے داشت بکمال عفت آراستہ و بہ پیرایہ عصمت پیراستہ این دختر بحد بلوغ رسیدہ بود مرخوف وجود کفو بود

ناگاه شبے نام جعفر صادق رارضی اللہ تعالے عنہ بخواب دید کہ میفرماید فرزندم وجہ الدین اشارت
حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم دین است کہ این دختر را بخواجہ معین الدین حسن سجزی
بسپاری و در جمالہ او۔ دراری۔ سید وجہ الدین مذکور از پیوستگان حضرت خواجہ بود۔ این واقعہ
را بدو بار نمود۔ خواجہ گفت بابا وجہ وجہ الدین عمر من آخر رسیدہ است لیکن فرمان حضرت
پیمبر صلے اللہ علیہ وسلم است۔ از متبدل آن چارہ نیست۔ و ہر یکے از ہر دو خاتون اولاد
بی بی حافظ جمال از آن دختر است نہ دختر را جہ چنانکہ در عوام مشہور است۔ و قبر بی بی جمال
در پایان حضرت خواجہ است۔ جفت شریعت او شیخ رضی است و خطیرہ او در یکے از قصبات
ناگور است بالائے حوض کہ آنرا مسند ولا میگویند۔ و از بی بی جمال دو پسر شدہ بودند۔ و ہر
در ایام طفولیت از جہان رفتند و حضرت خواجہ را نہ پسر اند۔ شیخ ابو سعید۔ شیخ
فخر الدین۔ شیخ حسام الدین۔ شیخ ابو سعید از دختر شیخ وجہ الدین است و در شیخ
فخر الدین و شیخ حسام الدین اختلاف است۔ سید محمد گیسو دراز و جماعہ دیگر ایشان را
کہ از بی بی عصمت اند۔ سید شمس الدین طاہر و طائفہ دیگر ایشان میگویند کہ از بی بی
امۃ اللہ و اللہ اعلم۔ خواجہ معین الدین خورد پسر بزرگ شیخ حسام الدین سوختہ است ابدال
خورد بہ نسبت خواجہ بزرگ میگویند ہمین منقبت اورا بس است۔ درویش کامل بود۔ پیش کہ
مرید شود بے کسب و ریاضت کار را بجائے رسانیدہ بود کہ بے واسطہ از حضرت خواجہ استفادہ
میکرد۔ عاقبت بحکم خواجہ مرید شیخ نصیر الدین محمود شد و خرقہ خلافت ازو بدست
و پسر خورد شیخ حسام الدین سوختہ شیخ قیام بابر بال در غایت حسن صورت و ہیبت و عظمت
بود۔ از ہر یکے خواجہ معین الدین خورد شیخ قیام اولاد خواجہ معین الدین خورد نام او شیخ
قطب الدین است و سلطان محمود خلجی او را چشت خان خطاب داد و خداوند دوازدہ
ہزار سوار گردانید سلطان محمود کہ در اجمیر اسلام کرد میخواست چشت خان را بدہد
چون در مسند و از خوردی۔ کلان نشدہ بود۔ اجمیر اختیار نکرد و از اولاد شیخ قیام بر بال

شیخ بایزید است که او را شیخ بایزید بزرگ میگویند. دانشمند بود در روضه خواجه درس میگفت
شیخ احمد مجدد شیبانی و دیگر بزرگان شاگرد او بودند. و اختلاف دوم که در فرزندان حضرت
خواجه مشهور است. در همین شیخ بایزید است و منشاء آنست که چون سلطنت دار الملک دهلی
فتح پذیرفت و کامگاران بر دیار اجمیر غالب آمدند. فرزندان خواجه در انجا نتوانستند بود فرزندان
خواجه معین الدین خود و جانب مسند و رفتند و در آنجا سکونت کردند و بنا بر شیخ قیام بابر بال
بجانب گجرات رفتند و تعلیم علم کردند. شیخ بایزید جانب بغداد رفت و تحصیل علوم
کرد. چون سلطان بود بعد از سالها در اجمیر اسلام کرد و بر کفار این دیار استیلا یافت شیخ
بایزید از مسافرت بمسند و قدوم آورد. شیخ محمود دهلوی. شیخ الاسلام مسند بود بوصدارت
علماء صلحا بوی تعلق داشت. وی دختر بایزید داد سلطان محمود معتقد شیخ بایزید شد
چشت خان را بسبب عصبیتی که داشت اعتقاد بادشاه نسبت وی خوش نیامد.
سلطان محمود در مقام نصب علماء مدرس در اجمیر بود چشت خان باعث شد
بر آنکه بایزید را نیز باجمیر فرستند تا در روضه منبر که درس نگوید بعد از مدتی جماعه انکار فرزندی
آوردند. و به بادشاه رسانیدند و بادشاه از علماء و مشائخ آن زمان استفسار کرد مخدوم
خواجه حسین ناگوری و مولانا رستم اجمیری که یکی از علماء قدماء اجمیر بود و علماء دیگر گواهی دادند
شیخ بایزید از فرزندان شیخ قیام بابر بال بن شیخ خواجه حسام الدین بن شیخ فخر الدین بن خواجه
معین الدین است و فی الحقیقت اگر خواجه حسین اعتراف بنسب او کرده باشد بس است
زیرا که وی ولی بود و مقتداء عارف بسلسله ایشان و از آنکه فرزندان شیخ بایزید بسنت خویشی
کردو دختر داد ظاهر می شود که پیش ایشان نسبت ایشان متحقق است. الغرض وجود
اولاد امجاد حضرت خواجه متیقن شد. آنچه بعض عوام گویند که خواجه حصور بود و فرزند نداشت
غلط فاحش است ذکر اولاد خواجه در ملفوظات مشائخ چشت واقع است. شیخ فرید نبیره
حضرت شیخ حمید الدین قدس الله سرهما در سرور الصدور از وی نقل میکند که چون خواجه

مارا قدس سرہٗ فرزندان تولد شد ندروزے از من پرسید کہ حمید چون است پیش ازین کہ قوی وجوان بودم ہرچہ از درگاہ عزت مے طلبیدم زود مے یافتم اکنون کہ چون کہ پیر وضعیف شدہ ام چون حاجت بدعا میشود۔ کار بہ درنگ میکشد۔ بندہ عرض کرد کہ خواجہ را روشن است کہ چون مریم رادضی اللہ عنہا عیسی علیہ السلام تولد نہ شدہ بود میوہ مستانی در بستان ومیوہ تابستانے در مستان نے محنت در محراب حاضر مے یافت چون عیسی علیہ السلام تولد شد مریم منتظر بود کہ رزق ہمچنان خواہد رسید۔ فرمان آمد کہ ہر دو شاخہائے درخت خرما را بسوے خود بجنبان کہ تا بر تو خرمائے تر ریزد۔ درین حال ودران حال این مقدار تفاوت است خواجہ این جواب را از بندہ قبول کرد و پسندید۔ میان نجم الدین ہندوی مرید شاہ جیو است وصد وسی سال عمر داشت پدر او۔ وزیر سلطان غیاث الدین ہندوی بود عارف بود و صاحب حال ومجرد از علایق از لباس بہ ستر عورت اکتفا داشت ہفت سالہ بود کہ پیر بر او نظر کرد و بجانب خود کشیدہ گویند کہ در احمد آباد از وے احیاء میت واقع شدہ بود بعد ازین قضیہ از انجا غائب شد پیش از اہل آن دیار نشان او نیافت و بہ دہلی آمد۔ اکثر اوقات در مقام خواجہ قطب الدین قدس اللہ سرہٗ مے بود بعد ازان از روحانیت حضرت خواجہ رخصت طلبید و بمقام اجمیر برفت و در اقرب اوقات وفات یافت گویند کہ خواجہ معین الدین بزرگ یکے از اولاد خود بخواب نمود کہ شاہ نجم الدین در صدد وفات است او را پیش حجرہ من جا باشد تا آن گور او ہمانجا است ۔

منقول است

از ملا عبد القادر بدایونی کہ یکے از مقربان وملتزمان دولت اکبر شاہ بادشاہ بودہ است و مذہب پاک ومشرب صوفیہ داشت و در فن تاریخ عدیم النظیر راست گفتار بود کمافی منتخب التواریخ در سنہ ۹۸۹ نہصد و ہشتاد و نہ ہمچنین شیخ حسین نبیرہ حضرت خواجہ معین الدین چشتی کہ

تسلیم خاطر خواه نمیکرد بعد از اخراج به مکه معظمه و آمدن او از انجا در فتحپور و همان دستور سابق در رنش باستغنا نمودن و او لے بے اخلاصی از فتحپور رفتن در بکر فرستادند در سال هزار و دو نظام الدین احمد بقریب التماس طلب قاضی فتحپوری از بکر و شیخ کمال بیابانی نام او را هم مذکور ساخت و همه را طلبیده از آن روے که زمین بوتن بجا آورند حاضر زمان طلب داشت. حکم خلاص فرمودند و در فتحپور فرستادند و شیخ حسین را باز حکم مدد معاش در بکر فرموده نامزد همانجا ساختند. چنانکه از ین پیشتر مذکور شود انشاء الله تعالے شیخ حسین اجمیری شهرت چنان دارد که از نبائر حضرت کعب المشائخ سلطان الواصلین حضرت خواجه معین الدین سجزی چشتی است. قدس الله سرهما. اما چون بادشاه را در آوائل حال اعتقاد بحضرت خواجه اجمیر نسبت باو انکارے دست داد معاندان بر همونی بعضے مشائخ فتحپوری که ایشان نیز در استیصال و قهر ابنائے جنس بودند مساعی جمیل بلیغ فرموده اند جزاهم الله و در بقی نسبتش او لے شهادت نموده گفتند که از حضرت خواجه عقبے نمانده و درین باب صدور وقضات نیز بموجب زمانه سازی مصرعه

فَلِلّٰهِ الْاَمْرُ بِهَا فَكَّرُ فِي بَيَانِهِ

مختصر نوشتند و آن تولیت چندین ساله بدیگران تفویض یافت و شیخ چون دستگاهے عظیم داشت و دران صوبه بادشاهانه زندگی میکرد سواتح دیگر علاوه آن شد و غیرت اولوالامری تاب نیاورده او را حکم اخراج بجانب مکه معظمه فرمودند تا در سفر بانس واله رخصت گرفت و بزیارت حج اسلام فائز گردیده باز آمد. روزیکه از فتحپور بر آمد بعزم توجه کابل بر سر حکیم محمد مرزا روانه شدند. شیخ از سفر حجاز آمده ملازمت نمود و شرائط آدابیکه نوخط بهبان نومسلم و نومریدان و نودولت حالا قرار داده از وقوع نه انجامیده بعد از مطالعه در صفحه احوال و خطوط پیشانی او معائنه بے اخلاصی بزعم خود مشاهده نموده حکم حبس و قلعه بکرش فرمودند و چند آنجا بسر برده تا در سن یک هزار و دو بسعے بعضے

مقربان معتقد شیخ را حکم طلب از بکرسید شد و چون همراه بعضے از محبوبان مثل شیخ کمال
بیابانی که شمه ذکرش بالا مذکور گشت و قاضیان فتحپور که بسعے شیخ ابراهیم چشتی تا چار دوال
آنجا محبوس بودند و بوسیله مرزا نظام الدین احمد مؤلف بنام ایشان رفته بود آمده
کورنش نموده سجده بجا آوردند و حکم بخلاص ایشان صدور یافت - چون شیخ پیر معمر
هفتاد ساله بود و آداب خدمت ملوک و طریق ملازمت ایشان هرگز نورزیده نمیداند بوضع قدیم
تعظیمے نمود الجمله و تسلیم ناتمام کرد - باز از در نجیده و ناخوش آمده حکم بمیرزا فرمودند که
که فلان سه صد بیگه زمین مدد معاش در بکر نوشته او را باردگیر روانه آنجا سازد
و بیگم بادشاه والده خلیفه الزمانی با اندرون محل در مقام شفاعت درآمده گفت که
پوتم او والده پیر فرتوت دارد در اجمیر و دلش از برای دیدن فرزند کباب است چه شود
اگر او را رخصت وطن فرمایند و هیچ مدد معاش از شما نمے خواهد قبول نفرموده گفتند
اچه جیو در انجا که میرود باز دوکانے برای خود دهکنده و فتوحات و نذر و نیاز بسیار پیش
مے آرند و جماعه را گمراه مے سازد - غائبتش والده خود را از اجمیر همین جا طلبد و همینی او را
بغایت دشوار تر از فتن بکر بود و شبے که صدر جهان بتقریب تسلیم تولیت اجمیر چنانچه
جامع انتخاب از نظر گذرانیده - آن مهم را که خود یافته بود برهم زده و رضا بآن امر نداده
و خدمت نگاه داشتند و از صدر جهان پرسیدند که آن پیر بلوچ ساده لوح که عبارت
از شیخ حسین باشد کجا است - فقیر یاد دهانیدم که در لاهور است و بصدر جهان بمبالغه
گفتم که چون من قابل این سعادت نبودم - بارے او را متولی آن بلده محفوظ سازند که
حق بمرکز قرار یابد - از انجا که شان هندوستانیان بر ترتیب ابنای جنس نیامده است
و بیگانه از یک دیگر سینه صاف نمیتوانند در حق من بیچاره سعے مشکور شد
و رباب شیخ حسین - و آن پیر مغموم شکسته و خسته حالا مضطر و مضطرب در گوشه خمول
افتاده نه جال تردد - خانهاے اهل دنیا دارد و نه آنگیختن مسائل و دقایق هر چند راه

عرض مسدود و خانه شفاعت خراب است القصه شیخ مشار الله عزیز الوجود خیلے مغتنم و برکت روزگار است و هر چند مرا با و سابقه معرفت نبود تا درین ایام که از سفر حجاز آمده و محنت بسیار کشیده چنان مے نماید که تودهٔ نور است ملکے است مجسم و سخن دنیا معلوم نیست که هرگز جز خلاف ملاحظه بر زبان او میگذشته باشد همیشه بریاضت و عبادت و مجاهدت و صائم الدهر و قائم اللیل است امید که بحق سبحانه تعالے بموجب اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا وَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا او را فتحیابی حاصل شود +

منقول است

از عالم با عمل واقف معقول و ماهر منقول امام الطریق شیخ محمد غوثی بن حسن بن موسے شطاری رحمة الله علیه قال فی گلزار الابرار - ارجمند فرزندان معین الدین اولیا قدس الله اسرارهم بخے برآنند که فرزند داشت حصور بود - و جمعے برگزارند و گه بانو داشت یکے دختر سید وجیه الدین مشهدی - دوم بنت راجه که در بند ملک خطاب مرید خواجه افتاده بود - بخدمت پیر فرستاد همچنین گزارش سلطان التارکین ناگوری نیز بر عیالمند بودن خواجه دلالت دارد - آنکه پورا و شیخ در سرود الصدور نگاشته - روزے معین الدین اولیا پس از عیالمندی و فرزند آوردن بمن گفت حمید الدین پیشتر در هنگام جوانی و تنهائی آنچه بر ضمیر من میگذشت بطلب و بی طلب لباس صورت مے پوشید - اکنون درین روزگار که پیری و عیالمندی فراپیش آمد همه آمدهاے خاطر از سراے عسلم بدر معین نمے خرامد عرض کردم پیش از زادن عیسے کُلَّمَا دَخَلَ عَلَیْهَا زَکَرِیَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا حال مریم بود - و پس از تولد هزی الیک بجذع النخلة مقام او گشت بشنفتن این جواب خوش وقت گردید - الجمله باندازه این گذارش ها برخے که معین الاولیا را حصور پندارند محض پندار باشد - بی بی حافظ جمال دختر خواجه است زاده او - شهرت عامه نه بر واقع است - در حباله شیخ رضی بود که خواهگاهش

در کنار حوض مسند ولاکه یکے از مضافات ناگور است و قبر بی بی در پایان حضرت خواجه
دیگر فرزندان را سید محمد گیسو دراز از بی بی عصمت میداند و خواجه شمس الدین طاهر
از امت الله سر به میگوید مصرع

بجز خدائے نداند کسے حقیقت حال

چندے را رائے آنکه فرزند داشت لیکن همه از دائرهٔ حسنه رسانی پائے بیرون نیاورده
باز گشت بعالم قدس فرمودند۔ و لختے بر نگاشته اند۔ چند تن از فرزندانش
بپایه بزرگواری و شرف بر همونی رسیده بود و این گزارش بهر درستی مسجل است که
سه پسر داشت رشید و مرشد از انجمله مهین پور خواجه فخر الدین محمد اجمیریست بکمال
هر دو عالم آراسته و صاحب تصرف بود۔ پس از پدر بزرگوار آئین صدر نشینی دارشاد
بوجودش آرایش پذیرفت۔ پنجم شعبان سال شش صد و شصت و یک از دنیا رفت میانگی
برادرش خواجه ضیاء الدین ابو الخیر نزد بر خے گفته او ابو سعید است۔ خدیو کمالات
و حالات بود بجایش بر نشست و نیز سال شش صد و نود و پنج رخصت ربست شیخ
حسام الدین از همه خورد تر بود از چشم مردم نهان شد۔ و به طائفهٔ ابدال و رجال الغیب
پیوست سجاده نشینی بر نبائر و نبگان رسید سلسلهٔ پیرائے و خانواده داری خدیو
مشرب چشت معین الاولیا خود بخدمت قطب الاولیا سپرده بود۔ شیخ رفیع بایزید
و شیخ نور الدین محمد اجمیری که از نبائر اندر وش صفوت و آئین سلوک پیراسته ظاهر و باطن
بودند فراوان سال بر سجادهٔ آبائے کرام رهنمونی خدا طلبان کردند۔ شیخ حسام الدین سوخته
پور خواجه فخر الدین اجمیریست سینه داغدار سوز محبت۔ و دیده اشکبار در طلب داشت
بصحبت نظام الاولیا رسیده خواگاهش در قصبه سانبهر باخترسوئے بر سر راه اجمیر است
پدرش بیاد برادر گم شده او را همنام گردانید۔ او نیز دو پسر داشت یکے خواجه معین الدین محمد
مرید و خلیفه شیخ نصیر الدین چراغ دهلی است پیش ازارادت آوردن به آویزش نفس

نافرجام فیروزمند بود۔ واز باطن معین الاولیا بهره وری داشت۔ دوم شیخ قیام الدین
با ریش خوش شکل وزیبا چهره۔ دلاور ولیر و بزرگ منش بود۔ این هر دو نیز فرزندان نامور
دارند۔ شیخ قطب الدین پور نخستین است۔ از اجمیر در سر آغاز آگهی به سند و رفت و
سلطان خلج در نوجوانی او را چشت خانی داده چند بود دوازده هزار سوار گرد آید چون
به فیروزی نیروی سلطان پس از فراوان سال در اجمیر اسلام تازگی گرفت خواست
بچشت خان بدهد۔ خوئی به سند و گرفته بود نه پذیرفت۔ شیخ بایزید بزرگ پسر پسین است
دانشمند بود۔ در روضهٔ معین الاولیا سالها درس میگفت شیخ احمد مجدد و دیگر بزرگان شاگرد
او بسیند۔ در همین هنگام شورش فرمانروای دهلی از خیرگی بیکر پرستان او بسوی بغداد
شتافت۔ عمری در آن گل زمین گذرانید چون از رونق اسلام آگهی یافت از آن
دیار بسند و آمد۔ سلطان از حسن عقیدت خود او را انبار چشت خان گردانید خان
نیارست بدو است۔ به بهانه مهم سازی دور اندختن او خیال بسته بعرض سلطان رسانید
پیش ازین برادر من شیخ بایزید بزرگ مدرس اجمیر بود۔ سستی اسلام آنجا بر دانش رای جهان
پیرلئے صعوبت نمود۔ اکنون این دولت آنجا بنائے اسلام از سر نهاده آمد۔ فتنی آن
سبب استواری آن نونهالے نماید۔ بنابر سخن چشت خان شیخ بایزید را بودن اجمیر شد
و آن روز جمعے بعرض سلطان رسانید کہ اونزاد معینه نیست۔ ازین رو دانشوران
و درویشان کہن سال و بزرگان آگاه حال قلمرو خود را فراهم آورده در پرسش باکره
مخدوم شیخ حسین ناگوری و مولانا رستم اجمیری کہ در علماء مشائخ اجمیر یکتا
بودند۔ و دیگر چند آگاهان بر درستی نسب او گواهی دادند پیوند خویشی کردن شیخ حسین
ناگوری با فرزندان خویش بایزید نیز گواه عدل است +

منقولست

از ملفوظات بابرکات قبله عالم و عالمیان قدوه صفیا و سند الاولیا عاشق جانباز خواجه سید محمد بنده نواز گیسو دراز قدس سره هذا فی جوامع الکلم +

بعد نماز خفتن عرضه داشتم که نقل خدمت شیخ الاسلام قطب الدین ایام غیاثی است فرمان شد حکایت که میگویند دلیل میسکنه ایام شمسی است آن حکایت چیست که بندگی شیخ الاسلام حسین الدین از اجمیر آمدند خدمت شیخ قطب الدین شنیده استقبال کرد چون آنکه مدیا هیر باشد هیچ کم نه کرد بعد از آنکه در خانه آمد عرضه داشت که چه سبب بود که حضرتعالی این بهر را لقب دوم منور گردانید فرمودند بابا بختیار من مزرعه کرده بودم آن مزرعه استقامت گرفته قطع فرمان میخواهد فرزندان مرا معذور نمیدانند چه گویند این مسوفر ستاده تو از ما چند گاه بهتر پیشتر بودی ما را راهی بنما برگه گویم تا این عرض حاصل شود عرضه داشت بنده را اجازت شود تا این کار بکند شیخ فرمود برو بکن خدمت شیخ و سرای سلطان شمس الدین آمدند بجهت آنکه سلطان شنید که شیخ مے آید از تخت فرود آمد پا پیاده دو دید در صحن دوم ملاقات کرد شیخ را بالا نه برد هما نجا دایچه نماز کرد و چند بار سلطان بر در شیخ رفته بود و شیخ در نگشوده و بر خود نخوانده امروز خود آمده بادشاه بیک متحیر ماند که این مرد بکدام سبب خود آمده است پرسید چه سبب شیخ بنده خود را نوازانده اند شیخ فرمود پیر من از اجمیر آمده است فی الحال سلطان نشست و هم دران مکان خان پیش خود مرتب گردانیده فقط

منقولست

از ملفوظات پاک زبده ارباب معرفت تاجدار کشور حقیقت حضرت شاه ابراهیم چشتی خلف ممتاز

حضرت میرک جانباز رحمۃ اللہ علیہ هکذا فی رسالہ ابراهیمیہ مولفہ سنہ ۱۱۱۱ ہجری خواجہ بزرگ
قدس سرہٗ را زنان و فرزندان بودند چنانچہ در ملفوظ سلطان التارکین شیخ حمید الدین
سوالی الناگوری قدس سرہٗ خلیفہ خواجہ بزرگ مینویسد کہ شبے خواجہ بزرگ پیغمبر علیہ السلام
را در خواب دید آنحضرت فرمود کہ اے معین الدین تو معین دین ما ہستی و سنتی از سنتہائے ما
ترک میدہی چون صحیح شہ مقطع سلسلہ چشتیہ ملک خطاب نام از مریدان خواجہ بود دختر یکے
از راجہائے دار حرب سیر کردہ آوردہ بود بخدمت خواجہ فرستاد و او را قبول نمودہ بی بی امۃ اللہ
نام کرد و در خدمت خود نگاہ داشت و بی بی حافظ جمال از وے متولد گشت بعد از چند روز سید
وجہ الدین مشہدی را امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ در خواب فرمود کہ دختر خود را در عقد نکاح
خواجہ معین الدین در آر چون این مقدمہ بخواجہ بزرگ رسانید بامر باطن امام جعفر صادق
رضی اللہ عنہ دختر سید وجہ الدین را کہ بی بی عصمت نام داشت نیز در نکاح خود آورد از وے
پسران بوجود آمدند شیخ فخر الدین از محبوب ترین فرزندان خواجہ بزرگ بود و پیر السیار و دست
میداشت وے بکسب زراعت مشغول بود موضع ماندن کہ قریب باجمیر است احیا ساخت حاکمے
مزاحمت کردہ بود از آن جہت خواجہ بزرگ پیش سلطان شمس الدین تشریف برد
فرمان درست کنانیدہ آورد شیخ فخر الدین بعد وفات حضرت خواجہ بست سال در صدر
سروری کرشانزدہ کروہ از اجمیر است آنجا وفات یافت نزدیک حوض قصبہ سرور مدفون است
و او را پسرے بود حسام الدین سوختہ بن شیخ فخر الدین از جمیع کمالات انسانی آراستہ بود با سلطان
المشائخ صحبت داشت قبرے در قصبہ سیانبھ طرف غروب سر راہ اجمیر است و مرقد بی بی حافظ جمال
دختر خواجہ بزرگ پایان مرقد حضرت خواجہ واقع است بسے صاحب کمال و عالیدرجات
و عارفہ کاملہ بود بنظر خاص خواجہ بزرگ تربیت یافتہ چنانچہ بزرگے و کرامات بی بی حافظ جمال
تا امروز ظاہر است رحمۃ اللہ علیہا خواجہ معین الدین خورد و خواجہ قیام الدین بن حسام الدین
سوختہ عارف کامل بودند و خواجہ معین الدین خورد پیش از آنکہ مرید شود بکسب و ریاضت کار بجائے

سانیده بود که بواسطه از روحانیت خواجه بزرگ خواهد فواید میفرمود و از اشارت
باطن حضرت خواجه بزرگ مرید شیخ نصیر محمود شد و خرقه خلافت از وے پوشیده و در
فواید سلطان المشائخ میفرماید که خواجه احمد نبیره خواجه بزرگ عظیم صالح بود خواجه وحید
برادر وے پیش گنج شکر آمد که مرید شود گنج شکر فرمود که من این را از خانواده شما دریوزه کردم
مرا چه مجال است که دست بشما بگیرم و خواجه وحید بسیار عجز کرده مرید شد و محلوق
گشت الغرض آنکه بعضے مردم میگویند که خواجه بزرگ حضور بود و اورا اولاد نیست محض غلط است
از تصانیف پیران چشت مگر به تحقیق پیوسته است چنانچه بالا گزشت ولیکن در کتاب
اخبار الاخیار مے نویسد که اختلاف میان بعضے بزرگان سلسله چشت درین واقع شده است
که میر سید محمد گیسو دراز خلیفه شیخ نصیر الدین محمود و جماعے ازین قوم میگویند که شیخ فخر الدین
و شیخ حسام الدین از بی بی عصمت متولد شده بود و سید شمس الدین طاهر خلیفه شیخ نور
قطب عالم و طائفه از درویشان برآن رفته اند که از بی بی امته الله بوجود آمدند هر دو حال فرزندان
خواجه بزرگ اند اما قول اول صحیح مے نماید چنانچه تا امروز اولاد آن پاک نهاد موجود است و
فرزندان خواجه معین الدین خورد بن شیخ حسام الدین سوخته بطرف مالوه رفته متوطن شدند
احوال انجماعه معلوم نیست و فرزندان خواجه فیام الدین بن شیخ حسام الدین سوخته مذکور
در حضرت اجمیر سکونت دارند و جاے نشین حضرت خواجه بزرگ شدند چنانچه خواجه حسین
یکے از فرزندان خواجه قیام الدین مسطور تا زمان سلطنت نور الدین محمد جهانگیر بادشاه صاحب
سجاده خواجه بزرگ بود قریب صد سال عمر داشت و همیشه به عبادت و حق پرستی گزرانید
بسیار بزرگ و عالیشان بود بعد از وے شیخ معین الدین برادزاده او مسند سجاده خواجه
بزرگ نشسته نهایت خلیق و بزیور صلاح و بزرگی آراسته است حق سبحانه تعالے
فرزندان خواجه بزرگ قدس سره را تا قیام قیامت بر جاده اکرام خود باقی و پاینده در مقام
متبرکه اجمیر و جمیع مکان اسلام نگاه دارد بحرمت النبی و آله الامجاد +

منقول است

او صاحب تاریخ فرشته در مقالهٔ دوازدهم ذکر سلطان المشائخ حضرت خواجه معین الدین چشتی قدس سرہٗ درکرت دوم کرازدهلی مراجعت کرده اورا تاهل واقع شد و شرح انچنین است که سید وجیه الدین مشهدی که عم سید حسین مشهدی دارو غهٔ اجمیر بود دختری داشت در کمال حسن وعفت وچون بحد بلوغ رسیده بود میخواست که اورا بجمالهٔ یکی از دودمان بزرگ درآورد و در تعیین آن متردد بود تا آنکه امام همام جعفر صادق علیه السلام را در خواب دید که میفرماید اے فرزند وجیه الدین اشارت رسالت پناه محمد صلی الله علیه وسلم برآنست که این صبیه را بخواجه معین الدین حسن سجزی بسپاری و بجمالهٔ نکاح او درآری که او از واصلان درگاه الٰهی و محبان خاندان رسالت پناهی است چون وجیه الدین این معنی بخواجه معلوم نمود خواجه گفت عمرم به آخر رسیده اما چون اشارت حضرت رسالت است امام همام بجز اطاعت چاره ندارم پس بمقتضای شریعت مصطفوی آن را حضرت خویشتن ساخت چنانچه از دو فرزندان شدند و بعد از هفت سال در ششم ماه رجب بسنه ثلث وثلثین وستمائة از قید جسمانی بالکلیه وارسته بعالم قدس پیوست غرضکه مدت عمرش به نود و هفت سال رسیده بود و بعد از وفات او جمیع پادشاهان نذر روضهٔ او فرستاده تبرک همی جستند +

منقول است

از بادشاه کیوان جاه سپهر سریر مهر کلاه نور الدین جهانگیر شاه که قال فی توزک کرزاده طبع وقاد او هست و بهر آنچه که در زمان سلطنت خود او را در پیش آمد تسمیه فرموده مدت سال هفتم جلوس +

خواجہ حسین نبیرہ خواجہ معین الدین چشتی سا یک ہزار روپیہ برائے خرچ شش ماہ دادم۔
لمولف۔ جہانگیر بادشاہ قریب سہ سال در اجمیر بود۔ بحضرت خواجہ بزرگ اعتقاد و اثق
داشت۔ او کہ اعتراف اولاد خواجہ بزرگ کردہ پیشکش داد و مراعات نمود۔ از ینمعنی مفہوم است
کہ بادشاہ با حضرت شیخ ارادت و عقیدت ناطق داشت۔ و در باب فرزندی حضرت
خواجہ بزرگ بادشاہ را بالیقین اعتراف بود +

مذکور است در عالمگیر نامہ

سن ہشتم از آغاز جلوس اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غازی مولفہ محمد کاظم ابن محمد امین کہ
بحکم بادشاہ بطبیق واقعات دفتر بادشاہی تالیف نمودہ +
شیخ سید محمد صاحب سجادہ جناب قدوۃ الواصلین حضرت خواجہ معین الدین قدس سرہ
بعنایت خلعت و انعام یکہزار پانصد روپیہ کامیاب شد۔ و ہو منہ آغاز سن نہم جلوس
دولت عالمگیری +
سید محمد صاحب سجادہ جناب قدوۃ الاولیاء الواصلین حضرت خواجہ معین الدین چشتی بانعام
دو ہزار روپیہ سربلندی یافتند۔ و ہو منہ سن چہارم از جلوس اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غازی
شیخ سید محمد متولی مزار فائض الانوار خواجہ ابرار و ہو منہ احرار قدوۃ الفقراء الواصلین خواجہ
معین الدین قدس سرہ العزیز بہ عنایت خلعت و مادہ فیل و انعام یکہزار روپیہ نوازش یافت +
لمولف۔ شیخ سید محمد بن شیخ علاء الدین بن شیخ علم الدین بن خواجہ ابو الخیر برادر حضرت
خواجہ حسین نبیرہ حضرت قطب الاقطاب خواجہ بزرگ است و از عہد شاہان خلج و گورگانان
منصب تولیت اوقاف و سجادگی مزار فیض آثار حضرت خواجہ بزرگ باستحقاق فرزندی
و سبیل وراثت باو رسیدہ بود۔ از حضرت شیخ علاء الدین تعمیر بزرگ از سنگ سفید

در احاطه روضه حضرت خواجه حسین بر کنار حوض جهالرا که سوله تهمه عرض دارد و از حضرت
سید محمد مسجد عالی در بازار پیش زینه آستانه عالیه یادگار است که فقیر جامع اوراق بچشم خود
دیده و از مکتبه که بر لوح سنگ منقوش است زمان تعمیر و نام صاحب مکان ظاهر و باهر است

منقول است

مریم زمانی جهان آرا بیگم بنت شاه جهان بادشاه غازی کما قال فی مونس الارواح
بعضے گفته اند که آنحضرت در حبل متاهل نشده اند و بعضے گفته متاهل شده اما فرزند نه شده
و این هر دو قول ضعیف است قول صحیح آنست که آنحضرت متاهل شده اند و
فرزندان حاصل گشتند - چنانچه شیخ عبد الحق دهلوی در کتاب اخبار الاخیار خود نوشته
که آن حضرت دو دختر دائی داشتند - یکے بی بی عصمت ذکر ایشان سابق مرقوم گشت
دوم آنکه پیر دستگیر شبے در واقعه دیدند که حضرت رسول صلی الله علیه وسلم میفرمایند
اے معین الدین محمد تو معین دین ما شدی سنتی از سنت ما ترک کردی - اتفاقا همان شب
حاکم قلعه بهلی ملک خطاب نام بر سر حدود کافران آن نواح تاخته بود دختر
راجه آن دیار بسیر او گشت - ملک خطاب مرید پیر دستگیر بود آن دختر را آورده بخدمت
حضرت ایشان گذرانید - آنحضرت قبول کردند نام او را امنه الله نهادند و از هر یکے
ازین دو خاتون اولاد شد - حضرت بی بی حافظ جمال در تته پائے پدر بزرگوار خود است
و جهت شریعت ایشان شیخ رضی بوده اند - و قبر شیخ در یکے از قصبات ناگور است
بر کنار حوض که آنرا مسند و ناگویند و زن بی بی جمال دو پسر شده بود که در حالت طفولیت
ازین عالم رحلت کرده اند بعضے از مردم عوام میگویند که بی بی حقیقی دختر حضرت پیر
دستگیر نبودند - دختر خواندهٔ آنحضرت اند لیکن بسخن عوام اعتبارے نیست چه اگر این
مقدمات در کتب معتبره مندرج است منقول است که حضرت پیر دستگیر را سه پسر بود شیخ ابو سعید

شیخ فخرالدین و شیخ حسام الدین و اختلاف است درین کہ ہر سہ از بی بی عصمت اند یا از
بی بی امتہ اللہ سید محمد گیسو دراز کہ مرید حضرت شیخ نصیر الدین قدس اللہ سرہ العزیز
بایک جماعہ درویشان بر آنند کہ ہر سہ از بی بی عصمت شدہ اند و سید شمس الدین طاہر
بایک جماعہ بر آنند کہ شیخ ابو سعید از بی بی عصمت شدہ اند و دو فرزند دیگر از بی بی امتہ
واللہ اعلم بالصواب۔ شیخ فخرالدین قدس اللہ سرہ بسیار بزرگ و صاحب حال و مقامات
عالی بودہ اند و بکسب زراعت اشتغال داشتند و موضع ناندن کہ در حوالی اجمیر است احیا
ساختہ اند۔ انچہ در ملفوظات مشائخ چشتیہ مسطور است کہ فرزندان آنحضرت را دہلی احیا بودہ و
حاکم مزاحمت میرسانید بدین جہت بدہلی تشریف آوردند۔ ہمین شیخ فخرالدین بودہ اند و
ایشان بعد پدر بزرگوار خود بست سال در قید حیات بودہ و در قصبہ سروار کہ از خطہ اجمیر
شمار کردہ است برحمت حق پیوستند و مدفن شریف ایشان نزدیک حوض قصبہ مذکور است
و شیخ حسام الدین پسر ان خورد حضرت پیر دستگیر بودند چنین گویند کہ ایشان غائب شدہ
بصحبت ابدالان پیوستند۔ در اخبار الاخیار شیخ عبد الحق محدث دہلوی نوشتہ اند
اخفاد آنحضرت متیقن است و آنچہ بعضے مردم عوام گویند کہ حضرت خواجہ بزرگ حصور
بودند و فرزندان نداشتند غلط فاحش است۔ ذکر اولاد آنحضرت در ملفوظات مشائخ
چشت واقع است۔ شیخ فرید نبیرہ شیخ حمید الدین ناگوری از جد خود نقل کردہ اند کہ چون خواجہ
ما را فرزندان حاصل شد ند از من پرسیدند کہ حمید چون است پیش ازین کہ قوی و جوان بودیم
ہر چیز از درگاہ حضرت عزت مے طلبیدم یافتم۔ اکنون پیر و ضعیف شدیم حاجت
بدعا مے شود۔ و کار بہ درنگ مے کشد۔ بندہ عرض کرد کہ آنحضرت را روشن است چون مریم
را علیہ السلام حضرت عیسے علیہ السلام حاصل نہ شدہ بود میوہ زمستان در تابستان
میرسید بے منت در محراب حاضر مے یافت۔ چون عیسے علیہ السلام متولد شد۔ حضرت
مریم منتظر شدند کہ رزق ہمچنان خواہد رسید فرمان آمد کہ بر درشاخہائے درخت خرما بجنبان

تا بر تو مشایخ تبریزد۔ در نخستان این حال این مستد تفاوت است حضرت خواجہ را
این جواب از بندہ قبول افتاد و بہ پسندیدند۔ شیخ فخر الدین ولد آنحضرت را پسرے
بود شیخ حسام الدین سوختہ نام بسیار بزرگ بودند با حضرت شیخ نظام الدین بداؤنی
قدس اللہ سرہما صحبت داشتہ بودند و قبر شیخ حسام الدین سوختہ در سانمہر طرف مشرق
سر راہ اجمیر واقع است۔ خواجہ معین الدین خورد پسر بزرگ شیخ حسام الدین سوختہ اند و
ایشان را خورد بسنت بحضرت خواجہ بزرگ میگویند۔ و ہمین منقبت و افتخار ایشان
بس است۔ خواجہ خورد در ویشے کامل بود و پیش از انکہ مرید شوند بکسب ریاضت و مجاہدت
کارے بجاے رسانیدہ بودند کہ نے واسطہ از حضرت خواجہ بزرگ پیر دستگیر استفادہ میفرمودند
آخر بحکم آنحضرت مرید حضرت شیخ نصیر الدین قدس اللہ سرہ شدند و خرقہ خلافت
از ایشان پوشیدند یکے از نبائر حضرت پیر دستگیر خواجہ بایزید بزرگ بودند۔ وقتیکہ
سلطان محمود خلجی بادشاہ ماندو بود شیخ بایزید بعد از عمرہا دراز از سفر باز آمدند۔ و
ادعاے فرزندی نسبت آنحضرت کردند و سلطان محمود خلجی ایشان را بتدریس خطہ
اجمیر نصب کردند۔ ایشان عالم کامل بودند۔ شیخ احمد مجد گفتہ کہ اختلاف مردم کہ در
فرزندان حضرت خواجہ بزرگ قدس اللہ روحہ مشہور است در ہمین شیخ بایزید است کہ بعد از
مدتہا قیامت نمودن اجمیر جماعہ انکار فرزندی ایشان کردند و بہ بادشاہ وقت رسانیدند
بادشاہ از علماء مستند آن زمان استفسار کرد۔ شیخ حسین ناگوری و ملا رستم اجمیری کہ از
قدوۂ علماء عصر و قدماء اجمیر بودند با علماء عصر و قدماء اجمیر بودند با علماء دیگر گواہی دادند
کہ شیخ بایزید از فرزندان شیخ قیام الدین بن شیخ حسام الدین بن شیخ فخر الدین بن خواجہ
معین الحق و الملۃ و الدین است قدس اللہ ارواحہم و شیخ حسین بہ فرزندان شیخ بایزید نسبت
خویشی کردہ اند و دختر دادہ اند۔ ازین ظاہر است کہ نسبت فرزندی ایشان بر شیخ حسین متحقق
شدہ کہ حضرت پیر دستگیر خواجہ معین الحق و الدین محمد قدس اللہ تعالیٰ سرہ از سادات حسینی بودہ اند

وبلا شبہ از اولاد امجاد حضرت سید المرسلین اند صلی اللہ علیہ وسلم و درین سخن نیست
و بدانکہ حضرت پیر دستگیر را چشتی از انجہت گویند کہ چشت نام قصبہ ایست از ولایت
خراسان ہمچون اولیاء اللہ مثل حضرت خواجہ ابو احمد ابدال چشتی و حضرت خواجہ ابو محمد
چشتی و حضرت خواجہ ابو یوسف چشتی قدس اللہ اسرارہم ازان قصبہ بودہ اند بنابرآن
این سلسلہ را چشتیہ میگویند و ہر کس کہ از مریدان ایشان ہست او را چشتی می نامند۔
و حضرت پیر دستگیر خواجہ معین الدین حسن سجزی درہمین سلسلہ مرید شدہ اند و نسبت ارادت
ایشان بہ پانزدہ واسطہ بحضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم میرسد و مرید خاص و خلیفہ
بزرگ حضرت پیر دستگیر حضرت خواجہ قطب الدین بختیار اوسی کاکی اند و مرید و خلیفہ
خاص ایشان حضرت شیخ فرید الدین مسعود اجودھنی۔ و مرید و خلیفہ خاص ایشان حضرت
شیخ نصیر الدین محمود اودھی قدس اللہ اسرارہم و صاحب سیر العارفین مینویسد کہ حضرت شیخ
نصیر الدین محمود خرقہ خلافت بہیچ کس نداده اند و در وقت رفتن من بموجب وصیت ایشان
خرقہ و عصا و تسبیح و کاسہ چوبین بغسلین را بایشان در قبر گذاشتند باتمام رسید شمہ از
ذکر حضرت پیر دستگیر قدس اللہ سرہ +

منقول است

از قدح کش صومعہ کشف و تحقیق ملا عبد الباری بخاری الاجمیری کذا فی رسالہ او ہمکہ در
عہد امن مہد شہنشاہ ہفت کشور محمد شہاب الدین شاہ جہان بادشاہ غازی ترتیب و
تالیف یافت در آنوقت محمد جلال الدین اکبر بادشاہ برائے طلب فرزند درین درگاہ آسمانجاہ
آمدہ التجا کرد و با کنز درویشان متعلقان روضہ مقدسہ نیز دعا میخواست۔ چنانچہ
بعد عشا نزد شیخ بودم۔ بادشاہ با پوستین و کلاہ پشمین در حجرہ شیخ آمدہ بنشست اما او
شیخ از شیخ ملک نبیرہ خواجہ ابراہیم ادہم بلخی چشتی است و کسے نہ شناخت قدرے نان

سگ حاضر بود پیش نهادند خورد و خوشوقت گردید و گفت بادشاه ازین درگاه طلب فرزند دارد و خدمت رویشان بجایے آرد در باب او دعا باید کرد شیخ فرمود اگر عقیدت بادشاه بصدق نسبت باولاد برکت خواهد شد بادشاه از انجا نیست در دل کرده برخاست چون دیگر بار کرا مراد و مطلب رسیده پاپیاده به درحضرت خواجه چشت اهل بهشت آمد و آنچه نذر قبول کرده بود بجهت لایق آگاه معارف دستگاه شیخ حسین مرحوم دادند بمتعلقان روضه منوره بکرمه هر کدام و هیچکس محروم نماند و در حجره شیخ ملک آمده آنچه نیت در دل قرار شده بود ظاهر فرمود که پانصد روپیه دو دلک تنگه پیش شیخ نهاده آنرا بمستحقان قسمت کرده بدهند الیشان گفتند من در فرمان تو کسے ندارم که قسمت کنم پیش دروازه روضه متبرکه بنشیند هر کرا احتیاج خواهد بود خواهد گرفت همچنان کردند هر که احتیاج داشت برداشت عمر شیخ ملک یک صد و سی سال شده بود بتاریخ نوزدهم شهر ربیع الثانی وفات یافتند و قبر الیشان در روضه منوره نزدیک سبیل کلان مقابل چراغ کلان واقع است و مصلا سنگ کهنه بران قبر است از آن شیخ دو پسران بودند شیخ عبد الملک و شیخ شهاب اکثر نقلیات و مذکورات را جمع کرده مرقوم نموده شد نقل است که شیخ عبد الملک مرقوم اکثر اوقات با صحبت هم نشینان خود مے نشستند و مذکور از لطف و احسان حضرت قطب الاقطاب پیر دستگیر مے کردند از زبان دل من متحقد آنحضرتم مقرر کرده ام که در شب اول ماه نماز استخاره مے کنم و همان شب خود را بحضور پر نور آنحضرت مے بینم چون برای طلب خود که استخاره کرده حاجت عرض مے کنم در آن وقت جواب باصواب مے شود و وقتے روز جمعه بعد ادای نماز شیخ عبد الملک و هم نشینان الیشان و غیره عزیزان آمده در داخل روضه منوره نشستند در آن وقت نیز مذکور لطف و کرم حضرت قطب الاقطاب در میان آمد شیخ عبد الملک گفتند آنچه که در باب من لطف و کرم حضرت پیر دستگیر کرده است آنرا ظاهر مے کنم چند بار که عرض کردم بر دل رسیده تمام مذکورات دیگر را هم بزبان آوردند و گفتند

که گاهے گاهے در خاطر مے گذشت که حضرت پیر دستگیر ما را بچه روش میدانند آیا در زمرهٔ خاصان خود یا در عوام الناس شب اول ماه بود - بعد نیم شب نماز استخاره کرده تسبیح میکردم خواب غلبه کرد دیدم که من در مراقبه شده ام معاینه شد که حضور پر نور دیدم که میفرمایند عبد الملک ترا - و آباء و اجداد ترا صادق الاعتقاد و خاصان خود دانسته بخلافت و ریاست منسوب کرده ایم و بر جمعیت شما ها این چیز ها مهیا کرده ایم - همان شب بحقایق آگاه بندگی حضرت خواجه حسین مرحوم هم دینیاب بشارت شد و این نیز فرمودند که چیزے که گفته شد به عبد الملک اظهار خواهند کرد بوقت صبح آن حقایق آگاه مارا طلبیدند و اظهار کردند و گفتند شما در معامله چه دیدید بیان کنید و آنچه در باب شما بشارت شده آنرا من بیان کنم گفتم که از مدت آرزو داشتم که در باب خود بخدمت قطب الاقطاب عرض کنم و جواب حاصل نمائم مارا جواب باصواب حاصل شد که فرمودند ترا و آباء و اجداد ترا صادق الاعتقاد و خاصان خود دانسته بخلافت و ریاست منسوب کرده ایم و بر جمعیت شما ها این چیز ها اختیار نموده ایم حقایق آگاه فرمودند - آنچه بشما حضرت فرمودند همین نمط بمن فرمودند و سوائے آن دیگر نیز فرمودند که عبد الملک نبیره ابراهیم ادهم است اورا دوست داشته در باب او متوجه باشید و از طریقه چشتیه ممتاز کنید - حقایق آگاه فرمودند - الحال هر چه میخواهید همه موجود است - گفتم بیعت داده و عمامه و پیراهن خود پوشانیده و چند اوراد و ظیفه خود عنایت کرده اجازت داده خلافت نامه نوشته بمهر خود زین کرده نیز عنایت فرمودند و آن خلافت نامه و محضر نامه ریاست بمهر غفران پناه حضرت خواجه حسین چشتی و از مهر اهالی و موالی دار الخیر اجمیر مسلم و موجود است و بعد ازان روز غفران پناه نسبت نهایت متوجه بودند و بسیار التفات میکردند و قتیکه میرفتم دیدن میفرمودند بیائید نبیره ابراهیم ادهم بیائید - که آنحضرت قطب الاقطاب چنین فرموده اند سعادتمندی شما در ین ضمن نیز از لطف و عنایت غفران پناه اظهار میکردند که روزے نور جهان بیگم بخدمت آن غفران پناه یک شال طرسی

بقیمت دو صد و پنجاه روپیه خوش قماش بود که در نگشتری برمے آمد فرستاده بود و اکثر مردمان
بخدمت آن غفران پناه مے فرستند دیده تحسین میکردند روزے بخدمت غفران پناه
رفتم - آن شال را بمن نمودند من نیز قماش و لطافت آن بیان کردم - چون از انجا برخاستم
حقایق آگاه آن شال را معه فرجے نیلک بدست خادم خود بخانه ما فرستادند بعضے از مقربان
بخدمت حضرت حقایق آگاه رفته گفتند که آن شال بسیار قیمتی بود - مے بایستی که حضرت
آگاه میداشتند و یا بما یان مے بخشیدند که ما آرزو داشتیم فرمودند این مقرر است که هر که هر چیزے
آرزو دارد به او نمے رسد - چنانچه شیخ عبد الملک اشنائے شناسید او یکے از خاصان
این درگاه است و از ان روز آن حقایق آگاه همیشه از نقد و جنس در سال تا دو صد روپیه
امداد میکردند - و برادرم شیخ شهاب را نیز التفات میکردند و چنان اختیار داده بودند
که تمام دیهات سرکار در تعلق ایشان کرده مختار فرمودند و هر چه پرداخت میکردند پسند
میشد و از احوال این فقیر را امداد میکردند که محتاج چیزے نبود و بعض مرا به حضور حقایق آگاه
غیب چیزے میگذرانیدم آنها هرگز پیش نمیرفت و من گاه گاهے بخدمت آن
حقایق آگاه میرفتم - شیخ شهاب همیشه در آنجا مے بود و دیگر التفات و مهربانی آن حقایق آگاه
تا کجا بیان کنم که نهایت ندارد و نیز دیگر مذکور از التفات و تشفقت حضرت قطب الاقطاب بیان
میفرمودند +

منقول است

از حضرت شیخ الهدیه چشتی که او خلیفه مستند حضرت شاه علی چشتی صابری است رحمة الله علیه

کذا فی سیر الاقطاب

نقل است که آنحضرت در عهد سلطان شمس الدین التمش انار الله برهانه دو مرتبه به دهلی تشریف ارزانی
فرمودند مرتبه اول که به اجمیر تشریف میبردند ستا پل گردیدند آنچنان بود که میر سید وجیه الدین مشهدی

در اجمیر حاکم بود دختری داشت ـ پاک و پارسا نام بی بی عصمت چون بحد بلوغ رسیده پدرش
میخواست که در نکاح شخصے درآرد ـ اما کسے را در خور حال او نمے یافت ـ درین اندیشه بود که
شبے امیر المومنین حضرت امام جعفر صادق رضے الله عنه بخواب دید میفرماید که وجیه الدین حکم
حضرت شاه رسالت صلی الله علیه وسلم چنانست که این عجوزه را بقطب المشائخ حضرت
خواجه معین الدین حسنی الحسینی بسپاری چون بیدار شد ـ بخدمت آنحضرت آمد و این حقیقت
ظاهر نمود ـ آنحضرت فرمود ـ اگرچه پیر شده ام ـ اما فرمان کونین مطاع ـ سرکار عرش اشیا
را انکار نمے توانم کرد ـ پس عقد نکاح بستند و بعد این واقع آنحضرت بعد از هفده سال رحلت
نمود ـ باین حساب عمر شریفش ـ بیک صد و هفت سال میرسد و آنحضرت زن دیگر
که خواست اینچنین بود که شبے حضرت صلی الله علیه وسلم را در واقعه دید که میفرماید معین الدین
تو معین دین ما هستی نباید که سنت من ترک سازی اتفاقا همان شب حاکم قلعه تهلی ملک خطاب
بر سرکافران تاخت آورده و دختر راجه آن دیار بدست آورد بخدمت حضرت خواجه گنده آمد و
آنحضرت میرا قبول فرمود و بی بی امته الله نام گذاشت ـ پس ازان تاج المستورات دختر
به وجود آمد ـ بی بی حافظ جمال نامش کردند ـ و بی بی حافظ جمال نهایت پاک و پارسا بود ـ و
ریاضت و مجاهده بخدمت والد بزرگوار نویش بحد غایت رسانیده بود و مرقد مطهر آن
زین المخدرات پائین مرقد آنحضرت است و جهت شرعی آن عفیفه شیخ رضی الدین نام داشت
از دو دو پسر بوجود آمده بودند ـ و آن هر دو در طفولیت در گذشتند ـ مردم عوام میگویند که بی بی
حافظ جمال دختر حقیقی حضرت نیست دختر خوانده بود محض غلط است ـ از انکه این مقدمات در
کتب معتبره تحریر دیده ام قول عامی اعتبار ندارد ـ از نجهت اهل عام همچنان حرف نادرست
در فرزندان آنحضرت نیز دارند که آنحضرت هیچ پسر نداشت و این مقرر است که از آنحضرت
سه پسران در حین صغر سن در عرصه جهان بوجود آمدند از بی بی عصمت اند و بعض گویند که خواجه ابو سعید
از بی بی عصمت است و آن دیگر از بی بی امته الله سوائے این هیچ سخن در اولاد امجادش نیست

چنانچه شیخ فریدالدین نبیره سلطان التارکین حضرت شیخ حمیدالدین ناگوری قدس الله سره العزیز
از جد بزرگوار خود نقل کرده میگفت که چون خواجه ما را فرزندان ما فرزندان حاصل شدند
روزے بابنده میفرمودند حمیدالدین پیش ازین که جوان بودم هر چه از رب العزت
جلشانه مے طلبیدم فی الحال میافتم حالانکه پیر شدم و فرزندان پیدا گشتند - بدعا
حاجت مے شود و کار بدرنگ حاصل میگردد - بنده عرض نمود که بحضرت پیر دستگیر روشن است
که چون عیسے علیه السلام از حضرت مریم علیه السلام تولد نشده بود میوه در ستان
در تابستان از غیب بدو میرسید و بے محنت و منت در محراب میافت چون
مسیح علیه السلام تولد شد حضرت مریم انتظار مے کشید که همچنان نے تلاش بیاید
فرمان شد که شاخهاے خرما بجنبان تا خرماے تازه بر تو ریزند - ازان باز همچنان
نمود و به تردد رزق مے یافت در اوقات سابق و حال این قدر تفاوت است لیکن
در قدر و مرتبه دوستان خداے عز و جل نقصان نیست و تصرف ولایت ایشان مانند
آنحضرت چون جواب شنید پسند کرد - و فرمود آرے همچنین است و گویند که خواجه فخرالدین
والد حضرت سلطان العارفین بسیار صاحب عظمت بود و بعد حضرت خواجه بست سال
زنده ماند پس در قصبه سرداره اجمیر شانزده کروه است رحمت حق پیوست - همانجا نزدیک حوض
آن قصبه مدفون است و خواجه حسام الدین فرزند خود را آنحضرت غائب بماند و بصحبت ابدال
پیوست و پسر خواجه فخرالدین خواجه حسام الدین سوخته نام داشت که نبیره خواجه باشد پیر صاحب
کرامت و بزرگ روزگار بود با رواح جد بزرگوار خود نسبت تمام داشت و پیش از ارادت ریاضت
و مجاهده از حد گذرانیده بود و بحضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا قدس الله
سره العزیز صحبت داشت عمر شریف او در قصبه بانبهر بسمت است و یکے از نبائر حضرت خواجه
شیخ بایزید است او در هندوستان جائے رفته بود - در زمان سلطان محمود خلجی بعد مدت بسیار باز باسم
سلطان او را ریاست اجمیر داد - چون مدتے بگذشت مردم از روے عناد و مفرزندی او

سخنے پیدا نمودند۔ حتے کہ با سلطان وقت رسانیدند۔ بادشاہ علما و فضلا و مشائخ و اکابر ملک و نواحی جمع ساخت و استفسار نمودن گرفت۔ آخر الامر شیخ حسین و مولانا رستم کہ قدوہ علمای زمانہ بودند و دیگر اکثر اکابر نامدار گواہی دادند۔ ہمین شیخ بایزید از فرزندان شیخ قیام الدین ابن خواجہ حسام الدین سوختہ ابن خواجہ فخر الدین ابن سلطان العارفین حضرت خواجہ معین الدین حسنی الحسینی است بعد ازان شیخ حسین ناگوری بہ نسبت فرزندان شیخ بایزید نسبت کرد و دختر داد۔ مردم کہ در فرزندان حضرت خواجہ سخن اختلاف دارند ہمین شیخ بایزید است و دیگران ہیچ سخن ندارند و لیکن ہمہ بر غلط رفتہ اند۔ از انکہ این ہا جرا بیش اکثر سلاطین دہلی و ماندو گذشتہ است و از اکابران متحقق شدہ۔ قول عام چہ اعتبار دارد۔ سبحانہ تعالے و تقدس این اولاد امجاد آنحضرت را ابد الآباد پاینده دارد بحرمت النبی و آلہ الامجاد +

منقول است

از عارف معارف خدا آگاہ۔ صوفی فضیلت دستگاہ۔ محمد عبد الرحمن چشتی کما قال فی مرآۃ الاسرار در باب نفی اولاد خواجہ بزرگ قدس سرہ آنچہ کہ براہ تعصب مورخان در تاریخ اکبر نامہ و اقبال نامہ نوشتہ اند بر ہر کسی ظاہر است لہذا از ملفوظات پیران چشت متحقق معلوم میشود کہ خواجہ بزرگ را زنان و فرزندان بودہ است چنانچہ در ملفوظات سلطان التارکین شیخ حمید الدین ناگوری قدس سرہ خلیفہ خواجہ بزرگ مے نویسد کہ شبے خواجہ بزرگ حضرت پیغمبر علیہ السلام را بخواب دید آنحضرت فرمودند کہ اے معین الدین تو دین ما ہستی۔ اما سنتے از سنت ہاے من ترک میدہی چون صبح شد مقطع قلعہ بٹھلی ملک خطاب نام کہ از مریدان خواجہ بود۔ دختر یکے از راجہ ہا..... در حجرہ اسیر کردہ آوردہ بود بخدمت خواجہ فرستاد۔ خواجہ دیرا قبول نمود و بی بی امتہ اللہ نام نہاد و در خدمت خود نگاہ داشت۔ بی بی حافظ جمال از وے تولد گشت۔ بعد از چند روز سید وجہ الدین مشہدی عم سید حسین مشہدی امام جعفر صادق علیہ الرحمۃ را در خواب دید۔ فرمود کہ دختر خود را

در عقد نکاح خواجہ معین الدین دراز۔ چون ایشان مقدمہ بخدمت حضرت خواجہ بزرگ رسانیدند
بموجب امر باطن امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ دختر سید وجیہ الدین را کہ بی بی عصمت نام داشت
در نکاح خود آورد۔ از وے سہ پسر بوجود آمدند۔ یکے شیخ فخر الدین۔ دوم شیخ ضیاء الدین
ابو سعید۔ سوم شیخ حسام الدین کہ او در صغر سن بصحبت ابدالان پیوست۔ از نسے والد و
تناسل نشد۔ شیخ فخر الدین محبوب ترین فرزندان خواجہ بزرگ بود۔ دیر البسیار دولت میدانشت
وے بکسب زراعت مشغول بود۔ موضع ناندن کہ قریب باجمیر است احیاء ساخت حاکم
مزاحمت کردہ بود۔ ازان جہت خواجہ بزرگ پیش سلطان شمس الدین بہ دہلی تشریف بردہ
فرمان درست کنانیدہ آوردند تفصیل این اجمال پیشتر بجائے خود نوشتہ آید و شیخ فخر الدین
بعد از وفات خواجہ بزرگ بست سال در صدر حیات بود در قصبہ سرواد کہ شانزدہ
کروہ از اجمیر است آنجا وفات یافت دہ نزدیک حوض قصبہ سرواد مدفن او است۔ او را
پسرے بود شیخ حسام الدین سوختہ بن شیخ فخر الدین از جمیع کمالات انسانی آراستہ بود
با سلطان شیخ المشائخ صحبت داشت قبرے در سانبہر است طرف غرب بسر راہ اجمیر و
مرقد بی بی حافظ جمال دختر خواجہ بزرگ پایان مرقد خواجہ بزرگ واقع شدہ است۔ بسے
صاحب کمالات و عالی درجات و عارف کامل بودہ اند و خواجہ معین الدین خرد پیش از آنکہ مرید
شود بکسب ریاضت کار خود بجائے رسانیدہ بود کہ بے واسطہ از روحانیت خواجہ بزرگ
اخذ فوائد مے نمود۔ و از اشارت باطن خواجہ مرید شیخ نصیر الدین محمود شدند و خرقہ خلافت
از دست وے پوشیدہ۔ در فوائد الفواد سلطان المشائخ میفرماید کہ خواجہ احمد نبیرہ خواجہ
بزرگ عظیم صالح بود۔ برادر وے خواجہ وجیہ پیش شکر گنج آمد کہ مرید شود شکر گنج فرمود۔ کہ
من این را از خانوادہ شما دریوزہ کردہ ام۔ مرا چہ مجال کہ دست بشما بگیرم۔ خواجہ وجیہ بسیار
عجز کردہ مرید شد و مخلوق گشت۔ الغرض آنکہ بعضے مردم میگویند کہ خواجہ بزرگ حصور بود
و اولاد او لائیست محض غلط است۔ از تصانیف پیران چشت مکرر بتحقیق پیوستہ چنانچہ بالا

گذشت ۔ در کتاب اخبار الاخیار مینویسد کہ اختلاف میان بعضے بزرگان چشت درین واقع شدہ است ۔ کہ میر محمد گیسو دراز خلیفہ شیخ نصیر الدین محمود و جماعہ ازین قوم میگویند کہ شیخ فخر الدین و شیخ حسام الدین از بی بی عصمت تولد شدند و میر شمس الدین طاہر خلیفہ شیخ نور قطب عالم و طائفہ از دویشان بر آن رفتہ اند کہ از بی بی امتہ اللہ بوجود آمدند ۔ بہر دو حال فرزندان خواجہ بزرگ اند اما قول اول اصح مینماید ۔ چنانچہ تا امروز اولاد پاک نہاد آنحضرت موجود است و فرزندان خواجہ معین الدین خورد بن شیخ حسام الدین سوختہ بطرف ولایت مالوہ رفتہ متوطن شدند و احوال آنجماعت معلوم نیست و فرزندان خواجہ قیام الدین بن حسام الدین سوختہ مذکور در حضرت اجمیر سکونت اختیار کردند و جانشین خواجہ بزرگ قدس اللہ سرہ العزیز شدند ۔ چنانچہ خواجہ حسین یکے از فرزندان خواجہ قیام الدین مسطور تا زمان سلطنت نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ صاحب سجادہ خواجہ بزرگ قریب صد سال عمر داشت و ہمیشہ بعبادت و حق پرستی گزرانید ۔ بسیار بزرگ و عالیشان بود بعد از وے شیخ معین الدین برادر زادہ او صاحب سجادہ شد ۔ و الحال شیخ علاء الدین برادر زادہ صاحب سجادہ برسند خواجہ بزرگ قدس اللہ سرہ نشستہ است نہایت خلیق و بزیور صلاح و بزرگی آراستہ است حق سبحانہ تعالے فرزندان خواجہ بزرگ را تا قیام قیامت بر جادہ اجداد کرام خود باقی و پاینده در مقام اجمیر شریف نگاہ دارد بحرمت النبی و آلہ الامجاد ۔ چون مرتبہ ثانی در سن ہزار و شصت و پنج ہجری بحضرت اجمیر شریف رسیدم ۔ شیخ علاء الدین صاحب سجادہ خواجہ بزرگ قدس اللہ سرہ العزیز شجرہ نسب خواجہ بزرگ اظہار نمود و بچند دین بواسطہ بحضرت امام موسے کاظم میرسد و در رسالہ مونس الارواح تصنیف مریم زمانی حضرت جہان آرا بیگم بنت شاہجہان بادشاہ صاحبقران ثانی علیہ الرحمتہ نیز بنظر در آمد کہ اثبات سیادت خواجہ بزرگ نموده ۔ اما در تصانیف پیران چشت جائے نمیفتد میسر نمے شود بہر حال خواجہ بزرگ فرزند صوری و معنوی حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم بوده و مجاوران آن آستان متبرکہ خواجہ بزرگ نیز منسوب اند بہ اولاد سید فخر الدین میگویند کہ سید فخر الدین از کردہ

ماتکپور بوده است واز غلبه اعتقاد و محبت و حمایت خواجه بزرگ وطن گذاشته در اجمیر اقامت اختیار نموده - چنانچه فرزندان او هنوز در خدمت آستانه متبرکه موجود اند - و صلاح و اهلیت پیشه دارند و با هر کس به تواضع و اخلاص پیش می آیند - و از ملفوظات پیران چشت به ثبوت پیوسته که خواجه بزرگ در زمان سلطان شمس الدین التمش دو مرتبه در دهلی تشریف بردند - مرتبه اول از کمال مهربانی محض برائے دیدن و سرفراز ساختن خواجه قطب الاسلام رفته بودند - در آنجا آمده در اجمیر شریف ساکن گشت و مرتبه دوم بخاطر درست ساختن فرمان مضمع ماندن بجهت فرزند سعادتمند شیخ فخر الدین - و این نکته بغایت نازک است نیک نگاه باید کرد که سلطان شمس الدین مرید خواجه قطب الدین نبود - اگر یک خادم خواجه بزرگ میرفت در ساعت سلطان مذکور سعادتمندی دارین دانسته فرمان درست کرده ارسال می نمود - ولیکن کاملان اولیاء بیشتر در ترک جاه و شیخت کوشیده اند - و خود را در نظر محقر نمودند - چنانکه مسیح علیه السلام باین کمال در بازار بجهت خرید و فروخت میرفت و دیگر کار این طائفه بر راستی و دیانت است هرگاه مقصود و حاجت به شخصے داشته باشند آنرا مستور برائے چه سازند و ناموس برائے کدام مصلحت کنند - چرا که حقتعالے ناظر بدل است و رسوم خلق نیک یا بد گفتن ایشان پیش عارفان اصلا وجودے ندارد - دیگر آنکه رفتن خواجه پیش امیر از برائے حاجت رحمتے بود در حق مریدان که هیچکس از مریدان انکار نه کنند و بر جاه شیخی خود ننازد - و اصل سخن آنست که این طائفه صاموے شوند یا مرحق و اختیار خود درمیان نمے آرند چنانچه سلطان المشائخ میفرماید در نظم خود ؎

عشق آمد چو قوتم اندر رگ و پوست — تا کرد مرا نهی و مر کرد ز دست
اجزار وجودم همگین دوست گرفت — نامیست ز من بمانی همه اوست

منقول است

از عارف باللہ مرشد خدا آگاہ شاہ رشید الحق والدین نبیرۂ حاجی حرمین الشریفین حضرت خواجہ یحییٰ مدنی احمد آبادی رحمۃ اللہ علیہ +

ذکر فرزندان حضرت قطب المشائخ خواجہ معین الحق والدین حسن سجزی اجمیری چشتی قدس اللہ سرہ

آنحضرت سہ پسر رشید و مرشد داشت از انجملہ مہین پور خواجہ فخر الدین محمد اجمیری ست دوم خواجہ ضیاء الدین نزد برخے کنیت ابو سعید است سوم شیخ حسام الدین و یک دختر بی بی حافظ جمال ہر سہ پسران را خواجہ عشقباز راست باز سید محمد گیسو دراز قدس اللہ سرہ از بی بی عصمت میماند و خواجہ شمس الدین طاہر از بی بی امۃ اللہ سریۂ خیال ملے برد۔ و بی بی حافظ جمال دختر حضرت خواجہ است بہ روایت صحیحہ۔ و آنحضرت دو کدبانو خانہ داشت۔ یکے دختر سید جمیع الدین مشہدی۔ دوم بنت راجہ کہ در بندگی خطاب مرید خواجہ افتادہ بود۔ بخدمت پیر فرستاد۔ بر عیال مند بودن خواجہ ملا فقیط شاہد عدل انند۔ و ہمچنین گزارش سلطان التارکین قدس سرہ بر عیال مندی آنحضرت دلالت دارد۔ و پور پیر نور حضرت سلطان التارکین قدس سرہ۔ در سرور الصدور آوردہ است۔ روزے معین الاولیا پس از عیالمندی و فرزند آوردن بن گفت۔ حمید الدین پیشتر در ہنگام جوانی و تنہائی آنچہ بر ضمیر من میگذشت بطلب او بے طلب صورت مے پذیرفت اکنون درین روزگار پیری و عیالمندی فرا پیش آمد۔ ہمہ آمدہائے خاطر از سرائے علم بدر العین نمے خواند۔ عرض کردم پیش از زادن عیسے علیہ السلام دخل ذکر المحراب وجد عمران زکریا حال مریم بود۔ و پس از تولد ہزی الیک بجذع النخلہ مقام او گشت بہ شنفتن این جواب خوش وقت گردید باجملہ باندازۂ این گذارش ہا آنہا کہ خواجہ معین الاولیا را حضور پسند آرند محض پسند راست حضرت میر محمد الدین قدس سرہ ارادت و خلافت از پدر بزرگوار

خویش داشت و بکمال هر دو عالم آراسته و صاحب تصرف بود. و پس از پدر بزرگوار مسند شیخی
و ارشاد بوجود او آرایش و آئین پذیرفت و چون او را وهبی احیا بود و آن موضع نامدن نام
داشت که قریب به اجمیر است و چون حاکم آنجا به آنحضرت مزاحمتی مینمود خواجه تقریب
آن در دهلی رفته بود. و از خواجه قطب الدین مثال تیمار کنانیده آورده. و همین خواجه فخر الدین
بود و بعد وصال پدر بیست سال در صدر حیات بود. در قصبه سرواڑ که شانزده کروه از اجمیر
شریف است بتاریخ پنجم ماه شعبان سنه ششصد و شصت و یک بقرب ایزدی شتافت و
نزدیک حوض قصبه سرواڑ مدفن یافت. بنده بزیارت آنحضرت مستعد بوده است رحمة الله علیه
حضرت خواجه ضیاء الدین قدس سره خدیو کمالات بود. بجای برادر بر مسند مشیخت جلوس
فرموده به سال ششصد و نود و پنج رخت هستی ازین جهان بربست حضرت حسام الدین قدس سره
خردترین فرزندان آنحضرت بود داد چشم مردم غائب شده طایفه ابدال و رجال الغیب
پیوست حضرت حسام الدین سوخته قدس سره پور پرنور حضرت خواجه فخر الدین است
سینه داغدار سوز محبت و دیده اشکبار و طلب داشت و دل دوخته ناوک مودت بود.
بصحبت حضرت سلطان المشائخ نظام الاولیا بسر برده خوابگاهش در قصبه سانجهر
باختری بر سر راه اجمیر است. پدرش بیاد برادرگم شده او را بنام گردانید. او نیز دو پسر
داشت. یکی سید معین الدین خورد مرید خلیفه ما فرد حقیقت خواجه نصیر الدین چراغ دهلی است
و انیمعنی بحکم حضرت خواجه بزرگ صورت بسته پیش از ارادت آوردن با و پرورش نفس ناقرجام
فیروزمند بود. و از باطن معین الاولیا بهره وری داشت و او را خورد به نسبت خواجه بزرگ
میگویند و این منقبت او را بس است در ورش کامل بود و از ارادت و ریاضت کار خود را بجای
رسانیده بود که بواسطه از حضرت خواجه بزرگ استفاضه میکرد. دوم شیخ قیام الدین با بال
قدس سره خوش شکل و زیبا چهره. و لاور و بزرگ منش بود. و این هر دو نیز فرزندان نامور
دلبند شیخ قطب الدین قدس سره پور پر فتوحتین است او اجمیر قدس سره آغاز آگهی بر دولت

سلطان محمود خلجی او را خطاب چشت خانی داده چند یوه دوازده هزار سوار گردانید۔ چون بفیروزی
نیروی سلطان پس از فرو اوان بال در اجمیر اسلام نازگی گرفت خواست که چشت خان بدر
خوے بسند و گرفته بود۔ نه پذیرفت۔ شیخ بایزید بزرگ پسر پسین است یعنی از اولاد شیخ قیام الدین
دانشمند بود و در روضه معین الاولیا درس میگفت۔ شیخ احمد مجدد پشانی و دیگر بزرگان شام او
اویند۔ در هنگام شورش فرمانروائے دهلی از خیرگی پیکر پرستان اجمیر بخواسته رفت و
بعد از دیر مبتدا آمد سلطان از حسن عقیدت خود او را انباز چشت خان نیارست بود داشت
به بهانه سازی دور اندختن او خیال بسته بعرض سلطان رسانید پیش ازین برادر من شیخ
بایزید بزرگ مدرس اجمیر بود۔ اکنون فرقه آن بانجا سبب استواری اسلام مے نماید بنا بر این سخن
چشت خان شیخ بایزید را دستوے بودن اجمیر نداد در ان روزگار جمعے بعرض سلطان رسانید
که او از نژاد معینیه نیست۔ ازین رو د انشوران درویشان کهن سال و بزرگان آگاه حال قلمرو
خود را فراهم آورده در پرسش باز کرد مخدوم شیخ حسین ناگوری و مولانا رستم اجمیری که علما و
مشائخ یکتا بودند و دیگر چند آگاهان بر درستی نسب او گواهی دادند۔ پیوند خویشی کردن مخدوم شیخ
حسین ناگوری به پسر زندان شیخ بایزید گواه عدل است۔ آنا شیخ جمالی رحمته الله علیه در
سیر العارفین مے آرد۔ در ایامے که این حقیر بشرف زیارت مرقد مبارک شیخ معین الدین مشرف
گشت از فرزندان ایشان صاحب سجاده شیخ بایزید[1] بود رحمته الله علیه و او شیخے بغایت
عظیم الشان بود شمس الدین طاهر که صد و پنجاه سال عمر داشت خرقه خلافت از شیخ
بایزید یافته بود و سید شمس الدین را باحضرت سماء الحق والدین اتحادے تمام بود و باین
احقر الانام شفقتے و محبتے داشت انتهے۔ و چون این بنده کاتب حروف بزیارت روضه
مقدسه خواجه بزرگ از سر قدم ساخته رفته بود۔ در آنوقت صاحب سجاده باجاده آنحضرت
دیوان میر صغر علیخان بود که وجود آخشیجی او با علیه حضرت خواجه شباهت تمام داشت

---

[1] این شیخ رفیع الدین بایزید خورد نبیره شیخ بایزید بزرگ است نه شیخ تاج الدین بایزید بزرگ ۱۲

واز علوم عربیه نیز بهره گرفته بود و شرح ملا بخدمت حضرت مفخر الصوفیین محب النبی بوری فخر الدین گذرانیده بود و در علوم فرس بهره وافر داشت ملاقات حاصل گشت فرمودند که از کدام خیل خانه هستید بنده عرض داشت که از فرزندان حضرت قطب الواصلین شیخ الحرمین الشریفین شیخ یحیی مدنی لخشتی گجراتی ام فرمودند که معلوم شد شما از بنیسگان حضرت سید احمد سرور که از اولاد حضرت خواجه بزرگ قطب المشائخ معین الحق والدین حسن سجزی قدس سره است بوده باید ازان باز بارگاه که بنده بخدمت شریف میر سید استقبال و تعظیم تمام مے کردند روزے التماس کردم که آنحضرت از بزرگواران ما هستید چرا چنین باید کرد فرمودند

گدا گر تواضع کند خوے اوست

روزے این فقیر این ابیات روح آنحضرت گفته بخدمت گزرانید

مدحت سلطان عالم آشکارا گفتنیست — شاه ما را آفتاب دین و دنیا گفتنیست
گوهر تاج الولایت سید سالار چشت — بے تکلف جا بجا این رشته یکجا گفتنیست

این ابیات گرفته زیر سند خود داشتند بنده را ظن غالب شد که شاید پسند خاطر گرامی نیفتاد بطرف این بنده متوجه شده فرمودند که جد من خواجه معین الدین حسن در مدینه مستفیض از جد شما حضرت فرد حقیقت خواجه نصیر الدین چراغ دهلی اند چنانچه این معنی در کتب سیر این خانواده مرقوم است و جهان آرا بیگم در مونس الارواح که تصنیف او است بدستخط خاص خود نوشته و اشتیاق بخدمت جد آنحضرت نگاشته و نسب نامه بمهر خود مجلل ساخته بود از ما این بنده نمود و نسب سامی آنحضرت بقبول او بدین وسائط بحضرت خواجه بزرگ مے پیوندد حضرت دیوان سید اصغر علیخان چشتی بن سید امام الدین بن سید منیر الدین بن سید سراج الدین بن سید ابو الفتح بن سید علاء الدین بن سید ابو الخیر برادر خواجه حسین بن سید معین الدین ثالث بن سید رفیع الدین بایزید خورد بن سید نور الدین طاهر بن سید تاج الدین بایزید بزرگ بن سید شهاب الدین بن سید

---

۵ شیخ کمال الدین احمد معروف به شیخ احمد بن شیخ نجم الدین بن شیخ قیام الدین نبیره حضرت خواجه بزرگ معین الدین ولی است

کمال الدین اعنی شیخ حمد بن سید نجم الدین بن سید قیام الدین بن سید خواجه حسام الدین سوخته
بن خواجه سید فخر الدین بن حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین حسن سجزی اجمیری قدس الله
اسرارهم تمام شد بحر الاولیا مولف حضرت پیرزاده بر جاده هر انچه که بحق شاه رشید الدین
احمد آبادی در باب بستگی ایشان نسبت حضرت شیخ احمد تصدیق فرمودند این شیخ احمد اشارت
به شیخ کمال الدین عرف شیخ احمد بوده باشد زیرا که از کتب تواریخ میرهن است که بنابر خواجه قیام الدین
بنان چیره دستی بکجرات رفته بودند +

منقول است

از محقق بیاجبر غلام سرور نبیره مفتی رحیم الله قریشی الاسدی اللاهوری هکذا فی
خزینة الاصفیا

به ثبوت پیوسته که حضرت خواجه را دو ملیه پارسا عفیفه بودند اول دختر سید جبه الدین مهدی
عم سید حسین خنگ سوار است که والد بزرگوارش بحکم باطنی امام جعفر صادق رضی الله عنه
کرد ورا العالم رویا شده بود نکاح دختر خود بحضرت خواجه کرد و نام نامی آن عفیفه بی بی عصمت بود
و سه پسر والاگوهر از بطن آن عفیفه بوجود آمدند یکی خواجه ابو سعید دوم خواجه فخر الدین سوم
خواجه حسام الدین قدس الله سرهم العزیز و آنانکه میگویند که حضرت خواجه لاولد بود هرگز این
سخن لایق اعتبار نیست چرا که شیخ فرید نبیره سلطان المتارکین شیخ حمید الدین ناگوری ربانی
جد بزرگوار خود نقل کرده است که روزے حضرت خواجه بزرگ معین الدین به بنده مخاطب شده
فرمود که اے حمید الدین پیش ازین که تو اے جوان بودم و اولاد هم نبود هر چه کرد از رب العزت
میخواستم بلا تکلف و دعا و ندا میرسید حالا که پیر شدم و فرزند هم بوجود آمدند مقصود بدعا و ندا
حاصل میشود بنده عرض کرد که به بخصوص روشن است که تا وقتیکه عیسی علیه السلام
از بطن مادر خود بی بی مریم متولد نشده بود میوه تا بستان و زمستان نمی طلب و خواهش

بایشان میرسید۔ چون عیسے علیہ السلام متولد شد بی بی مریم انتظار رزق میکشید
فرمان شد کہ شاخہائے نخل خرما بجنبان تا خرمائے تازہ بر تو بریزند چون
بجنبانید خرما نمی یافت پس در وقت سابق و حال این قدر تفاوت است
حضرت خواجہ جواب او بشنید و پسندید و میگویند کہ عمر خواجہ ابو سعید فرزند آنجناب
بہ پنجاہ سالگی رسیدہ بود و دو فرزند داشت و خواجہ فخر الدین فرزند ثانی آنحضرت
بسیار بزرگ و صاحب نعمت بود و بعد انتقال خواجہ بست سال زندہ ماند و ہفتاد سال
عمر داشت و دیرا پنج پسر سعادتمند بوجود آمدند و در قصبہ سروار کہ از اجمیر بفاصلہ شانزدہ
کروہ است برحمت حق پیوست و ہمانجا مدفون گردید و خواجہ حسام الدین پسر خورد آنحضرت
غائب شد و بصحبت ابدال پیوست۔ در آنوقت او چہل و پنجسالہ عمر داشت و دیرا ہفت
فرزند بودند و خواجہ حسام الدین سوختہ بسیار صاحب کرامت و خوارق بود و بہ نظام الدین
اولیا مصاحب قبر شریف وے در قصبہ رسانجھر بجانب مغرب از اجمیر واقع است
و اہلیہ ثانی خواجہ دختر یکے از راجہائے ہند است و سبب آمدنش بنکاح آنجناب
این است کہ حاکم قلعہ بھلی کہ ملک خطاب نام داشت بر سر ہندوان۔ آن دیار تاخت
آوردہ بسیارے را از ایشان بقتل رسانید و دختر راجہ را اسیر کردہ آورد و بطور نذرانہ
بخدمت آنحضرت گزرانید آنجناب او را قبول فرمود بنکاح خود سرافراز
نمود و نامش امتہ اللہ نہادند۔ و از بطن عفت آن تاج المستورات اول دخترے متولد
شد کہ بنام بی بی حافظ جمال موسوم و بغایت عابدہ بود و ارادت بخدمت والد ماجد خود
داشت و آنحضرت خرقہ خلافت او را عطا فرمودہ برائے ہدایت و تلقین مستورات
ارشاد کرد۔ چنانچہ ہزارہا عورات بہ توجہ آن تاج المستورات بمقام قرب رسیدند
و شوہر عالی گوہر آن عفیفہ شیخ رضی الدین نام داشت چنانچہ مزار پر انوار بی بی حافظ جمال
متصل روضہ مقدسہ حضرت خواجہ واقع است و از دو دو پسر بوجود آمدند و در طفلی مرد گذشتند

رحمۃ اللہ علیہم رحمۃ واسعۃ۔ خواجہ فخر الملۃ والدین چشتی اجمیری قدس اللہ سرہٗ از فرزندان دلبند وخلفائے ارجمند خواجہ معین الدین حسن سجزی است جامع علوم ظاہری و باطنی وکمالات صوری ومعنوی بود و برائے حصول قوت حلال بکسب زراعت اشتغال داشت و بموضع ناندکہ متصل اجمیر است سکونت میورزید۔ وتمام عمر در ہدایت خلق گزرانیدہ در سال ششصد و پنجاہ و سہ بر حمت حق پیوست و وے بعد وفات پدر بزرگوار تا بست سال بصدر حیات بود و وفات در قصبہ بسر واربوقوع آمد۔ وہمانجا برلب حوض سرور مدفون اوست۔ شیخ حسام الدین سوختہ قدس اللہ سرہٗ پسر شیخ فخر الدین بن شیخ المومنین خواجہ معین الدین سجزی است۔ سوختہ آتش محبت در دوختہ ناوک عشق بود در بہ شیخ نظام الدین بدایونی لبیاً صحبت داشت۔ پدر بزرگوارش او را بنام برادر خود خواجہ حسام الدین بن خواجہ بزرگ معین الدین موسوم کردہ بود کہ غائب شدہ بصحبت ابدال پیوستہ بود وفات وے صاحب شجرہ چشتیہ در سال ہفتصد و چہل و یک ارقام فرمودہ است و مزار پر انوارش در قصبہ بسا بجانب غروب بر سر راہ اجمیر است و وے عمر طویل یافتہ کہ زیادہ از صد سال بود و از غایت سوز عشق و محبت مخاطب بہ خطاب سوختہ شد۔ خواجہ معین الدین خورد پسر بزرگ شیخ حسام الدین سوختہ است۔ خرقہ فقر و ارادت و خلافت از شیخ نصیر الدین چراغ دہلی پوشید و بکمال کرامت معروف و بریاضت و مجاہدہ موصوف بود۔ کار بجائے رسانیدہ بود کہ بلا توسط غیرے از روحانیت خواجہ بزرگ معین الحق والدین حسن سجزی استفادہ میکرد۔ برادر خوردش شیخ قیام نام داشت کہ بغایت حسن وصورت و شجاعت و ہیبت و عظمت بود و از ہر دو بزرگوار بسیار اولاد ماند۔ وفات شیخ معین الدین در سال ہفتصد و شصت و یک است۔ قطعہ تاریخ وفات ؎

معین الدین چو از دنیا سفر کرد — بہ پیش اہل جنت گشت مامور — معین الدین متوکل رقم کرد
بتاریخش چو سفر گشت مامور — دگر سال وصال او رقم کن — معین الدین کامل مطلع نور

قطعهٔ تاریخ وفات خواجه حسام الدین سوخته قدس سره

چون حسام الدین ز دنیا رخت بست — سال وصل آن ولی متقی
عاشق الله صدیق آمده است — هم حسام الدین سید صفتی

قطعهٔ تاریخ وفات حضرت خواجه بزرگ معین الحق والدین قدس الله سره

معین الدین معین هر دو عالم — دلش روشن ز انوار تجلی
چو لب بر دش امام مجتبی خوان — وصالش نیز اکبر معلی

تاریخ وفات خواجه فخر الدین بن خواجه بزرگ

خواجه دین جناب فخر الدین — شمع گل رفت چون ببالغ جنان
وصل او جو ز خواجه والا — جلتش خوان ز مقتدای زمان

نقل فرمان

خواجه معین الدین قدس سره — جمیع مطالب و اسعاف تمام — فرمان محمد جلال الدین اکبر بادشاه

در مراقبت آمال اولاد امجاد

در نوقت فرمان عالیشان سعادت نشان از کمین عاطفت و احسان بادشاهی شرف نفاذ یافت بدین مضمون که جمیع آن مبلغ یک لک تنکه مرادی است حسب الحکم حقایق پناه مرجع الواصلین قطب العارفین غوث الواصلین از تغیر و تصدع آصف خان مقرر باشد که حاصل سال بسال به زیده الماجده الاتقیا فی الایام کمال بنت شیخ حسین وجه معیشت حال او بوده و ضروریات آن داویم باید که بدعای دوام دولت ابد انجام اقدام نماید

حکام کرام و دیوانیان و عمال و متصدیان مهمات سرکار مندکه مقرر داشته بمضمون مذکور را بتصرف گماشته‌ای سیادت پناه مشارالیه گردانند و از مال و جهات و تمامی حوالات و حسنه جات و کل تکالیف دیوانی معاف مسلم و ترخان و مرفوع القلم دانسته بهیچ اسم و رسم تعرض نرسانند و کشیده داشته مطلقا پیرامون نگردند و جانب شریف آن سیادت پناه را عزیز داشته و تعظیم و تکریم او و کسان و مردم او را منظور دانند و هر ساله بفرمان و پروانچه مجدد محتاج ندانند حسب الحکم جهان مطاع از مضمون صدور نه نگزرند + تحریر المطاع العالی

باشافه العلیه العالیه حقانیه بص

فرمان محمد جلال الدین اکبر بادشاه غازی

خواجه معین الدین چشتی بخط طلا۔

مهر بادشاه

وکلاء حاکم متعهدان مهمات خطه اجمیر بدانند

که در رشته قطب الاقطاب بموقف عرض رسانیدند که در اراضی ایشان که در جوار مقبره متبرکه قطب الاقطاب موسی لیر واقع است بعضے مردم اموات خود را بے اذن ایشان دفن مینمایند اگر واقع باشد حکم فرمودیم که بعد الیوم هیچکس میت خود را در اراضی جوار مقبره متبرکه مذکوره بے اذن فضیلت مآب کمالات اکتساب حجه المشائخ والعظام خواجه حسین نبیرهٔ آن قطب الاقطاب و باقی ورثه دفن نکنند میباید که حسب الحکم عالی عمل نموده قدیم رسانند و اعمال مراقبه که در ان آستانه از قدیم الایام الے غایه بوده قرار

دار مدد و مانع نشوند در عهد و انشه ورین باب توجه نمایند تحریر فی التاریخ شهر ذیقعده سنه ۹۶۹ھ

خواجه حسین الدین بخط طلاء

چون درین باب توجه و رونق لنگر خانه مرشد السالکین

میانه اولاد امجاد آنحضرت سیما مشیخت آئین معرفت تزئین سیادت المشائخ العظام بقاوی الاولیاء الکرام وجیه الزمن شیخ حسن و کمال رتبت شیخ حسین بوجه و اتم مسلم عام و خاص است مربیت را العمدة الملک فضیلت شعار کامل الاخلاص فصاحت و ثار مستحسن الخدمت مستوجب الرعایت الموصوف بالصفت نموده شیخ حسن را که مشین و مرشد ایشان است به سجاده نشینی تصفیه فرمودیم و فرمان واجب الاذعان عز صدور یافت که از قدیمی و جدیدی بحسب فرمان مطاع در وجه ضروریات وصادر و وارد آن لنگر منور و ممد و معین مشیخت آئین مشار الیهم مقرر شده بود بتصرف عمدة الملک مومی الیه باشد که سال بسال تمام و کمال بصروریات لنگر مذکور از عمارت و فرش و روشنی و مصالح مطبخ یومیه و اعراس طعام مبلغ پانزده هزار تنکه مرادی بولایه حنیفه مستمره آن سیادت المشائخ متعلق بوده تمدا آنچه باشد مشار الیهم بسویت فضلا بعد فضل نهاده به لنگر فیض اثر مے آمده باشد مجاوران را موافق معمول قدیم بالیشان داده آنچه باقی ماند آنرا هم بسویت حصه نموده هر یک حصه را نصف به محبت و الفت سلوک داشته مطلقا مناقشه نکرده و تکلیف منازعت نرسانیده و باهم شرائط حرمت و خاطر جمعی مرعی داشته دقیقه فروگذاشت نکنند میباید که از مضمون مذکور تصدر مطلقا عتبا نکنند و هر یک بحصه خود راضی بوده زیاده طلبی نکنند حکام کرام و عمال و متاثران آن مقرر داشته بلنگر فیض اثر جدا مسلم و برقرار داشته از جمیع حوالات و اخراجات و مطالب دیوانی معاف و مرفوع القلم شمارند هیچ جهت مخل نکرده از تغیر و تبدل مصون

دماموں شناختہ فرمان مجدد طلب ندارند +

تحریر الی الامر العالی و خلیفہ فرمان

فی شہر شعبان المعظم سنہ

پروانہ صدارت پناہ معالی دستگاہ معرفت انتباہ واقف موافق العلوم و الحکم اکابر الفضائل عدیل الوجیہ اتم مربی العلماء مقوی الفضلا صدر شیخ صدر رفیع القدر شیخ عبد النبی صدر

نقل فرمان

محمد نور الدین جہانگیر بادشاہ غازی مشتمل بر ہر سہ قسمت محاصل دیہات اوقاف یک حصہ در خرچ عرس و روشنائی۔ و یک حصہ در سہ دمعاش شیخت پناہ شیخ حسین اولاد حضرت خواجہ بزرگ و یک حصہ فقرا و تکیہ داران +

مہر مربع کہ زینت اسماء شاہان سلف منقوش است

طغرا باسم بادشاہ آلتمغا

حضرت خواجہ معین الدین چشتی

چون مواضعے کہ باصبسیغہ وقف مزار فائض الانوار حضرت قطب العارفین محی السالکین مقرر است قبل ازین موجب یادداشت واقع ۱۹ ماہ بامرداد الہی سنہ حکم شدہ بود کہ از محاصل سہ حصہ نمودہ یک حصہ را بجہت خرچ روشنائی و اخراجات عرس روضہ متبرکہ انگارد داشتہ و یک حصہ در وجہ معاش شیخت پناہ شیخ حسین اعتبار نمودہ و یک حصہ را بفقرا و تکیہ داران قسمت نمایند و حاجی مبرک حسب الحکم الاقدس شش موضع را کہ رقبہ آن چہل و پنجہزار و ہفتصد بیگہ زمین و حاصل نہ ہزار و پنجاہ روپیہ شود سازان جملہ یک حصہ پانزدہ ہزار بیگہ زمین باشد و داخل خرچ روضہ منورہ نمودہ و نیمہ را کہ سی ہزار و ہفت صد بیگہ باشد

بحاصل شش هزار و هشتاد روپیه بموجب تفصیل علیحده بصد و نه نفر فقرا تنخواه داده
و فقرا که از نظر اشرف اقدس گذشتند غیر عبدالرحیم و غیره شش صد و بست و هشت
نفر که بست و هفت هزار و چهل بیگه مدد معاش و بست یک من غله داشتند بحال خود
حکم شد و نیمه را بطرف فرمودیم و جماعه فقه اگر سه هزار و دولت و سی بیگه و هفت من
و شش آثار غله داشتند بنظر اشرف نگذشت و اکثر از جماعه فقرا و تکیه داران
از اجمیر تا بیانه و در رکاب ظفر انتساب آمدند و بعرض مقدس رسید که زمین و غله مذکور
بآن جماعه از وقف روضه منوره مقرر بوده و حاصل وقف به فقرا و مساکین و حافظان[1]
و تکیه داران که از موضع وقف می یافتند بهمین جماعه اند و آنها الغیر از زمین و غله
و لنگر که از روضه منوره مقرر بود از محل و جه معیشت ندارند و جماعه کثیر اند بنابر آن سرمان
عالیشان مرحمت عنوان شرف صدور عز ایزاد یافت که جماعه در اجمیر بنظر اشرف
گذشته اند و اراضی و غله لنگر آنها از نصفی زیاده مرحمت شد و یاد داشت
خود درست ساخته اند بموجب یاد داشت واقعه مسطور دارند و جماعه که از نصف کم حکم
شد و بعضی در کل بطرف شده اند اراضی و غله لنگر آنچه داشته اند از قرار نصف
متصدیان مهمات آنجا از ابتدای خریف قوی تحویل حسب الضمن تنخواه دهند که صرف
معیشت خود نموده بدعای دوام دولت ابد قرین اشتغال نموده باشند و نیز حکم
اشرف اقدس نفاذ پیوست که جماعه بموجب فرمان عالیشان جهانگیری مدد معاش
و غله لنگر دارند و موقوف شده اند بعد تحقیق نموده از محل قدیم از قرار نصف
تنخواه دهند و در آینده همین ضابطه بورثه متوفی مسطور دارند بباید که حکام و عمال و
جاگیرداران و کروریان حال و استقبال در استمرار و استقرار انحکم اقدس اعلی
کوشیده اراضی مذکوره را بموجب چک بسته بتصرف آنها باز گذارند و غله را از لنگر روضه
متبرکه می داده باشند و تغییر و تبدیل به قواعد آن راندهند بعلت مال و جهات و اخراجات

[1] و حافظان صرف ای موجود در اجمیر از قسم فقرا و مساکین و حافظان ۱۲

وعوارضات مثل مسلعه و پیشکش و جرمانه و محصلانه و ضابطانه و دیوانه و داروغگانه و سکار و بیگار
و وده نیمی و مقتسمی و مهمندی و قانون گوئی و ضبط هر ساله بعد از تشخیص چک و رزراعت
و کل تکالیف دیوانی بطالب سلطانی مزاحمت نرسانند و درین باب هر ساله فرمان مرحمت
طلب ندارند و اگر در حل دیگر زمین داشته باشند آنرا اعتبار نکنند و از فرموده در نگذرند
در عهد شناسند +

شرح یادداشت

واقع تاریخ روز نهم ماه مهر الهی سنه ۳۰ موافق یکشنبه ۱۴ رجب المرجب سنه ۱۰۲۷ هـ
در چوکی لایق المرحمت والاحسان عاقل خان بر رساله سیادت و نقابت پناه صدارت
دستگاه میران سید احمد قادری و نوبت دوم نسبی شیخ عبد الرحیم وغیره چون موضع
صیغه وقف مزار فائض الانوار قطب الاقطاب مقرر است قبل ازین بموجب یادداشت واقع
۱۹ ماه الهی سنه ۸ از قرار حصه قسمت حکم شده بود دو یک حصه بجهت خرچ لنگر
و روشنائی و اخراجات عرس روضه منوره نگاهداشته و یک حصه در وجه مدد معاش
شیخ حسین اعتبار نموده و یکحصه برای فقراء تکیه داران قسمت نموده دهند حاجی مبرک بموجب
حکم شش موضع که قریب آن چهل و پنجهزار و هفت صد بیگه زمین محاصل نه هزار و پنجاه روپیه
داشته از انجمله یک حصه پانزده هزار بیگه زمین باشد داخل خرچ روضه منوره نموده دو حصه
دو حصه را که سی هزار و هفتصد بیگه که حاصل شش هزار و هشتاد روپیه بموجب تفصیل ذیل به
نهصد و نه نفر جماعه فقرا که از نظر اشرف اقدس گذشته شش صد و بست و هشت نفر که بست
و هفت هزار و چهل و یک بیگه زمین و بست و یک من غله داشته نه هزار و پانصد و نود و هشت
بیگه که دوازده من غله بحال خود حکم شد. و نه را برطرف کردند و موازی سه هزار و دویست و
سی و نه بیگه و هفت من غله و شش آنه را سامی جماعه بنظر اشرف اقدس نگذشتند الحال آنکه
از جماعه فقراء تکیه داران از اجمیر تا مانده و در رکاب سعادت آمدند حقیقت مذکور تفصیل ذیل بعرض

داشتند که جماعه فقرا و تکیه داران او موضع وقف مقرر بود. و حاصل دیهات وقف بجهت فقرا و مساکین و حافظان و تکیه داران که در موضع وقف از قدیم الایام میخورند همین جماعه اند. و آنها بجز زمین و لنگر که نوبت وضعه مقرر بود از محل دیگر وجه معیشت ندارند و جمع کثیر اند بنابران حکم جهان مطاع آفتاب شعاع گردون ارتفاع صادر شد که جماعه که از نظر اشرف گذشتند و اراضی لنگر آنها از نصفی زیاده مرحمت شد و یادداشت واقع خود را درست ساخته بموجب یادداشت واقع مسطور داشته و جماعه که از نصف که حکم شد و بعضی بالکل برطرف حکم شد آنها را غله و اراضی لنگر انچه داشته از قرار نصف متصدیان آنجا تنخواه دهند و نیز حکم شد که جماعه که بموجب نشان عالیشان مدد معاش و لنگر دارند و فوت شده اند در اوراق تحقیق نموده از محل قدیم نصف تنخواه دهند. و در آینده بورثه متوفی همین ضابطه منظور دارند بموجب تصدیق یادداشت مسلمی شد از پرگنه اجمیر سرکار مذکور شرح یادداشت بخط حمده الملکی واقعه ساز شرح بخط سید احمد قادری داخل واقع ساز شرح حاشیه بخط واقع نویس موافق واقع است شرح دیگر بخط مختار الدوله نخاقانی مدار المهامی اعتماد الدوله آنکه الغرض مکرر رسانید شرح دیگر بخط دیانت خان زر زاد ۲۵ ماه شهریور الهی موافق واقع در ۲۶ شهر رمضان سنه ۱۰۲۰ واقعه عبد الکریم بغرض اشرف رسید شرح دیگر بخط حمده الملکی مدار المهامی از خلاف قرار نشان عالیشان قلمی نموده +

اسرا	اراضی		غله
[illegible]	[illegible]		۲۲ خار
[illegible]	[illegible]		۱۰۰ خار [illegible]
[illegible]	[illegible]	له المهدار	[illegible]
محمد	اراضی	غله	اراضی غله
اراضی	غله	[illegible]	[illegible] ۲ خار

اراضی	غله
سماجگیر مشمارالیه	۱۳ مار
	مولاسما
اجمیر	عبدالغنی
اراضی	غله
سماجگه	۰۵ مار
ماجگه قبل ازین حکم شد	اراضی غله ماهله ۳ مار
	اراضی غله
ماجیگه	جگه ۰۰

درینولا مرحمت شد

اراضی غله	منجمله
جگه ۰۷ مار	اراضی جگه غله مار
ارجاع قاضی انظام	جگه بحال خود حکم شد
اراضی ماجگه غله ۲ مار	اراضی جگه بیگه غله مار

نقل فرمان

محمد نورالدین جهانگیر بادشاه غازی به شیخون عطیه موضع گیلوته در روضه معاش حضرت شیخ علم الدین نبیره حضرت خواجه بزرگ رض +

خواجه معین الدین چشتی

طغرا باسم بادشاه

وقت مهر بادشاه

فرمان عالیشان سعادت نشان شرف اصدار عز ایراد یافت که موضع گیلوته از اعمال پرگنه نرائینه سرکار صوبه اجمیر که سابق هفتصد پنجاه روپیه جمع داشت بر وجه مدد معاش حقایق و معارف آگاه شیخ علم الدین بادوده

خواجہ حسین نبیرہ قطب الاقطاب مقرب بادشاہ جہ وے حسب الضمن مقرر باشد کہ
حاصلات آنرا فصل فصل سال بسال صرف نمودہ بدعاگوئی دوام دولت ابد پیوند اشتغال
مینمودہ باشند۔ حسابدار کہ حکام و عمال و جاگیرداران و کروریان حال و استقبال در استمرار و استقرار
این حکم اقدس اعلے کوشیدہ موضع مذکور را بطریق درلست بتصرف مشارالیہ بازگذارند و صلاد
مطلقاً تغیر و تبدیل بدان راہ ندہند و بہ علت مالوجہات و اخراجات و عوارضات و کل
تکلیف دیوانی و مطالبات سلطانی مزاحمت نرسانند و از جمع وجہات و حوالات معاف
و مسلم و مرفوع القلم شمردہ درین باب ہر سالہ فرمان و حکم مجدد نطلبند و از فرمودہ تخلف
و انحراف نورزند و در عہدہ شناسند۔ مرقوم ۱۵ شہریور ماہ الہی سنہ ۲۲ جلوس معلے۔
شرح ضمن۔ مدد معاش باسم شیخ علم الدین برادرزادہ خواجہ حسین مرافق یادداشت واقع
روز ماہ مہر الہی سنہ ۱۳ جلوس مطابق یوم سہ سنہ ۱۵ شہر شوال سنہ ۲۰ ہر سالہ
سیادت و نقابت پناہ صدارت و معالی دستگاہ صدر الصدور موسو نجان و نوبت دولتی
کمترین بندگان علی نقی آنکہ حقائق و معارف آگاہ شیخ علم الدین برادرزادہ خواجہ حسین
نبیرہ حضرت قطب الاقطاب بنظر اشرف اقدس اعلے گذشت بموجب چٹھی
نواب خورشید لصحاب مہد علیا از قرار ۲۳ امرداد سنہ ۲۲ حکم جہان مطاع آفتاب شعاع
گردون ارتفاع صادر شدکہ موضع گیلوتہ من اعمال پرگنہ نرائنہ سرکار اجمیر کہ مبلغ ہفتصد و
پنجاہ روپیہ جمع دارد بطریق درلست در وجہ مدد معاش مشارالیہ مقرر مقوض باشد بموجب
تصدیق یادداشت قلمی شدہ شرح حاشیہ بخط واقع نویس مطابق واقع است شرح بخط قدوہ
خوانین بلند مکان عمدہ مریدان سعادت نشان نظام الدین آصف جاہی آنکہ داخل واقع نمایند
بخط جمدہ الملکی مدار المہامی آنکہ بعرض اشرف مکرر برسانند شرح بخط سیادت و نقابت پناہ
موسو نجان آنکہ روز ماہ ۱۲ امرداد الہی سنہ ۲۲ مطابق یوم چہارشنبہ شہر ذیقعدہ سنہ ۱۰۳۶
مکرر بعرض اشرف اقدس اعلے رسید شرح بخط عمدۃ الملک رکن السلطنۃ العلیۃ العالیۃ مختار الدولۃ

الخاقانی حمدہ کملکی مدار المہامی خواجہ ابو الحسن از خواجہ نوشتان سال نہم فرمان قلمی نگاشتہ شرح چٹھی آنکہ
بھتیا جمعدار امت میوشع گیلوتہ کہ مبلغ ہفتصد و پنجاہ روپیہ جمع دارد۔ در وجہ بندوبست
شیخ علم الدین اجمیری زر بست تنخواہ حسنہ تحریر فی التاریخ ۲۷ خرداد سنہ ۳۲ شرح خط
قدوۃ خواجہ ین بلند ارکان نظام الدین آصف عالی آنکہ تصدیق نویسند ۔

در جیب ہا مواجیر عمامہ دفتر صدارت منقوش شدہ

بصیغہ مدد معاش

نقل فرمان

محمد نور الدین جہانگیر بادشاہ غازی اسکندر ثانی اللہ نے احسان مشعر بر تملیت و اثبات ولادت حضرت خواجہ بزرگ قدس اللہ سرہ العزیز

مہر کہ در آن اسماء سہ امیر معاصر
نام شاہ جہانگیر منقوش اند

بطغرا باسم بادشاہ

خواجہ معین الدین حسن الحسینی چشتی قدس سرہ

چون عنایت و مراقبت حال سالکان مسالک حقیقت و رہروان مناہج نقوی و صلاحیت سیما جمعے را کہ قامت باقامت ایشان بموجب حسب علو نسب آراستہ باشد از اوضاع متحمات امور سلطنت و خلافت عظمی میسر تمیز اند و در نیولان فرمان عالیشان مرحمت عنوان از مکمن لطف و احسان شرف صدور و عز ایزاد یافت کہ از ابتدائے خریف سحقان ایل منصب تملیت مزار فائز الانوار حضرت کرامت منزلت ہدایت مرتبت قطب الاقطاب کنز السالکین برہان المحققین غوث للاسلام والمسلمین بدستور سابق بہ سیادت و فضائل مآب بکمالات اکتساب مرجع انام و قدوۃ المشائخ الکبار شیخ حسین کہ

نبیره وصاحب مقام آنحضرت است مفوض ومتعلق باشد که کما ینبغی بلوازم امر مذکور قیام
واقدام نموده در رواج ورونق آن مزار کنز الانوار دقیقه نامرعی نگذارد - میباید که حکام کرام
ودیوانیان عظام وعمال کفایت فرجام ومتصدیان مهمات دیوانی صوبه اجمیر آن
مشیخت پناه را متولی آن مقام عرش احترام دانسته - دست تعدی وتکفل او را
در امور متعلقه آن قوی دانند - خدام وموذنان وسائر عمله وفعله آن مزار فیض بخش مشارالیه
را متولی خود دانسته آنچه شرائط اعزاز واحترام بوده باشد در جمیع امور قدیم رسانیده از
صلاح وصواب دید موی الیه بیرون نه روند مختار الدوله العالیه مستشار الخلافه السلطانیه حمده الملکی
مدار المهامی آنکه مکتوب فرستند وبمراد آن فضائل مآب نماید که آنچه بدستور قدیم آباواجداد موی الیه
داشته وحصه رسد شیخ مذکور باشد تصرف او بازگذارند وآنچه حصه عرس وروشنائی وغیره
بوده باشد بدستور سابق بعمل آورند باید که از فرموده تخلف وانحراف نورزند ودر عهد شناسند +

نقل عبارت ظهر فرمان

شرح یادداشت واقعه بتاریخ آذر الهی ۴۲ امرداد الهی ۴۷ موافق یوم چهارشنبه مطابق
۱۷ جمادی الثانی سنه ۱۰۲۱ در رساله اعتقاد الملک العظمی اعتماد الخلافه الکبری عمدة الملک
مرتضی خان حسب الحکم جهان مطاع آفتاب شعاع عز اصدار یافت که تولیت مزار فائز
الانوار حضرت قدس سره وفروع مرقده بدستور سابق به فضائل مآب کمالات اکتساب نوع
وثار هدایت آثار عمدة مشائخ الکبار شیخ حسین که نبیره وصاحب مقام آنحضرت است
مفوض ومرجوع باشد ونیز حکم شد که حمده الملکی مدار المهامی نویسند همراه مشارالیه نماید که آنچه
بدستور قدیم بطریق که آباواجداد موی الیه داشته وحصه رسد شیخ مذکور باشد بمشارالیه بگذارند
آنچه حصه عرس وروشنائی وغیره باشد - بدستور سابق عمل نمایند شرح حاشیه موافق
واقع است سرحد دیگر بخط حمده الملکی مدار المهامی اعتماد الدوله عرض مکرر رساند شرح دیگر بخط
مقرب الحضرت سلطانی معتمد خان بتاریخ ماه مهر الهی سنه مکرر بعرض اشرف اقدس رسانید

شرح دیگر بخط حمدة الملکی مدار المهامی سنه ثمان قلمی شد +

مهر | مهر | مهر معظم الملک

دستخط محمد باقر | مهر

طغرا خورد

تنبیه المولف

بر حاشیه ظهر سنه ثمان بتصدیق دیا دداشت منشیان دفتر شاهی مندرج است

نقل فرمان

محمد شهاب الدین شاهجهان بادشاه صاحبقران ثانی ادخل الله تعالی فی الجنان بحق محمد الرسول الله علیه وسلم مشتمل بر منصب سجادگی +

خواجه معین الدین چشتی بخط طلا

مهر مربع که اسماء شاهان تیموریه صاحبقران ثانیه
صاحبقران ثانی منقوش اند

طغرا اسم صاحبقران ثانی
محمد شاهجهان بادشاه بخط طلا

چون بعرض مقدس رسید که نذورات وفتوحات روضه منوره سدره الواصلین مقرب بارگاه جبروتی بموجب محضر متولیان واهالی موالی مشیخت پناه شیخ معین الدین صاحب سجاده ومجاوران مقرر است ودر بعضی چیزها مجاوران خرخشه مینمایند حکم جهان مطاع آفتاب شعاع گردون ارتفاع شرف اصدار وعز ایراد یافت که

که نذورات و فتوحات آن مزار مرد الوار بموجب محضر مذکور سوای طلا آلات و نقره آلاتے
که بندگان اشرف اقدس ارفع همایون و شاهزاده های والاگوهر عالیمقدار و دیگر مردم
بیارند بمشارالیه و مجاوران حسب التضمن مقرر باشد و هر جنس دیگر بحیث روضه
منوره در کار باشد متولیان صرف نموده بعد از آنکه از کار بر دو مندرس شود بشیخ
موسی الله متعلق دانسته داده باشند - و طلا آلات و نقره آلات اگر شکست و
ریخت یافته باشد آنرا راست نموده در خزینه منوره متعلق دانسته نگاه دارند و احدے
دران مخل ننماید و تصرف نکند میباید که حکام و متصدیان مهمات حال و
استقبال براین موجب مقرر دانسته نگذارند که احدے مرتکب خلاف حکم اشرف
اقدس اعلے گردد - درین باب نهایت تاکید و قدغن عظیم دانسته هر ساله فرمان
و حکم مجدد طلب ندارند - از فرموده تخلف و انحراف نورزند - و در عهد شناسند
تحریرا فی التاریخ دوازده شهر رجب المرجب سنه ۱۲ جلوس میمنت مانوس موافق سنه ۱۰۵۰ هجری +
شرح یادداشت واقع یوم الخمس ۱۲ شهر شوال سنه ۱۲ جلوس مبارک مطابق سنه ۱۰۴۱ هجری
موافق ۲۰ ماه الهی بر سالوسیادت و نقابت پناه سعادت و معالی دستگاه رفیع القدر
رفیع الشان عمدة الصدور و موسنجان و نوبت واقع نویسی کمترین بندها فدوی العرض
اشرف رسانید که بموجب محضر متولیان و اهالی و موالی مشیخت پناه شیخ معین الدین صاحب
سجاده و مجاوران مقرر است و بعضی پیشها مجاوران خرخشه مے نمایند حکم جهان
مطاع آفتاب شعاع گردون اقتناع صادر شد که انچه نذورات و فتوحات علاوه
از جنس طلا و نقره آلات که بندگان حضرت خلافت پناهی و شاهزاده های
والاگهر و دیگران بیارند بشیخت پناه مذکور و مجاوران مفصله ذیل مقرر و مفوض باشد
و هر جنس دیگر بخدمت روضه در کار باشد متولیان صرف نموده بعد ازان که از کار بر و مندرس
گردد به شیخ موسی الیه متعلق دانسته مے داده باشند - و طلا آلات و نقره آلات اگر

شکست و ریخت شود باز راست نموده متعلق روضه منوره نگاهدارند داخل تاریخ شهر ذی الحجه سنه ۱۱
جلوس موافق سنه ۱۰۴۷ هـ بموجب تصدیق یادداشت قلمی شد شرح و خط سیادت و نقابت
دستگاه صدر الصدور داخل واقع نمایند وغیره وغیره +

حکم

انچه بتعلق روضه منوره داشته باشد طلا آلات و نقره آلات	مشترک درمیان مشیخت پناه صاحب سجاده در روضه منوره
آنچه بندگان حضرت خلافت پناهی شاهزاده والاگهر	هر جنس که بخدمت روضه منوره درکار باشد متعلقان
و دیگران بیارند و در جنس که شکست و ریخت دست نموده	تصدق ننمایند و از انکه از کار برود و مندرس
متعلق روضه منوره نگاهدارند +	شود به شیخ مذکور رسیده +

مسی و برنجی آلات هر جنس که	قبر پوش رخنه و سحره پوش
درکار باشد از شمعدان چراغدان	و قالیچه و دوپوچه گلیچه و حاجم
وغیره	وغیره

زربفت وغیره پارچه تاری
گجراتی که بر قبر میپوشند

تعلق شیخ معین الدین مذکور داشته باشد	تعلق مجاوران

نقد از اشرفی	پارچه سفید از خاصه	از مرادی کوڑی
و مثقالی یا هر چه	وغیره شش صدی	تا پال سیاه
سلوک باشد	یا پلنگ پوش سفید	پارچه سفید چهارصدی
	و رنگین +	و سه صدی و فروتر
دود از قرحی	قمقمه وغیره نا چهر	ازان دوخته
یا کمدو وغیره		مثیل و مزع
یا هر چه باشد		
حیوانات از		
فیل تا اسپ		

مهر مهر عبارت داخله رونامچه وغیره مهر مهر

نقل فرمان

محمد شهاب الدین شاه جهان بادشاه غازی مسلم بر عطیه موضع دلواره بوجه معاش اولاد خواجه بزرگ قدس سره

الله اکبر

خواجه معین الدین چشتی طغرا باسم بادشاه بخط شنگرف

مهر مربع که اسماء شاهان دهلی تا بهادر نمونه صورت جلوس این مهر است

چون بموجب فرمان عالیشان سعادت نشان موضع دیواره من اعمال حویلی پرگنه اجمیر در وجه مدد معاش شیخ علم الدین برادرزاده خواجه حسین نبیره غفران پناه رضوان دستگاه مقرر بارگاه جبروتی مقرر بود داد ودیعت حیات سپرده در ینولا که بعرش مفدس رسید حکم جهان مطاع گردون ارتفاع شرف صدور وعز ورود یافت که موضع مذکور در نسبت بدستور سابق بشرط مستبض وتصرف در وجه مدد معاش مستحقان شیخ علاء الدین وغیره اولاد شیخ علم الدین مزبور از ذکور واناث حسب الضمن مقرر ومفوض باشند که عاصلات آن را فصل بفصل سال بسال صرف معیشت خود نموده بدعوگوی دوام دولت ابد مدت اشتغال نموده باشند ومیباید که حکام وعمال متصدیان مهمات ومتکفلان معاملات و جاگیرداران وکروریان حال واستقبال در استمرار واستقرار این حکم اشرف اقدس اعلی کوشیده آنموضع را بتصرف مشارالیهم بازگذاشته از تغیر وتبدل مصئون ومحروس شناسند واز جمیع وجوهات وعوارضات معاف ومسلم ومرفوع القلم شمرند واگر در محل دیگر

چیزے داشته باشد آنرا اعتبار نکنند و شخصے را که از اولاد شیخ علم الدین نوکر باشد شریک شیخ علاء الدین مذکور در انموضع نسازند بسائر چودهریان و مقدمان و مزارعان و رعایائے آنجا آنکه مالواجب و حقوق و لوازمی را فصل به فصل سال به سال آنها جواب میگفته باشند از فرموده تخلف و انحراف نورزند تحریر فی التاریخ شهر ذالحجه سنه ۱۶ جلوس مبارک موافق سنه ۱۰۵۲ هجری +

حضرت خواجه معین الدین چشتی

شرح یادداشت واقعه بتاریخ یوم الاربعاء هشتم شهر رمضان المبارک سنه ۱۶ جلوس همایون مطابق ۱۴ روز ماه الهی موافق سنه ۱۰۵۲ هـ بر سلاله سیادت و نقابت پناه نجابت و هدایت دستگاه مورد مراحم بیکران بادشاهی مطمح عنایات نمایان شاهنشاهی صدر جلیل القدر سید جلال و نوبت واقع نویسی بنده درگاه معین الدین برادرزاده خواجه حسین نبیره قطب الاقطاب که در شهر رجب المرجب سنه ۱۶ جلوس همایون بعرض مقدس و معلی رسیده که موضع دلواڑه من اعمال پرگنه اجمیر بموجب فرمان عالیشان از قرار تاریخ ۲ شهریور ماه الهی سنه در وجه مدد معاش شیخ علم الدین مقرر بود او فوت شده حکم جهان مطاع آفتاب شعاع گردون ارتفاع صادر شد که موضع مذکور در بست بدستور سابق بشرط قیص و تصرف در وجه مدد معاش شیخ علاء الدین مذکور تا اولاد متوفی هر کس که نوکر گشته باشیخ علاء الدین شریک نباشد بموجب تصدیق یادداشت تسلیمی شد شرح بخط سیادت و نقابت پناه حمده الملکی مدار المهامی آنکه داخل واقع نماید شرح حاشیه بخط سیادت و نقابت پناه صدر جلیل القدر سید جلال آنکه داخل واقع نماید شرح حاشیه بخط واقع نویس مطابق واقع است شرح بخط سیادت و نجابت پناه مختار الدوله الخاقانی عمده الملک مدار المهامی آنکه بعرض مکرر رسانید شرح بخط اقبال پناه افادت

افاضت دستگاه سعد الله خان آنکه بتاریخ ۲۴ شهر رمضان سنه ۱۶ جلوس همایون بکرر بعرض اشرف اقدس رسید شرح بخط سیادت و نجابت حشمت و شوکت دستگاه قدوه حوالیان بلند مکان عمده امرای رفیع الشان ناظم ممالک نابهج و مناهج ملک و اقبال گنجور اسرار بادشاهی ردانای ضمیر ظل الهی حمده الملک مدار المهامی اسلام خان آنکه فرمان عالیشان قلمی نمایند +

مهر جلال شاه صدر العبد

مهر بهبودی داس

مهر بهگوانداس

فی التاریخ سنه ۱۶ جلوس

تاریخ ۲۶ شهر محرم الحرام سنه ۱۶ جلوس مطابق ۲۷ آذر ماه الهی بفقر خاص نموده شد

بتاریخ ۶ شهر صفر سنه ۱۶ جلوس موافق سنه ۱۰۵۲ هجری نقل گرفته شد معه نور محمد بجواب یادداشت واقع فرمان عالیشان قلمی نمایند +

براقع مقابله نموده داخل روزنامچه واقع تاریخ ۱۰ شهر رمضان سنه ۱۶ معرفت نور محمد داخل شد

بتاریخ ۲ شهر رجب المرجب سنه ۱۷ جلوس نقل شروع شد +

بتاریخ ۲۹ شهر جمادی الثانی سنه ۱۷ جلوس همایون موافق سن یکهزار و پنجاه و سه مطابق بتاریخ ۲۳ ماه شهریور الهی معه نور محمد بدفتر استفسار رسید +

من مولف اصل فرمان از خدمت الوهیت پناه ربوبیت دستگاه مرشدزاده آفاق رهنمای علی الاطلاق حضرت شیخ منیر الدین صاحب سجاده نشین بارگاه ملایک پناه مسجود عالم و عالمیان قبله برحق و کعبه یقین دریافته سوادش گرفتم و عند الاستفسار فقیر حضرت مشیخت پناهی فرمودند که پیش از پدر بزرگوار ایشان منصب سجادگی در اولاد حقیقی حضرت شیخ علاء الدین یکی بعد دیگری مقرر و مفوض بود و آنادران زمانیکه شاه عالم بهادر شاه غازی بفتح کامل بخش بزیارت روضه شریف وارد اجمیر شد باستماع کلمات ناشایسته که از زبان

شیخ فخرالدین سجاده نشین وقت که اواز نبائر حضرت شیخ علاءالدین بود منصب سجادگی
بحضرت غفران پناه شیخ سراج الدین که از نبی اعمام شیخ فخرالدین بودند مفوض فرمود۔

نقل فرمان

محمد شهاب الدین شاه جهان بادشاه غازی مشعر باثبات اولاد حضرت خواجه بزرگ +

مهر خلافت

طغرا باسم بادشاه

خواجه معین الدین چشتی

درینوقت فرمان عالیشان سعادت نشان شرف اصدار وعز ایراد یافت که منصب سجادگی
غفران پناه رضوان دستگاه قطب الاقطاب مقرب بارگاه جبروتی سعادت مآب
کمالات اکتساب نتیجه المشائخ العظام شیخ معین الدین از تغیر شیخ ولی محمد بلا مشارکت
ومساهمت احدی حسب الضمن مقرر ومسلم باشد که کما ینبغی بلوازم ومراسم منصب
قیام واهتمام نموده دقیقه از دقائق حزم واحتیاط درین باب نامرعی نگذارند میباید
که حکام وعمال ومتصدیان مهمات وجاگیرداران وکروڑیان حال واستقبال در استمرار
واستقرار این حکم اشرف اعلی کوشیده مشارالیه را صاحب سجاده دانسته دست
تصدی می الیه را در امور متعلقه آن امر فوی ومطلق داشته نگذارند که دیگرے درآن
منصب مدخل نماید وبپیرامون آن نگردد۔ بر جمله مهمه وفصله وزائران ووطن الفان آن روضه
منوره آنکه مشارالیه را صاحب سجاده علی الاطلاق دانسته تمامی امور متعلقه ومرجوعه
را مخصوص او شمرند از فرموده تخلف وانحراف نورزند +

شرح موافق یادداشت واقع بتاریخ اسفندارآبان الهی سنه ۲ موافق یوم شنبه بتاریخ
۹ شهر ربیع الاول سنه ۳۹ بر رساله سیادت و نقابت پناه صدارت و معالی دستگاه
جلیل القدر رفیع المکان صدر الصدور موسویخان مرتبت واقع نویسی کمترین بندگان
قاسم علی آنکه بتسلیم شیخت پناه شیخ معین الدین انجمه بتاریخ ۲۹ ماه مهر الهی سنه ۲ بنظر انور
اعلی گزشت سکم جهان مطاع آفتاب شعاع صادر شد که سجادگی قطب الاقطاب
پناه ارالیه مرحمت فرموده بلا مشارکت غیرے از تغیر خواجه ولی محمد شرح بخط حمده الملکی
مدار المهامی آنکه داخل واقع نمایند شرح بخط صدارت و نقابت پناهی آنکه داخل
واقعه نمایند شرح حاشیه بخط واقع نویس مطابق واقع است شرح بخط حمده الملکی
بعرض مکرر رسانده شرح بخط مقرب بحضرت السلطانی حکیم مسیح الزمان آنکه بتاریخ ۷ ماه
آذر الهی سنه ۲ مکرر بعرض اشرف اعلی رسید شرح بخط عمده الملک رکن السلطنة القاهره
موتمن الدوله البارعه مختار الدوله النخاقانی حمده الملک مدار المهامی علامی افضل خان آنکه
فرمان عالیشان نفاذ تسلیم نمایند

نقل فرمان

محمد شهاب الدین شاهجهان بادشاه غازی به مشمول اثبات اولاد حضرت خواجه بزرگ قدس سره

مهرش شاهجهان بادشاه

خواجه معین الدین چشتی

طغرا باسم بادشاه

درین وقت سنه ۱۰ سلطان عالیشان سعادت نشان شرف اصدار و عز انجاز یافت که موضع
گناره من اعمال حویلی اجمیر سرکار مضبوطه بمذکور بطریق دولسبت ابتدائے نصف خریف

قوی ئیل در وجہ مدد معاش مشیخت پناہ حقایق آگاہ شیخ معین الدین نبیرہ حضرت
خواجہ معین الدین چشتی از انجہ کہ بتاریخ ۱۲ ماہ رمضان المبارک سنہ ۱۰۴۱ھ بنظر اشرف اقدس اعلی
گزشت و بعرض مقدس معلی رسید حکم جہان مطاع آفتاب شعاع گردون ارتفاع
صادر شد کہ یک موضع از پرگنات سرکار اجمیر کہ یک ہزار روپیہ حاصل داشتہ باشد
در وجہ مدد معاش مشارالیہ مرحمت فرمودیم۔ ہفتاد اشرفی بعد مرحمت شد بموجب بطریق
یادداشت قلمی شد۔ شرح بخط عمدۃ الملک مدار المہامی آنکہ داخل واقع نمایند۔ شرح بخط
صدارت و نقابت پناہی آنکہ بر سالہ کمترین بندہ داخل واقع نمایند۔ شرح حاشیہ بخط واقعہ
نویس موافق واقعہ است۔ شرح بخط حمدۃ الملکی آنکہ بعرض مکرر رساند۔ شرح بخط اقبال پناہ
حکیم مسیح الزمان آنکہ بتاریخ ۲۱ ماہ مہر الہی سنہ ۴ بکر بعرض اشرف اقدس اعلی رسید۔ شرح بخط
عمدۃ الملک رکن السلطنۃ القاہرہ مؤتمن الدولۃ الباہرہ مختار الدولہ الخاقانی حمدۃ الملک مدار المہامی
علامی افضل خان آنکہ از نصف غریف قوی ئیل فرمان عالیشان قلمی شد +

الف ۱۰۰۰ ہزار حاصل
موضع گناہیڑہ از حویلی سرکار اجمیر
الی للعسکر ہزار روپیہ
حاصل کامل سنہ ۱۰۲۸ھ
الی وعصہ
جمعے تنخواہی از تغیر جاگیر دار
شرح بخط حمدۃ الملکی آنکہ از صوبہ و سرکار اجمیر از موضع گناہیڑہ تنخواہ نمایند با موضع درست

تنبیہ مؤلف

فقیر مولف موضع گناہیڑہ را دیدہ است و چنانکہ بتماشائے تالاب بھکر رفتہ بود موضع مذکور قریب بھکر واقع است

نقل چٹھہ فرمان

شاہ عالم بہادر شاہ بادشاہ غازی بن اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غازی در باب تقرر عہدہ سجادگی بعد تحقیق نسب اولاد حضرت خواجہ بزرگ قدس اللہ سرہ العزیز بتاریخ روز چہارشنبہ نوزدہم شہر صفر المظفر سنہ ۵ جلوس مبارک موافق سنہ ۱۱۲۲ ھ مطابق ۱۸ فروری ماہ بر رسالہ لائق العنایت والاحسان ممہر و مراحم۔ خدیو گیہان صمصام رفیع القدر صدر الصدور سید امجد خان صمصام جہان و نوبت واقعہ نگاری فدوی درگاہ آسمانجاہ عبد العزیز قلمی نگردد حکم صادر شد کہ منصب سجادہ نشینی روضہ منورہ حضرت قطب الاقطاب واقع بلدہ دار الخیر اجمیر از تغیر شیخ فخر الدین بہ شیخ سراج الدین ولد شیخ ابو الفتح مومی الیہ گیلونہ عملدرگذ نزانہ سرکار صوبہ مذکور مجمع دو ہزار روپیہ یابت بازیافت معزول و یک ہزار روپیہ از خزانہ روضہ منورہ باندور و فتوح آنجا مشروط سوائے حصہ موضع دلواڑہ پرگنہ حویلی صوبہ مذکور و نج آنہ یومیہ کہ بلا شرط مقرر دارد و در وجہ مدد معاش او مقرر فرمودیم۔ اگر مدد محلہ بگیرے داشتہ باشد از اعتبار نہ کنند واقع ۹ ربیع الآخر سنہ ۴ جلوس موجب تصدیق یادداشت قلمی شد بموجب اسناد ذیل ممشار الیہ بلاشرط مقرر است ۱

بموجب فرمان تحریر ذی الحجہ سنہ ۱۶ جلوس حضرت — بموجب فرمان ۱۳ جمادی الاول سنہ ۱۱۱۶

— موضع دلواڑہ — ۵ روپیہ

بموجب فرمان والاشان عہد حضرت مرقوم ۲۱ رجب سنہ ۸ سجادہ نشینی و مدد معاش ذیل نذر و فتوح روضہ مسطورہ بہ سید محمد مقرر بود بعد فوت او بموجب فرمان مرقوم ۲۵ جمادی الاول سنہ ۴ بہ شیخ فخر الدین اسپرش مقرر شدہ ۱

گیلونہ از عہدہ جمع موضع — اصل ۱۰۰ روپیہ یومیہ اصل اضافہ

درینولا بمشارالیه سوائے بلاشرط مقرر شد +

شرح دستخط امارت و ایالت پناه لیاقت و شهامت دستگاه عمده فریدان عقیدت نهاد زبده مخلصان با اعتقاد منظور نظر بادشاه مورد الطاف نامتناهی - مهبط اعطاف بیکران خانزاده شجاعت نشان صمصام الدوله بافرهنگ بخشی الممالک امیر الامرا بهادر نصرت جنگ سپه سالار نائب اعتصاد خلافت و مسند بان روائی اعتماد سلطنت و کشور کشائی معاقد دین و دولت سپه آرائی معارک فتح و نصرت گنجور اسرار بادشاهی و انا ضمیر انجمن پیرائے محفل دانش و بینائی صاحب الرائے عالم آرائے دستور و رائے ممالک مدار برهان و کفایت دوالاقتدار صاحب الشوکت و العظمت و الاحتشام واجب العزت و الشرف و الاحترام قدوه خوانین عمده امرائے عظیم الشان رکن سلطنت العلیه نظام الملک آصف الدوله آنکه داخل واقع نمایند کما فصلت

سجاده نشینی روضه منوره از تغیر شیخ فخر الدین +

شرح دستخط وزارت پناه کفایت دستگاه لایق العنایت و الاحسان شائسته مراحم بیکران هدایت الله خان نائب دیوان علے آنکه داخل واقعه نمایند شرح دستخط لایق العنایت و الاحسان مورد مراحم خدیو کیهان حسد رفیع القدر رصد الصدور و سید الوجد خان صدر جهان آنکه داخل واقع نمایند عرض است درین سعید مشارالیه از نبائر قطب الاقطاب مندب مرتاض است حکم شد خدمت مذکور از تغیر شیخ فخر الدین بمشروط معزول مشارالیه مقرر باشد +

معاش مشروط حکم شد

مدد معاش مشروط معزول بموجب فرمان مرقوم ۲۵ جمادی الاول سنه ۳ جلوس و اضافه بموجب ۲۱ صفر سنه ۴۱ موضع درولیت الصمائم سالانه +

گیلوته عمله پرگنه ذرائنه سرکار صوبه مذکور — از خزانه روضه مذکور
الی هزار جمع موضع — الی رسالانه الی هزار

گیلوته عمله پرگنه ذرائنه سرکار صوبه مذکور — از خزانه روضه مسطور
الی هزار جمع موضع دروبست — الی هزار عدد
تحریرات تاریخ نهصد سنه الیه — مطابق وقایع کل است +

مهر صدر جهان

مهر اخلاص نخاقدوی شاه عالم بادشاه

مهر عبدالعزیز فدوی شاه عالم بادشاه

تاریخ ۲۳ صفر سنه ۵ داخل سیاهه — تاریخ ۱۶ صفر سنه ۵ تصدیق بدفتر الیه گذشت
بست سوم صفر المظفر نقل بدفتر دیوان الصدارت رسید مع جیوراج داخل آوارجه شد
ثانی الحال بنظر درآمد — پانصد روپیه دیگر بهستور معزول مرحمت شد

نقل حاشیه فرمان

محمد شاه بادشاه غازی بالتقرر منصب سجاگی بنام شیخ منیرالدین صاحب نبیره
حضرت خواجه بزرگ قدس الله سره العزیز +

تاریخ روز یکشنبه چهاردهم شهر رمضان سنه ۲ جلوس معلی موافق سنه ۱۱۳۲ هجری
مطابق شهر ماه پرساله سیادت و نقابت رتبت امارت و ایالت مرتبت حشمت و شوکت
منزلت عمده امرای رفیع الشان زبده خوانین بلند مکان لایق المرحمت والاحسان
مقرب حضرت اسخاقان معتمد الملک میر جمله معظم خان خانخان بهادر مظفر جنگ ترخان

نوبت واقع نگاری کمست ... خانه زادان درگاه ... مولا سرانجام تسلی میگردد حکم صادر
شد که منصب سجاده نشینی روضه منوره ... الاقطاب واقع دارالخیر اجمیر
از انتقال شیخ سراج الدین به شیخ ... این امر ... موضع گیلوته علاوه گرفته سالانه سرکار
صوبه مذکور بمبلغ دو هزار روپیه ... یک هزار روپیه سالانه از خزانه روضه
مذکور باندور فتوح مشروط ... حصه ... علاوه گرفته حویلی صوبه مذکور روپیه آنرا
یومیه بلاشرط ... اگر محل دیگر ... داشته باشد
آنرا اعتبار کنند واقع ... سابق یادداشت تسلی شد +
بموجب بیان ذیل مبشر الیه مقرر است +

بموجب فرمان تحریره ذی الحجه ... عهد حضرت خلدمکان ... بموجب بیان ۱۳ ذی الحجه سنه ۱۸ عهد حضرت خلدمکان

حصه موضع

درین ولا بمبشر الیه سوا ... بلاشرط مدمعاش شد

بشرح دستخط

موتمن الدوله العالیه ... السلطنة العلیه ... شیخ ... خواهین بلندمکان
ناظم مناظم ملک و مال ... مناهج دولت ... صاحب سیف و قلم رافع الوداد
والعلم وزیر صاحب ... بیگ خان جمدة الملک ... قطب الملک بهین الدوله سید عبدالله
خان بهادر ظفر جنگ ... سپه سالار یاور وفادار ... الوزرا آنکه داخل واقع نمایند +

شرح دستخط

سیادت و نقابت ... امارت و ایالت ... حشمت منزلت عمدة امرای رفیع الشان
زبده خواهین بلندمکان ... الرحمت والاحسان ... حضرت شیخانی معتمد الملک میر جمله
معظم خان خانخانان بهادر ظفر جنگ ترخان ... آنکه داخل واقع نمایند +

سیاہہ

خواجہ معین الدین چشتی

از روے سیاہہ بمہر عمدۃ الملک بخشی الممالک امیر الامرا بہادر رسیدہ کہ سید منیر الدین پسر سید سراج الدین سجادہ نشین درگاہ حضرت قطب الاقطاب کہ سید مذکور فوت شد و سید وارث است کہ بموجب پدر سجادہ نشینی آنجا سرفراز شود بعرض اقدس رسید کہ تجویز نامہ بمہر میر احمد علیخان صدر جرد آنجا نیز رسیدہ کہ سید سراج الدین سجادہ نشین فوت شد و سید منیر الدین پسر متوفی طالب علم بصلاح و تقوے آراستہ لائق سجادگیست بدستور پدر بنام وی الیہ سرفراز شود حکم شد منظور ۔

کما فصلت

سجادہ نشینی روشنہ مسطور از انتقال شیخ سراج الدین بمشار الیہ سپرش

حکم

معاش باز یافت سابق

مدد معاش مشروط شیخ سراج الدین متوفی بموجب یادداشت واقع عہد مرقوم سوم جمادی الاول سنہ ۲۵ رمضان سنہ الیہ بعرض مکرر رسید فرمان درست گشتہ ۔

موضع گیلوتہ عملہ پرگنہ نرائنہ	سالانہ	
الف زر جمع	الف	"

گیسو تہ عمارہ پرگنہ نرائنہ صوبہ مذکور — سالانہ از خزانہ مسطور

الـــــ ررر — الـــــ ررر

تحریر فی التاریخ شہر صدر سنہ الیہ

مہر ملا سرام — مہر مبارک عظم خان خانخانان

معہ جان محمد قول — بتاریخ دوم شہر ذیحجہ سنہ ۲

مطابق واقعہ کل است

بتاریخ چہاردہم شہر رمضان سنہ ۲ — بتاریخ ۱۱ شہر رمضان سنہ ۲ جلوس والا — ۲۱ رمضان سنہ ۲ جلوس والا

تصدیق بدفتر ارگنیہ شت معہ جانمحمد قول — نقل بدفتر قانع کل رسید — داخل قانع کل نمودہ

بتاریخ دوم شہر ذیحجہ جلوس والا نقل بدفتر — داخل اوارجہ نمودہ — داخل فہرست ہیجیان نمودہ

دیوان صیغہ ارث العالیہ سید مظہ جانمحمد قول

نقل چٹھہ

محمد شاہ بادشاہ غازی بنام سید محمد حسن برادر عم زاد شیخ سراج الدین صاحب سجادہ تاریخ روز جمعہ ششم ذیحجہ سنہ احد جلوس مبارک مرافق سنہ ۱۳۱ ہجری بہ رسالہ سیادت و نجابت پناہ شجاعت و شہامت دستگاہ سزاوار عنایت پادشاہی قابل مرحمت نسل آلہی صدر رفیع القدر صدر الصدور سید امیر خان نوبت واقعہ نگاری کمترین خانہ زادان درگاہ آسمانجاہ غلام علی قلمی میگردد و حکم صادر شد کہ نیم روپیہ بلا قصور یومیہ از اوقاف دہنہ منور حضرت واقعہ بلدہ صوبہ دار الخیر اجمیر در وجہ مدد معاش محمد حسین و غیرہ متعلقان محمد حسین بن سید اسد اللہ مرحمت فرمودیم اگر در محل دیگر چیزے داشتہ باشند آنرا اعتبار نکنند واقعہ ۲۴ شوال سنہ احد تصدیق یادداشت قلمی شد +

شرح دستخط معتمد الدولة العلیه معتمد السلطنت الیه عمدة امرائے رفیع الشان زبدة خوانین بلندمکان ناظم و مناظم ملک و مال نابج و منابج دولت و اقبال صاحب سیف و القلم رافع اللواء و العلم وزیر صاحب تدبیر یگانه حمدة الملک مدار المهام قطب الممالک یمین الدوله سید عبد الله خان بهادر ظفر جنگ سپه سالار یار باوفا دستور الوزرا آنکه داخل واقع نمایند +

شرح دستخط رسیادت و نجابت پناه شجاعت و شهامت دستگاه سزاوار عنایات پادشاهی قابل مرحمت صدر رفیع القدر صدر الصدور - سید امیر خان آنکه داخل واقع نمایند +

خواجه معین الدین چشتی

از روے تجویز نامه بمهر میر عبد القادر متولی روضه منوره حضرت کہ متعلقان محمد حسن نبیره حضرت خواجه معین الدین چشتی بهیچ وجه معیشت ندارند استحقاق بدرجه کمال دارند بنابران پانزده آنه یومیه بلاقید آشامی تجویز نموده امید وار درجه پذیرائیست بعرض اقدس رسید بشرح صدر حکم شد ۸ ر بلا قصور یومیه

مشار الیه	خدیجه
صغیر	۲ ر
رقیه همشیره	سعید النساء
۱ ر	۱ ر

مسماة راحت النساء وغیره همشیره زاده

۲ ر

مشار الیها	مسماة لطیفه
۱ ر	۱ ر

تحریر فی التاریخ صدر سنه الیه

مطابق واقع گل است برحاشیه بعرض مکرر رساند۔

بست و ہفتم صفر سنہ ۲ جلوس مبارک بعرض مکرر رسید۔

پس پشت جریدہ داخلہ منشیان دیوان شاہی بسیار است۔

چہاردہم صفر سنہ احد جلوس

نقل فرمان

ابوالعدل عزیز الدین عالمگیر بادشاہ غازی ادخل اللہ فی الجنان باسم سبحانہ تعالے شانہ

خواجہ معین الدین چشتی قدس اللہ سرہ

طغرا بخط طلا باسم بادشاہ

درینوقت میمنت اقتران فرمان واجب الاذعان صادر شد کہ موضع بدہ گانو دلست بجمع شصت و چہار ہزار دام عملہ سرگنہ حویلی دار الخیر اجمیر کہ پانصد روپیہ حاصل آنست از تغیر اصغر علیخان وغیرہ در وجہ انعام میر غیاث الدین وغیرہ پسران و متعلقان حضرت شاہ نجم الدین حسن سجزی نبیرہ حضرت قطب الاقطاب بطریق التمغا بافرزندان نسلاً بعد نسلاً بطناً بعد بطن بمعافی توفیر از خریف سنہ ان یل حسب الضمن مقرر باشد باید کہ فرزندان نامدار کامگار والا تبار وزرائے ذوی الاقتدار و امرائے عالیمقدار و حکام کرام و عمال کفایت فرجام

ومتصدیان مهمات سلطانی ومتکفلان معاملات دیوانی وجاگیرداران کبیر ودرین باب حال واستقبال ابدا امورا
در استقرار واستمرار این حکم مقدس ومعلی کوشیده موضع مرقومه را در نسبت نسلا بعد نسل
وبطنا بعد بطن خالصه او مخلدا بتصرف آنها با فرزندان بازگزارند واز صوادم تغیر
وتبدیل مصئون ومحروس دانسته جلبت پیشکش صوبه داری وفوجداری ومالوجهات و
اخراجات مثل قلعه ومحصلانه وداروغگانه وبیگار نشکارروده بنمی ومقدمی وصدرهی و
قانون گوئی مزاحم ومعترض نشوند وتوفیر کل تکالیف دیوانی ومطالبات سلطانی وانچه
از حسن تردد آن بفزاید معاف ومرفوع القلم شمارند - درین باب تاکید اکید وقدغن بلیغ
دانسته سند مجدده طلبند واز پریغ کرامت تبلیغ والاتخلف وانحراف نورزند شرح
یادداشت پس پشت فرمان +

شرح یادداشت واقع تاریخ روز پنجشنبه بست وششم شهر محرم سنه ۳ جلوس معلی موافق سنه ۱۱۷۰ھ
مطابق ۲۸ شهر ماه برسالر سیادت ونجابت مرتبت امارت وامالت منزلت دانائی مدارج
دین ودولت شناسائی مراتب ملک وملت فرازنده لوائی شوکت وعظمت اعتضاد خلافت
وفرمانروائی اعتماد سلطنت وکشورکشائی ظفرپیرائی معارک جهانستانی عیش آرائی محافل
کامرانی دستیقه یاب سرادر بادشاهی رمزشناس مزاجدانی وآگاهی - جوهر مرآت حقیقت وفا
فروغ شمع یکرنگی وصفا محرم دلکشای مجلس اخلاص نمیں خلوت سرائی خاص کارفرمای
سیف وقلم مدبر امور عالم قدوه خوانین بلندمکان عمده امرای عظیم الشان وزیر صائب تدبیر
هیرو روشن ضمیر عالیجقدر لازم الاختصاص والاعزاز واجب الاحترام والامتیاز رکن السلطنة
بادشاه سلیمان قدر آصف جاه نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار ونوبت واقعه نگاری
خانه زادان درگاه خلائق پناه لعل سنگه میگردد حکم صادر شد که موضع بده گانو در نسبت
بمجموع شصت وچهار هزار دام عمده پرگنه حویلی دار الخیر اجمیر از تغیر اکرم علیخان وغیره در جمله
انعام بسیران وتسلقان حضرت شاه نجم الدین حسن سنجری نبیره حضرت قطب الاوتاد

بطریق التمغا بافرزندان نسلاً بعد نسلاً و طبقاً بعد طبق معافی و توفیر و آنچه از حسن و دور جمع
آن بغیر از بدیر مزاحم نه شوند مرحمت فرمودیم واقع چهارم شهر محرم سنه ۳ شرح دستخط سیادت
و نجابت مآب تبت امارت و ایالت منزلت دانائی معارج دین و دولت شناسائی مراتب ملک و ملت
فرازنده لوائے شوکت و حشمت طرازنده بساط ابهت و عظمت اعتضاد خلافت و فرمانروائے
اعتماد سلطنت و کشورکشائے دستیقه یاب سرائر بادشاه بنده شناس مزاجدانی و آگاهی
جوهر مرات صحبت و وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا بهدم دلکشائے مجلس خاص محرم خلوت سرائے
صدق و اخلاص کارفرمائے سیف و قلم مدبر امور عالم وزیر صائب تدبیر ممالک مدار امیر موفق
عالیمقدار . . . . لازم الاختصاص والاعزاز واجب الاحترام والامتیاز رکن السلطنت
بادشاه بے سلیمان قمر اختر وزیر الممالک جمله الملک مدار المهام نظام الملک آصف جاه
بهادر فتح جنگ سپه سالار آنکه داخل واقع نمایند - شرح دستخط وزیر الممالک آصف جاه
نظام الملک بهادر آنکه مکرر بعرض رسانند - شرح دستخط امارت و ایالت
پناه اقبال همراه دستگاه رکن السلطنته العالیه سرافراز عنایت خلیفه الرحمانی
فدوی عقیدت نشان ضیاء الدوله سعد الله خان آنکه - مکرر بعرض مقدس معلے رسید
شرح دستخط وزیر الممالک جمله الملک مدار المهام آصف جاه نظام الملک بهادر
فتح جنگ سپه سالار آنکه بنظر در آمد معدته تنخواه موضع بدگاؤن در نسبت عمل پرگنه
حویلی دار الخیر اجمیر از تغیر اکرم علیخان وغیره وهبه انعام آلتمغا میر غیاث الدین وغیره
پسران متعلقان حضرت شاه نجم الدین حسن سجزی نبیره حضرت قطب الاقطاب

خواجه معین الدین چشتی قدس سره

بمعافی توفیر مرحمت شد - شرح دستخط وزیر الممالک جمله الملک مدار المهام آصف جاه
نظام الملک بهادر از خریفه متعلقان نیل فرد دستخطی چهارم محرم سنه . . . . .

صاد نقل خط انور
خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہٗ

شرح یادداشت دستخط وزیر الممالک جملۃ الملک مدار المہام آصف جاہ نظام الملک بہادر فتح جنگ سپہ سالار آنکہ موافق صاد خاص بعمل آرند شرح عرض چہارم محرم سنہ ۱۰۴۱ بخط رسید آنکہ میر غیاث الدین و میر عظیم الدین و میر نظام الدین و مسماۃ حدیث النساء زیب النساء پسران و متعلقان حضرت شاہ نجم الدین حسن سنجری نبیرہ قطب الاقطاب حضرت خواجہ معین الدین چشتی شب و روز بعبادت الٰہی مشغول و بکفاف معین ندارند۔ امیدوار کہ موضع بدہ گاؤن بمجمع شصت و چہار ہزار دام عمدہ پرگنہ حویلی دار الخیر امبیر از تغیر اکرم علیخان مزبور در وجہ انعام آلتمغا رحمت شود وغیرہ +

للعہ ہزار دام

مشار الیہ و غیب اسپران شاہ نجم الدین حسن سنجری — حدیث النساء وغیرہ

از تغیر اکرم علیخان

عہ للعہ ہزار دام

موضع لیہ	عظیم الدین	نظام الدین	اہلیہ مذکور	زیب النساء دختر
للعہ ہزار	للعہ ہزار	للعہ ہزار	لعہ	لعہ ہزار

مہر
وزیر الممالک جملۃ الملک مدار المہام آصف جاہ نظام الملک بہادر فتح جنگ سپہ سالار فدوی عالمگیر بادشاہ غازی

مہر
فتح جنگ فدوی عالمگیر بادشاہ غازی

مہر
عبد الحمید فدوی عالمگیر بادشاہ غازی

عبارت پس پشت پائین و نشان بشرح یادداشت مندرجہ بالا۔

عبارت حاشیه پس پشت فرمان جانب راست در باب نوشته شدن فرمان داخله
در روزنامچه عبارت پس پشت فرمان بر حاشیه جانب چپ در باب داخله دفاتر شاهی +
خواجه معین الدین چشتی قدس سره

چٹھہ

عهد محمد شاه بادشاه غازی بمهر وزیر الممالک نواب قمر الدین خان بهادر .....
بتاریخ روز جمعه شانزدهم شهر محرم سنه ۹ جلوس مبارک موافق سنه ۱۱۳۹ هجری بر سال
سیادت و نقابت رتبت ایالت و امارت مرتبت حشمت و شوکت منزلت عمده امرای
رفیع الشان زبده خوانین بلند مکان لایق المرحمت والاحسان مقرب الحضرت الخاقانی
معتمد الملک میر جمله معظم خان خانخانان بهادر مظفر جنگ ترخان و نوبت واقع نگاری
کمترین خانه زادان درگاه آسمانجاه غلام علی قلمی میگردد بحکم صادر شده که بست و
دو بیگه زمین از محل قدیم پرگنه حویلی دار الخیر اجمیر در وجه مدد معاش مسماة بی بی کمال دولت
متعلقان سید اسد الله نبیره قطب الاقطاب حضرت رحمت فرمودیم اگر در محل دیگر
چیزے داشته باشند آنرا اعتبار نکنند واقعه سوم شهر رجب المرجب سنه ۹
موجب تصدیق یادداشت قلمی شد +
شرح دستخط موتمن الدوله العلیه معتمد السلطنة الهیه سیادت و نجابت مرتبت امارت
و ایالت منزلت دانای مدارج دین و دولت شناسای مراتب ملک و ملت اعتضاد خلافت
و فرمانروای اعتماد سلطنت و کشورستانے ناظم دست ناظم ملک و مال ناهج مناهج دولت
و اقبال خلاصه مخلصان باعزم قدوه پیش قدمان معرکه رزم عمده منیع الشان
زبده امرای بلند مکان صاحب سیف و القلم رافع اللواء و العلم وزیر صائب تدبیر
یار باوفا یکرنگ وزیر الممالک جمله الملک مدار المهام اعتماد الدوله قمر الدین خان بهادر صفدر جنگ

آنکه داخل واقع نمایند +

شرح دستخط سیادت و نقابت تبت امارت و ایالت مرتبت حشمت و شوکت منزلت عمدهٔ امرای وسیع اشان زبدهٔ خوانین ملبند مکان لائق المرحمت و الاحسان مقرب الحضرت اسخاقان معتمد الملک میر جملهٔ معظم خان خانخانان بهادر مظفر جنگ ترخان آنکه داخل واقع نمایند +

خواجه معین الدین چشتی قدس سره

حمید مجید مبارک

بالتماس مشارالیها و غیره متعلقان سید اسد الله نبیرهٔ قطب الاقطاب حضرت خواجه معین الدین چشتی بهیچ وجه معیشت مقرر ندارند و جماعه کثیر همراه دارند و شب و روز بعبادت الهی و نماز و روزه تلاوت قرآن مشغول اند میرزا فضل و کرم اند که بست و دو بیگه زمین از پرگنه حویلی اجمیر موجب اسناد حکام و وجه معاش مومی الیها مقرر است سند درگاهی عهد مقرر شود بعرض اقدس رسید منظور حکم شد +

مشارالیها			مسماة
اسامی	صد بیگه	نجیب النساء	صد بیگه
	مسماة		مسماة
شریف نامی	صد بیگه	رحیم النساء	صد بیگه
	مسماة		مسماة
بخت بانو	صد بیگه		صد

تحریر تاریخ خصوص سند الیه مطابق واقع گل است

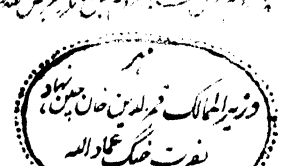

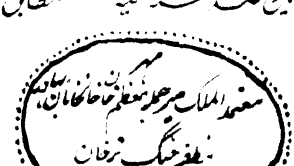

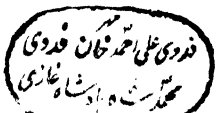

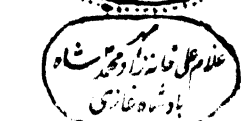

نقل فرمانچه

بادشاه
بمهر وزیر میر معظم الملک خانخانان مظفر جنگ بهادر ترخان
عهد محمد شاه

میر جمله معظم الملک خانخانان مظفر جنگ بهادر
ترخان خانه زاد محمد شاه بادشاه غازی

طغرا

گماشتهاے جاگیرداران وکروڑیان پرگنه حویلی دار الخیر اجمیر را اعلام آنکه بموجب یادداشت واقعه عهد بادشاه مرحوم مرقوم تاریخ شانزدهم محرم سنه ۹ یازدهم شهر شوال سنه ۱۲ بعرض مکرر رسید موازی دولبست بیگه زمین محل قدیم از پرگنه مذکور بدستور سابق بشرط قبض وتصرف در وجه مدد معاش مسماة بی بی کمال دولت متعلقان سید اسد الله نبیره قطب الاقطاب حضرت خواجه بزرگ حسب الضمن مقرر گشته باید که طبق یادداشت واقعه عمل نموده اراضی مذکوره را بتصرف آنها بازگزارند واصلا ومطلقا تغیر وتبدیل بران راه ندهند که حاصلات آنرا صرف نموده بدعاے بقاے دوام دولت ابدمدت مواظبت مینموده باشند واگر دخل دیگر چیزے داشته باشند آنرا اعتبار نکنند درین باب مدعن دانسته حسب المسطور العمل آرند +

تاریخ بست ونهم جمادی الثانی سنه ۱۳ جلوس تسلیم شد +

عبارت ضمن پشت فرمانچه

مقدمه شرح ضمن وروجه مدد معاش مسماة بی بی کمال دولت متعلقان سید اسد الله نبیره قطب الاقطاب حضرت بموجب یادداشت واقع عهد مرقوم تاریخ شانزدهم شهر محرم الحرام سنه ۹ - یازدهم شهر شوال سنه ۱۲ مکرر بعرض مقدس رسید پرگنه حویلی صوبه دار الخیر اجمیر بدستور سابق +

عد بیگه زمین از محل قدیم

مسماة	مسماة	مسماة	مسماة
مشار الیه	نجیب النساء	شریفه بی بی	رحیم النساء
۷ بیگه	۵ بیگه	۵ بیگه	۷ بیگه

			نجت باز
			۷ بیگه

نقل فرمانچہ

عہد محمد شاہ بادشاہ غازی

مہر خان ترخان

طغرا

گماشتہ ہائے متصدیان مہمات وجمہور سکنہ روضہ منورہ قطب الاقطاب حضرت خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہ واقع بلدہ صوبہ دار الخیر اجمیر را اعلام آنکہ بموجب التماس وکیل سید ظہیر الدین وغیرہ از فرزندان حضرت بعرض اقدس اعلے رسید کہ موکلان بہیچ ممر وجہ معیشت مقرر ندارند۔ واوقات بعسرت میگذارند امید وار انکہ پانزدہ آنہ یومیہ از اوقاف روضہ مذکور بورسوائے علے السویہ در وجہ معاش موکلان مرحمت شود حکم جہان مطاع عالم مطیع شرف نفاذ یافت کہ یومیہ مسطور از اوقاف روضہ مذکورہ سوائے علے السویہ در وجہ مدد معاش مشار الیہ وغیرہ مقرر باشد۔ لہذا حسب الحکم اعلے قلمی میگردد کہ یومیہ مذکورہ را از تاریخ ورود پروانہ حسب المضمون بمشار الیہ وغیرہ میرسانیدہ باشند۔ تا کہ آنرا صرف معیشت خود نمودہ بدعائے دوام دولت ابد مدت اشتغال نمودہ باشند اگر در محال دیگر چیزے داشتہ باشند آنرا اعتبار ننمایند۔ درین باب قدغن دانستہ حسب المسطور العمل آرند +

تاریخ بست و ہفتم شہر ذیقعدہ سنہ ۲۳ جلوس والا قلمی شد

عبارت ظہر فرمانچہ

ضمن باسم سید ظہیر الدین وغیرہ از فرزندان حضرت بموجب التماس وکیل مشار الیہ پانزدہ آنہ یومیہ از اوقاف روضہ مسطور سوائے علے السویہ از تاریخ ورود پروانہ

۱۵ر یومیہ

مشار الیہ	کرامت اللہ
نفر ۴	۴ر

مسماۃ امت اللہ ۴/ — مسماۃ بی بی صاحبہ ۳/

نقل فرمان

ابو العدل عزیز الدین عالمگیر بادشاہ غازی ۔

باسم سبحانہ تعالے شانہ

خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہ العزیز

مہر باسم بادشاہ

طغرا بخط طلا باسم بادشاہ

درین وقت میمنت اقتران فرمان واجب الاذعان صادر شد کہ مبلغ دو لک و چہل و ہشت ہزار دام از موضع ارڑکہ وغیرہ در پشت من اعمال پرگنہ جوملی دار الخیر اجمیر از گذاشت سید حسین خان بہادر وغیرہ کہ یک ہزار و پانصد روپیہ حاصل آنست در وجہ انعام زبدۃ المشائخ الکرام سید السادات سید امام الدین سجادہ نشین روضہ بطریق التمغا بافرزندان از بیع پارسیل حسب المضمون معنون باشد باید کہ فرزندان مدار کا مذکور الاعتبار ۔ و در زمرہ ذوی الاقتدار و امرائے عالیمقدار و حکام کرام و عمال کفایت فرجام و متصدیان دیوانی و منکفلان معاملات سلطانی و جاگیرداران و کروڑیان حال استقبال ابدا و موبدا در استقرار و استمرار این حکم مقدس معلے کوشیدہ مواضعات مذکور را در بست نسلا بعد نسل و بطنا بعد بطن خالدا و مخلدا بتصرف اولاد فرزندان باز گزارند و از صوادم تغیر و تبدیل مصئون و محروس دانستہ لعلت پیشکش صوبہ داری فوجداری و مالوجہات و اخراجات مثل فتلعہ و محصلانہ و داروغگانہ بیکار و تسکارہ نہیے و مقدمے و صدود ہیے و قانگوئی مزاحم و متعرض نشوند و توفیر کل تکالیف دیوانی و مطالبات سلطانی

وانچه از حسن تردد و در جمع بیفزاید معاف و مرفوع القلم شمارند درین باب تاکید و قدغن
بلیغ دانسته هر سال سند مجدده طلبند و از یرلیغ کرامت تبلیغ و الا تخلف و انحراف
نورزند و هفتم شهر صفر المظفر سال پنجم از جلوس والا نوشته شد تم

عبارت پشت فرمان

بر رسالت سیادت و نجابت مرتبت امارت و ایالت منزلت دانای مدارج دین و دولت شناسای
مراتب ملک و ملت فرازنده لوای شوکت و حشمت طرازنده بساط ابهت و عظمت اعتضاد
خلافت و سنه پایروای اعتماد سلطنت و کشورکشای ظفرپیرای معارک جهانبانی -
عیش افزای محافل کامرانی و دستگیر یاب ایربار شاهی رمزشناس فراجدانی و آگاهی
جوهر مرآت حقیقت و وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا همدم و کشائی مجلس خلص محرم خلوت سرای
صدق و اخلاص کارفرمای سیف قلم مدبر امور عالم قدوه خوانین بلند مکان عمدهٔ امرای عظیم الشان وزیر صائب تدبیر پیرو شفقت مصر
لیمقدار الاهتمام الاختصاص الاعزاز واجب الاحترام الامتیاز رکن السلطنت بادشاه سلیمان اقتدار وزیر الممالک حمدة الملک ذوالملهام
آصف جاه نظام الملک بهادر فتح جنگ سپهدار یاروفادار نوبت واقع نگاری کمترین بندهای درگاه سنوکهرام

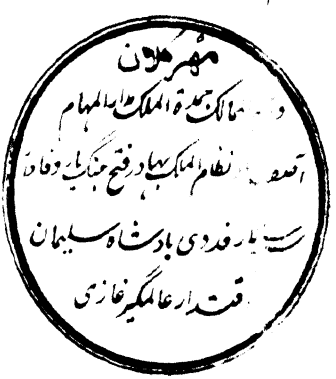

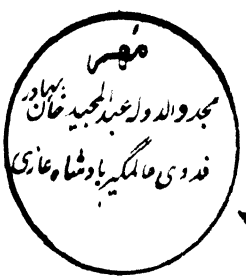

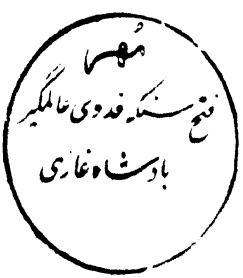

شرح یادداشت واقع تاریخ روز سہ شنبہ شہر شوال سنہ ۵ جلوس مبارک معلے موافق ۱۱۷۱ھ
مطابق خورداد ماہ بر سالہ سیادت و نجابت مرتبت امارت و ایالت منزلت دانائے مدارج
دین و دولت شناسائی مراتب ملک و ملت فرازندہ لوائے شوکت و حشمت طراز نہ
بساط ابہت و عظمت اعتضاد خلافت و فرمانروائے اعتماد سلطنت و کشور کشائی ظفر پیرائے
معارک جہان ستانی عدیم المثل کامرانی و فتیقہ یاب سرائر بادشاہی رمز شناس
مزاج دانی و آگاہی جوہر حقیقت مرات وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا ہمدم دلکشائے
مجلس خاص محرم خلوت سرائے صدق و اخلاص کارفرمائے سیف و قلم مدبر امور
عالم قدرہ خوانین بلند مکان زبدہ امرائے عظیم الشان وزیر صائب تدبیر ممالک مدار
امیر روشن ضمیر عالیمقدار لازم الاختصاص و الاغزاز واجب الاحترام و الامتیاز رکن سلطنت
بادشاہ سلیمان جاہ وزیر الممالک حمدہ الملک مدار المہام آصف جاہ نظام الملک بہادر
فتح جنگ سپہ سالار یار وفادار نو بت واقع نگاری کمترین بندگان درگاہ آسمانجاہ
سنتوکھ رام مسلمی میگردد حکم صادر شد کہ مبلغ دو لک و چہل و ہشت ہزار کری دام از
موضع ارٹرکہ وغیرہ در بست عمدہ پرگنہ حویلی دار الخیر اجمیر از گذاشت میر حسین خان بہادر
در وجہ انعام التمغا سید امام الدین سجادہ نشین روضہ حضرت خواجہ بزرگ با فرزندان
نسلا بعد نسل و بطنا بعد بطن و آنچہ از حسن تردد بیفزاید بمجانی توفیر مرحمت فرمودیم
واقعہ ۱۷ رمضان سنہ ۵ بموجب یادداشت مسلمی شد۔ شرح و سنخط سیادت و نجابت
مرتبت امارت و ایالت منزلت دانائے مدارج دین و دولت شناسائے مراتب ملک و
ملت فرازندہ لوائے شوکت و حشمت طراز نہ بساط ابہت و عظمت اعتضاد خلافت
و فرمانروائے اعتماد سلطنت و کشور کشائی ظفر پیرائے معارک جہانستانی عدیم المثل کامرانی
و فتیقہ یاب سرائر بادشاہی رمز شناس مزاجدانی و آگاہی۔ جوہر مرات حقیقت و وفا
فروغ شمع یکرنگی و صفا ہمدم دلکشائے مجلس خاص محرم خلوت سرائے صدق و اخلاص

کارفرمای سیف قلم مدبر امور عالم قدوه خوانین بلندمکان عمدهٔ امرای عظیم الشان وزیر
صائب تدبیر ممالک مدار امیر روشن ضمیر عالیمقدار لازم الاختصاص والاعزاز واجب الاحترام
والامتیاز رکن السلطنت بادشاه سلیمان اقتدار وزیر الممالک جمدة الملک مدار المهام آصف جاه
نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار یاروفادار آنکه بعرض مکرر رسانند شرح دستخط
مدبر الملک اعز الدوله زکریا خان بهادر منور جنگ آنکه بست و نهم ذی الحجه سنه ۵ جلوس والا مکرر
بعرض مقدس رسیده شرح دستخط وزیر الممالک جمدة الملک مدار المهام آصف جاه نظام الملک
بهادر فتح جنگ سپه سالار یاروفادار آنکه فرمان والاشان قلمی نمایند +

شرح دستخط وزیر الممالک جمدة الملک آصف جاه بهادر فتح جنگ سپه سالار یاروفادار آنکه بنظر درآمد
شرح دستخط وزیر الممالک جمدة الملک مدار المهام نظام الملک بهادر فتح جنگ سپه سالار یاروفادار
آنکه از ربیع پارسیل فرد دستخطی ۱۷ رمضان مبارک سنه ۵ جلوس سیاهه محرم سنه الیه +

از گذاشته میر حسین خان بهادر — از لغر عبد الواحد خان پسران شیخ سعد الله مرحوم
حاصل الـــ هزار عصم — للعـــ لایات حاصل حاصر

شرح دخله روزنامچه وغیره جانب راست پشت فرمان +

شرح ادخال سیاهه ودفتر جانب چپ پشت فرمان +

نقل فرمان

ابو المظفر جلال الدین محمد شاه عالم بادشاه غازی رحمة الله تعالی

باسم سبحانه تعالی

طغرا اطلا باسم بادشاه

مهر کلان بادشاه

درینوقت میمنت اثر فرمان والاشان واجب الاذعان صادر شد که مبلغ یک لک نوزده هزار

هشتصد کری دام موضع ناندمه مقرر عه رامپوره عمله پرگنه جهلی مصاف صوبه اجمیر از تغیر غلام و سف
که یکهزار و یکصد روپیه حاصل آنست در وجه انعام سیادت و فضائل مآب کمالات اکتساب
سید امام الدین بطریق التمغا بامنزندان بلا قید اثامی و تمت معافی تو فیر از ربیع پارس سنه
حسب المضمن مقرر باشد - باید که فرزندان نامدار و کامگار والاتبار وزرائے ذوی الاقتدار
و امرائے عالیمقدار و حکام کرام و عمال کفایت فرجام و متصدیان مهمات دیوانی و تکفلان
معاملات سلطانی و جاگیرداران و کروڑیان حال و استقبال ابدًا و موبدًا در استمرار و استقرار
انیحکم اقدس اعلے کوشیده دامهائے مذکوره را معه موضع در بست نسلًا بعد نسلٍ و بطنًا بعد بطنٍ خالدًا
و مخلدًا بتصرف آنها بازگزارند و از صوادم تغیر و تبدیل مصئون و محروس داشته بعلت پیشکش
صوبیداری و فوجداری و مال و جهات و خرجات مثل نتلعه و محصلانه و داروغگانه بر یکه
و شکار - ده نیمے و مقدمے و صدوے و قانون گوئے مزاحم و متعرض نشوند و توفیر کل
تکالیف دیوانی و مطالبات سلطانی و آنچه از حسن تردد آن در جمع آن بفزاید - معاف و
مرفوع القلم شمارند - درین باب تاکید اکید و قدغن بلیغ دانسته هر سال سند مجدد نه طلبند
و از ریلیع کرامت تبلیغ تخلف و انحراف نورزند - بازدهم شهر ربیع الاول سال یازدهم از جلوس
اقبال مانوس بسمت تحریر یافت +

عبارت پشت ضمن فرمان

بر سلاله شرافت و نجابت مرتبت امارت و ایالت منزلت دانائے مدارج دین و دولت تنا سائے
مراتب ملک و ملت مزا زنده لوائے شوکت و حشمت - طراز نده لسباط ابهت و عظمت اعتضاد
خلافت و فرمانروائے اعتماد سلطنت و کشور کشائے ظفر پیرائے معارک جهانبانی عشیر آئے
محافل کامرانی - جوهر مرات حقیقت و وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا - همدم و دلکشائے مجلس خاص
محرم خلوت سرائے صدق و اخلاص کارفرمائے سیف و قلم مدبر امور عالم قدوه خوانین بلند
زبده امرائے عظیم الشان وزیر صائب تدبیر ممالک ... امیر روشن ضمیر عالیمقدار لازم الاختصاص

والاعزاز واجب الاحترام والامتیاز رکن سلطنت بادشاه سلیمان اقتدار وزیر الممالک جمله الملک
مدار المهام یاروفادار شجاع الدوله برهان الملک والاوقار اعتماد الدوله آصف جاه نظام الملک ابوالمنصور
خان بهادر صفدر جنگ +

شرح یادداشت بتاریخ اذر دوشنبه نهم شهر صفر المظفر سنه ۱۱ جلوس میمنت مانوس موافق سنه ۱۱۸۴
مطابق ۹ خورداد ماه بر رساله شرافت و نجابت منقبت مارت و ایالت منیع لیاقت دانای مدارج دین
و دولت شناسای مراتب ملک و ملت فرازنده لوای شوکت و حشمت طرازنده بساط عظمت و
ابهت اعتضاد خلافت و فرمانروای اعتماد سلطنت و کشورکشای ظفر پیرای معارک جهانبانی
مدیش آرای محافل کامرانی جوهر مرات حقیقت و وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا همدم دلکشای مجلس
خاص محرم خلوت سرای صدق و اخلاص کارفرمای سیف و قلم مدبر امور عالم قدوه خوانین بلند مکان
عمده امرای عظیم الشان وزیر صایب تدبیر ممالک مدار مهر روشن ضمیر عالیمقدار لازم الاختصاص
والاعزاز واجب الاحترام والامتیاز رکن سلطنت بادشاه سلیمان اقتدار وزیر الممالک جمله الملک
مدار المهام یاروفادار شجاع الدوله برهان الملک والاوقار اعتماد الدوله آصف جاه ابوالمنصور خان بهادر
صفدر جنگ و نوبت واقع نگاری خانه زادان درگاه آسمانجاه عقیدت آسا نشان رائن داس
قلمی میگردد حکم صادر شد که مبلغ یکلک نوزده هزار هفت صد دوازده دام موضع ناندمعه
مزرعه امبود رسبت عمله پرگنه حویلی دار الخیر اجمیر از تغیر غلام یوسف در وجه انعام التمغا سیادت مآب

سید امام الدین با فرزندان متعلقان بلا قید اتمامی و قسمت نسلاً بعد نسلٍ و بطناً بعد بطنٍ و انچه از حسن
در جمع آن بفزاید بجائی توفیر مراحم نشوند مرحمت منسر مودیم واقعه چهارم شهر صفر سنه المحسوب
تصدیق یادداشت تسلی شد شرح دستخط شرافت و نجابت مرتبت امارت و ایالت منزلت
دانای مدارج دین و دولت شناسای مراتب ملک و ملت فرازنده لوای شوکت و حشمت طرازنده
بساط ابهت و عظمت اعتضاد خلافت و فرمانروائی اعتماد سلطنت کشورکشائی ظفرپیرای
معارک جهانبانی عیش آرای محافل کامرانی جوهر مرآت حقیقت و وفا فروغ شمع یکرنگی و صفا
همدم دلکشای مجلس خاص محرم خلوت سرای صدق و اخلاص کارفرمای سیف و قلم مدبر امور
عالم قدوه خواهین بلندمکان عمده امرای عظیم الشان وزیر صائب تدبیر ممالک مدار مهر منشور ضمیر
عالیمقدار لازم اختصاص الاعزاز واجب الاحترام والامتیاز رکن السلطنت بادشاه سلیمان اقتدار
وزیر الممالک جمله الملک مدار المهام یاروفادار شجاع الدوله برهان الملک الاوقار اعتماد الدوله آصف جاه
ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ آنکه بعرض رسانید داخل واقع نمایند شرح دستخط واقعه نگار
کل آنکه مطابق واقع کل است شرح دستخط وزیر الممالک جمله الملک مدار المهام یاروفادار
شجاع الدوله برهان الملک الاوقار اعتماد الدوله آصف جاه ابو المنصور خان آنکه بعرض مکرر رسانید
شرح دستخط سیادت و نجابت پناه میر احمد علیخان آنکه بست و نهم صفر المظفر سنه الملبوس والا
مکرر بعرض مقدس اعلی رسید شرح دستخط وزیر الممالک جمله الملک مدار المهام یاروفادار
شجاع الدوله برهان الملک الاوقار اعتماد الدوله آصف جاه ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ آنکه
فرمان والا شان تسلی نماینده شرح دستخط وزیر الممالک مدار المهام یاروفادار شجاع الدوله برهان الملک
الاوقار اعتماد الدوله آصف جاه ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ آنکه بنظر درآمد [illegible] پردازم مقدمه
که تنخواه موضع نانده معه مزرعه [illegible] و موضع گنبد حویلی مضاف صوبه دار اجمیر از تغیر غلام یوسف
بشرح دستخط وزیر الممالک جمله الملک مدار المهام یاروفادار شجاع الدوله برهان الملک الاوقار اعتماد الدوله
آصف جاه ابو المنصور خان بهادر صفدر جنگ آنکه از ربیع پارس نیل

نقل خط انور

عرضی گزرانیده وسیل سید امام الدین مفتر رسیده از فضل وکرم امیدوار است که موضع نانده معه مزرعه امپوره
در سبت عمله پرگنه حویلی وار الخیر اجمیر از تغیر غلام یوسف در وجه انعام عالتمغا موکل با فرزندان ومتعلقان
بلاقید اسامی قسمت معافی توفیر نسلاً بعد نسلٍ وبطناً بعد بطنٍ مرحمت شود دستخط صاد خاص بنام
اعلے مزین شوند کہ فرمان والاشان بدہد ۔

نقل فرمان

محمد جلال الدین ابو المظفر شاہ عالم بادشاہ غازی ادخل اللہ فی الجنان ۔

باسمہ تعالے شانہ — خواجہ معین الدین چشتی قدس اللہ سرہ

طغرا طلا ۔ باسم بادشاہ

مہر بادشاہ

در ینوقت میمنت اقتران فرمان والاشان واجب الاذعان صادر شد کہ موضع گنگوانہ وتہارمحی موضع
نانده معه امپوره عمله پرگنه حویلی اجمیر کہ مبلغ دو ہزار روپیہ حاصل آنست از تغیر تہامت وغیرہ در وجہ
انعام التمغائے حقایق ومعارف آگاہ سید امام الدین سجادہ نشین حضرت با فرزندان
بلاقید اسامی وقسمت بمعافی تصدیق ویادداشت وتوفیر انچہ از حسن وسدور جمع آن بنفیز ایداز
ابتدائے فصل بیوتت سیل حسب المضمون مقرر باشد باید کہ فرزندان نامدار کامگار والاتبار وزرائے
ذوی الاقتدار وامرائے عالیمقدار وحکام کرام وعمال کفایت فرجام ومتصدیان مہمات دیوانی
ومتکفلان معاملات سلطانی وجاگیرداران وکروڑیان حال واستقبال ابدًا موبدًا در استمرار واستقرار

این حکم مقدس معلے کو شنیدہ مواضع مرقومہ رنگا لعبد نسل بطنا بعد بطن خالصہ خالدا و مخلدا متصرف
آنہا واگزارند۔ واز صوادم تغیر و تبدل مصئون و محروس داشتہ بعلت پیشکش صوبہ داری فوجداری
دمال و جہات سیاز اخراجات مثل قلعہ و محصلانہ و دارو غلہ و ضیافتہ و شکار و بیگار و دہ نیمے مقدمے
و صدوے و تانون گوے مزاحم و متعرض نشوند و از کل تکالیف دیوانی و مطالبات خاقانی معاف و
مرفوع القلم شمارند۔ درین باب تاکید و تقدغن مزید دانستہ بہ سال سند مجدد نہ طلبند و از یں لیغ کرامت
تبلیغ والا تخلف و انحراف نورزند +

بتاریخ بست و یکم شہر محرم الحرام سنہ یازدہم جلوس والا ترجمہ یافت مصہ

عبارت ضمن پشت فرمان۔ پنج سطر

تفصیل دیہات

مہر کلان

نظام الملک مدار المہام آصف جاہ
برہان الملک شجاع الدولہ ابو المنصور
خان بہادر صفدر جنگ یار وفادار
سپہ سالار فدوی شاہ عالم بادشاہ
غازی

مہر

سید ہدایت علیخان فدوی
شاہ عالم بادشاہ غازی

عبارت حاشیہ پشت فرمان جانب دست راست +

نسخہ

ابو البرکات معین الدین اکبر شاہ ثانی بادشاہ دہلی بنام صوبہ جیپور سرکار انگریز بہادر مشمولہ منسل نمبر ۱۲۰ محافظ خانہ دربار حضرت خواجہ صاحب

مہر بادشاہ

فدوی عقیدت و ارادت نشان لایق المرحمت والاحسان مورد مراحم بودہ بدانند

چو تمامی امور انتظام درگاه شریف و عزل و نصب مردمان منتظم آن و خبرگیری هرگونه امور از جانب حضور بوده آمده و درینولا مکرر بسمع شریف رسیده که انتظام درگاه شریف از حد اعتبار و خراب است و عزیز علی متولی کرا از طرف حضور بعهده مسطور سرافراز نبود اکنون از اسباب درگاه شریف را منصرف شده و نیز آمدنی دیهات خورد برد مینماید و خدما و خلق الله را تکلیف و ایذا میرساند لهذا نامبرده را از عهده تولیت معزول کرده در چشم مرزا محمد تیمور شاه بهادر را عهده تولیت و نیابت بنام دیوان سید مهدیعلیخان مقرر فرموده مرزا از کردیم لهذا به آن فیوضی خاص ارقام میرود که دیوان صاحب ممدوح را که هرگونه لایق انتظام درگاه شریف اند و تمامی خدما و خلایق از طریق دیوانصاحب موصوف که صاحب سجاده هستند راضی و شاکر اند نذر خود طلب ساخته از حکم حضور والا مطلع سازد و در دیهات و تمامی امور و انتظام متعلقه تولیت مذکوره قبض و تصرف و دخل دیوان صاحب ممدوح کنانیده دهد دام معین اوشان باشد و حساب و کتاب تولیت مسطوره آمدنی دیهات از عزیز علی متولی به دیوان صاحب فهمانش کنانیده دهد۔ درین باب تاکید دانسته حسب المسطور العمل آرد کرد موجب خبر سندی حضور و اظهار کمال رسوخ و فدویت آن فیوضی خاص ازان متصور است زیاده تفضلات ✦

مشمولہ امثل نمبر ۱۲۰ محافظ خانہ جسٹر درگاہ حضرت خواجہ صاحب

فرد سطات بلف نشقہ والا بفرد سخط حضور بنام کول بک صاحب بجا درنوشتہ شد ✦

بند اول۔ انتظام جمیع امور درگاہ شریف بموجب دستور قدیم و اسناد بادشاہی باختیار صاحب سجادہ باشد و جمیع املاک و دیہات خدام درگاہ شریف کہ از طرف حضور والا بطور دامی و فوقتی و در ازاری شدہ آمدہ است بعقد و بست آن نیز از طرف صاحب سجادہ باشد و ہم روزینہ و روزینہ داران املاک و غیرہ علاقہ درگاہ حسب المصوب دستخط رضاء صاحب سجادہ باشد و بجہت تحصیل و تشخیص دیہات علاقہ درگاہ و غیرہ خدام باختیار کل صاحب سجادہ باشد و یا حضور مالک است دیگر احدے را دخل و مزاحمت نبودہ و نماند و کسی کہ مارج و قاصر نوکر و خدمت درگاہ نباشد آنرا اگر صاحب سجادہ خواہد بطرف سازد و از درگاہ خارج کردہ دہد۔ و ہم حصہ و ملک

روزینہ قاصر الخدمت موقوف و مسدود سازد اختیار صاحب سجادہ است +

بند دوم ۔ محاسبہ از نہایت تا بدایت داخل و مخارج تحصیل و تشخیص دیہات و ہم اسباب کوٹھا کہ از مال بادشاہی است از متولی معزول بہ صاحب سجادہ[۲] از ہمہ مراتب بہ بندہ اور آید فوراً از جاندادِ منقولہ و غیرہ منقولہ بہ صاحب سجادہ نشان کنانیدہ دہد و از آیندہ احتیاط دارد کہ بہ کوٹھا ہائے بادشاہی کہ بہ گاہ شریف متعلق است کسے خیانت و دست اندازی نہ سازد کہ مالکیت آن یا بحضور میرسد و یا بہ صاحب سجادہ دیگر کسے را دخلے نیست ۱۲

بند سوم ۔ موضع و انسرہ علیحدہ از دیہات درگاہ صرف برائے معاش متولی مقرر بودہ آمدہ کسیکہ متولی باشد موضع مذکور معاش است و برائے ذات متولی نیست کہ بہ کسے گروے بدہد ۔ اگر گرو بدارد عوضے دارد از ذات متولی معزول خواہ حویلی یا جاندادِ دیگر کہ برائے ذات او مقرر است ازان بگیرد و موضع مذکور بہ معزول نمیرسد بصاحب سجادہ کہ علاقہ تولیت بنام نورچشم تیمور شاہ است از طرف نورچشم سپرد سازد و رسید صاحب سجادہ بفرستد و اگر کسے بنا در مرتبا متولی معزول پیش نماید ساقط الاعتبار است کہ فرمان حضور والا درین امر نیست و ہم متولی از راہ فریب از صرف کردن زر خطیر پیش مرہٹہا محنت ارشدہ بود ۔ ہمہ آمدنی درگاہ را بطور دو برزہ خود بہ کسے بنام اجارہ استمرار داشتہ و بباطن مطلب خود مینماید از انہا برآورد ہ آنچہ در آن خیانت و غبن متولی باشد از ان بصاحب سجادہ بدہند و دیہات را بدرگاہ شریف داخل سازد کہ بدون مہر صاحب سجادہ منظور ٹھیکہ و استمرار کسے نیست کہ بہر گونہ مالک صاحب سجادہ و حضور است و ہم از روے شرع شریف وراثت وغیرہ و ہم از طرف حضور از قدیم صاحب سجادہ بہمہ امورات درگاہ دمال و کرٹھا و عزل و نصب نوکران و خدام وغیرہ شاگرد پیشہ و ہم سررشتہ نمودن و جمع کردن و اجرا مسدود کردن زر نیہ و ملک و غیرہ اختیار صاحب سجادہ بودہ آمدہ است حالا ہم مالک است ۱۲

بند چہارم ۔ کوائف جمع خرچ آمدنی دیہات را بجزئی دریافتہ و فہمیدہ ہر چہار اخراجات روزمرہ

۱ نسخہ دوم ۔ خانہ و نوکران و سررشتہ امور متعلقہ آن باید کہ در تحت تصرف صاحب سجادہ باشد و متولی را در آن دخل نباشد

۲ بداند ۔ و از پیشانی روے کاغذ مشرف صاحب سجادہ ۲۰

درگاه شریف بموجب دستور قدیم و ماموجب باشد و آنچه در ماهه داران و روزینه داران بموجب دستور قدیم الایام
یا بموجب سنها و بادشاهی باشند آنرا بحال و برقرار رسم تجویز صاحب سجاده داشته آنچه نو
احداث یا فضول و بیجا بسبب عایت و یا مروت اختیار هر کس که باشد موقوف ساخته
کاغذ صاف بدستخط خود بطور دستور العمل کرده حواله صاحب سجاده کند و تغیر و تبدل و بجائے دیگر
سند دستخطی حضور یا نور چشم مرزا تیمور شاه بهادر نگردد تا که آینده را بند و بست قرار واقعی گردد و فقط
بند پنجم ـ رقوم فوج و خرچ که در پرگنه بسبب افواج کسی سید هند متولی جیبا نیده بود هالا از عین مال گرفته میشود
در پرگنه اجمیر معاف است واز دیهات درگاه هم و صاحب سجاده گرفته نمیشود سم
بند ششم ـ ناظم اجمیر مدام معاونت صاحب سجاده و اهلکار میرزا تیمور شاه و متولی حال میکرده باشد
و هرگونه دلجمعی ساعی و مستعد ماندو در جمیع ابواب بموجب دستور قدیم مداخلت امین و تحصیلدار که
از حضور شده اند بخوبی گذاشته دهد سم

نقل شقه بادشاه

مشتمله مثل نمبر ۱۲۰ محافظ خانه رجسٹر درگاه حضرت خواجه صاحب

چون اکثر بسمع شریف رسیده که انتظام درگاه شریف حضرت قطب الاقطاب خواجه معین الدین چشتی
واقع دار الخیر اجمیر نهایت بتر و بربادو خراب است و باعث اجرای بربادی عزیز علی متولی وغیره
عمله تحصیل که همه خائن بوده اند و در تحصیل دیهات و دیگر اخراجات وغیره متعلقه درگاه شریف تجویز خود
آرائے امور نو احداث جاری ساخته و غبن اقسام نموده چنانچه چنین بسمع رسیده که مدبر بالفعل تغلب
و تصرف بیجا و بے انتظامی در گاه شریف تقرر متولی از طرف حضور معمول قدیم بوده است و بدل
فیض منزل منظور است که صلاحیت جمیع امور درگاه شریف که مقام بزرگان و پیران خدا است
عزیز علی متولی خائن معزول فرموده خدمت تولیت بنام نور چشم مرزا تیمور شاه بهادر و نیابت بنام
سید مهدی علیخان صاحب سجاده درگاه شریف که بموجب سند آمد قدیم و فرامین سلاطین سابق و حضرت

فردوس منزل انار اللہ برہانہ است مقرر فرمودیم چنانچہ بر کار مرقومہ اصد باشد لیکن چنانچہ مرکوز خاطر اقدس عالیست بسبب شعبدہ بازی بد نہادی و فیلسوفی متولی معزول کہ چاشنی خار است در انجاح مدارج مقاصد خاطر آنجا دقایق باقی است لہذا تجویز مقدمات و تدارک و بندوبست آن از تہ دل منظور و پیش نہاد خاطر انوار است و از بس ضرورت مزین بدستخط حضور ملفوفہ شقہ کرامت مرقومہ نزد آن فدوی خاص فرستادہ شد مرقوم کلک عنایت سلک میگردد کہ اصل و نقل بندہ مقدمات مرقومہ ملف چٹھی خود موسومہ ناظم احمیر شریف بتاکید بمضمون روانہ نمایند کہ ہر مقدمات مرقومہ قرار واقعہ رسید کواغذ سابق بستور اندرون کوٹھہ و صاحب سجادہ برآوردہ معائنہ و فدوی عقیدت سرشت مولوی محمد خان کہ از حضور روانہ شدہ است کارامانت تحصیل از دست نامبردہ میگرفتہ باشند و انچہ امین مسطور دیوان مہد علیخان صاحب سجادہ ظاہر کند بموجب آن بندوبست قرار واقع نمایند مدام خبر گران بودہ ہر وقت معاونت میکردہ باشند۔ و بعد فراغ انتظام کامل حسب رضائے صاحب سجادہ صاحب ممدوح بحضور پر نور اطلاع دہند سایل دین باب نبرد ۔

روبکار

کچہری صاحب پرنٹنڈنٹ ضلع اجمیر بہ جلوس ہنری میڈلٹن صاحب ہا در واقع یکم جون سنہ ۱۸۲۷ء

امر و دشقہ خاص کرامت اختصاص حضور معلے محمد اکبر شاہ بادشاہ دام اقبالہ بنام انجانب ملفوف خط انگریزی صاحب جج دہلی ورود یافت و بوضوح انجامید کہ حضور معلے مبعوز علی را کہ بر عہدہ تولیت درگاہ شریف مقرر بودہ از عہدہ مذکور معزول کردہ و بہ بعضے وجہ ماموردشتن موی الیہ برین عہدہ کنون منظور مزاج معلے نیست دیگر کس از پیشگاہ حضور معلے برائے این عہدہ تجویز شدہ خواہد آمد۔ از انجاکہ در ہیچوامر متعلقہ درگاہ مداخلت باہالیان ہیچ کار منظور و متعلق نیست و ظاہرا عزل و نصب این عہدہ کہ ہمیشہ از حکم حضور معلے شدہ آمدہ است نظر برین اندرین باب لابتغال امر فیض

... از حضور معلے فرود از جہات سست لہذا ۔

حکم شد

که از تاریخ ہذا میر عزیز علی متولی از عہدہ تولیت درگاہ دست بردار شود۔ در امرے از امور متعلقہ درگاہ مداخلت نسازد و بقبل رو بکار ہذا جہت اطلاع نزد دیوان مہد علیخان و میر عزیز علی امین درگاہ و تحصیلدار درگاہ فرستادہ شود و نقل شقہ لف خط دیوانجی فرستادہ آید درج خط دیوانجی گردد کہ اگر بعد این حکم میر عزیز علی واحد درگاہ چیزے مداخلت نماید بانجناب اطلاع دہند کہ تجویز بصنعہ فوجداری عنوان عمل حکمی عمل خواہد آمد۔ و عرضداشت بجواب شقہ حضور منشی ہمینٹی نوشتہ سازد +

تذکرہ

در باب تقرر منصب سجادگی بہ شیخ مصلح الدین باز استقرار منصب مذکور بہ شیخ سراج الدین از انتقال شیخ مصلح الدین

ذکر یست دبیان آنکہ چون عنفوان بناہ حضرت ظل سبحانی از راہ قدردانی خدمت سجادہ نشینی عمدہ العارفین مقتدا بارگاہ جبروتی قطب الاقطاب بحقائق و معارف آگاہ شیخ سراج الدین از تغیر سید فخر الدین عطا فرمودہ بجد حضرت از تغیر حقائق و معارف آگاہ مرحوم خدمت مسطورہ بہ سید مصلح الدین مقرر گردید محصول فصلیہ سنہ ۱۱۹۱ فصلی موضع گیلونہ نخواہ مقرری سجادہ نشین کہ حق سراج الدین بود باوجودیکہ جنس نخود بتصرف خود آوردہ سید مصلح الدین محصول آن از شیخ سراج الدین استرداد کرد و جنس گندم و جو و غیر ذالک کہ در ضمن بود تمامی را متصرف شد دیرزلا بندگان حضرت قدر قدرت سلیمان مرتبت حضرت اللہ اکرم و افضل من ابتدائے تاریخ چہاردہم ربیع الاول سنہ خدمت مرقومہ بشیخ سراج الدین مرحمت فرمود۔ سید نجم الدین کہ از انتقال سید مصلح الدین بخدمت مسطورہ در ایام جہالت قیام داشت بمجرد استماع این خبر تمام محصول فصلیہ سنہ ۱۱۲۰ فصلی موضع مرقوم بحصول آن مبلغ یکصد و یکروپیہ دوازدہ آنہ نقد و موازی یکہزار و دو صد ۱۲۰۰ دیازدہ من و بست و ہشت آنار غلہ بوزن اکبری پیدا شدہ بود بتصرف خود آورد و در ہر چند وزارت پناہ خواجہ محمد مقیم دیوان

میر عباد الله نائب تولیت پناه خواص خانی متولی بموجب نالش کسان شیخ سراج الدین پیاده ها
تعین کرده مذکر حصول ضبط نماید اثر ندارد و تمام محصول انجم الدین گرفته گرفته رفت چنانچه
تصرف نموده و سند حکمنامه و غیره نامه و فعلا موضع مرقوم موجود است اگر اندرین باب حکم
بنام خاطر محصول فصلین مسطوره از متصرف استرداد نموده به شیخ سراج الدین
رساند تا به سیت خاطر بدعای دوام ابدت اشتغال نماید +

تفصیل مهر و اسیر که خوانده شد

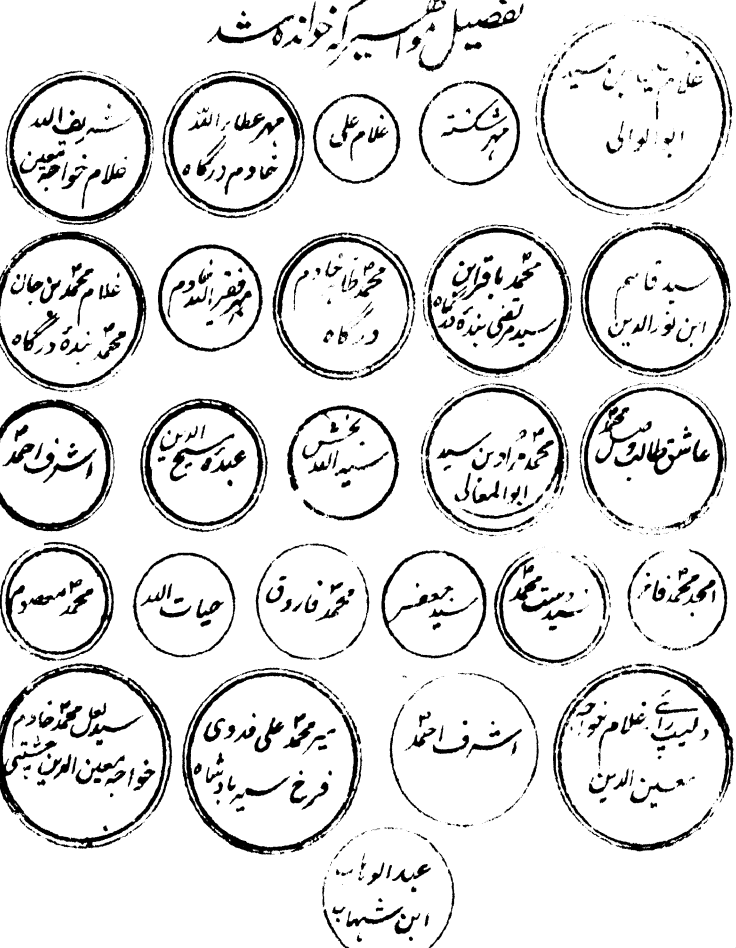

دیگر مهر و اسیر که از مزاج آنها خواندن نمی توانستم بحال خود گذاشتم اصل تذکره بدفتر

دیوان اوقاف موجود است ۱۲

تذکره

بعد از عزل شیخ فخر الدین و نصب شیخ سراج الدین چشتی بمنصب سجادگی بصدارت سید محمد خان صدر بصدور و استقرار منصب مذکور به شیخ منیر الدین صاحب مدظله العالی بعد وفات شیخ سراج الدین مرحوم و مغفور +

ما یانکه بیع پیرزاده ها و ارباب وظائف و اکابران و خادمان و فقرا و صلحا متعلقان روضه منوره زبدة الواصلین قدوة العارفین ایم هرگاه حضرت بعد فتح کام بخش باجمیر تشریف آورند و برای زیارت قطب الاقطاب اندرون گنبد مبارک تشریف فرمودند در آنوقت سید فخر الدین سجاده نشین بود از زبان او بجناب کرامت مآب الفاظ: شایسته برآمد - نعوذ بالله منها - همهمو آواز او بگوش حضرت رسید - چون از ادا و خلافت فارغ شده بیرون گنبد مبارک تشریف فرمودند بصدر بصدور رسید امجد خان حکم کرد که فخر الدین لایق سجادگی این مکان متبرکه نیست تغیر فرمودیم - شخصے کماز اولاد حضرت لیاقت و قابلیت سجاده نشینی داشته باشد بنظر انور بگذراند صدور حکم فرمودند - بران دربارگان تحقیق نموده سید سراج الدین ولد سید ابو الفتح ابن سید علم الدین عم فخر الدین معزول بود بصلاح و تقوے آراسته شب و روز بعبادت و ریاضت و تلاوت قرآن مشغول بودند بنظر مبارک گزرانیدند چنانچه حضرت ظل سبحانی از راه تفضل سید سراج الدین را منصب سجاده نشینی مفوض فرمودند بعنایت خلعت خاصه و زنجیر فیل و یک هزار روپیه زر فرمودند بعد وفات سید سراج الدین مرحوم سید منیر الدین خلف سید سراج الدین مرحوم که قابل و لایق سجادگی بود در عهد مبارک از انتقال پدر خود سرفراز شده اند چنانچه سید منیر الدین مذکور سجاده نشینی را بدستور سجاده های پیشین مرانجام میدهد لیل و نهار بعبادت و ریاضت

عرش اشتغال دارد۔ مدام بوقت سه گھڑی شب باقیمانده درگنبد مبارک حاضر می شود
و برای زیاد دولت ابد مدت خلیفه زمین و زمان باعث آرام عالم و عالمیان فاتحه میخواند
و هندوستان فقرا و غربا و صلحا و مردمان صادر و وارد حتی المقدور بجامے آرد یا مردم
جمیع اکابران و خادمان و بزرگان و غیره از محسن سلوک مومی الیه راضی و شاکر ایم ٭

مواهب پیشانی و حاشیه بر بن تذکره که خواندن آمد اما تعداد موهب کیست

مهر
قمر الدین بن شمس الدین

مهر
محسن خان خانه زاد
محمد شاه بادشاه

مهر
سید محمد خیر الله محتسب
خادم شرع شریف

قاضی ظهور الله

سید جعفر

شیخ محمد ولد عبد الرزاق
خادم درگاه

سعد الله بن شیخ
فیض محمد خادم درگاه

ولدت شیخ محمد یار

محمد ولد بن فاروقی

محمد عاشق

تذکره

در باب باغیچه واقع اندرکوٹ من محلات دار الخیر اجمیر

عرش آشیانی بر خدمت سجاده نشینی قطب الاقطاب دیوان خواجه حسین
مرحوم قیام داشت یک باغیچه واقع اندرون اندرکوٹ که به قبض و تصرف دیوان
مغفور بود بعد ازان سجاده ها کرسی به کرسی شدند و بر باغیچه مذکور قابض متصرف
شده بودند و در عهد حضرت خلد منزل خدمت سجاده نشینی به حقایق و معارف آگاه

شیخ سراج الدین گشت - شیخ موسی الیزیر بر باغیچه سجاده های پیشین بر باغچه مذکور قابض و متصرف بود و حالا هم صاحب سجاده بر باغچه مسطوره قابض و متصرف اند هیچ کس سهیم و شریک در ان ملکیت ندارد سجاده شیوخ باغچه مرقومه را بقبض و تصرف خود می آورده و هر که بر مصداق این مقال و تعیین این حال آگاهی داشته باشد رضاء لله گواهی خود ثبت نماید یا اجازت و بدا عند الله ماجور - و عند الناس مشکور گردد +

مواهیر

محمد علی قدوی فرخ سیر بادشاه

عطاء الله

قاضی عبد اللطیف

شیخ احمد قدوی فرخ سیر بادشاه

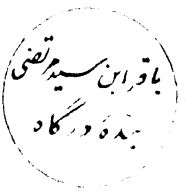
باقر ابن سید مرتضی بنده درگاه

محمد عزیز نبیره سلطان الترکین

سید هاشم بن نور الدین

مهر خادم درگاه

محمد فاروق بنده درگاه

عبد وسیع الدین

غلام علی

اسد الله

محمد افضل

محمد مراد

عاقل

سید الهش

دولت محمد

سید محمود

حیات الله

دستخط قانون گو بخط هندی

نقل محضر

به شهادت جمیع پیرزادها و ارباب وظایف و خدمانجیه و استگان درگاه شریف بوقت

سجادہ نشینی سید امام الدین صاحب سجادہ .....

قطب الاقطاب قدس سرہ العزیز

مایانکہ جمیع پیرزادہ ہا و ارباب وظائف و خدما وغیرہ و وابستگان درگاہ حضرت سلطان العارفین زبدۃ الواصلین مقتدائے بارگاہ جبروتی کاشف اسرار لاہوتی حضرت وجیہ سکنہ بلدۂ دار الخیر اجمیر ایم۔ اقرار معتبر لاریب فیہ دادہ یامینمائیم بدین وجہ کہ چون از ان روز یکہ از انتقال سید سراج الدین پیرزادہ سجادہ نشین از روے وراثت خدمت منصب سجادگی روضہ متبرکہ بہ حقایق و معارف آگاہ سید زین الدین مقرر و مفوض گشتہ در ہر امور مرجوعہ ما مردم سعی غور و پرداخت و بذل و توجہات فراوان میکردند۔ و در حق ما مردم بر طبق استعداد مراعات نیز میفرمودند چنانچہ ما بندہا در مہد امن بودہ از حقایق آگاہ راضی و شاکر ماندیم۔ و بہنگام تشریف آوردن خلد مکان در بلدہ اجمیر۔ کاکل حضرت خدیو گیہان گستی خدا سید سراج الدین و الاحقایق آگاہ در روضہ مقدسہ از دست خود تراشیدہ بودند۔ در نیولا معارف آگاہ مذکور بہ قضاے الٰہی و دیعت حیات سپردہ۔ و سید امام الدین و سید فیض الدین ورثہ ماندند۔ سیما سید امام الدین خلف کلان سجادہ نشین مرحوم کہ بزیور فضیلت و تقوے آراستہ و پیش ازیں شش ماہ مشارالیہ بموجب ایماے والد بزرگوار خود در اجمیر رسیدہ و ترک معاملات دنیا کردہ در زاویہ قناعت گزیدہ شب و روز در خدمت والد حاضر میماند۔ و در خبر گرفتگی احوال ما مردم یگانہ روزگار تصور میتوان نمود و از مشارالیہ بسیار راضی ایم۔ چون جماعت کثیر وابستہ ہمراہ دارد و معیشت ہیچ نیست۔ اگر خدمت منصب سجادگی بر سبیل حقوق وراثت بہ سید امام الدین مقرر شود مقدمہ درگاہ رونق خواہد یافت و ما مردم بہ آرام خواہیم بود بنابران این چند کلمہ بہ طریق رضی نامہ نوشتہ دادیم۔ ۱۴ ربیع الآخر سنہ ۲۳ +

گلے بستگفت فرالدین زگلزار معین الدین

خاکپاے تو شد عطار اللہ خواجہ معین الدین رسول اللہ

زاولاد علی آل ہمہ نسل معین الدین

جمال الدین از نسل خواجہ معین

غیاث الدین

دلے بود کہ گیرد پرتو حق
رضا جوید

کمال الدین محمد
شد از فیض الدین

مہر خرد
خواندہ نشد

مہر خرد
خواندہ نشد

مہر ہلالی
محمد ساداں

جواج الدین
ابن نظر محمد

محمد خاکسار

جنید موسوی

مہر مربع
خواندہ نشد

مہر
خواندہ نشد

بن غلام محی الدین
خادم

علاء الدین احمد

غلام عنایت نیاز

نور علی ادہمی

مہر
نام خواندہ نشد

مہر
عبدہ محمد حسن

مہر گلدان مدور بر مشبا
خواندہ نشد

نقول احکام عدالت ہائے اجمیر

STAMP OFFICE

EIGHT ANNAS

اٹھ انہ آنہ کے تین قطعہ

اسٹامپ آفس

بکاری کچہری اسسٹنٹ ضلع اجمیر بجلاس کپتان شکسپیر صاحب اسسٹنٹ کمشنر کے

حسب درخواست وکیل دیوانجی بموجب حکم کپتان ڈیوڈس صاحب بہادر اسسٹنٹ کمشنر مورخہ ۱۷ مارچ ۱۸۵۵ء

واقع ۱۷- مارچ ۱۸۵۵ء

دستخط

بخط انگریزی

دیوان سید السادات علیخان سجادہ نشین درگاہ خواجہ صاحب مدعی | درخواست بجائے جانے شادیانہ کے درگاہ میں

میر حفیظ علی متولی درگاہ خواجہ صاحب علیہ | زیارت مراجعت سفر کے ازروے گواہی گواہان رسم قدیم

پہلے ماہ جون ۱۸۴۷ء میں سوال کیل دیوان جیو کا بدرخواست مدعا علیہ بالا کے اس زمانہ میں دیوان جیو سے سفر سے آئے تھے گزرا متولی کو فہمایش اجراء رسم قدیم کے حضور صاحب اسسٹنٹ کمشنر بہادر سے ہوئی تھی مگر متولی نے انکار لکھا تھا کہ یہ رسم جدید دیوانجیو جاری کرانا چاہتے ہیں رسم قدیم نہیں ہے اور پہلی جولائی ۱۸۴۳ء میں کپتان مکنوس صاحب بہادر نے بعد دریافت اور تحقیق کے بسبب عدم ثبوت قدامت کے یہ درخواست دیوان جیو کی منظور نہیں فرمائی تھی اس وقت صرف بہ فہمایش عمل درآمد قدیم اکتفا ہوا تھا اب عرصہ چھ سات برس سے دیوانجی سمت حیدرآباد دکن کے گئے تھے ماہ جولائی ۱۸۵۴ء کو سوال کیل دیوان جیو کا اسمضمون پر کہ دیوان جیو اجمیر میں آنے والے پہلے سے بندوبست و تجویز بجائے جانے شادیانہ درگاہ کی وقت زیارت درگاہ انکی کے بتقریب مراجعت سفر کے ہو جاوے محکمہ مختشمہ کمشنری میں گزر کر اس محکمہ میں آیا اور متولی سے جواب طلب ہوا۔ وہی جواب طلب ہوا۔ وہی جواب انکاری اور تجویز سابق کے عہدہ کپتان مکنوس صاحب بہادر اسسٹنٹ کو تولی نے لکھا مثل سابق کے دربارہ کا حکم ہوا مطلق نہ ملی۔ باوجودیکہ متولی نے کتاب درگاہ سے نقل درخواست قاضی منیر الدین برادر مجیب و جواب اپنے و خود ام و اظہارات نقارچیان وغیرہ بھیجے مگر حکم آخر

اصل یا نقل اور اصل مثل بالکل دستیاب نہوئی ۔ من بعد ۷ ۔ اکتوبر ۱۸۵۳ء کو وکیل دیوانجی ثابت
قدامت رسم نواخت شادیانہ پر مامور ہوا ۔ وکیل دیوان جیو نے فہرست بیس نفر گواہ کے
گذرانی ۔ وزیر علی پیرزادہ و خدا بخش فراش ۔ و محمد علی سلامی خوان درگاہ ۔ و امین الدین ۔ و
واحد علی خادم درگاہ ۔ و خدمت علی ۔ و حسین علی پیرزادہ ۔ و قادر بیگ فراش درگاہ و ہمت علی
ملازم درگاہ ۔ نو نفر گواہان دیوان جیو نے بالاتفاق تصدیق مظہرہ دیوان جیو کی کری کہ
وقت واپس آنے دیوانجی کے سفر سے ہمیشہ شادیانہ نواخت ہوتے ہین ۔ اور من بعد عرضی
خادمان درگاہ بتائید تحریر متولی کے گزر کر بدریافت تکرار زیادہ کے جاگیرداران
رئیسان شہر سے بھی یہ دستور پوچھا گیا ۔ امام علی جاگیردار دلواڑہ و شیخ چشتی بخش ادہمی
و میر ارشاد علی جاگیردار ۔ و قربان علی و اسد علی جاگیرداران و محمد بخش اندر کوٹی و
عبد الوہاب ولد میر حسینی بخش و وکیل جمعدار کان سرائے کوٹی و محمد خان ٹھیکہ و نواب
عبد الکریم خان خلف نواب عنایت اللہ خان و شاہ میر علی جاگیرداران ہاتھی کھیڑہ و غفور علی
جاگیردار اگھرے ۔ و عنایت اللہ شاہ جاگیردار ۔ و نارائن بخش و جوالا ناتھ و مولچند فیبان
قانونگوے احمر نے برابر تصدیق ۔ ۔ ۔ ۔ ۔ قدامت رسم بجائے جانے شادیانہ وقت
مراجعت سفر دیوانجی کے کری ۔ مگر حسین علی خادم جاگیردار نصفے نانذلہ و حسین بخش و
وزیر و قطب بخش نقارچیان و سکندر خان و فتح محمد و سوا فرما نوانے مطابق بیان
متولی نہونا دستور نواخت شادیانہ کا بتقریب مراجعت سفر دیوانجی کے ظاہر کیا فقط باوجود
مثل سابق کے پھر بھی بہت تلاش کے نہ ملی ۔ جو کہ از روے تحقیق کے بگواہی گواہان
معتمد جاگیرداران و رئیسان شہر کے برابر ثابت ہے کہ دستور قدیم ہے کہ جب دیوانجی
سفر سے آتے ہین اور آتے ہی اول مرتبہ جب زیارت کو درگاہ مین جاتے شادیانہ
نواخت ہوتے ہین ۔ اور بعد ابلہ اسکے متولی نے کوئی وجہ تردید کا مل نہین گزرانی مثل
سابق جو متولی نے لکھی تھی ۔ باوصف تلاش کے ۔ ملی نہین اور خادم درگاہ اور نقارچی

وغیرہ چند نفر جو تائید متولی کی کرتے ہین وہ مجہول بر عایت متولی بیگر خادم مقہوم متولی اور نقارچی تابعدار متولی ہین۔ بیان اُن کا قابل اعتبار نہین اور قطع نظر اسکے روک نواخت شادیانہ کے جانب متولی سے محض براہ عناد و کد ہے ورنہ نواخت شادیانہ ہین کچھ ہرج متولی یا درگاہ کا نہین ہے دیوان جیو اولاد خواجہ صاحب ہین اگر انکی توقیر کے لئے بتقریب مراجعت سفر کے شادیانہ بجے تو کیا قباحت ہے بہرحال ہماری رائے مین یہ درخواست دیوان جیو کی حسب رسم قدیم ہے اور کچھ امین قباحت بھی نہین اور ہامین تحقیق کے دو تین روز سے دیوان صاحب سفر سے آکر بانتظار صدور اسی حکم باہر شہر کے قطب صاحب مین مقیم ہین اور شہر مین نہین گئے بجوا دینا شادیانہ کا ہر گونہ مناسب ہے اس واسطے . . . . . .

حکم ہوا

کہ دیوانجی شہر مین جاوین اور زیارت درگاہ کو اول جاوین بوقت جانے دیوانجی کے زیارت کیلئے درگاہ مین شادیانہ معمولی نواخت ہووین اور یہی دستور آئندہ کو مرعی رہے ٭

مقابلہ شد — بساعت — دستخط انگریزی

بقراہ العبد سردار ال نقانویس

العبد منانال النقانویس

نقل

STAMP OFFICE
EIGHT ANNAS
ہشت آنہ
اسٹامپ آفس

دستخط حاکم بخط انگریزی

نقل حکم دستخطی جناب کرنیل چارلس جارج ڈکسن صاحب بہادر مشمولہ مثل ہمقدمہ بندوبست

دنگہ و فساد وقت غسل مزار خواجہ صاحب بابین میلہ عرس شریف بموجب حکم پنڈت بھاگرام صاحب اکسٹرا اسسٹنٹ کمشنر بہادر واقع ۱۴ مئی ۱۸۷۳ء حسب خواہش محمد علی مختار عام دیوانجی صاحب

حکم ہوا

خط دیوانجی و جواب متولی درگاہ کا حضور نے سماعت فرمایا۔ تحریر متولی درگاہ کی بدالتزام حضور ناواجب ہے۔ کیونکہ متولی درگاہ نے درجہ اپنا برابر دیوان جو لکھا ہے۔ اور یہ بات نہیں ہو سکتی اور طرف متولی درگاہ سے پاس ادب دیوان جو ہر صورت سے واجب ہے کیونکہ دیوان جو پیر تا خواجہ صاحب ہے اور متولی درگاہ نوکر سرکار اور تو قیر اسکے تعلق دیوانجی بہ نسبت دیگران زیادہ ہے۔ اس واسطے پروانہ بنام متولی درگار لکھا جاوے کہ حسب دستور سابق پاس ادب دیوانجیو کا کرتا رہے۔ اور آئندہ سے وقت تحریر جواب احکامات کے احتیاط رکھے۔ یکم اپریل ۱۸۵۶ء۔ و خط بنام دیوانجی لکھا جاوے کہ وہ بموجب دستور سابق کاربند رہیں اور کوئی نئی بات نہیں کریں۔ رقوم صدر۔

مقابلہ نمودہ شد

بقرات	بسماعت
العبد	العبد
علی محمد خان	فتح چند

نقل

نقل روبکار ہذا مشمولہ مثل نمبری ۵۳/۷۵ دستخطی جناب کرنیل چارلس ڈکسن صاحب بہادر کمشنر اجمیر حسب درخواست محمد علی مختار عام دیوانجیصاحب بموجب حکم جناب جوڈیشل اسسٹنٹ کمشنر بہادر مورخہ ۱۸ دسمبر ۱۸۷۶ء بکدرکیفی

روبکار محکمہ کمشنری ضلع اجمیر ما جلاس کرنیل چارلس جارج ڈکسن صاحب بہادر کمشنر واقع یکم ماہ نومبر ۱۸۵۵ء

عرصہ تخمیناً چھ ماہ کا ہوا بانقضا لایا کہ عین ایام عرس حضرت خواجہ صاحب میں باہم اہالیان درگاہ دنگہ و فساد و نوبت زدوضرب کے پہنچی۔ بعد تیاری مثل وصدور حکم آخر کے کچہری صاحب اسسٹنٹ بہادر سے اپیل اس کا حضور میں ہوا کہ اب تک مثل درپیش ہے ایک معدہ اپیل شادیانہ بھی رجوع۔ اور اصل منشاء اس فساد دلی یہ پائی گئی کہ وقت آنے دیوانجی کے سفر سے شادیانے بحکم عدالت بجائے گئے تھے۔ خادمان و متولی درگاہ کو ناگوار ہوا اسی باعث سے جو دستور ایام عرس میں ہاتھ دیوانجی اور متولی اور خادمان سے ہوتا تھا اس میں کمی و بیشی ہوئی۔ اور تکرار و فساد زیادہ بڑھ گیا۔ اور منظور حضور یہ ہے کہ جو طریق مذہب انکا سلف سے ہے اسی موافق رہے طرف سرکار سے کچھ کمی و بیشی ضرور نہیں اور اسی لئے ہر سہ شریق سے قرارنامہ دستور العمل ایسی امورات کے طلب ہو کر ملاحظہ آئے تو جو کسی قسم کی نارضامندی دیوانجی نے طرف متولی لکھی ہے۔ جو سجادہ نشین مندرس و فوتی ہائی ہین یہہ بات تو باختیار بحکم سرکار ہے متولی کو کچھ اختیار نہین الا کسر آداب دیوانجی البتہ ہوئی۔ اور اگر خدام و متولی حسب دستور آداب دیوانجی رکھتے تو یہ نوبت مفسدون کے نہین پہنچتے۔ اور پاس ادب دیوانجی کہ صاحب سجادہ اولاد خواجہ صاحب ہے۔ بہرصورت واجب ہے کہ متولی اور خدام آداب دیوانجی کا رکھین اور حضور نے کئی بار متولی کو کہلایا اور عام کچہری مین بھی حکم دیا کہ اگر متولی اپنی جگہ کو رکھنا چاہتا ہے تو ادب و قواعد دیوانجی کا رکھے۔ الا باوجود اسقدر فہمایش کے تا حال اطمینان حضور نہ ہوئی کہ خاطر خواہ بتعمیل اسکی متولی نے کری ہو اور حضور کو بہر حالت انتظام خاطر خواہ طرف نگران درگاہ سے مطلوب ہے کس لئے کہ جب تک آپسمین راہ نہو انتظام آیندہ کا بھروسہ نہین۔ اور اگر متولی درگاہ حویلی دیوانجی پر جاوے اور اطاعت اُن کی کرے اور گفتگو نوشت و خواند بہت درستی سے ہو

یہ امر کچھ مشکل نہیں اس واسطے +

حکم ہوا کہ

مضمون رو بکار ہذا سے میر حسین علی متولی درگاہ کو اطلاع دیا جاوے کہ اب حسب الحکم حضور تعمیل کر کے درباره ادب قواعد صاحب سجاده کو شش کرے اور متفق الصلاح و رضامند ہو کے سرکار میں اطلاع کرے کہ بہت بہتر اور عین خوشی خاطر حضور و باعث نظم کلی کارخانہ درگاہ شریف رہے۔ اور اگر تا حکم ثانی یہ امر ظہور میں نہ آویگا اور جو کوئی شکایت اور کسر آداب صاحب سجاده کی ہے وہ رفع نہ ہوگی تو پھر حضور سے بدرجہ لاچاری اور حکم ہوگا و بندوبست مناسب بابت کامون درگاہ کے کرنا پڑیگا۔ اور بابت خاندان دیوانجی کے پہلے بارہ سال کے حضور میں دل لگا کر اور سنبھال کر دیوانجی کر کے اور قرض چالیس ہزار روپیہ قرض خواہان اُنکے کو دیکر سب کو راضی کئے۔ اور ایسا بندوبست کیا تھا کہ بیس برس میں سب قرضہ بیباق و خلاص ہو جاتا۔ اور صدر امین صاحب اول کو کہ کاربند دلبست تعلق اُن کے ہے بار بار لکھا الا اب تک قرضے قلیل زر جمع ہوا ہے۔ اور ویسا بھروسہ پہلے وہ کچھ نہ رہا۔ اگر صاحب سجاده اپنے قول و قرار پر چلتے تو تا حال قریب نصف ادا ہو جاتا اور جو زر کہ بیرونجات میں ہاتھ انکے آیا اگر اس سے مدد کرتے قرضہ پورا اتر جاتا۔ اور یہ بھی ظاہر ہے کہ جیسا ہر ایک عزت جگہ اپنی کے اٹھاتا ہے۔ اور آبرو رکھتا ہے ویسا ہی دنیا سے بھی بدلا پہنچتا ہے۔ اور افسوس ہے کہ دیوانجی صاحب اپنی جاداد کی جگہ کو چھوڑ کر ایسے غافل ہوئے کہ کئی سال خبر نہ لی کہ صاحب سجاده کہ پوتے حضرت خواجہ کے ہیں۔ باوجود اسکے نیاز راہ نہ چلتے اور پرواہ جگہ اپنی کی رکھتے تو دوسرے لوگ ایسی نے پروائی کم کرتے۔ اور اب بھی جو صاحب سجاده پر وے عزت اور جائداد و جائے خود رکھینگے۔ تو پھر اسمیں ہم کو ضرورت تاکید و تنبیہ کے نسبت دیگران کے نہ ہوگی بل جیسی قدر و عزت اولاد حضرت کی ہے۔ اس سے زیادہ نیک نامی دنیا و دین میں مشہور ہوگی فقط

اور نظر آتا ہے کہ جو وکیل دیوانجی و متولی ہمیں حکم عدالت سے خبر صحیح و راست موکلان اپنے کو نہیں پہنچاتے۔ اور اسی سبب وہ ناراض و ناخوش ہوتے ہیں اور فساد زیادہ تر بڑھتا ہے انکے دونوں وکلار کو چاہئے کہ جو حکم عدالت ہو۔ اسکی خبر راست و درست پہنچایا کریں۔ اور راہِ غمازی کو چھوڑ دیں۔ اور اس پر بھی کچھ عمل نہ ہوگا نسبت وکلائے مذکورین حکم مناسب نافذ ہوگا۔ اب معرفت ناظر کے ہر ایک کو اطلاع دیجاوے اور ایک ایک نقل بھی ناظر کو دیجاوے کہ اصل روبکار پاس ہر ایک کے بھیجکر رسید و اطلاع یافت۔ دستخط خاص ان کے لکھا کر حضور میں پیش کرے ؛

العبد — العبد — العبد

رحمت اللہ وکیل — میر حفیظ علی متولی درگاہ شریف — دیوانجی صاحب سجادہ اولاد خواجہ صاحب

اطلاع ہوئی — مضمون روبکار ہذا سے اطلاع ہوئی — درگاہ شریف مضمون روبکار سے اطلاع ہوئی

مقابلہ نمودہ شد

بقرأت — بسماعت

عبد العلی نقلنویس — نبسی ہزا نائب محافظ دفتر احمد نگر اول

تذکرہ انساب اولاد

حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا معین الحق والدین قدس سرہٗ

خواجہ بزرگ یک دختر و سہ پسر داشت خواجہ سید فخر الدین خواجہ سید ضیاء الدین ابو سعید خواجہ سید حسام الدین و حافظ بی بی جمال +

خواجہ سید حسام الدین بہ صحبت ابدال پیوست و از چشم مردم پنہان شد +
خواجہ سید ضیاء الدین ابو سعید دو پسر داشت۔ خواجہ احمد و خواجہ وحید کہ ذکر ایشان در نسخہ فوائد الفواد مذکور است اما بیش ازین معلوم نیست +
خواجہ سید فخر الدین در زمان حضرت خواجہ بزرگ در موضع ماندن سکونت داشت و بہ تردد کاشتکاری رضی کہ حضرت خواجہ بزرگ بجہت آن پیش بادشاہ دہلی رفتہ فرمان آوردہ بود۔ زندگی میکرد۔ و بعدہ در قصبہ سرواڑ کہ از اجمیر شانزدہ فرسنگ است سکونت اختیار کرد۔ و ہمون جا بوصال حق پیوست۔ مرقد پاکش در آبادیے قصبہ بر لب حوض بزرگ واقع است رحمۃ اللہ تعالے علیہ +
و از جملہ پسران او سید حسام الدین پسر بزرگ کہ احوال او در اکثر کتب مذکور است باقی حال دیگران معلوم نشد سال وفاتش ۶۵۳ھ ہجریست +
بی بی جمال حافظ دختر خواجہ بزرگ۔ از وے دو پسران بوجود آمدند۔ در رحمت حق پیوست۔ قبر بی بی جمال و فرزند انش پائین روضہ شریف خواجہ بزرگ است و حفظ شرعی بی بی جمال شیخ رضی الدین بود کہ در قصبہ ناگور بر کنار تالاب مندولا آسودہ است +

خواجہ حسام الدین سوختہ بن خواجہ سید فخر الدین برگزیدہ آفاق و ہم صحبت سلطان المشائخ خواجہ نظام الدین اولیا بود۔ و بجہت سوز و گداز عشق کہ داشت در اقصائے عالم بہ لقب سوختہ مشہور گشت مرقد پاکش در قصبہ سانجھر باختر سوے سر راہ اجمیر نمودار است و محقق است کہ از وے و پسران بوجود آمدند۔ خواجہ معین الدین خورد و خواجہ قیام الدین ببر بال و خواجہ سوختہ موصوف در سال ہفتصد و چہل و یک رحمت حق پیوست +

خواجہ معین الدین خورد۔ خواجہ حسام الدین سوختہ خلیفہ اعظم خلیفہ نصیر الدین محمود رضی اللہ عنہ بود۔ مرقد پاکش ہمین مزار حضرت خواجہ بزرگ است در محجر سنگ سفید۔ از وے یک پسر بود سید نظام الدین و از وے سید فرید الدین و از وے سید قطب الدین است کہ بہ چشت خان ملقب بود و سپہ سالاری افواج مالوہ داشت۔ یکے از نبائر خواجہ معین الدین خورد سید بدھ بود کہ از سلطان محمود خلج خطاب سید الملکی یافت۔ دیگر حال مفصل اولاد خواجہ معین الدین خورد معلوم نیست۔ جز آنکہ از اولاد و احفاد او۔ کسانے چند در نواح کرن مالوہ ہنوز سکونت دارند۔ و حضرت خواجہ خورد در سنہ ۷۶۱ھ رحلت فرمود +

خواجہ قیام الدین ببر بال بن خواجہ حسام الدین مرد دلیر بود۔ و با پیکر پرستان شیرازہ بسر مے برد ازین جہت او را ہٹیلا باکھہ میگفتند۔ از وے یک پسر بود قبر خواجہ قیام الدین ہمین منتہ خواجہ بزرگ برابر مرقد بابا بدھ و خواجہ معین الدین خورد واقع است در محجر سنگ سفید۔ خواجہ ببر بال در سنہ ۷۶۷ھ ازین دار ناپائدار انتقال کرد +

خواجہ نجم الدین خالد بن خواجہ قیام الدین است۔ از وے و پسران بوجود آمدند سید المعز سید المعز بن خواجہ نجم الدین خالد دو پسر داشت خواجہ احمد و خواجہ حمید۔ بیش ازین حال ایشان معلوم نشد خواجہ خالد در سنہ ۷۷۶ ہجری وفات یافت +

سید کمال الدین حسن احمد پسر دوم خواجہ نجم الدین خالد است (داور القبول بعضے برادر خواجہ سید نجم الدین خواندہ اند کہ خواجہ سید نجم الدین او را بفرزندی ہم قبول کردہ بود) سال ولادتش

سنه ۶۱۶ هجری قدسی است۔ وشهاب الدین فرزند خواجه سید کمال الدین است از بس متورع بود واز دست پیکر پرستان اذیت ها برداشت ودر سنه ۸۱۱ هـ فوت شد واو را پسرے بود سید تاج الدین بایزید بزرگ دانشمند بزرگ وعالم متبحر بود کسب علوم دینیه کرد دران زمانے که از جهت دست پیکر پرستان بنیاد اسلام در دار الخیر اجمیر قطع گردیده بود بالآخر وقتیکه سلطان شمس الدین روشن اسلام تازه کرد سید تاج الدین را به درس وتلقین جماعه اسلام در اجمیر مامور نمود چنانکه در گلزار ابرار وخیار الاخیار وغیره بشرح وبسط مندرج است در سنه ۶۱۰ هـ ازین سرائے بیخبر وزه رحلت فرمود۔ وزوجه او دختر مفتی محمود دهلوی شیخ الهند بود +

..... سید نور الدین ظاهر سر اجمیر پسر شیخ تاج الدین است زوجه او دختر پاک حضرت خواجه چشت حسین ناگوری بود چنانکه در گلزار ابرار وخیار الاخیار ومونس الارواح مبرهن است او تا مدت دراز بر جاده مشیخت وارشاد تمکین داشت ودر سنه ۹۰۵ هجری علی ان الحق تسلیم کرد +

سید رفیع الدین بایزید خورد پسر سید نور الدین مذکور است صاحب علم وعمل وخوارق وکرامات بود۔ سالها در خدمت حضرت خواجه معین الاولیا جد بزرگوار خویش درس گفت وبیشتر گمراهان را بدست او بصراط الله راه راست نمودند وجه او از خواندان خواجه اجمیر الدین صوفی السوانی است ارباب حال آن هر گزیده آفاق نسخه گلزار ابرار شاهد است سال وفات نهصد وبست ودو (۹۲۲) هجری قدسی +

سید معین الدین ثالث فرزند جگر پیوند سید رفیع الدین بایزید خورد وقتیکه در اجمیر ظلم وتعدی را جگان هندو زیاده از حد گذشت۔ او خورد سال بود۔ خادمان جان نثار او را از نجا در ناگور رسانیدند که وطن مادر بزرگش بود۔ همونجا اقامت ورزید واز خانواده بزرگ خواجه جمید الدین صوفی سوانی جفت عفیفه یافت وهمونجا در سال نهصد وچهل رخت رحلت ربست۔ ودر جوار حضرت خواجه جمید الدین صوفی سوانی مدفن یافت و

واو را سه پسران خواجه حسن و خواجه حسین و خواجه ابو الخیر بود +

خواجه حسن - مجذوب بود و دو دختر داشت یکی بی بی سلطان خاتون که به سید ولی محمد بن خواجه ابو الخیر منکوحه شد - و دوم ملکه جهان که بعقد نکاح سید شاه محمد بن خواجه ابو الخیر درآمد +

دیوان خواجه حسین متاهل نگشت +

خواجه ابو الخیر - دوازده پسر داشت پنج پیش از زمان آگهی بدرحیات بدرفوت شدند و هفت باقی ماندند - سید ولی محمد - سید علم الدین سید شاه محمد - سید معین الدین - سید شهاب الدین - سید محمود - سید مودود - سال وفاتش ۹۲۹ نهصد و بیست و نه هجریست +

سید ولی محمد بن خواجه ابو الخیر از بطن زوجه خود سلطان خاتون یک پسر داشت و یک دختر +

سید عبد الستار بن دیوان ولی محمد مجذوب بود ذکر فضائل او در مدائن معین مذکور است گروه سوندهاشاهی با و منسوب بود و سید ولی محمد را دو زن دیگر بود ند که از بطن او دو پسر شدند و به طفلی وفات یافتند +

بی بی جهنی دختر سید ولی محمد بن ابو الخیر با سید بایزید بن سید شاه محمد بن خواجه ابو الخیر منکوحه شد +

سید شاه محمد پسر سید خواجه ابو الخیر بن معین الدین ثالث زوجه شرعیه او ملکه جهان بنت خواجه حسن بود - از وی سه پسران بوجود آمدند - اول سید ابراهیم - دوم عبد الصمد سوم سید بایزید - از سید عبد الصمد اولاد سند - اما نماند - از سید ابراهیم دو پسر بوجود آمدند اول سید غیاث الدین که لاولد رفت دوم سید محمد طاهر که بسمت آرکاتهر رفته سکونت اختیار کرد - او را اولاد و احفاد تا الآن بمانجا باقی است و به اولاد سید محمد طاهر چشتی مشهور است و سید بایزید برادر و زوجه شرعیه بود یکی بی بی جهنی بنت سید ولی محمد - زن دیگر غیر کفو بود

اما از بطن بی بی جهنی یک دختر مسمات بی بی راستی بود که او را راج بی هم میگفتند - و او را در شبستر عیسه سید فخر الدین عرف سید هزاری بود - و دختران سید بایزید که از زن خاندان سیدان نارنول بودند - اول بی بی نصرت که از خواجه نعمت الله متولی منسوب گردیده دوم عزت بی بی که عجوزه فوت شد +

سید محمد - و سید مودود - پسران خواجه ابو الخیر مجرد انه زندگی کردند و لاولد رفتند

شهاب الدین - پسر سید خواجه ابو الخیر دو پسر داشت - اول سید محی الدین دوم عاشق محمد عرف سید اچهلا - از محی الدین یک پسر شد - سید فخر الدین عرف سید هزاری و دو دختر بودند - اول جان بی بی که از سید شمس الدین منکوحه شد - دوم فاطمه که از سید عبد النبی بن سید ابو البرکات منسوب بود - و از سید فخر الدین عرف سید هزاری دو دختر شدند - اول بزرگ نساء که از مفرح الدین بن دیوان فخر الدین منکوحه شد - دوم بی بی فرزانه که از سید مصلح الدین بن دیوان فخر الدین منسوب گشت - و از سید عاشق محمد پسر دوم سید شهاب الدین یک پسر شد سید نتهو و شش دختران شدند - یکی بی بی حفیظ که در عقد نکاح سید شرف الدین بن سید نظام ..... در آمد و حال دیگر دختران ظاهر نه شد و از سید نتهو بن سید عاشق محمد عرف سید اچهلا یک پسر شد سید غلام حسین که پیش از تاهل به سفر رفت و باز نه آمد +

سید خواجه علم الدین پسر سید خواجه ابو الخیر هم گرامی زوجه عفیفه او از حبیب النساء از اولاد صحیح خواجه حمید الدین سلطان التارکین ناگوری بود - از وی سه پسر بوجود آمد اول سید علاء الدین - و دوم سید حسام الدین - سوم سید ابو الفتح +

بدانکه از سید علاء الدین سه پسران و سه دختران اولاد شد پسر اول - سید محمد - سجاده نشین بود او را دو اهلیه بودند یکی از خاندان پاک سلطان التارکین منکوحه شد - زن دوم مسماة ملیح النساء از کفو غیر بود یعنی بنت شیخ بهنیا ساکن قصبه [illegible] از بطن او

* و از بطن او یک دختر متولد شد - نخواندم که با شیخ عبد الرزاق نبیره سلطان التارکین

چهار پسران شد اول فخر الدین که بعد وفات سید محمد سجاده نشین بود - امّا بجهت ملال
که شاه عالم بهادر شاه بن اورنگ زیب را بود از منصب سجادگی معزول شد - و سید سراج الدین
بن سید ابو الفتح بجای او متمکن گردید تا الان منصب سجادگی در اولاد او بر قرار است - سید
فخر الدین بن سید محمد سه زن داشت اول بی بی جینی بنت نواب فیض الله خان از اولاد
مخدوم سید جلال بخاری - اما از و اولاد نشد - دوم بی بی عزیز بانو که از بطن او دو پسر شدند
اول سید مفرح الدین - دوم سید مصلح الدین - زن سوم از غیر کفو بود از وی یک پسر شد
سید نجم الدین +

سید سیف الله - پسر دوم سید سید محمد بعض نام او شریعت الله هم نوشته اند زن
او بی بی صالح بنت مقرب خان - از وی اولاد نشد - بالآخر سیف الله زن دیگر
کرد - او از کفو غیر بود از وی یک پسر شد - سید حبیب الله - و سید حبیب الله
دو زن داشت - یک که غیر کفو بود از بطن او دو دختر تولد شدند - یکی پیش از زمان
آگهی بمیرد - و دوم در عقد نکاح سید حمزه بن عظیم الدین بن عظمت الله بن حسام الدین
بن علم الدین در آمد - و زن دوم سید حبیب الله بی بی رضائی نام داشت از بطن او
یک پسر شد سید فیض الله - و زوجه شرعیه او بدیع النساء نام داشت +

سید عماد الدین پسر سوم سید محمد نام زوجه او وجیهه النساء بنت شیخ نظام گوری
نبیره سلطان التارکین است از بطن او سه یا او لاد شد - امّا در صدر حیات نماند
پایان کار از زن غیر کفو یک پسر شد که غلام چشتی نام داشت - و با دختر سید نجم الدین
بن سید فخر الدین بن سید محمد بن علاء الدین بن علم الدین که خدا شد پیش ازین احوال
او معلوم نیست +

سید امام الدین پسر چهارم سید محمد زنی از شیخ زادگان کرانه در عقد نکاح آورده
بود - امّا لاولد رفت +

مفرح الدین بن سید فخر الدین بن سید محمد زوجه او بی بی بزرگ النساء بنت فخر الدین عرف سید نهاری بود - ازو سه دو پسر شدند - حمید الدین و مجید الدین - و زوجه دیگر بی بی عائشه هم سید مفرح الدین را بود - اما ازو اولاد نشد +

سید حمید الدین از بی بی صاحب جمال بنت سید مصلح الدین بن سید فخر الدین یک پسر شد که سید منتخن نام داشت و زوجه او مسماة بی بی زینا از اولاد قاضی حمید الدین ناگوری بود +

سید مجید الدین بن مفرح الدین از بطن مسماة سعادت بانو بنت قاضی ابو الفتح ساکن سانبهر یک پسر شد که سید غلام محی الدین نام داشت - و او را هفت دختران بودند اول کفایت نساء که از سید نجیب الله نبیره سید حسام الدین بن علم الدین منکوحه شد - سا ما ازو اولاد نشد - دوم نور النساء که از سید وارث علی بن سید صدر الدین بن سید زین العابدین بن دیوان سید علاء الدین منکوحه شد - سوم رشیده بانو که از امین الدین نبیره سید حسام الدین بن سید علم الدین منکوحه گشت چهارم صاحب دولت که در عقد نکاح سید بولن بن سید وارث محمد بن شرف محمد بود - پنجم عزت بی بی که از شیخ غلام محمد بن عزیز محمد نبیره سلطان التارکین منکوحه شد - ششم زیب النساء که از شیخ رضا محمد بن محمد تقی نبیره سلطان التارکین منکوحه بود و او یک دختر داشت نام بی بی الفت و در عقد نکاح سید تاج الدین بن وارث علی در آمده - اما ازو اولاد نشد ذکر و دختر هفتم سید محی الدین در مدائن معین نوشته شاید که در کم سنی فوت شده باشد +

سید مصلح الدین بن سید فخر الدین زوجه او بی بی فرزانه بنت سید فخر الدین عرف سید نهاری بود ازو یک پسر و یک دختر شد - سید خرم نام که لاولد برفت و نام دختر بی بی صاحب جمال بود که از سید حمید الدین بن سید مفرح الدین منکوحه شد +

سید نجم الدین بن سید فخر الدین بن سید محمد زوجه خوجه از دهلی آورده بود - ازو

یک پسر شد و یک دختر کمال دولت نام پسر غلام محی الدین تا حال اولاد و نسل او معلوم نشد و سماة کمال دولت بسید علام چشتی بن سید عماد الدین بن دیوان سید محمد منکوحه شده بود +

سید زین العابدین پسر دوم دیوان علاء الدین زوجه او بی بی رحمت بنت سید علم الدین بن دیوان علم الدین بود از وی یک پسر شد سید صدر الدین و یک دختر بود سعادت تا که از شیخ عبد القوی نبیره خواجه سلطان التارکین منکوحه شد و سید صدر الدین را زوجه شریفه بی بی ماه بانو بنت دیوان سید سراج الدین بود از وی یک دختر داشت رضیته النساء که در شیر خوارگی فوت شد - زن دیگر سید صدر الدین سماة گلاب بی بی بنت شیخ جمال الدین بن شیخ کمال الدین نبیره سلطان التارکین بود از وی سه پسران شدند اول سید عبد العلی دوم سید همت علی سوم سید وارث علی مخفی مباد که در آخر سید صدر الدین مع پسر خود مسمی عبد العلی بدیار شرعی رفته وفات یافت و پسر او سید عبد العلی به دهلی آمد - و زنی در نکاح خود آورده همونجا سکونت اختیار کرد +

سید همت علی - پسر دوم سید زین العابدین از بطن بی بی سیف النساء بنت سید حمید الدین بن سید مصلح الدین یک پسر بود - سید علن و یک دختر بود سید النساء که از سید وحید الدین بن امین الدین منکوحه شده - و سید علن را سید ناصر علی بن سید وارث علی بمقام شهر بوندی شهید کرده - و سید علن را یک پسر بود سادات علی که او لاولد برفت ..... +

سید وارث علی - بن سید زین العابدین از زوجه خود طوطی نام بنت سید مجد الدین بن سید مفرح الدین بن فخر الدین بن دیوان علاء الدین شش پسر و حصه دختر بوجود آمد دختر اول شرف النساء که از امین الدین نبیره قاضی حمید الدین ناگوری منکوحه بود و دختر

دوم لطیف النساء که از شیخ محمد علی بن غلام محمد بن عزیز محمد نبیره سلطان التارکین منکوحه گردید۔ دختر سوم سراج النساء که در عقد نکاح سید علمدار بن سید همت علی بن سید صدرالدین بن سید زین العابدین درآمده بود +

سید ناصر علی بن سید وارث علی از جمعیت بی بی بنت شیخ نورالدین منکوحه او اولاد نرفت +

سید تاج الدین پسر دوم سید وارث علی زوجه اوّل لطف النساء بنت شیخ رضا محمد نبیره سلطان التارکین او هم لاولد رفت +

سید حیدر علی پسر سوم سید وارث علی در زمان طفلی فوت شد +

سید عزیز الدین پسر چهارم سید وارث علی زوجه او مسماة رفیع النساء بنت شیخ غلام نبی نبیره خواجه سلطان التارکین بود۔ اما از بطن او اولاد نشد۔ مگر سه پسران از بطن کنیز بوجود آمدند۔ اول مضان علی دوم فدا حسین سوم امراؤ علی +

سید اشرف علی پسر پنجم سید وارث علی زوجه او امانت النساء بنت سید علی ساکن مادهوپوره بود لاولد رفت +

سید لطف علی پسر ششم سید وارث علی زوجه او امیر النساء بنت شیخ غلام نبی نبیره سلطان التارکین بود۔ از وی سه پسران و دو دختران تولد شدند...

دختر اول قمر النساء و دختر دوم نجم النساء که یکی بعد دیگری بسلسله زوجیت شیخ امیر علی بن محمد علی بن غلام محمد نبیره سلطان التارکین پیوست۔ ازین هر دو اولاد نماند +

سید رستم علی پسر اول سید لطف علی زوجه او فهم النساء بنت شیخ الهی بخش بن شیخ شریف الله ساکن قصبه جهنجهنون بود از وی دو پسران موجود اند و کدخدای ایشان در قصبه جهنجهنون شده است +

سید نجم الدین ۔ پسر دوم سید لطف علی نام زوجه او فهم النساء بنت شیخ شهاب الدین ساکن
قصبه بهوجپور است ۔ از وے یک پسر و سه دختران تولد شدند نام پسر ریاض الدین احمد
و نام دختر ظهور النساء که زوجه النساء در عقد نکاح شیخ نور احمد بن شیخ نجم الدین مولف کتاب
مناقب الحبیب آمد و دختر دوم مسماة عظیم النساء به شیخ مولا بخش بن شیخ الهی بخش منکوحه شد ۔
سید غلام حسین پسر سوم سید لطف علی زوجه او مسماة بختاور بانو بنت شیخ علام سوال است
او را دو یک دختر شد قمر النساء نام که در عقد مناکحت شیخ اصغر علی بن شیخ سلطان بخش
در آمد سید غلام حسین از دیگر اشهر بعزتی آورده بود نام او مسماة بهوری از قوم مسلمان هکو
دو پسر دارد ۔ اما مسماة بهوری بمرتبه ثانی در نکاح غلام حسین آمده باشد زیرا که مسماة بهوری
پیش ازین شوهر دیگر داشت و حال او معلوم نیست که مرد یا در حیات است الحمد لله که احوال
اولاد حضرت زین العابدین باحسن تمام رسید +

سید فضل علی ۔ بن دیوان سید علاء الدین بن سید علم الدین زوجه او عفیفه بانو از دودمان
سلطان الناکرین است از وے اولاد نشد ۔ و در سفر دکن همراه برادر خود سید زین العابدین بدست
حرامیان افتاده کشته ۔ دیگر احوال شان از کتب و شجره انساب واضح نشد ۔ والله اعلم بالصواب +

سید حسام الدین پسر دوم سید علم الدین بن خواجه ابو الخیر رحمة الله علیهم ۔ چهار پسر یک دختر
داشت ۔ نام ایشان رشید احمد ۔ سید ضیاء الدین ۔ سید جلال الدین ۔ سید عظمت الله در طفلی
فوت شد ۔ و مسماة حشمت بانو +

سید احمد پسر اول سید حسام الدین زوجه او عفیفه از سلطان بی بی بنت شیخ شاه محمد منیر
حضرت سلطان الناکرین است ۔ از وے چهار پسران و دو دختران سفندند دختر اول
خورسنده بانو که از سید شمس الدین بن سید ابو الفتح منکوحه شدند و دختر دوم دختر عفیفه بانو که از سید
عطاء الله بن سید ابو الفتح منکوحه شد +

سید محمود پسر اول سید احمد بن حسام الدین ۔ سید محمود معروف به حشمتی خان بود و او در عهد شاهی

منصب عالی داشت زوجه او بی بی نصرت بنت سید عظمت الله بن سید حسام الدین بود
اما اولاد نداشت +

سید امجد پسر دوم سید محمد بن حسام الدین زوجه او بی بی شریف النساء بود بنت سید جلال الدین
بن سید حسام الدین از سه دو پسران و دو دختران بوجود آمدند - دختر اول نور النساء ملقب شیخ
عبد القوی نبیره خواجه سلطان اتارکین منکوحه شد و دختر دوم را نام ننوشت شاید که در
صغر سن وفات یافت +

سید محبوب الدین بن سید امجد در زمان طفلی فوت شد +

سید امین الدین پسر دوم سید امجد از زوجه بود رشید بانو بنت سید مجید الدین بن مصلح الدین
بن سید فخر الدین بن سید محمد بن سید علاء الدین سه دختران و دو پسران بوجود آمدند دختر اول
ساجده بانو که را سید بدیع الدین بن سید مجید الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح
منکوحه شد - دختر دوم فضیلت النساء عرف بی بی مهر النساء که در عقد مناکحت سید میران جی
عرف نامکش بن سید عزت الله وسیده از وی یک پسر شد سید قمر علی دختر سوم حمیده بانو
در عقد نکاح شیخ امین الدین سهروردی ناگوری نبیره قاضی حمید الدین در آمد +

سید قوام الدین پسر اول سید امین الدین او را از بطن بی بی نجابت علیه بنت قاضی سید حسن محمد
بن سید اسد الله بن سید ابو الفتح دو پسر شدند اول قاسم علی دوم سید راحت علی - اما
قاسم علی را اولاد نشد +

سید راحت علی پسر دوم سید قوام الدین از زن کفو خود دو پسر داشت سید بهکیو و
سید امام علی +

سید حیدر الدین پسر دوم سید امین الدین از زوجه او سیده بانو بنت سید همت علی بود
اما حال اولاد او تحقیق نشد والله اعلم بالصواب +

[illegible] این خانواده [illegible] بی بی [illegible] خانواده صاحب [illegible] متروک شده

سید عبد الاحد - پسر سوم احمد بن سید حسام الدین بن وجه عزت النساء از وے سه پسران بوجود آمدند - خیر الله و نجیب الله و عظیم الله و زوجه سید عبد الاحد عزة النساء من الام از آل و اولاد دیوان سید علاء الدین بود و من الاب از نسل خواجه سلطان التارکین گوری بود +

سید عظیم الله را از بطن کنیز یک پسر بود - سید حمزه و حال تولد و تاهل سید خیر الله و نجیب الله معلوم نشد +

سید نجم الدین چلکش پسر چهارم سید احمد حال او معلوم نشد - چنان شهرت دارد که بسفر هندوستان رفته بود و باز نه آمد - و قبر او به دهلی در جوار آستانه عالیه خواجه نظام الدین نظام اولیا است +

ضیاء الدین پسر دوم سید حسام الدین بن سید علم الدین بن سید ابو الخیر او را از بطن زوجه خود که از نسل سادات نواح پشاور بود دو پسر و یک دختر به وجود آمد - پسر اول را نام ننوشتند عرف سید پشاوری نوشته است - او را از بطن دختر کفو یک پسر شد شیر علی نام داشت و لاولد فوت شد پسر دوم سید ضیاء الدین - سید حمید الدین بود که زوجه او دختر سید حسن بنت سید نعمت الله بوده است - اما از و هم اولاد نشد - و نیز حال دو دمان زوجه او تحقیق نه رسید +

سید جلال الدین پسر سوم سید حسام الدین بن سید علم الدین زوجه او از نواح افغانستان بود از وے یک دختر بود نسیص النساء و پسران سید شهاب الدین و سید جمال الدین و سید غلام محمد اما ذکر سید غلام محمد ننوشتند در زمان صغر سن وفات یافته باشد +

سید شهاب الدین بن سید جلال الدین او را از زوجه خود که بنت سید شریف الدین بن سید نظام الدین بن سید مبارک عرف دیوان شاه بود دو بخت ولت نام داشت یک پسر شد سید نصیر الدین و او را از زوجه خود جمعیت النساء نام که بنت سراج الدین بن نظر محمد بن نجم الدین بن دیوان شاه بود یک پسر شد سید عزیز الدین و از وے اولاد باقی نماند +

سید جمال الدین بن سید جلال الدین او را دختری بود لطیفه بانو که در عقد نکاح ضیاء الله بن هدایت الله بن عطاء الله بن سید ابو الفتح در آمد +

تمام شد ذکر اولاد سید حسام الدین بن علم الدین

سید ابو الفتح سوم خواجه سید علم الدین بن خواجه ابو الخیر زوجه او عصمت النساء بنت شیخ شهاب الدین نبیره حضرت خواجه ابراهیم ادهم بلخی در ۱۰۱۵ هـ وفات یافت و چهار پسر گذاشت +

سید سراج الدین پسر اول سید ابو الفتح سجاده نشین بود و به شرعیه او بی بی رحیمه بود او را سه پسران و دو دختر بوجود آمدند - پسر اول سید منیر الدین - پسر دوم سید ظهیر الدین سوم سید سعد الدین و دختر اول ماه بانو که از سید صدر الدین بن زین العابدین منکوحه شد دختر دوم صاحب دولت که از سید خضر محمد بن سید نظام الدین بن سید دیوان شاه منکوحه بود سال وفات ۱۱۳۲ هـ +

سعید الدین بن دیوان سراج الدین بزمان طفلی فوت شد +

سید ظهیر الدین - بن دیوان سراج الدین زوجه او صاحب نساء بنت سید طیب الله بن عطاء الله بن سید ابو الفتح بود - از وی دو پسر و یک دختر بوجود آمده بزمان طفلی وفات یافتند و اولاد او رفت +

دیوان سید منیر الدین بن دیوان سید سراج الدین زوجه او بی بی صاحب بنت سید شرف الدین بن سید نظام الدین بن سید مبارک عرف دیوان شاه بود - از وی سه پسران و دو دختران شدند - دختر اول فخر النساء از سید عزت الله بن اسد الله بن ابو الفتح منکوحه شد دختر دوم سیف النساء از سید محسن بن سید خضر محمد بن نظام الدین منکوحه شد در سال یکهزار و یک صد و پنجاه و هشت هجری وفات یافت +

سید نور الدین بن دیوان سید منیر الدین در صغر سن بمرض چیچک فوت شد +

سید فیض الدین بن دیوان سید منیر الدین زوجہ او سعیدہ بی بی بنت شیخ جمال الدین بن شیخ نظام الدین منیر سلطان الہ تارکین بود از وے یک پسر و یک دختر بوجود آمد پسر شیر خوار بجارضہ درد پہلو فوت شد و دختر بسالت النساء نام در عقد سید حیدر علی بن دیوان سید امام الدین در آمد +

دیوان سید امام الدین بن دیوان سید منیر الدین زوجہ عفیفہ او بی بی زینت النساء بنت سید قمر الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح بود کہ از وے پنج پسران و دو دختران بوجود آمدند دختر اول بی بی عصمت کہ در حالت صغر فوت شد دختر دوم بی بی ولی النساء کہ بہ سید رفیع الدین بن غیاث الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح منکوحہ شد - اما از پسران وے سہ پسر سید اکبر علی و سید رضی الدین و سید کلن در عالم طفلی فوت شدند سال وفاتش ۱۱۸۹ھ است +

سید حیدر علی بن دیوان سید امام الدین زوجہ او بی بی بسالت النساء بنت سید فیض الدین بن دیوان سید منیر الدین بود از وے یک پسر شد سید ارشاد علی عرف سید نتھن - و دو دختران شدند میر النساء و وجیہ النساء +

سید ارشاد علی عرف میر نتھن بن سید حیدر علی زوجہ او بی بی عصمت بنت سید عصمت اللہ جی عرف امام بخش بود - از وے یک پسر تولد شد سید اشرف علی اما دختر سے اولادہم شد و سہ دختران بودند بی بی بدران - بی بی مینا - بی بی جھجدو - بی بی مینا در عقد نکاح سید مظہر عرف میان مینڈھو بن سید رفیع الدین بن سید غیاث الدین بن سید نجم الدین در آمد و لا ولد رفت و مسماۃ بی بی بدران زوجہ منکوحہ سید نظر علی بن سید نوازش علی بن سید شاہ علی بن سید [illegible] اللہ بن سید حفیظ اللہ بن سید ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح بود بی بی جھجدو زوجہ سید امام علی بن سید محتشم علی سجادہ نشین بود +

سید اشرف علی بن سید ارشاد علی معروف میر نتھن زوجہ او بی بی چھوٹی بنت دیوان محتشم علی

سجادہ نشین بود۔ تا آخر ازو اولاد نشد و لا ولد برفت +

سید اصغر علی بن دیوان امام الدین سجادہ نشین بود زوجہ او دختر سید عزت اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح بود و نام آن بی بی مخجستہ بانو از وے دو پسران و یک دختر شنید۔ سید ذو الفقار علی۔ و سید محتشم علی و نام دختر ہدایت النساء و زوج شرعی بی بی مہابت النساء سید مسیح اللہ بن سید حفیظ اللہ بن سید ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح بود۔ در سنہ ۱۲۱۱ھ از ین جہان فانی رخت حلت بربست +

ذو الفقار علی بن دیوان اصغر علی سجادہ نشین بود۔ زوجہ او بی بی امیر النساء بنت سید حمید علی بن دیوان سید امام الدین سجادہ نشین بود از وے پسر نشد آما دو دختران شدند۔ و ہو من بی بی سکینہ بی بی زوج شرعی و ہو من بی بی سید مہدی علی سجادہ نشین بود۔ و زوج شرعی بی بی سکینہ سید نصیر الدین بن قطب الدین بن عظیم الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح بود +

دیوان سید محتشم علی بن دیوان سید اصغر علی۔ زوجہ او بی بی وجہ النساء بنت سید حمید علی بن دیوان سید اصغر علی بود۔ دو پسر سید مہدی علی و سید امام علی و سہ دختر بوجود آمدند بی بی عمدہ بی بی زینب بی بی چھوٹی زوج شرعی بی بی عمدہ سید نوازش علی بن سید شاہ علی بن سید مسیح اللہ بن سید حفیظ اللہ بن سید ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح و شوہر بی بی زینب قاضی سید قمر علی بن سید عصمت اللہ جی عرف اللہ بخش بن سید عزت اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح بود۔ و شوہر بی بی چھوٹی سید اشرف علی بن سید رشاد علی بن سید حمید علی بن دیوان سید امام الدین بود در سال وفات سنہ ۱۲۳۳ھ

سید مہدی علی بن دیوان محتشم علی سجادہ نشین و صاحب عزم و احتشام بود۔ زوجہ او بی بی دہو من بنت دیوان سید ذو الفقار علی بود آما از وے اولاد نشد و از زن دیگر کہ داشت اولاد شد۔ دو پسر و چہار دختران بوجود آمدند نام پسران سید ہادی علی و سید اسد علی و

ودر سنه یکهزار و دو صد پنجاه و پنج فوت شد +

سید امام علی بن دیوان سید محتشم علی زوجه اول بی بی حصیو بنت سید ارشاد علی بن سید حیدر علی بن سید دیوان امام الدین سجاده نشین بود از وے یک پسر سید سراج الدین و زوجه دوم بی بی ولی النساء از دودمان پاک دهمے بنت شیخ شکر الله نبیره خواجه ادهم بلخی بود از وے چهار پسران و چهار دختران بوجود آمد نام پسران قاضی سید منیر الدین سید شفیع حسین و سید اصغر علی و پسر چهارم شش ماه فوت شد۔ نام دختران جواهر النساء سید فدا حسین بن سید نوازش علی بن سید شاه علی بن سید مسیح الله بن سید حفیظ الله بن سید هدایت الله بن سید عطاء الله بن سید ابو الفتح بود و شوهر مزاج النساء سید قدرت علی بن سید برکات الدین بن سید قطب الدین بن عظیم الدین بن نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح در صدر حیات است۔ دختر سوم امام النساء ازوج نبود و در آغاز عمر وفات یافت۔ و دیوان موصوف در سنه ۱۲۵۶ھ ازین دار فانی رحلت فرمود +

سید سراج الدین بن سید امام علی دیوان و صاحب سجاده بود زوجه اول مسماة لاڈلی بی بی بنت قاضی سید قمر علی بن سید عصمت الله جی عرف امام بخش بن سید عصمت الله بن سید عزت الله بن سید اسد الله بن سید ابو الفتح اما از وے اولاد نشد زوجه دوم بی بی خیر النساء بنت شیخ عنایت الله بن شیخ شکر الله ادهمی فارقیت از وے یک پسر بوجود بوجود آمد۔ دیوان سید غیاث الدین علیخان چشتی سنجری اجمیری که الحال سجاده نشین و صاحب مقام حضرت خواجه بزرگ معین الحق معین الاولیا است طال الله عمره زوجه او بی بی رئیس النساء بنت قاضی سید منیر الدین بن سید امام علی بن دیوان محتشم علی سجاده نشین تا الان از وے اولاد نشد جد پاکش فرزندش بخشایدکه نام و نشان اولاد و احفاد حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا برقرار و برجا قائم بماند۔ اما از دیوان سید سراج الدین از بطن نسوان دیگر اولاد هم است۔ یک پسر سید نظام الدین و دو دختر جهانگیرن و چنون بی بی که فرزندان سید

* مزاج النساء و امام النساء و دختر چهارم در زمان صغر فوت شد۔ شفیع النساء

شفیع حسین عم حقیقی ایشان در عقد منا کحت آمده اند ۔ از سید نظام الدین اولاد است
پسر رشید الدین نام دارد و یک دختر کہ بشارت النساء نام اوست بسال وفات ۱۲۸۲ھ +
قاضی سید منیر الدین بن سید امام علی زوجہ او نبی بی بی بنت سید فتح علی بن سید
علام معین الدین بن سید نبیل اللہ بن سید ہدایت اللہ بن سید ابو الفتح از وے دو پسر و
پنج دختران بوجود آمد ۔ سید امام الدین ۔ سید فیض الدین ۔ عشرہ النساء در زمان صغر سنی
بمرد دو دختر دوم منیر النساء بمرد ۔ دختر سوم منیر النساء در عقد نکاح سید رضا حسین بن سید
فدا حسین بن سید نواز ش علی بن سید شاہ علی بن سید مسیح اللہ بن سید حفیظ اللہ بن سید
ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح در آمده بود آما از بطن وے اولاد نشد و در عمر
نوجوانی برحمت حق پیوست ۔ دختر چہارم صغیر النساء زوجہ شرعی سید شرف الدین بن سید
قدرت علی بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح است از وے یک پسر و یک دختر
دختر شده بود ۔ اما در طفلی وفات یافتند ۔ خدائے عز و جل بہ طفیل حبیب پاک رسول اکرم
صلے اللہ علیہ وسلم فرزند رشید عمر دراز و اقبال و سعادت آثار نصیب شما باد آمین
رئیس النساء دختر نجم زوجہ پاک شیخ المشائخ دیوان سید غیاث الدین علیخان سجادہ نشین
است حق سبحانہ تعالے اولاد دہد و در حفظ و حمایت دارد قاضی سید منیر الدین را زوجہ دیگر
ہم بود ۔ علیم النساء بنت سید بدر الدین بن سید قطب الدین بن سید عظیم الدین بن سید نجم الدین
بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح آما از وے اولاد نشد و او در زمان صغر پیش از زمان
آگہی وفات یافت ۔ زن سوم از قوم مرہٹہ است کہ بشرف اسلام مشرف گشتہ بزوجیت قاضی
سید منیر الدین در آمد ۔ از بطن او دو پسر و دو دختر شدند ۔ پسر سید شہاب الدین و سید فیاض الدین
نام دختران سکینہ بی بی و اللہ رکھی سکینہ بی بی بہ سید اولاد حسین بن سید شفیع حسین
بن سید امام علی بن دیوان محتشم علی منکوح شد و اللہ رکھی بہ سید رشید الدین بن سید
نظام الدین بن دیوان سراج الدین منسوب است بسال وفات ۱۳۰۵ھ +

سید فیض الدین پسر قاضی سید منیر الدین حیف کہ بہار گلشن شباب ہم ندید و داغ حسرت بر جان والدین نہادہ در صغر سن برحمت حق پیوست +

قاضی سید امام الدین بن قاضی سید منیر الدین جامع اوراق معین الاولیاء است و منصب اکبر اسسٹنٹ کمشنری بمشاہرہ چہار صد روپیہ یا موراست زوجہ شریفہ او بی بی گھسیٹی بنت سید قدرت علی بن سید بدر الدین بن سید قطب الدین بن سید عظیم الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح است ہنوز اولاد ندارد حق سبحانہ تعالے بتصدق رسول و اہلبیت رسالت و حضرات صوت و طریقت اولادش بدہد و بسیار مزدوا از بلائے بد حوادث روزگار مصئون و محفوظ دارد آمین بحق سیدنا محمد و آلہ و اصحابہ اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین +

سید شفیع حسین بن سید امام علی بن سید امین الدین محتشم علی زوجہ شریفہ او بی بی چھوٹی بنت سید فتح علی بن سید غلام معین الدین سید خلیل اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح بود از بطن او یک پسر شد و شیر خوارہ بمرد و مادرش ہم بتپ دق ہمراہ ان زمان وفات یافت و ایشان را از زن دیگر اولاد ہست سید امداد حسین و سید لطاف حسین و سید اولاد حسین و سید صفدر حسین و سید اکبر حسین و سید فتح حسین +

سید اصغر علی بن سید امام علی بن سید امین الدین سید محتشم علی زوجہ او نصیب النساء بنت سید بدر الدین بن قطب الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح بود از بطن او یک پسر شد سید حیدر علی اما در زمان طفولیت فوت شد و مادرش ہم از پیچہان سنہ بنیاد نا شاد رفت الحال سید اصغر علی آن دیگر دارد ہم اولاد نیست الحمد للہ کہ تمام شد ذکر اولاد سید سراج الدین بن سید ابو الفتح

سید شمس الدین بن سید ابو الفتح کہ پسر دوم سید ابو الفتح است پسر سوم خواجہ سید علم الدین است زوجہ او خورشید بانو بنت سید احمد بن سید حسام الدین بن سید علم الدین از وے سہ پسران و سہ دختران بودند سید قمر الدین سید نجم الدین و سید مجد الدین سہ دختران لطیفہ بانو و

ضیاء النساء کہ در زمان صغر فوت شدند و دختر سوم حفیظہ بانو از سید ہدایت اللہ بن سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح منکوحہ سید +

سید قمر الدین - بن سید شمس الدین زوجہ او بی بی خیر النساء بنت سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح بود و دو پسر و سہ دختر داشت نام پسران بدر الدین و سعد الدین نام اول رفیع النساء دوم شرف النساء کہ ہمہ بزمان خوردی فوت شدند سوم زینت النساء کہ از سید امام الدین بن دیوان منیر الدین بن دیوان سراج الدین بن سید ابو الفتح منکوحہ شد و ہر دو پسران بدر الدین و سعد الدین در طفولیت فوت شدند +

سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح زوجہ او زینب النساء بنت سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح بود - چہار پسر و دو دختر داشت نام پسران سید غیاث الدین - سید عظیم الدین - سید نظام الدین - سید قوام الدین نام دختران جمیل النساء و عزیز النساء ہر دو در حال غیر آگہی و صغر وفات یافتند +

سید غیاث الدین بن سید نجم الدین زوجہ او سیف النساء بنت سید احمد بن سید محمد بن سید احمد بود از وے دو پسران شدند و یکدختر شد نام پسران سید رفیع الدین و سید قوی الدین - اما سید قوی الدین و یکدختر کہ نام معلوم نیست در طفلی فوت شد +

سید رفیع الدین بن سید غیاث الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن ابو الفتح زوجہ او امنی النساء بنت دیوان سید امام الدین سجادہ نشین بود از وے یک پسر سید مظہر علی عرف میر مینڈو کہ بسفر رفتہ بود و خبر اش باز نہ آمد مفقود الخبر است +

سید عظیم الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح زوجہ اول بی بی شائستہ بانو بنت سید عزت اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح از بطن او یک پسر شد بود اما در طفلی فوت شد و مادرش ہم بعارضہ تب دق وفات یافت زوجہ دوم بی بی رحمت النساء بنت حافظ شہاب الدین نبیرۂ قاضی حمید الدین ناگوری بود از وے دو پسر شدند

سید قطب الدین و فرید الدین +

قطب الدین بن سید عظیم الدین زوجه او بی بی فهمده بنت سید حفیظ الله بن سید هدایت الله بن سید عطاء الله بن سید ابو الفتح از بطن او سید بدر الدین و سید نصیر الدین دو پسر بودند - دختر نبود +

سید نصیر الدین بن سید قطب الدین زوجه او بی بی سکینه بنت دیوان سید ذوالفقار علی بن دیوان سید اصغر علی - اما اولد رفت +

سید بدر الدین بن سید قطب الدین زوجه عظیم النساء بنت سید نوازش علی بن شاه سید علی بن سید مسیح الله بن سید حفیظ الله بن سید هدایت الله بن سید عطاء الله بن سید ابو الفتح بود از وے یک پسر شد سید قدرت علی و دو دختران علیم النساء - نصیب النساء و مسماة علیم النساء زوجه اول قاضی سید منیر الدین بن سید امام علی بن دیوان سید محتشم علیخان بود لیکن در عین شباب برحمت حق پیوست و مسماة نصیب النساء در عقد نکاح سید اصغر علی بن سید امام علی بن دیوان سید محتشم علی در آمده بود +

سید قدرت علی بن سید بدر الدین زوجه او مزاج النساء بنت سید امام علی بن دیوان محتشم علی بود - از وے سه پسران و سه دختران بوجود آمدند - اما دو پسر و دو دختر بعالم صغر سن وفات یافتند - و یک پسر و یک دختر باقی ماند - پسر شرف الدین که زوجه او صغیر النساء بنت سید قاضی منیر الدین بن سید امام علی بن دیوان سید محتشم علی است و نام دختر بی بی گهیسی که در عقد مناکحت قاضی سید امام الدین بن قاضی سید منیر الدین بن سید امام علی بن دیوان سید محتشم علی سجاده نشین است +

سید فرید الدین بن عظیم الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح - زوجه او لطیف النساء بنت غلام معین الدین بن سید خلیل الله بن سید اسد الله بن سید ابو الفتح بود از بطن او یک پسر بود و یک دختر - نام پسر فخر الدین

کہ زوجہ اوشرف النساء بنت سید فتح علی بن غلام معین الدین بن سید خلیل اللہ بن سید اسد اللہ بن ابو الفتح بود اما لاولد فوت سید و یک دختر بود بی فرخندہ او ہم فوت شد و از بطن اولاد نشد +

سید مجید الدین پسر سوم سید شمس الدین بن سید ابو الفتح از زوجہ او کہ صحیح النسب بود یک پسر شد سید بدیع الدین کہ بہ سفر رفتہ بود و مفقود الخبر است +

سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح بن سید حسام الدین از چہار پسر شدند و دو دختر پسر شدند و دو دختر پسر اول ہدایت اللہ پسر دوم سمیع اللہ و پسر سوم و چہارم در طفلی فوت شدند و نام دختران خیر النساء و زینت النساء زوج بی بی خیر النساء سید قمر الدین بن شمس الدین بن ابو الفتح بود و شوہر زیب النساء عرف جھیو بی بی سید نجم الدین بن شمس الدین بن ابو الفتح بود +

سید ہدایت اللہ پسر سید عطاء اللہ بن سید ابو الفتح زوجہ حفیظہ بانو بنت سید شمس الدین بن سید ابو الفتح بود و سہ پسر شدند و سہ دختر و دختر اول ظہر النساء کہ از سید خلیل اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح منکوحہ شد و مہر النساء و لطیف النسا در زمان خردی فوت شدند +

سید حفیظ اللہ بن ہدایت اللہ بن عطاء اللہ زوجہ او دختہ بانو بنت شیخ بزرگوار نبیرہ شاہ حمزہ و ہر سوی بود از و یک پسر شد سید مسیح اللہ و یک دختر فہمید النساء کہ بہ سید قطب الدین بن عظیم الدین بن نجم الدین بن شمس الدین بن ابو الفتح منکوحہ شد +

سید مسیح اللہ بن سید حفیظ اللہ بن سید ہدایت اللہ بن سید عطا اللہ بن سید ابو الفتح زوجہ او ہدایت النساء بنت دیوان سید اصغر علی سجادہ نشین بود از و یک پسر شد سید شاہ علی و یک دختر شد فہمید النساء کہ بہ سید قطب الدین بن سید عظیم الدین بن سید نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح منکوحہ شد +

ہ بن سید محمد زوجہ او علم الدین سہ زوجہ او شرف النساء بانو بنت سید محمد

سید شاه علی بن سید مسیح الله زوجه او بی بی کمن بنت سید غلام معین الدین بن سید
خلیل الله بن سید سدالله بن سید ابو الفتح را دو پسر یک دختر شد +
سید نوازش علی بن سید شاه علی زوجه او بی بی عمده بنت دیوان سید محتشم علی سجاده نشین
بود - از دو دو پسر شدند و سه دختر نام پسران سید نظر علی و سید فدا حسین و نام دختران
عظیم النساء که زوجه سید رالدین بن قطب الدین بن عظیم الدین بن نجم الدین بن شمس الدین
بن سید ابو الفتح بود - دختر دوم بهوری بی بی که زوجه سید حسین علی بن کرم علی بن
سید ضیاء الله بن سید هدایت الله بن سید عطا الله بن سید ابو الفتح بود سوم دختر
هدایت النساء که ناکتخدا فوت شد +
سید نظر علی بن سید نوازش علی زوجه او بی بی بدر النساء بنت سید ارشاد علی
عرف سید ننهن بن سید علی بن دیوان امام الدین سجاده نشین بود - از و اولاد نشد
لاولد رفت +
سید فدا حسین بن سید نوازش علی زوجه او جواهر النساء بنت سید امام علی بن دیوان سید
محتشم سجاده نشین است از و یک پسر و چند دختران شدند - اما پسر با قیست و دختران
بزمان صغر وفات یافتند +
سید رضا حسین بن سید فدا حسین زوجه او مسماة منیر النساء بنت قاضی سید منیر الدین بن سید
امام علی بن دیوان سید محتشم علی سجاده نشین بود - که بعالم جوانی ازین دار فانی برفت و
و سید رضا حسین را هنوز زوجه دیگر بهم نرسیده +
واضح باد که زمانیکه سید مسیح الله بعد وفات زوجه خود ترک اجمیر کرده به دهلی رفت زوجه دیگر
خواست و از و سید کرم علی و سید فضل علی بوجود آمدند که اولاد ایشان در موضع چهولکوت ضلع
گورگانوه موجود است +
سید ضیاء الله پسر دوم سید هدایت الله بن سید عطا الله بن سید ابو الفتح زوجه لطیفه بنو

بنت سید جمال الدین بن جلال الدین بن حسام الدین بن خواجه سید علم الدین بود ازو یک دختر نام پسر مکرم علی و نام دختر شریفه بانو عرف بی بی مکهولا که زوجه اول سید فتح علی بن سید غلام معین الدین بن سید خلیل الله بن سید اسد الله بن سید ابو الفتح بود +

سید مکرم علی بن سید ضیاء الله زوجه افهیم لنساء عرف بی بی مدو بنت سید غلام معین الدین بن سید خلیل الله بن سید اسد الله بن ابو الفتح بود ازو یک پسر بود سید حسین علی که بسفر رفت و مفقود الخبر شد و یک دختر بود صاحب لنساء که به شیخ نظام الدین نبیره خواجه سلطان التارکین منکوحه شد +

سید کلیم الله پسر سوم سید هدایت الله در زمان صغر سنی فوت گردید +

سید اطیع الله پسر دوم سید عطاء الله بن سید ابو الفتح زوجه او عفیفه بانو بنت قاضی محمد مقیم ناگوری بود ازو یک پسر رزق الله پسر بود و یک پسر زمان خردی فوت شده و نام دختر بی بی صاحب لنساء که به سید ظهیر الدین بن دیوان سید سراج الدین سجاده نشین منکوحه شد لیکن ازو اولاد نشد +

سید رزق الله بن سید اطیع الله زوجه او لطیفه بانو بنت شیخ جمال الدین بن شیخ نظام الدین نبیره خواجه سلطان التارکین ناگوری بود ازو سه دختران شدند - دختر اول لطیفه بانو عرف زمردنساء به سید نظام الدین بن نجم الدین منکوح شد و اولاد رفت و دختر دوم رحمت بی بی که به سید غلام معین الدین بن سید خلیل الله بن سید اسد الله بن سید ابو الفتح منکوحه شد - و دختر سوم زلفت بی بی که به سید عصمت الله عرف امام بخش منکوحه شد و از سید رزق الله اولاد پسرے نبود +

تمام شد ذکر اولاد سید عطاء الله بن ابو الفتح

سید الله بن سید ابو الفتح بن خواجه علم الدین - زوجه او خواجه مبارک خاتون بنت شیخ محمد فرید بن شیخ عبد المومن نبیره خواجه سلطان التارکین بود ازو پنج پسر شدند

چهار دختر نام پسران سید عصمت الله که بزمان طفلی فوت شد دوم سید محمد حسن سوم سید خلیل الله - چهارم سید عزت الله پنجم سید عبد الجلیل که در زمان طفولیت وفات یافت - نام دختران مهر النساء و نام سه دختران دیگر مداین معین ننوشتند احتمال کل است که در صغر سن وفات یافته اند - اما شوهر بی بی مهر النساء شیخ جمال الدین بن شیخ نظام الدین نبیره خواجه سلطان الترکین بود +

سید حسن محمد بن سید اسد الله قاضی شهر اجمیر بزوجه اولش خدیجه بانو بنت سید نجم الدین بن سید مبارک عرف دیوان شاه بود - ازو یک پسر بوجود آمد و بعمر نه ماه فوت شد - زوجه دوم او مسماة مردانه خانم بنت مرزا گدا بیگ دهلوی بود - ازو یک دختر و دو پسر بوجود آمدند نام دختر نجابت بی بی که به سید قوام الدین بن امین الدین بن سید امجد منکوحه شد نام پسران اول رضی الله حسن که در طفلی فوت شد - دوم سید حسن علی که او را از زوجه خود یک پسر مکرم علی و یکدختر شد که نام او بی بی نزت و به سید قاسم علی بن سید قوام الدین بن سید امین الدین سید امجد منکوحه شده بود - اما بی بی نجابت و مسمی مکرم علی هر دو لاولد رفتند +

سید خلیل الله بن سید اسد الله بن سید ابو الفتح - از زوجه او بی بی ظفر النساء بنت سید هدایت الله بن سید عطاء الله بن سید ابو الفتح یک پسر شد و چهار دختر - اما هر چهار دختر بزمان طفلی فوت شدند +

سید غلام معین الدین بن سید خلیل الله زوجه او بی بی رحمت بنت سید رزق الله بن سید طیب الله بن سید عطاء الله بن سید ابو الفتح بود - از و یک پسر شد سید فتح علی و چهار دختر کریم النساء و لطف النساء و فهیم النساء شوهر کریم النساء سید شاه علی بن سید مسیح الله بن سید حفیظ الله بن سید هدایت الله بن سید عطاء الله بن سید ابو الفتح بود - دوم لطف النساء زوج او سید رضیة الدین بن سید عظیم الدین بن سید

نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح بود سوم فہیم النساء عرف مدو بی بی شوہر او
سید کرم علی بن سید ضیاء اللہ بن سید ہدایت اللہ بن سید عطا اللہ بن سید ابو الفتح
دختر چہارم بی بی فاخرہ عرف بی بی مُہدّو قبل از شباب فوت شد و نوبت مناکحت نرسید +
سید فتح علی بن غلام معین الدین ۔ زوجۂ اول شریفہ بی بی عرف بی بی مکھو لا بنت
سید ضیاء الدین بن سید ہدایت اللہ بن سید عطا اللہ بن سید ابو الفتح بود از و یک
دختر شد شرف النساء شوہر او سید فخر الدین بن فرید الدین بن سید عظیم الدین بن سید
نجم الدین بن سید شمس الدین بن سید ابو الفتح ۔ اما سید فتح علی را زوجہ دوم بود بی بی
فضیلت النساء بنت شیخ لعل محمد نبیرہ خواجہ ادھم بلخی از و دو پسر و دو دختر بوجود آمدند
نام پسران سید احسان علی و سید گوہر علی کہ ہر دو در زمان طفولیت در گذشتند ۔ نام
دختران بی بی نبی و بی بی چھوٹی کہ بہ قاضی سید منیر الدین و سید شفیع حسین پسران
سید امام علی بن دیوان سید محتشم علی سجادہ نشین منکوحہ بودند +
مولف ۔ سید خلیل اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح را دو زوجہ دیگر بودند
زن اول ان بی بی سکنہ دہلی کہ از و سے تک پسر شد سید نجم الفتح و چہار دختران نور النساء
و حرمت النساء و نام دو دختران لقبیہ معلوم نیست ۔ زن دوم نجیب الطرفین از نسل مغل بود
از و دو پسران شدند و سید عبد الوہاب و سید میرزا بیگ از ین احوال ایشان
معلوم نشد +
سید عزت اللہ بن سید اسد اللہ بن سید ابو الفتح زوجہ او فخر النسا بنت دیوان سید
منیر الدین سجادہ نشین بود از و دو پسر و سہ دختران بودند ۔ اول دختر جمعیت النساء
کہ در زمان صغر فوت شد دوم شائستہ بانو کہ بہ سید عظیم الدین بن سید نجم الدین بن
سید شمس الدین بن سید ابو الفتح منکوح بود سوم خجستہ بانو زوجہ دیوان سید اصغر علی سجادہ
نشین ۔ نام پسران سید نصر اللہ کہ در طفلی فوت شد +

سید عصمت اللہ عرف سید امام بخش بن سید عزت اللہ زوجہ اول بی بی زلیخا بنت رزق اللہ بن حبیب اللہ بن عطاء اللہ بن سید ابوالفتح از وے یک دختر شد نامی بی عصمت نام - دوم او بھوندا بی بی بنت سید امین الدین بن سید امجد بن سید احمد بن سید حسام الدین بن خواجہ علم الدین از بطن او یک پسر شد سید قمر علی +

سید قمر علی بن سید عصمت اللہ بن سید عزت اللہ - زوجہ زینت النساء بنت دیوان سید محتشم علی سجادہ نشین از بطن او یک دختر تولد شد لاڈلی بی بی شوہر او دیوان سید سراج الدین سجادہ نشین بود - دوشوہر نامی بی عصمت سید ارشاد علی عرف سید نیکن بن سید حیدر علی بن دیوان سید امام الدین سجادہ نشین بود +

ذکر اولاد

سید معین الدین رابع بن خواجہ ابوالخیر بن خواجہ معین الدین ثالث از یک پسر شد سید مبارک عرف دیوان شاہ - واز وے سہ پسران بوجود آمدند و یکدختر نام پسران سید نظام الدین - سید نجم الدین - سید احمد - و نام دختر بی بی عصمت +

سید نظام الدین - نام مادر او بی بی انبیا خواہر مخدوم الہند و نام زوجہ او جان بی بی بنت شیخ محمد افضل نبیرہ شاہ حمزہ و ہر سو از بطن وے سہ پسر و چہار دختر آمدند - نام پسران - شرف الدین عرف شرف محمد - دوم خضر محمد سوم شمس الدین کہ در طفولیت فوت شد نام دختران بی بی فاطمہ و بی بی آمنہ و بی بی گلاب - بی بی ہدیہ ؛

شرف محمد پسر اول سہ پسر و دو دختر داشت سید خیر محمد - سید وارث محمد - سید مودود +

سید خلیل محمد یک پسر داشت کہ لاولد رفت و یک دختر داشت مسماۃ بولن کہ از و یک پسر شد شرف الدین و لاولد رفت +

سید وارث محمد - پسر دوم - دو پسر داشت - خواجہ بخش و معین الدین بخش - سید خواجہ بخش

لاولد رفت و از معین الدین بخش چهار پسران شدند محمد بخش خدا بخش و نبی بخش هر سه لاولد رفتند اما الهی بخش را یک پسر شد حسین بخش و اولاد هم لاولد گذشت +

مولود سیدین - دو پسر سوم - دو پسر داشت محمد علی و سید علی - که هر دو لاولد گذشتند +

بی بی صاحب دولت بنت سید شرف محمد زوجه دیوان سید منیر الدین سجاده نشین بود و بی بی بخت دولت دختر دوم در حیاله عقد سید شهاب الدین بن سید جلال الدین در آمد +

سید خضر محمد - پسر دوم سید نظام الدین بن سید مبارک دیوان شاه از وی سه پسر یک دختر شد نام دختر دولت بی بی که لاولد فوت شد و نام پسران سید محسن سید محمد مقیم سید علی اکبر سید محمد مقیم لاولد رفت +

سید محسن بن خضر محمد - دو پسر داشت شمس الدین و نظام الدین از سید نظام الدین دو پسران شدند میر قمر علی و میر نجف علی - اما میر نجف علی لاولد رفت و از میر قمر علی سید وزیر علی دو دختر داشت صاحب بیگم و وزیر بیگم - و صاحب بیگم زوجه سید واجد علی بود که از وی یک پسر موجود است و وزیر بیگم را زوج شرعی سید احسان علی جاگیردار موضع ہاتھی کھیڑہ بود که از وی سه پسران و یک دختر بوجود آمدند +

سید شمس الدین بن سید محمد محسن دو پسر داشت سید بندہ علی و سید سعد الدین از سید بندہ علی دو پسر و دو دختر بوجود آمدند سید میر علی و سید خدمت علی از سید میر علی یک پسر بود سید غفور علی که لاولد فوت شد و از سید خدمت علی دو پسران شدند و دو دختران

پسر اول سید راجعلی که در صدر حیات و پسر دوم سید ارشاد علی بود که لاولد رفت اما سید سعد الدین پسر دوم سید شمس الدین دو پسر داشت سید حسین علی و سید واجد علی - از سید حسین علی و سید واجد علی - از سید حسین علی دو پسر موجود اند سید عبد العلی و سید عبد الکریم - و از سید واجد علی یک پسر در صدر حیات است و سید نجف حسین نام است

سید علی اکبر بن خضر محمد بن سید نظام الدین دو پسر و دو دختر داشت - نام پسران فتحعلی و

وامیر الدین۔ اما از سید امیر الدین اولاد پسر نشد و از دختر علی یک پسر و سه دختر بوجود آمد۔ نام پسر سید احمد علی کہ از و اولاد پسر نشد و یک دختر شد کہ او ہم لاولد رفت ✦

سید نجم الدین بن سید مبارک دیوان شاہ بن سید معین الدین رابع۔ دو پسر و چہار دختر داشت نام پسران سید سلطان محمد و سید نظر محمد۔ اما سید سلطان محمد لاولد فوت شد و از سید نظر محمد دو پسر بوجود آمدند و یک دختر نام پسران سید سراج الدین و محی الدین احیاء اما سراج الدین لاولد رفت و از سید محمد حیات دو پسر بوجود آمدند و دو دختر۔ نام پسران سید غلام امام و سید محمد تقی۔ اما از سید محمد تقی اولاد پسر نشد و چہار دختران بوجود آمدند کہ از بطن ایشان توالد و تناسل جاریست اما سید غلام امام یک پسر داشت نام سید علی او و۔ یک پسر شد و سه دختر۔ نام پسر سید ہیر علی کہ اولاد پسر نداشت و از بطن دختر او کہ زوجہ سید خدمت علی بن سید بندہ علی بود اولاد باقیست ✦

سید اجا احمد پسر شیخ سید مبارک دیوان شاہ بن سید معین الدین رابع۔ او را پسر نبود۔ چہار دختر داشت سعیدہ بی بی۔ عائشہ بی بی۔ بزرگ بی بی۔ عابدہ بی بی۔ اما سعیدہ بی بی زوجہ سید برہان ولی بی بی عائشہ زوجہ سید سبحان نارنولی بود کہ از بطن ایشان اولاد کثیر باقیست و بی بی بزرگ بہ شاہ جیون بن شیخ صادق محمدا اولاد شیخ نظام نارنول منکوحہ شد و بی بی عابدہ اسم بامسمی بود و بعبادت و ریاضت درگذشت و شوہر نخواست ✦

مولف۔ بر ضمایر ارباب دانش و بصیرت مستور و محتجب نماند کہ از پاستان ہنجار روزگار بر این منوال بودہ است کہ فرمانروایان کشور دولت و نیارا۔ با تاجوران مملکت فقر و فنا منازعتے و خصومتے پدید آید چنانچہ در ہر زمان و مکان صاحبدلان مآرب و تمنگاہ و حسد اوندگان حق آگاہ را آفتے عظیم و خالتے سقیم روے دادہ است۔ جائیکہ حسین علیہ السلام بود۔ بہ یزید لعین را ہم بوجود آوردند و استحکام آثار و محنت ریاضت خلوص و محبت قرار دادند لاجرم زحمت کشیدن و بعزلت آرمیدن طریق بزرگان دین بودہ است و از نیہا۔ ہر یکے را دشمنے صعب روے نمودہ است خضلت خواجگان و متبعان خواجگان ما را کہ در ہندان

دور دطلب بوده اند بیشتر اینچنین حادثات و سانحات در پیش آمدند که تفصیلش از هزار یکے واز
بسیار اندکے بر سبیل بیان آوردن دلیل منشاء و منشات خواهد بود کما قال فی سیر الاقطاب
قاضی صادق و قاضی عماد دانشمندان دهلی به آنحضرت مخالف گشتند و به سلطان گفتند
که خواجه قطب الدین و قاضی حمید الدین شب و روز سماع مے شنوند با آنکه در شرع مقدس حرام است
و خواجه قطب الدین هنوز پیش هم نیاورده است بعد ازین قاضی صادق و عماد بخانقاه
حضرت آمدند اتفاقاً مجلس سماع بود و قاضی حمید الدین وجد بود و حضرت خواجه دست بسته
استاده بودند قاضی عماد به سوے حضرت خواجه اشارت کرد و گفت که آمرد را نه شاید که در
مجلس سماع حاضر باشد آنحضرت فی الفور سر و دست مبارک خود بر روے مطهر خود بسم الله الرحمن الرحیم
گفته فرود آورد و فرمود آرے امرد را نشاید که در مجلس سماع حاضر گردد یا اهل سماع ایم و سماع را
مباح میگوئیم خلق چون چنان بدیدند معترف معتقد گشت و آن نااهلان سیاه دل دهشت
خورده پیش آمدن نتوانستند و واپس رفتند و مصلحت کردند که اگر این فتنه فرو نشست تا
قیامت خواهد ماند چنانچه هر دو مجهولان ناحق شناس بحضرت خواجه و قاضی حمید الدین گفته فرستادند
که ما قاضی و صدر جهانیم شما آمده عدل العدالت حاضر شوید و عذر آنکه خلاف شرع میکنید
باز بگوئید یا تائب شوید بمجرد استماع این پیام از زبان معجز نشان حضرت خواجه برآمد که اے
حرامخان مے مانید یا زیر زمین رفتن میخواهید قاضی حمید الدین دهن آنحضرت را بگرفت
خواجه فرمودے قاضی که به وقت اجابت رسید پس فرو گفته فرستادند که فردا عرس پیر ماست
مهلت دهید تا سماع بشنویم پس فردا همه علما را حاضر آریم اگر سماع درست خواهد بود خواهیم شنید
وگرنه توبه خواهیم کرد قاضی و صدر جهان چون این جواب شنیدند قبول کردند بشرط اینکه
غیر ازین دو شخص خواجه قطب الدین و قاضی حمید الدین دیگرے سماع نه شنوند در آن
هنگام قلعه دهلی دو دروازه داشت شرقی و جنوبی در خانه و خانقاه هر دو بزرگوار در دو قلعه
بود قاضی صادق و عماد بر سر بر دروازه صد صد نفر نشاندند تا کسے را راه نه دهند مبارک نام

خادمے بخدمت آنحضرت عرض نمود کہ بردر شہر مردم نشاندہ اند تا کسے نہ آید طعام نپزیم یا نہ قاضی حمید الدین گفت دو چند طعام پختہ کنید کہ از ہزارہ است کہ خلق را بہ مجلس ما منع کند۔ حضرت خواجہ فرمود کہ قاضی عماد و صادق از جان خود سیر آمدہ اند میخواہند کہ زود ازین جہان سفر کنند پس مبارک خادم برفت و استعداد طعام کرد۔ قاضی حمید الدین دوگانہ ادا نمود و گفت برادرم شیخ الاسلام حضرت شیخ بہاء الدین زکریا صالح است اینک از ملتان میرسد درین اثنا آن بزرگوار از راہ در مشرق آمد و دربانان کوشند۔ پس حضرت خواجہ فرمود۔ کہ برادرم جلال الدین تبریزی نیز مے آید۔ دو سے از دروازۂ جنوبی درسید دربانان کوشند۔ پس سماع در دادند و خلقان غلغلہ شد کہ صدائے آن بگوش قاضی صادق و عماد افتاد۔ حیران شدند و گفتند کہ بارہا در خانقاہ خواجہ قطب الدین و قاضی حمید الدین سماع شدہ لیکن ہیچ غلغلہ ہرگز نشنیدہ ایم کس را فرستادند کہ خبر بیارد آنکس برفت و دویدہ آمد و گفت مردمان آنقدر جمع شدہ اند کہ جمال دم زدن از ہجوم تنگ گردید و محفل سماع گرم است۔ قاضی صادق و عماد را چون اجل فرا گرفتہ بود خود را ضبط کردن نتوانستند و حیران شدند گفتند کہ حالا ایشان را فرصت دادن خوب نیست برویم و بحضور خلایق ایشان را از سماع باز داریم۔ پس آن ہر دو جاہلان بے باک با جماعت بسیار آمدند۔ حضرت خواجہ در سماع بود و قاضی حمید الدین دست بستہ ایستادہ و جمعی کثیر در گریہ درین اثنا نظر حضرت قاضی بر آن افتاد فرمود "ہمانجا باشید اے سنگدلان"۔ ہر دو ہمانجا ایستادہ ماندند۔ ہر چند در غضب گشتند و خواستند نزدیک شوند۔ پائے آنہا چون ستونی کہ در زمین نصب کنند محکم شدند۔ تا آنکہ حضرت قطب الاقطاب در سماع بود ہمچنان ایستادہ بودند و بعد اقامت نظر حضرت خواجہ بر آنہا افتاد فرمود کہ بیائید اے برادران وداع شوید۔ اما الله سماع ہم پارہ بخشید تا در دل شما حسرت ما نماند بعد ازان سفر کنید"۔ سخن آنحضرت بہ ہر دو اثر کرد و در گریہ شدند۔ و در تواجد آمدند و بعد از دیر بہوش آمدہ سر بر پائے حضرت خواجہ نہادند و گفتند و اللہ جل و علے کہ ما از سر سماع آگاہ نبودیم این خود یعنے است از نعمات انبر دولتخانہ حضرت خواجہ فرمود

کہ اقرار حالا چہ سود دارد۔ چون کار از دست رفت" پس آن ہر دو کس شیمان نزد سلطان رفتہ تمام ماجرا عرض نمودند۔ و ہمان روز بمردند +

منقولست

از اخبار الاخیار مولفہ حضرت شیخ عبد الحق محدث دہلوی البخاری رحمتہ اللہ تعالے علیہ کہ سلطان قطب الدین مرید و معتقد شیخ ضیاء الدین رومی بود۔ روز سوم از انتقال شیخ مذکور چون حضرت سلطان المشائخ خواجہ نظام الدین بداؤنی قدس سرہ۔ برسم فاتحہ برفت۔ سلطان قطب الدین آنجا حاضر بود اما تعظیم حضرت سلطان المشائخ نکرد و جواب سلام ہم نداد۔ آمدہ اند کہ وقتیکہ حضرت خواجہ فرید مسعود رحمتہ اللہ علیہ در اجودھن رسید۔ قاضی شہاب الدین کہ در آنجا بود و نسبا طلبی میکرد از ورود حضرت خواجہ کساد بازاری خویشتن تصور دیدہ خلاف ورزیدہ۔ و بہ حاکم ملتان حکایت ہا رسانیدہ۔ کہ اصلی ندارد۔ و بزور و فتور میخواست کہ بنا قیام حضرت خواجہ را از انجا برکند چون حاکم ملتان بر تحریر و تقدیر قاضی مذکور التفاتے نظر مود و انجام کار غیر از خجالت و ندامت بہ دستش نیامد بہ کشتن حضرت خواجہ علیہ الرحمتہ سعی موفور بکار بردہ قلندرے را بطمع زر مامور کرد۔ روزے کہ فرصت وقت دریافتہ قلندر بازور در آمد حضرت خواجہ علیہ الرحمتہ بنوعے باطن بر منشاء شتر مقدمش کشف فرمودہ بہ خادمے کہ حاضر خدمت بود امر فرمودند کہ تا او را برانند۔ آوردہ اند کہ با حضرت سلطان المشائخ سلطان قطب الدین را خصوصتے بود و مدام بر آزار ایشان نظر میداشت روزے بہ سلطان المشائخ حکم فرستاد کہ کم از کم بخدمت بادشاہ بہر ہفتہ ماہ باید رسید۔ اگرچہ حضرت سلطان المشائخ بر این حکم ہیچ التفات ننمود۔ اما دیگران کہ در کمین گاہ نفاق و عناد بودند خاطر بادشاہ را مطمئن ساخت غایت آنکہ اگر بوقت مقررہ حضرت سلطان المشائخ بخدمت بادشاہ نخواہد رفت غیرت اولوالامری بادشاہ تاب نیاورده در آزار حضرت سلطان المشائخ دقیقہ نخواہد گذاشت

آتا آنان رود که به ناحق در آزار مردان حق کوشیدن و چشم زدن دولت صد ساله را پایمال میکند بادشاه را مرگ معلق در گرفت و بدو ز غره ماه باشارت خسرو خان از دست کسی کشته شد و از دولت دنیا و حیات عقبی محروم و ناکام برفت +

صاحب اخبار الاخیار مے نویسد سلطان محمد تغلق شیخ نصیر الدین چراغ دهلی را باین کمال نسبت که داشت ایذا ها کردی و در سفرها همراه خود گردانیدے گویند که او را وقتے جامه دار خود گردانیده بود و این همه ها بموجب وصیت پیر خود تحمل کرد - دوم فرزند رحمته الله علیه - وقتے سلطان محمد تغلق بنائے نصیر الدین محمود خوان طعام فرستاد - در آوندهائے زر د نقره و باعث فرستادن این چیز ایذا نبود - یعنے اگر اباآورد و طعام من نخورد همین را اراده ایذا ساز م اگر بخورد بگویم که در کاسه زرین خوردی و نامه مشتمل کردی خدمت شیخ هیچ نگفت سخنے از کاسه زرین که در آن بود در آورد و بر دست نهاد و خورد - بداند یش خائب و خاسر ماند - شاه جلال گجراتی که صاحب کشف و کرامات بود در ظاهر و باطن مرتبه عظیم و شانے رفیع داشت میگویند که اصل وے از ولایت گجرات است و در کوه بنگاله بر تخت نشسته حکم کردے چنانکه بادشاهان مے نشینند و حکم میکنند بادشاه کوره او را شهید کرد از جهت توهم و دغدغه که قول غرض گویان بخاطر او راه یافته یا نقل است که چون قتالان خالقتاه او در آمدند - و نبیاد خونریزی کرد شمشیر میزدند - شیخ میفرمود یا قهار یا قهار - چون تیغ بر وے زدند گفت یا رحمن و بهمین کلمه جان بحق تسلیم کرد - گویند سر او بر زمین افتاده بود و الله - الله میگفت رحمته الله علیه +

منه

شیخ شهاب الدین حق گوے پسر شیخ فخر الدین زاهد است او را حق گو سانان لقب است که سلطان محمد تغلق حکم کرد که مرا محمد عادل گویند - او از نیمه یعنی بحضور او باکرد که ما ظالمانرا عادل نتوانیم گفت سلطان محمد تغلق اصلا از قلعه دهلی و زیر انداخت قبر او هم در زیر قلعه است +

از صاحب منتخب التواریخ ملا عبد القادر بدایونی

واقعات زمان اکبر شاه بادشاه که با بزرگان و مشائخان بظهور پیوست این است و دران ایام شیخ قطب جلبیری را که مجذوبی خرابانی بود از دست شیخ جمال بختیار طلبیده با اخبار فرنگیان در بحث انداختند - ارباب عقل و اجتهاد زمان را حاضر ساختند - شیخ گفت آتشی بلند افروزند تا من با معارض خود در آیم و هر که به سلامت بر آید حق است همچنان کردند - او دست در کمر فرنگی زده گفت هان بسم الله و شیخ که از اهل فرنگیان جرات نکردند او را از غیرت همراه فقیرے چند دیگر در کمر فرستادند تا بمانجا درگذشتند - همچنین خیلے از مشائخ و فقرا را بجا ها فرستادند و همچنین شریعت و دین اسلام و روزه ها جدا جدا باختراع نام نهاده بودند و نبیره های شیخ او هن را از کبار مشائخ جونپور با اهل و عیال طلبیده با جمیر فرستاده وظیفه مقرر ساختند و یک دو گوشه دادند مدگذشتند و بعضے تا الحال العبرت میگذرانند - و همچنین شیخ حسین نبیره حضرت خواجه معین الدین قدس سره را که تسلیم خاطر خواه نمیکرد و بعد از اخراج بمکه معظمه و آمدن او از فتحپور و بمان دستگرش باستغنا مودن و او نے بے اخلاصی از و فهمیده در کمر فرستادند تا در سال هزار و دو نظام الدین احمد بتقریب التماس طلب قاضی فتحپوری از مکه شیخ کمال یابانی نام او را هم مذکور ساخت و همه را طلبیده از آنروئے که زمین بوس بجا آورند حاضر زمان طلبیده حکم خلاص فرمودند آنگاه یابانی که خانه های او را در حبس خانه بکر نسبت با خانخانان برابر میدهند و در حضور فرستادند و شیخ حسین را باز حکم

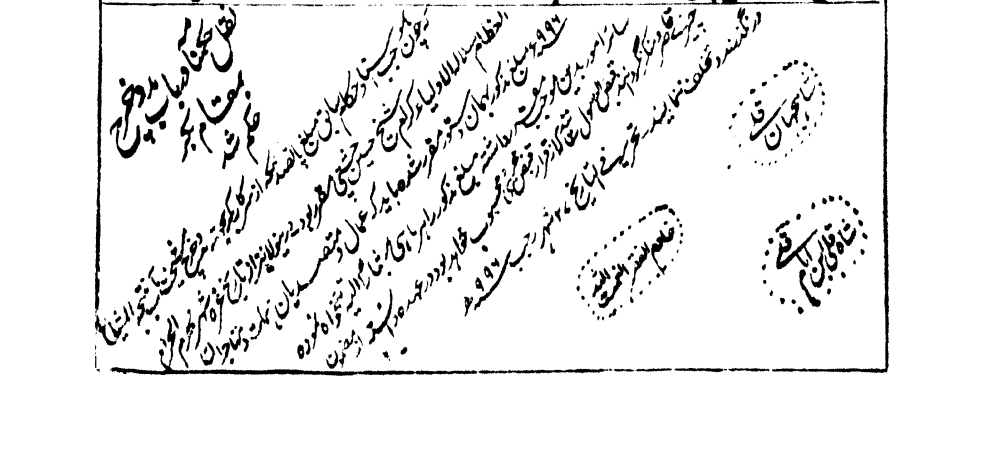

مدد معاش در بکر فرموده نامزد همانجا ساختند چنانچه از ین پیشتر مذکور شود انشاء الله تعالے

ایمنه ✦

شیخ عبد النبی صدر الصدور ولد شیخ احمد بن شیخ عبد القدوس گنگوهی است چند مرتبه در مکه معظمه

در مدینه طیبه رفته علم حدیث را خواند و بعد ازان که باز گشته آمد در روش آبا و اجداد کرام سماع و غنا

منکر بود - و در روش محدثین سلوک مینمود و به تقوے و به طهارت و نزاهت و عبادت ظاهری

اشتغال داشت چون بمنصب صدارت رسید جهان جهان زمین و مدد معاش و مالکف و اوقاف

بخلائق بخشید - چنانچه در زمان هیچ بادشاهے اینچنین صدے باستقلال نه گذشته و عشر عشیر

این کار او داده نه داده - و بادشاه را چنگاه نسبت به او آنچنان اعتقاد پیدا شده بود که کفش

پیش پائے او مے نهادند آخر بجهت مخالف مخدوم الملک و سائر علماء بنفس خیال گرکه شعر ؎

جاهلانند همه جاه طلب خویشتن را علما کرده لقب

و اعظم اسباب هبوط او این بود که زمانیکه بادشاه از سفر بانس واله به فتحپور اقامت نمودند

قاضی عبد الرحیم - قاضی مهتر استغاثه نزد شیخ برد که برهمنے منبلی متمردی ازان قصبه مصالح

عمارت مسجدے را که تعمیر آن میخواستم کنم برده تبخانه بنا کرده و چون معارض و معترض او شدم

بروش اشتهاد که خاک در دهانش باد زبان به نسبت نبی علیه السلام کشاده و اهانت گونا گون

باهل اسلام رسانیده چون طلبیدند - آن برهمن بطلب شیخ نیامده بیرو شیخ ابو الفضل را فرستادند

و او را آوردند و شیخ ابو الفضل انچه از مردم شنیده بود بعرض رسانیده - و گفت که سب بتحقیق از

بوقوع پیوسته و علما بعض به قتل و بعض به تشهیر و مصادره او قائل شده دو فریق گشتند -

درین باب گفتگوے وسیع بود هر چند شیخ از بادشاه رخصت قتل او میگرفت بصریح نمیدادند

و در پرده میگفتند که سیاست شرعی تعلق به شما دارد از ما چه مے پرسید و برهمن مدتے باین

تقریب در بند ماند و اهل حرم شاهنشاهی بشفاعت بجهت عفو خلیص او بر خاستند و خاطر شیخ

درمیان بود - چون بمبالغه شیخ از حد گذشت جواب فرمودند که سخن آنست که گفتید ایم شیخ

بمجرد رسیدن بمنزل حکم بقتل او کرد۔ وچون انمعنی بعرض رسانیدند خیلے درہم و برہم شدند و اہل حرم
از درون و سائر مقربان بیرون گفتند کہ این ملایان را نمانوازش فرمودند و کار ایشان
حالا بجاے رسیدہ کہ ملاحظہ خاطر شما ہم نمیکنند و بے حکم برائے اظہار حکومت و جاہ خویش مردم
را بقتل میرسانند۔ و بچندان مقدمات گوش پادشاہی پر ساختند۔ کہ دیگر تاب نتوانستند آورد
و سادہ کہ از مدتے پارۂ غلیظ شدہ بود یکبارگی سر کرد و بیرون رفت و شبے در حوض الوپ تلاو
آمدہ این ماجرا را باز نمودہ از مفتیان متحرک و مفتنیان احداث تحقیق این مسئلہ میفرمودند یکے
میگفت کہ گواہانے کہ گذرانند کہ جرح و تعدیل کردہ باشد۔ و دیگرے میگفت کہ عجب از شیخ
عبد النبی آنکہ او خود را از اولاد امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ میگوید۔ حالانکہ سب نبی از کفار مطیع الاسلام
موجب نقض عہد و ابراء ذمہ میشود چنانکہ در کتب فقہ حنفی مبسوط است پس شیخ مخالفت
جد خویش چگونہ نمود۔ بیکبارگی نظر از دور بر جامع این منتخب انداخت متوجہ بانجانب شدہ۔
نامبردہ پیش طلبیدند و فرمودند پیش بیا۔ رفتم پرسیدند کہ تو ہم شنیدہ کہ اگر نود و نہ روایت مثلاً
مقتضے قتل باشد و یک روایت مقتضے عدم قتل مفتیان را باید کہ روایت اخیر را ترجیح دہند
عرض کردم کہ بلے ہمچنین است کہ حضرت میفرمایند۔ مسئلہ انیست ان الحدود والعقوبات
بندے بالشبہات و معنی آنرا بہ فارسی ادا کردم بطریق تاسف پرسیدند کہ مگر شیخ عبد النبی
بر این مسئلہ مطلع نبود کہ آن برہمن بیچارہ را کشت و این خود چگونہ باشد عرض نمودم کہ البتہ
شیخ عالم است باوجود این روایت کہ دیدہ و دانستہ حکم کردہ ظاہرا از برائے مصالحتے بودہ باشد
فرمودند مصلحت چیست معروض داشتم کہ سد باب فتنہ و قلع مادہ دلیرے عوام و روایت
شفاء قاضی عیاض کہ درین باب بنظر آمدہ بود گذرانیدم بعضے خباثت گفتند کہ قاضی
عیاض مالکے است سخن او در دیار حنفی سند نیست۔ بادشاہ از من پرسیدند کہ چہ میگوئید گفتم
اگرچہ مالکے است۔ اما اگر معنی محققی اگر بحسب سیاست عمل بر فتوائے او کند شرعا جائز است
درین باب سخن بسیار گذشت و موئے سبلت شاہنشاہی را در آنوقت مردم میدیدند کہ چون

سے شیر برخاستہ بودند واز عقب سر مرا مانع از بحث شدہ آمدند یکبارگی اعراض نمودہ فرمودند
کہ این نامعقول است کہ میگوئی درحال تسلیم کردہ و باز پس آن در جرگہ ایستادم از آنروز باز
ترک دلیری مجلس مباحثہ گوشہ انزوا گزیدہ گاہ گاہے از دور کورنش میکردم وکار بار شیخ عبدالنبی
روز بروز تنزل پیدا کرد۔ ونسبت بحجاب واعراض وتغافل وسلب عہدہ قدیم کشیدہ واصلا
بدربار نمیرفت ودرہمان ایام شیخ مبارک از آگرہ بہ فتحپور بجہت تہنیت امرے آمدہ باو گفت این
ماجرا درمیان نہادند ارشاد نمود کہ شما امام زمان خود و مجتہد اید و در جمیع احکام شرعی ملکی
چہ احتیاج باین جماعہ دارید کہ ہیچ بہرہ از علم بجز بشہرت کاذب ندارند گفتند ہرگاہ شما
استاد ما باشید وسبق پیش شما خواندہ باشم چرا مارا از منت این ملاتیان خلاص نمے سازند
او کمر جد و اجتہاد در میان حقد و عناد بستہ گفت وعدے اجتہاد فرمایند واز میان مجتہدے طلبیدن بود محضرے
در باب اجتہاد بادشاہ وفضیلت ایشان بر جمیع مجتہدان نوشت و شیخ عبدالنبی ومخدوم
الملک را چون احاد الناس در آن مجلس پا جیان بزور گرفتہ آوردند ہیچکس تعظیم ایشان
نکرد و در صف نعال نشستند۔ وخواہی نخواہی بہ جبر وکرہ براین داشتند۔ تا گواہی خود
نوشتند چنانچہ در ضمن وقائع سنوات مشروح گذشت وعاقبت الامر ہر دو را بسفر حجاز رخصت
دادند۔ وفات شیخ۔ در سن نہصد و نود و یک بود و لہ منہ۔ در سن خمس از تعین وتسعماۃ میرزا
ہندال شیخ بہلول برادر بزرگ شیخ محمد غوث گوالیاری را کہ از کبار اہل دعوت اسماد تسخیر
بود بادشاہ بادا استقماد و اخلاص تمام داشت باغوائے مفتیان واقعہ طلب بکشت و سال
آن واقعہ فقدات شہیدا یافتند و میرزا ہندال در ین سال خطبہ بنام خود خواند +

در تزک جہانگیری

بادشاہ مے نویسد شنیدم کہ شیخ ابراہیم بابا غنائے دکان پیری و مریدی جائے من مضافات
لاہور آراستہ کردہ و بسیاری از افاغنہ خیرہم بر او جمع مے آیند و با عتقاد و انقیاد مے گرایند

حکم دادم کہ او را حاضر آوردہ بہ سلطان پرویز حوالہ نمایند کہ در قلعہ چنار گڈھ او را نگاہ دارند تا آنکہ افراط شہرت و رجوع خلائق بہ تفریط گراید ۱۲

آخر مقالہ ششم در ذکر فتح قلعہ آسیر از تاریخ فرشتہ

و درون آن عمارت رفیع و خوش طرح و باغہائے مکلف و حوضہائے مطبوع کہ مثل آن مسجد جامع در شہرہائے معظم کمتر بنظر در آمدہ گویند و تسدید اکبر بادشاہ فتح آن قلعہ کردہ بہ اگرہ معاودت کرد او انجا ہر اعتقاد تمام باطوار کفر داشت فرمانے نوشت تا مسجدے را شکستہ بجائے آن بتخانہ بہ سازند +

از خزینۃ الاصفیا

مولوی مکرم خلیفہ مولانا فخر الدین فخر جہان دہلوی رفتے تقریب ملاقات سید محمد خان وارد الہ آباد رفتہ بود در انجا مجلس سماع گرم شدہ مولوی در وجد آمد ناگاہ قاضی الہ آبادی را در آنجا گزر افتاد مولوی مکرم را بدان حال دیدہ از راہ تمسخر گفت کہ مولوی مکرم را چہ شدہ کہ این چنین سرین مے جنباند ہمانشب قاضی در سرائے خود خوابیدہ بود کہ صورت مثالی حضرت مولانا فخر الدین در آنجا رسیدہ و قاضی را از زمین برداشتہ بر زمین بزد و علی الصباح چون قاضی برخواست دنبلے سخت بر سرین قاضی پیدا شد و شب و روز سرین مے جنبانید آخر بخدمت مولوی مکرم آمدہ معذرت کرد و شفا یافت +

من مولف این مجلد در زمان اوائل سلطنت سلطان ابو الفتح جلال الدین اکبر شاہ ہر آنچہ کردہ باب حضرت خواجہ حسین نبیرہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء فتنہ و فساد ایجاد نمودند بنائے آن بر غرض ارباب غرض و ابنائے جنس متیقن است چنانکہ صاحب منتخب التواریخ بشرح و بسط ارقام نمودہ شیخ ابو الفضل جامع اوراق اکبر نامہ کہ از وجوہ اولاد حضرت خواجہ بزرگ

انکار مے کند الحق بر خطا رفته است و این خطا از دو حال خالی نیست ـ اول بوجه مخالفت
مذهب و مشرب که او را با علماے دین و قدماے صالحین بود و جمعی از اکابران زمان در باب
تردید و الحاد پدر نامبارکش که علم مهدویت و نقض منقولات بر افراشته بود و داعے شهادت کرده
از حضرت بادشاه بکشتن او استعانت خواستند و صفحه ناصفحه را که مقام اعلان اختراعاتش
بود با صفحه زمین هموار کردند و از نجبت و پریشانی انواع صعوبت و اشتداد در روے داد چنانکه تفصیل
این اجمال بشرح و بسط نموده جزو آئین اکبری کرده اند که خلاصه تالیفات شیخ ابو الفضل است
القصه شیخ مبارک با عیال و اطفال از آگره گریخته به نواح هادونی برفت و جان خود را
به سلامت بر د مدتے دران دیار به هزار سختی و صعوبت صد هزار زندگانی کرد ـ و بعد از
سرگشتگی و زحمت کشیدن بسیار در آن زمانیکه بادشاه را با شیخ سلیم چشتی سکری دال محبت
و صحبت در ترقی شد و از خانواده شیخ بسیاران به پایه سروری و منصب برتری رسیدند و نظر
بادشاه در ظاهر و باطن شیخ مرعی بود شیخ مبارک را زمانه صلاح و فلاح در پیش آمد و بشفاعت
شیخ سلیم از نواح هادونی معاودت کرده باز به دیار آگره سکونت ورزیدند و کان ستایش و
لابه گری وانموده خاطر بادشاه را از مرکز راستی به گردانیده و پسر بزرگ آن شیخ ابو الفیض فیضی
صحبت انیس خلوت بادشاه گشته و شیخ ابو الفضل ... پیرایه او بزمره مقربان دولت پادشاهی
اختصاص یافته منتظر وقت بودند تا آنکه هر یکے را از ان جماعت کرامت منزلت که برحمایت
حق کمر بسته بودند بهزار بکبت و خواری سوا ساخت ـ ازینها یکے شیخ حسین جامیری بود و دیگران

فائده ـ شیخ ابو الفضل در سن چهار دهم اکبری مستقل شده مذهب نوے فرزندی خواجه حسین نوشته است اما از تالیفات خود مثل آئین اکبری
نموده است ظاهر میشود که در سال نوزدهم از قرب حضور بادشاه دور بوده و بایه خود در عرض قهر شاهنشاهی افتاده و از نواحی هادونی سر بجیب
و از نیجا است که شیخ ابو الفضل از اصل حال خبر نداشت و اکثر اکبر دلاجرم ما عبد النبی و ربابونی و مولانا عبد الحق الهوی و شیخ محمد غوثی تطاری که زبده
ثقات و عدل بودند و از واقعات سلطنت و احوال زمانه کاهی آگاهی داشتند بهر حال قول ایشان مدار باب وجود دلاد حضرت خواهد
بود و حسین را در اینجا وجوه عدل است ؛

هم بسیار بودند مثل مخدوم زاده شیخ عبد النبی[1] و قاضی[2] قصبه فتحپور و قطب جلیسری - و نبیرهای شیخ اوحدی جونپوری[3] و مخدوم الملک و نظام الدین و میر حبش و غیرهم رحمة الله علیهم اجمعین - اما شیخ ابو الفضل که علامه وقت بود - و در سخن سازی و سیه گری ذهن رسا داشت - هر آنکس را که بقهر و عتاب بادشاهی خطاب کرده بیشتر حکایات ناسزا - در روایات خلاف واقع در تفصیل اعمالش مستزاد کرده جزو اوراق اکبرنامه گردانیده بچشم ظاهر بگر حقیقت راز مخفی و مستور ماند - اما ظرف نگهبان نکته شناس که آورید و شنیدار باب دنیا غافل نبوده اند بربط کلام و طرز بیان - می پندارند که این همه جوفروشی و گندم نمائی بتقاضای نفس غدار و خودستائی سپندار اوست القصه هر آنچه از باب شیخ حسین به پیرایه تتمه شریکی فقرا و فقهان و جود اولاد حضرت خواجه بزرگ حکایت آورده این همه اقوال قبیح را به ثقات و عدول آن زمان که ساقط العدل و عدول التفات نبوده باشند حواله مینماید غائبش انیکه خواجه را حضور میگویند - و از نجهت دعوی فرزندی خواجه حسین را به تکذیب و ابطال میرساند - اما عبد القادر بدایونی که صوفی مشرب و حنفی المذهب بود - و بحضرت بادشاه در سفر و حضر زندگی میکرد و نیز خدمت کتابت واقعات و غیر آن باو مفوض بود - تفصیل احوال و تشریح انمقال را در منتخب تواریخ بشرح و بسط ضبط نموده و نقاب جمل و اغتمال از پیکر نفس الامر برداشته - شاید سخن را همنا روا سلان نقیض نرود است پس در مقام حیرتم نمیگذارد - و بوالعجم مینماید که شیخ ابو الفضل با آنکه از علوم عرفی بهره وافی داشت بخلاف تاریخ سلاطین پیشین - و ملفوظات اولیاء کاملین بروایت انچنین حرف و حکایت باطل چگونه مبادرت کرد - و دست مهارت ارباب غرض و ابنای جنس کرد پی تحریر و استیصال بودند مگر اثبات

---

[1] ببوی شیخ عبد النبی ر ن ف ه ی [2] در دیش فتنه بود [3] اعدات ملت بادشاه در شیخ مبارک ریا پیگفت [4] در اخراج شیخ مبارک سعی نمود [5] بر عصر اتحاد شیخ مبارک اتفاق نموده بود شیخ نظام الدین بخاندیسی بود صابری چشتی که جلال الدین اکبر شاه ابجهت آنکه خلایق باو رجوع زیاده داشتند خلاف شیخ مبارک بود - حکم اخراج او به گجرات فرستاد و همچنین نور الدین جهانگیر بادشاه شیخ محمد داود گنگوهی صابری چشتی را بوجه علو جاه و شیخوخ او بدانديشيده مدتها حبس فرستاده بود -

[6] به شیخ مبارک خلاف داشت ۱۲

قرار داده اصل قضیه را منعکس ساخت و بسعایت و شکایت خدا شناس صوفی پوش و بعنایت
و حمایت فرومائیگان خدا فراموش جد بلیغ و سعی موفور بکار آورد و بزعم خود نقش مراد را بر مدعا نشانید
اما در نظر الوالارباب بین همه کارنامه ریو و ریا همچو نقش بر آب است - و خط جاده سراب - زیرا که آنچه ازین کسے
که منقولات و ملفوظات حضرت خواجه سلطان التارکین شیخ حمید الدین صوفی السوالی و حضرت
خواجه فرید الدین مسعود شکر گنج رحمته الله علیهم را که ایشان همزمان و همنشین حضرت خواجه بزرگ
بودند بچشم شوق و ارادت دیده باشد بیقین میداند که هر آنچه که بعلم حضرات ایشان
عین الیقین بود برائے ما و یاران طریق ما حکم حق الیقین دارد - و بعد از انکه حضرت سلطان المشائخ
محبوب الٰہی در فوائد الفواد نقل فرمود - تصدیق بر تصدیق و تحقیق بالائے تحقیق است در انمقام
شیخ بوالفضول و ثقات و عدول او کیانند و کیستند که تجاوز و مقابل انچنین اثبات عظیم حرف
دیگر بر زبان آرند - و حضرت خواجه را حضور پنداشته وجود اولاد ستوده نهاد را بے اصل و
مقصود قرار دهند - لَعْنَتُ اللهِ عَلَى الْكَاذِبِيْنَ - دوم انکه حضرت شیخ بسیار اولوالعزم و
صاحب جلال بود و بادشاهانه زندگی میکرد - و خلائق بیشمار با و رجوع داشتند و نذر و فتوح
بنیابت میر سید و قوت یکه بادشاه را بحضرت او ملاقات دست داد حضرت شیخ که سخن دنیا
نمیدانست و از آداب خدمت شاهان غیر مانوس بود بطیب خاطر متوجه نشد - و همچنین بادائے
زمین بوس که نوید صبحدان دولت سلطانی در منزل ستالش دلا به گرتے تسلیمش نام کرده بودند و
امتیاز خلوص و محبت و امتحان یگانه و بیگانه همه بران ادائے نامشروع منحصر بود نه پرداخت
بادشاه را ازینمعنی خیلے واهمه در سر شد - و نیز دیگران که منتظر و متمنی مرام بودند بانظهار این آن
خاطر بادشاه را منغض کرده به پیرایه شکایت فقرا و مساکین و تظلم و تعدی خواجه شیخ حسین
افسانها ساختند و به ترغیب زر کثیر که تقریب نذور و فتوح حضرت شیخ حسین از هر اطراف
و اکناف میرسید به قرار داد اخراج شیخ مغر الله از مجهولان تنگ ظرف کسانے چند را به داد
خواهی بیداد - به ایوان بادشاه رسانیدند - بادشاه که از حقیقت راز آگهی نداشت و بهم دارائے

نے اخلاصی و اشتغالی کہ از حضرت شیخ پیش ازین ظہور آمدہ بود قیام او را در احمد بوجہ جہارت
و امانت صولت و سطوت بادشاہی مے اندیشید۔ حکم فرمود کہ بہ سرعت تمام تر حضرت شیخ ترک
احمد تحمل کردہ سفر مکہ معظمہ اختیار کند از انجا کہ مظلومی و بیچارگی اہل بیت امر مقدر بودہ است
و بہ مداشت رسیدہ۔ و ہر چہ بر سر ایشان مے آید باصبر و سکون بر آن استقامت دارند
حضرت شیخ بادل غم رسیدہ و دیدہ نم دیدہ از خدمت مزار حد بزرگوارش مخزون و مایوس برخاست
و بعد از انکہ بمدرسین مشہور از سفر حجاز باز آمد ہمون آش دکاسہ یافت و بلحاظ اندیشہ سابق
و دل نشین بود دستگیر فرستادہ بزندان ادب بر نشاندند۔ و نادمت دراز شیخ معز اللہ دہان
و شش عمرت بہ تجرید و تفرید زندگی کرد تا کہ بعد از رفتن شیخ ابو الفضل بر مہمات دکن یکے از اقران
و ہمسران فرصت وقت غنیمت دانستہ بشفاعت و وساطت حرم محترم بادشاہ مساعی
جمیلہ نمودہ حضرت شیخ ازان بلائے ناگہان دوردست دہ مان رستگاری یافتہ بستور
سابق مدت حد بزرگوارش فرق عزت برافراشت و بقیہ عمر در نعم و کامرانی بسر بردہ
در جوار مرقد پاکش عقب مسجد جامع در قبہ عالی مدفون شد مرقد پاکش
مطاف عوام است رحمتہ اللہ علیہ۔ وائے بر آن زبان و زنہاں کہ بحق این چنین شیخ بزرگ
و ہمسایہ دانستہ بمقتضائے ناہنجاری منش مہما کمن و دغ را فروغ دادند دمعہذا ہر آنچہ
بر منہج دانش و ہنر نوشتہ اند خارج از دائرہ وہم و قیاس است۔ و عقل سلیم
و طبع مستقیم نپذیرد۔ اعنی اگر کرت اول بادشاہ را بتحقیق پیوستہ بود کہ دعوے فرزندی خواجہ حسین
حضرت خواجہ بزرگ غلط است تا از چہ بود کہ او را با این ہمہ باز بنسب تو نسبت رسانیدند۔ و
بر دعوے دختر زادگی او کہ بنفاخر و شرف ہمعنان و ہمقران دعوے فرزندی بود سکوت ورزیدہ
حرف دیگر در میان نہ آوردند بخلاف احکام شرعیہ کہ بحالت فقد ان دعوے فرزندی

امانت است ہم تا دین بکبت نسلیم فہم دارائے بے اخلاصی کہ از حضرت خواجہ حسین بظہور پیوستہ بود و زندان نشین بودہ کہ علو پیشگی عمر
لفظ در مقام احمد دہن نوشتہ۔ دعوے کردن غلط ہے اختیاری دروازہ احمد بنگاہ داشتند۔

منصب و اشت بہ اولاد دختر ے منجر میشود۔ آن محمد دم زادہ آفاق را از استحقاق مورونی باز
داشتہ با تلاف حق و مرافق او پرداختند مگر اینکہ حضرت شیخ حسین را بدعوے اولاد دختری
والمنون محض افترا بود۔ و انیجملہ سخن سازی و روباہ بازی شیخ ابوالفضل بزعم فقیر مولف این نسبت
بودہ باشد کہ بچشم ظاہر نگر۔ انکار ماضی و اعتراف حال کہ در اکبر نامہ نمودہ است اصوبت تقیح
ننماید۔ زیرا کہ اگر قول شیخ ابوالفضل در باب تکذیب دعوے اولاد خواجہ حسین بودے زنہار
منصب مشیخت و تولیت مزار حضرت خواجہ بزرگ باز بدستور سابق بہ شیخ مغرالله جہان
عزت و حرمت استقرار و استمرار نہ یافتے۔ و نور الدین جہانگیر بادشاہ در روزنامچہ خود کہ
بہ تزک جہانگیری موسوم است۔ در سن ہفتم جلوس خود شیخ حسین را بفرزندی خواجہ بزرگ منصب
یکہزار روپیہ بطریق خرچ شمش ماہہ نہ دادے و در فرمان اوقاف مزار شریف حضرت خواجہ بزرگ
سہ قسمت کردہ یک حصہ بحضرت شیخ مغرالله نرسانیدے و تجدید نشان تولیت و مشیخت
فرا حضرت خواجہ بزرگ بعہد دولت خود ترتیب دادہ عطیاین منصب گرامی بحوالہ نبیرگی حضرت
خواجہ بزرگ نبیاد نکردے۔ و بعد ازین کہ شاہجہان بادشاہ فرمان جلی در باب تقسیم نذور
فتوح صادر فرمود و جہان آرا بیگم بنت شاہجہان بادشاہ کتابے موسوم بہ مونس الارواح در احوالات
حضرت خواجہ بزرگ نوشتہ بہ قول حضرت شیخ مولانا عبدالحق محدث دہلوی اتفاق کرد
وجود اولاد امجاد برحق قرار داد۔ و سلطان محی الدین اورنگ زیب عالمگیر در چند نوبت
بحضرت شیخ سید محمد سجادہ نشین زر کثیر و خلاع فاخرہ صلہ دادند چنانکہ در نسخہ عالمگیر نامہ مولفہ محمد کاظم
مورخ عہد عالمگیری مرقوم گشت در سال جلوس چہارم و ہشتم و نہم و مجمل آن کہ بزبان دولت سلطان
قطب الدین شاہ عالم بہادر شاہ بن اورنگ زیب عالمگیر ہنگام نصب سجادگی حضرت
شیخ سراج الدین و بعد آن بحضرت شیخ منیر الدین تذکرہا بہ مواہر و نگین پسرزادہا و ارباب وظائف

لہ انکار ماضی عبارت است از انکار اولاد و اعتراف حال عبارت است از سکوت کہ بر دعوے مخترعہ ی حضرت خواجہ حسین

نمودہ و نیمعنی از پایہ تحقیق و منزل راستی اتصف بعید و دور است ۱۲

وفقرا و صلحا و اکابران و خدام روضهٔ منورهٔ حضرت خواجه بزرگ قلمی کتابت آورده اند - و دیگر
فرامین و اسناد شاهان دهلی و بالخصوص سند مطالبات که بطور دستور العمل نظام اوقاف
روضهٔ منوره ابو البرکات معین الدین اکبر ثانی بادشاه دهلی بحواله آئین قدوم و تصدیق و فرمانهای
ترتیب و تسهیل فرموده بحکام دولت نگاشته فرستاد و حکام عالیمقام باتباع آن بالاستحکام احکام
نافذ فرمودند - و حواله سرور الصدور ملفوظ حضرت خواجه سلطان التارکین و فوائد الفواد ملفوظ
حضرت سلطان المشائخ نظام الاولیا و سیر الاولیا مولفه سید محمد کرمانی خلیفه حضرت سلطان
المشائخ و سیر العارفین مولفه ملا درویش جمالی و گلزار الاسرار مولفه شیخ محمد غوث بن حسن بن موسی
شطاری و اخبار الاخیار مولفه حضرت شیخ عبد الحق محدث دهلوی و منتخب التواریخ مولفه ملا عبد القادر
مؤرخ عهد اکبری و تاریخ فرشته مولفه ملا محمد قاسم و سیر الاقطاب مولفه شیخ اله دیا چشتی و مرات الاسرار
مولفه شاه عبد الرحمن چشتی و خزینة الاصفیا مولفه مفتی غلام سرور لاهوری و مناقب الحبیب
مولفه مولوی نجم الدین جهنجهانوی و مخبر الاولیا مولفه شاه رشید الحق نبیره حضرت شیخ یحیی
مدنی احمد آبادی و رساله دهمی مولفه ملا عبد الباری بخاری الاحمدی و قبسات یاس الانوار -
و جوامع الکلم و اشجار الجمال و رساله ابراهیمیه ملفوظ حضرت شاه ابراهیم چشتی و مدائن المعین مولفه
مولانا شیخ رحمت الله دهلوی که در عهد حضرت محمد شاه بادشاه تالیف یافت در باب تاهل
حضرت خواجه بزرگ معین الحق معین الاولیا قدس سره و نیز تولید و تناسل و بقای
اولاد پاک و رونق و زینت منصب سجاده نشینی بوجود باجود ایشان در دهن منکران اولاد امجاد
خاک می اندازد - مولف همچو ان اکثر از کتب و تذکرها و فرامین مسند حبه سابق و غیر آن
سواد آنها گرفته جزو رساله نهاد گردانیده است که مقام تشکیک و اشتباه را در مدخل نباشد و علاوه
آن که بالامر قوم گشت جماعه از اکابران و بزرگان دار الخیر اجمیر سانحهٔ دیگر بزبان دارند و آن نسبت
که در ان زمان که شیخ مبارک در قصبه ناگور سکونت داشت با زنی از خیل کنیزان حضرت صاحب
سجاده خواجه سلطان التارکین شیخ حمید الدین صوفی سوالی متاهل شد - و از بطن او پسران و

یک دختر بوجود آمدند۔ شیخ ابوالفیض فیضی و شیخ ابوالفضل وغیرہ چون شیخ ابوالفضل را دولت و
کامرانی دست داد۔ و بسلک خدمت ملازمان شاہی سربلندی یافت۔ معاصران او حدیث آوردند
و از سستی نسب و سخن ہائے زشت و زبون تا بہ بادشاہ رسانیدہ۔ از کنیز ک زادگی او حکایت
آوردند۔ چون بادشاہ را بر ایں معنی آگہی شد۔ و از شیخ ابوالفضل استفسار کرد۔ او جواب داد کہ
مادر من از دودمان حضرت خواجہ تارکین شیخ حمید الدین صوفی ناگوری صحیح النسب است و نسبت
خالہ زادگی با حضرت شیخ حسین اجمیری دارم کہ او ہم من لا یحضرہ الفقیہ حضرت خواجہ تارکین است و در زمان
طفلی من و حضرت شیخ حسین در قصبہ ناگور یکجا بودیم۔ زیرا کہ پدر بزرگوار حضرت شیخ حسین خواجہ
معین الدین ثالث بزمان غلبہ کفر و تاخت آوردن پیکر پرستان ترک اجمیر کردہ بہ ناگور طرح
اقامت میداشت و ہمو نجا دختر جمیلہ و عفیفہ از نبیرگان حضرت خواجہ تارکین قدس سرہ
کہ نسبت بعید خواہر مادر من باشد در عقد نکاح آوردہ بود۔ باستماع ایں معنی بادشاہ تصفیہ این
قضیہ را بر استفسار حضرت خواجہ حسین اجمیری محمول کرد۔ و وقتیکہ حضرت شیخ مغفر اللہ از سفر
حجاز بازآمدہ بمقام فتحپور بہ بادشاہ ملاقی شد پرسید کہ آیا شیخ ابوالفضل را با حضرت شیخ
نسبت خالہ زادگی صادق است۔ چون حضرت خواجہ حسین این سخن بشنید در غضب شد۔ اما بنظر
مصلحت وقت ہیچ نفرمود۔ و سخنہائے دیگر پرداخت بالآخر چون بادشاہ بدریافت ایں حال
استبداد کرد حضرت شیخ طوعاً و کرہاً فرمود کل مومن اخوۃ۔ ازاں روز شیخ ابوالفضل با حضرت
شیخ کینہ در دل گرفت و مدام مستعد وقت بودہ بتائید و تقلید مشائخ فتحپوری کہ شفاعت ایشان
روئے فلاح دیدہ بود حکایت و شکایت حضرت شیخ از سر نو بنیاد دادہ و نیز سخنہائے دیگر ساختہ
خاطر بادشاہ را مکدر و منغض کردہ بود تا بدستاویز بگرد ستوری خواست القصہ کسانیکہ در احکام
خدا و رسول خدا تحریف و تجدید بعمل آرند و مناسک دین و اسلام و مسائل فقہ و اصول را غیر از قیاس
و عقول قرار دادہ بہ دلائل عقلی و براہین رسمی آئین نو بنیاد کنند۔ و در کلمہ طیبہ تصرف نمودہ بنام
بادشاہ اصلاحات نمایند و در پرستیدن آتش و آفتاب صلاح دنیا و فلاح عقبی پنداشتہ مدار امر

فتاوی شرعیہ اختلاف درمیان آرند۔ وبہ استیصال مسجد کہ حکم خانہ خدا دارد۔ امر فرمودہ بہ تاسیس
دہنار صنم خانہ سَوَادُ الْوَجْہِ فِی الدَّارَیْنِ گشتند۔ واذیت وآزار ارباب حق وتالیف وتوفیق
ملحدان وکافران مطلق ہنجار وشعار کردند۔ وانہمہ بنظر حصول جاہ وخاطر وپاسداری رانجگان
باطشہ بود حیف است وہزار حیف کہ در ردد ونائید دنیا طلبی بنیاد ایوان دین واسلام برباد دادند
وباستحکام آئین وآرایش پیکر وصنام پرداختند۔ اگر بمقتضائے طینت وعادت باحضرت
خواجہ حسین انکار اولاد کردہ بہ تعصب وتشدد آیند وباستیصال وتخریب او نظر برگمارند
بوالعجب نیست۔ بہرحال از بسیارے قال ومقال دم درکشیدن ومہر خموشی برلب نہ دن بہتر
از گفتن وبسیار گفتن است۔ فردائے قیامت قریب۔ ودیوان محشر وداد گری داور محشر موعود
ومتیقن است اینک زمان جزا وسزا بر سر وتلافی ستم ودادرسانی بیداد وجفا مقرر۔ فلہذا از
شکایت زمانہ وارباب زمانہ درگذشتہ نظر بر معدلت وانصفت منتقم حقیقی برگماشتہ فارغ باشیم

باب سوم

در تذکرہ اولاد روحانی حضرت خواجہ بزرگ قدس سرہ مشتمل است بر دو اصل و دو فرع

اصل اول

از حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی قدس سرہ

آن واقف اسرار حقیقت آن سالک مسالک عرفان ومعرفت آن خازن خزینہ قدس وصفا قطب الکاملین غوث الاولیاء
قطب الاقطاب خواجہ قطب الدین بختیار قدس سرہ اصل او۔ از خاک پاک اوش است در سال

هیزدهم از علوم صوری و معنوی بهره کامل بدست آورده دولت اختصاص ارادت و تشریف خلافت
از خدمت شیخ الاسلام معین الاولیاء حضرت خواجه بزرگ دریافت و تلمیذ الرحمن بود و غیر آنکه
چشم را بحرف آشنا کند کلام الهی تا به پاره چهاردهم محفوظ دل و ملفوظ بر زبان میداشت شرف بیعت
در سال پنجصد و نود و هفت و فضیلت خلافت در سن شش صد و بست منقول است زمانیکه خواجه بختیار
قطب الاولیاء در مصر سعادت ملتان در رود فرمود جنود چنگیزی بر نواحی پنجاب هجوم آورده
با ناصر الدین قباچه در آویخت و بازار جدال و قتال را با نائره تفنگ و بوارق تیغ گرمی هنگامه
در داد - ناصر الدین قباچه از پنچنین دار و گیر شتوه آمده استمداد همت از خواجه بختیار قطب الاولیا
درخواست کرد - و خواجه بختیار یک نوک تیر باو مرحمت فرمود فاتحه خیر گفتند - ناصر الدین قباچه این عطیه
گرامی و بشارت بزرگ را فال فتح و ظفر پنداشته حمله دلیرانه و جرات مردانه بکار آورد و ترکان
چنگیزی تاب مقاومت و مجال استقامت در خود نه دیده آئین اضطرار سه مسلک فرار اختیار کردند
آورده اند که خواجه بختیار از ملتان به دهلی آمد و موضع کیلوکهری که اکنون در آنجا مقبره همایونست
مقیم شد - محمد عطا قاضی حمید الدین ناگوری و دگر ها از ارباب یقین سعادت دریافتند و سلطان
وقت هم بطریق ارادت و اعتقاد جبین نیاز بر سنگ آستانه می فرسود - و شرف حضوری خدمت
را بهبود صوری و معنوی پنداشته توسل عقیدت و ارادت می افزود - نقل است که خواجه بختیار
قطب الاولیاء را در پنج سالگی خضر علیه السلام به ملا ابو حفص نام سپرد کرده در باب تعلیم و تعلم
قدغن بلیغ فرموده بود - تا آنکه خواجه قطب الاولیاء اکتساب علوم عقلیه و نقلیه فرموده از خدمت
ملا ابو حفص رخصت شد و به صحبت آباد بغداد رسیده با شیخ شهاب الدین سهروردی شیخ اوحد الدین
کرمانی رحمته الله علیه مراسم صوری و روابط معنوی افزوده بعزم هندوستان با شیخ جلال الدین
تبریزی تا بملتان رسیده و بصحبت شیخ بهاء الدین زکریا رحمته الله علیه یک چند توقف ورزیده
به دار السلطنت نزول کرامت فرمود و از انجا به پیرایه عریضه اوبا اجازت حضوری ملازمت از حضرت
معین الاولیاء خواجه بزرگ درخواست کرد - از حضرت خواجه بزرگ ارشاد رفت که بعد مکان عاضی

قرب جان میت ہمونجا مشغول بودن شاید۔ و ما ہم بعالم اسباب بہ شما خواہیم رسید۔ آوردہ اند کہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا بعد ازین عزیمت دہلی فرمود و بہ اہالی موالی آن دیار فیض و انعام علیٰ قدر مرام بخشید۔ و شیخ فرید مسعود گنج شکر بہمدر آن زمان حاضر خدمت خواجہ قطب الاولیاء بود۔ و در گوشہ تنہائی و گنج بینوائی اعتکاف داشت۔ چون بملازمت لازم الاطاعۃ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء مشرف گردید۔ فرمودند با بختیار شاہبازی بدست آوردہ کہ غیر از سدرۃ المنتہیٰ بجائے دگر آشیانہ نہ بندد۔ و ہمدین محل باتفاق ہر دو خدا بین بزرگ انعام حقائق و معرفت حضرت خواجہ مسعود شکر گنج مفوض شد۔ و پس از ایام چند خواجہ بزرگ معین الاولیاء بصوب دار الخیر اجمیر معاودت فرمود۔ و حضرت خواجہ بختیار ہم تاب مفارقت نہ آوردہ غاشیہ اطاعت سفر بر دوش ہمت برداشت ہنوز دور از نظر نرفتہ بودند کہ جماعہ کثیر با دل ہائے دردمند و جانہائے مستمند در تعاقب رسیدند۔ و بہزار خشوع و خضوع سکون خواجہ بختیار قطب الاولیاء در دہلی اتجا کرد۔ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء بر حسب حال نظر فرمودہ خواجہ قطب الاولیاء را وداع کرد۔ و بہ قیام دہلی دستوری دادہ خواجہ بختیار قطب الاولیاء با دل اندوہگین و دیدۂ اشکبار برگشتند و در تلقین و تدریس ارباب سلوک و سیر اشتغال فرمود۔ روزے خواجہ را بریں بیت وقت خوش بود شعر

کشتگانِ خنجرِ تسلیم را ہر زمان از غیب جانِ دیگر است

و مدت چار دہ روز در حالت سکر و استغراق در گذشت۔ ناگاہ سر مبارک در آغوش شیخ محمد عطا قاضی حمید الدین ناگوری فراز کردہ قدم پاک سبز انوئے مولانا شیخ بدر الدین غزنوی دراز فرمودند۔ قاضی محمد عطا از جمال بالکمال بشارت قرب و اشارت وصال دریافتہ استفسار کرد کہ در باب حفاظت امانت وارثان و در مقدمہ استقرار آئین جادہ خلافت تردد چیست فرمودند کہ خرقہ و عصا و نعلین و مصلا کہ بواسطہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء بما رسیدہ است بہ شیخ فرید الدین مسعود باید سپرد۔ و بعد ازین ہیچ نگفت و محل زندگانی از اقامت و لمعانی بربست

قدس اللہ روحہ ✦

تفصیل خلفاء بزرگش اینست

خواجہ فرید مسعود۔ بدر الدین غزنوی۔ شیخ برہان الدین بلخی۔ سلطان شمس الدین التمش۔ مولانا فخر الدین جلوانی شیخ احمد۔ شیخ حسین۔ شیخ فیروز۔ شیخ بدر الدین موتاب۔ شاہ خضر قلندر۔ شیخ نجم الدین قلندر شیخ سعد الدین۔ شیخ محمود۔ مولانا محمد۔ مولانا سید۔ شیخ صوفی بدھنی۔ شیخ ابو القاسم۔ شیخ نظام الدین ابو المؤید۔ شیخ تاج الدین منور رحمۃ اللہ علیہم اجمعین ✦

ذکر خواجہ منیر الحق والدین مسعود شکر گنج قدس روحہ

سالک مسالک تفرید و توحید مرد میدان تبرد توکل و تجرید بدر السالکین شمس المجاہدین قدوۃ العارفین۔ برہان الاولیاء تاج الاصفیا حضرت خواجہ فرید الحق والدین مسعود شکر گنج قدس روحہ کہ پدر بزرگوارش بزمان سلطنت شہاب الدین غوری از کابل بہ لاہور آمدہ با دختر ملا وجیہ الدین خجندی متاہل شد۔ نسب پاکش منتہی شدہ واسطہ بہ سلطان ابراہیم بن ادھم میرسد و ولادت باسعادت حضرت خواجہ فرید در سال ششصد و ہشتاد و چہار بوقوع آمد۔ وقتیکہ خواجہ بختیار قطب الاولیاء بہ ملتان آمد خواجہ فرید را در مسجدے مشغول بکتاب دید پرسید چہ میخوانی عرض کرد فارغ است فرمود نافع خواہد شد ہمانا خواجہ فرید مسعود در روئے نیاز بر قدم پاک نہادہ بیعت کرد۔ دپس از چند سال بدہلی آمد و بتجرید و ریاضات و اکتساب مراتب صفوت از ملازمت حضرت خواجہ قطب الاولیاء خرقہ خلافت دریافت۔ چون طنطنہ کرامت و شہرت ولایت او در اقصائے عالم مشہور است۔ جوق جوق اہل محبت جمع مے آمدند خیلے خواجہ فرید مسعود از ہجوم و کثرت منزل وحدت عزلت گرفتہ بسمت ہانسی آمد و از انجا باجودھن کلبہ قناعت ورزید۔ با اینہمہ ارباب فقر و فخر عقب نمیگذاشتند در آن زمان قاضی شہاب الدین در اجودھن بود و دنیا پرستی میکرد۔ بر حال و احوال خواجہ فرید وقوف یافتہ در نائرہ حسد گرم بسوخت۔ و اعیان و اشراف اجودھن را برانگیختہ بتکلیف خواجہ فرید مشغول ترغیب داد و از حاکم ملتان باظہار مقدمات خلاف واقع

برائے اخراج و استیصال خواجہ فرید مسعود درخواست کرد۔ اما حاکم ملتان کہ از حقیقت حال کماہی آگہی داشت
قاضی مذکور را معتوب و مقہور فرمود۔ الحاصل چون قاضی مذکور را غیر از خجلت و تشویر چیزے بدست نیامد
بہ قبول صلاح معقول قلندرے را بہ آزار خواجہ فرید مامور کرد۔ روزے کہ خواجہ فرید من ردا بر روئے خود نما
کشیدہ مشغول بحق بود۔ قلندرے سازدر۔ درون حجرہ در آمد و میخواست کہ بخواجہ آزار رساند۔ خواجہ بتصرف باطن
آگاہ شد۔ بہ خادمے امر فرمود کہ قیلسر را بگوئید کہ از بیخ ببرد۔ وگرنہ رسوائے جہان خواہد شد قلندر چون
این سخن بشنید بحال خود نماند و رو بہ فرار نہاد۔ فرمود صاحب اخبار الاخیار کہ خواجہ فرید را در آغاز مجاہدہ
یک روزہ طے اتفاق افتاد روزے کسے بوقت افطار طعام آورد۔ خواجہ فرید مسعود منہ زتمام نخوردہ بود
کہ استفراغ شد۔ چون ہا مداد بملازمت خواجہ قطب الاولیا مشرف شد فرمود بابا فرید طعام شبینہ از
مال حلال نبود الحمد للہ کہ ازان محفوظ داشتند۔ صاحب تذکرۃ العاشقین آوردہ است کہ تاجرے با چند
مہار شتر کہ محمول بنبات و شکر بودند بہ دہلی میرفت۔ چون بہ اجودھن رسید خواجہ فرید پرسید کہ بر پشت
شتران چہ بار آوردہ گفت نمک است۔ فرمود نمک خواہد شد۔ چون بہ دہلی رسید و بارہا بکشاد ہمہ نمک بود
از راحت القلوب مولفہ خواجہ نظام الدین نظام الاولیا منقول است کہ روزے محمد یار نام کہ از یاران
خدمت بود۔ از پس سر آسیمہ و مضطر بخدمت آمد۔ چون حضرت خواجہ فرید مسعود وجہ ملال موجب اضمحلال
پرسید التماس کرد کہ برادرم بحال زار بافتاد و مرض گرفتار است و اہمکنان نزع گزاشتہ بخدمت رسیدم
فرمود نظر بخدا باید داشت۔ اینک زود برو۔ و نیک ببین کہ برادرت از قضائے معلق رستگاری
یافت ہماندم محمد یار شادان و فرحان بجائے خود آمد و برادر مایوس الحیات را مضروف صلواۃ
نگریست۔

واز مشاہر خلفایش تفصیل اینست

خواجہ نظام الاولیا۔ شیخ جمال الدین ہانسوی۔ شیخ علی احمد صابر۔ بدر الدین سلیمان۔ شیخ
نظام الدین شہید۔ بدر الدین اسحاق۔ شیخ زین الدین۔ شیخ نجیب الدین متوکل۔ شیخ داؤد بالہی
شیخ جلال الدین۔ شیخ رکن الدین۔ سید محمد کرمانی۔ شیخ منتخب الدین۔ شیخ برہان الدین غریب

شیخ یوسف - شیخ برہان الدین صوفی - شیخ محمد مکانی - شیخ شکر ریز وغیرہ رحمۃ اللہ علیہم اجمعین - و تاریخ وفات خواجہ فرید در سن ششصد و شصت و چہار مرقوم است +

شیخ بدر الدین غزنوی چشتی

خلیفہ حضرت قطب الاولیا خواجہ بختیار است بہ سماع رغبت تمام داشت - بزرگان ہمعصر بر عظمت و شیخیت او متفق بودند - و او ہمصحبت خضر علیہ السلام بود مرقد او پائین مزار قطب الاولیا خواجہ بختیار است و در سال ششصد و پنجاہ و ہفت تاریخ وفات او منقول است +

شیخ نظام الدین ابو المؤید

مرید شیخ عبد الواحد غزنوی است چون بہ دہلی آمد بشرف ملازمت خواجہ قطب الاولیا کار خود بجائے رسانید و خرقہ خلافت پوشید - شیخ جمال الدین کولوی از اولاد اوست تاریخ وفات او در سال ششصد و ہفتاد و دو در رقم نمودہ اند +

قاضی حمید الدین ناگوری

نام او محمد بن عطا است مولد او بخارا و منشاء او ناگور و مدفن او دہلی است در آغاز قاضی ناگور بود بالآخر در تجرید و تفرید پیرداخت و در بغداد در رفتہ از شیخ شہاب الدین سہروردی مرید شد - و از انجا بخواجہ بختیار قطب الاولیا ارادت و اثق و محبت صادق بود - و تا بدم واپسین در ارادت و محبت دقیقہ فروگذاشت نہ نمود - بہ تنبیض صحبت و نسبت خواجہ قطب الاولیا او را در سماع علوء تمام بود بسیار دوست میداشت تا آنکہ علماء وقت در بالش گرفتند و محضر ساختند و بہ آزار کمر بستند - قاضی حمید الدین را تصنیفات بسیار ہست از انجملہ کتاب طوالع شموس شہرت تمام دارد تاریخ وفات او در سال ششصد و ہفتاد و دو مذکور است +

شاہ خضر رومی

مشرب قلندریہ داشت صاحب کرامتِ عظمی وخوارق کبرے بود چون بہ ہندوستان آمد بملازمت خواجہ بختیار قطب الاولیا مشرف شد۔ وکلاہ وخرقہ دریافت وبولایت معاودت فرمود سلسلہ او قلندریہ چشتیہ مشہور است +

شیخ جمال الدین خطیب ہانسوی قدس اللہ سرہ العزیز

شاہباز عرصہ لاہوت شیر ولیر بیشہ بشیہ جبروت فرید العصر فرید الاقطاب جمال الاولیا شیخ جمال الدین خطیب ہانسوی قدس سرہ کہ سلسلہ نسب او بہ امام ابوحنیفہ میرسد وخلافت از حضرت خواجہ فرید مسعود۔ جامع کمالات بود خواجہ فرید بتقاضائے محبت او دوازدہ سال در ہانسی سکونت داشت۔ ومیفرمود جمال۔ جمال ما است۔ وگاہ میفرمود جمال میخواہم کہ بہ گرد سرت بگردم۔ وہرگرا خواجہ شیخ فرید خلافت میداد باو میفرستاد اگر او قبول میکرد درست مے بود۔ اگر او۔ رد میکرد باز خواجہ فرید قبول نمیفرمود۔ روزے شخصے بخدمت خواجہ فرید آمد۔ از و پرسید۔ جمال ما چہ حال دارد جواب داد کہ ازان روز کہ بشما نسبت درست کردہ است اسباب دنیا و شغل خطابت ترک داد ومحنت یتیم وبلائے عظیم میکشد ہا استماع ایں معنی خواجہ فرید مسرور شد۔ وفرمود۔ الحمد للہ کہ خوش میباشد وبرا بعد وفات در واقعہ دیدند وحال پرسیدند گفت چون مرا در گور کردند فرمان رسید کہ بصلہ دو رکعت صلوٰۃ البرزخ متصل نماز شام بگزیدم۔ آوردہ اند کہ بعد چند گاہ بنظر نیاز قبہ بالائے قبر آن کامل دین آغاز کردند۔ چون بہ نزدیک لحد رسیدند سمت قبلہ غرفہ نمودار شد وبوئے لطیف ورائحہ بہشت یافتند۔ ہمان ساعت از انجا فرو شدند وباز پوشیدند۔ رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ نجیب الدین متوکل

برادر حقیقی و خلیفه شیخ الکبیر خواجه فرید مسعود است صاحب حال و کمال بود صاحب اخبار الاخیار میفرماید که روز عید درویشان جمع آمدند و ما حضر خواستند در خانه شیخ چیزی نبود کوزه آب پیش درویشان آورد و گفت که ما حضر همین است درویشان روشن ضمیر بطیب خاطر کوزه آب گرفتند و آب نوشیدند وفات شیخ در سال ششصد و هفتاد و یک هجری مذکور است ✦

شیخ بدر الدین بن علی بن اسحاق بخاری

از اعاظم خلفای خواجه فرید است عالم علوم صوری و معنوی بود در آغاز با درویشان انکار داشت اما بتصرف باطن حضرت خواجه فرید متوجه شده خرقه و خلافت یافت و بمرتبه کمال رسید تاریخ وفات ششصد و نود منقول است ✦

شیخ منتخب الدین چشتی

ارادت و خلافت از حضرت خواجه فرید داشت منقول است که از عالم غیب دو تا خلعت زرنگار باو میرسید و او از قیمت آن به محتاج درویشان میپرداخت در سن ششصد و نود پنج وفات یافت ✦

سید محمد بن سید محمود کرمانی

از عمائد احباب و اعیان اصحاب خواجه فرید مسعود است اول بتقریب تجارت به لاهور آمد و در انجا باو جوهن به پابوس حضرت خواجه فرید شرف شد در سال هفتصد و یازده فوت شد ✦

خواجہ علاء الدین بن خواجہ بدر الدین سلیمان

نبیرہ و صاحب سجادہ جد خود است تا مدت پنجاہ چار سال بر مسند مشیخت و ارشاد متمکن بود و بزہد و ورع زندگی میکرد با ارباب دنیا سر و کار نداشت تاریخ وفات در سال ہفصد و بست و قوم است ؛

مولانا داؤد باآلہی

در نواح رودولے سکونت داشت و ارادت و بیعت او با حضرت خواجہ فرید مسعود صادق است خواجہ نظام الدین محبوب الاولیا ذکر او بسیار میکرد و میفرمود کہ صاحب کمال و محبت بود رحمۃ اللہ علیہ

فرع اول

از حضرت سلطان المشائخ صدر آرائے بزم عرفان و معرفت مہر سپہر فضائل و عظمت تا جدار کشور حقیقت ماہ نے مراحل و منازل ہیبت و الوہیت شاہد المشہودین منظور الناظرین نظام العرفا نظام الاولیا سلطان المشائخ خواجہ نظام الدین محبوب الٰہی قدس اللہ سرہ العزیز ۔ خلیفہ برحق خواجہ فرید مسعود است از سر آغاز آگہی آتش عشق در دل و سودائے محبت در سر داشت ۔ تا آنکہ بمعرفت و توسل شیخ نجیب الدین متوکل ۔ بملازمت خواجہ فرید مسعود مشرف شد و آنگاہ کہ دولت پابوس دست داد و نظر مشتاق بر جمال جمیل شیخ کبیر خواجہ فرید مسعود افتاد و ساد خویشتن بر فت و عمر عزیز و جہد بلیغ کہ در اکتساب علوم عقلی و نقلی صرف نمودہ بود ثمرہ آن در طرفۃ العین بہ جلوۂ مشہود وجود نگریست و ذوق تازہ و حلاوت بے اندازہ دریافت ۔ و از سر حصول منصب قضا کہ مقتضائے علم ظاہر و منشاء دانشمندی بود در گذشتہ متردد بود کہ بخدمت حضرت خواجہ فرید مسعود از حال و احوال خود چیزے عرض دہد کہ بیک ناگاہ خواجہ فرید باو متوجہ شد ۔ و سخن نخست کہ بر زبان حقائق بیان

حضرت خواجہ فرید رفت اینست +

اے آتش فرقت دلہا کباب کردہ　　سیلاب اشتیاقت جانہا خراب کردہ

چون حضرت سلطان المشائخ خرقہ خلافت و سربراست کردہ در دہلی آمد و بمقام غیاث پور سکونت اختیار کرد۔ از ہجوم خلائق کہ ہزار در ہزار جمع مے آمدند۔ اندیشہ نقل مکان مکنون خاطر میداشت زیرا کہ انجمن عام مانع خلوت خاص بود۔ ناگاہ جوانے از مردمان غیب پیدا آمد و بسلطان المشائخ خطاب کرد +

انگہ کہ تو مرشدی نمیدانستی　　انگشت نمائے عالمے خواہی شد

و نیز ارشاد فرمود کہ مقتضائے مرد و مردانگی اینست کہ انجمن در خلوت و خلوت در انجمن باشد سلطان المشائخ میفرماید کہ از آنروز اندیشہ نقل مکان از خاطرم برفت و ہمونجا بہدایت خلق و عبادت حق مشغول شدم۔ صاحب اخبار الاخیار میفرماید کہ چون علاء الدین خلجی از دار فنا بمنزل بقا سفر اختیار کرد و تخت دہلی بتصرف سلطان قطب الدین در آمد۔ و خضر خان را کہ مرید و معتقد سلطان المشائخ بود بقتل رسانید۔ ہم مجرے آزار سلطان المشائخ سعی موفور بکار آورد۔ روزے از قاضی محمد غزنوی کہ از ارباب استشارہ بود پرسید کہ انچنین زر کثیر و سرمایہ خطیر بہ شیخ از کجا میرسد۔ قاضی مذکور کہ ضلالت جاوید بناموش رقم زدہ بودند۔ جواب داد کہ ہر یکے از متمولان بادشاہ و متوکلان حق آگاہ علی قدر مراتبہ و مناسب نذور و فتوح میرسانند۔ باستماع انمعنی سلطان قطب الدین از خود برفت و در آتش رشک سوختہ اعلان داد کہ ہر آنکہ با لطائف و تحائف باسلطان المشائخ ہمت خواہد کرد از دولت بادشاہی محروم و موقوف خواہد شد اما چون این واقعہ بگوش حق نیوش سلطان المشائخ رسانیدند۔ خواجہ اقبال خادم را کہ متولی اوقاف دار بود امر فرمودند کہ از امروز صرف مطبخ للمضاعف کردیم۔ عند الاحتیاج ہم ذات۔ بر زبان آوردہ۔ و دست طلب در گوشہ طاق برزدہ۔ بقدر ضرورت میگرفتہ باشد خواجہ اقبال ہمچنان عمل کرد سلطان باطلاع انمعنی۔ لغایت محجوب و منفعل شدہ۔ کسے را

بخدمت حضرت سلطان المشائخ فرستاد۔ و بمقدم پاکش ابتجا کرد۔ سلطان المشائخ در جواب فرمود کہ خدمت ایوان پادشاہان شایان درویشان نیست۔ آوردہ اند کہ بادشاہ را کینہ و عناد ازین جواب در دل جا کرد و بطلب سلطان المشائخ اصرار و استبداد افزود۔ روزے جمیع مشائخ و اکابر دہلی بر سبیل فاتحہ در مقبرہ شیخ ضیاء الدین رحمی جمع آمدہ بودند و سلطان قطب الدین ہم بجائے خود نشستہ تلاوت قرآن میکرد۔ ناگہ کہ حضرت سلطان المشائخ تشریف آوردہ۔ غیر از سلطان کہ او قرآن میخواند جمیع مراسم تبجیل و تعظیم بتقدیم رسانید۔ سلطان را مشاہدہ این چنین عظمت و الوہیت اندیشہ ناحق در دل پیدا شد۔ و بواسطہ جمعے کہ از اکابر دولت دنیا بودند بحضرت سلطان المشائخ درخواست کرد۔ کہ بدین بادشاہ ہر روز و الا نہ بہ آغاز ہر ماہ یکبار تکلیف نمودہ باشند۔ ہر چند کہ سلطان المشائخ بہ سر انجام جواب التفات نکرد و ہیچ نگفت اما منظران وقت کہ در کمین گاہ شر و فساد بودند قضیہ را معکوس کردند۔ و خاطر بادشاہ را از مقدم شیخ مطمئن کردہ غرہ موعود کرد۔ باد راک شہرت انمعینی خواجہ وحید قرشی و اعزاز الدین علی شرف حضور بخدمت حضرت شیخ دریافتہ در باب رفتن نزد بادشاہ استفسار کرد۔ فرمود کہ ہرگز خلاف طریق پیران ما نخواہد شد و سلطان بارادہ خود ناکام خواہد ماند۔ بعد ازین فرمود کہ شبے در واقعہ دیدہ بودم کہ بر فراز صفہ نشستہ ام و گاؤ بر دست راست من افتادہ و ہلاک شد آصفہ اند کہ چون غرہ ماہ واقع شد سلطان المشائخ بدین بادشاہ تکلیف نکرد و ہمو شب شخصے از نسل مغل باشارت خسرو خان سلطان قطب الدین را بقتل رسانید میگویند کہ سلطان المشائخ مماثل نبود چون عمر شریفش بنود و یک سال رسید۔ بعوارض صعب بول عارضہ مبتلا شد و بنوزدہم از آغاز مرض بعد نماز پیشین یک دستار خاص و پیراہن و مصلا و مثال خلافت بمولانا برہان الدین غریب و یک دستار و پیراہن مبارک بمولانا شمس الدین مرحمت فرمودہ بہر یکے بندگان خدمت انعام فرمود۔ و تسبیح و مصلا و خرقہ و کاسہ و عصا ہر آنچہ کہ از خواجہ فریدؒ

یافتہ بود بہ شیخ نصیر الدین محمود سپردہ ارشاد کرد کہ در دہلی باید بود و جفائے روزگار باید کشید۔ پس ازان بہ نماز مشغول شد و کہ آفتاب ادب بام میرفت آن صدر نشین صحاب صدق و صفا در جوار رحمت حضرت کبریا پیوست۔ فہرست گرامی اصحاب کہ بفخر خلافت ممتاز بودہ انیست +

فہرست خلفا

خواجہ نصیر الاولیا شیخ نصیر الدین۔ شیخ اخی سراج۔ شیخ قطب الدین منور۔ شیخ حسام الدین ملتانی۔ مولانا جمال الدین۔ مولانا فخر الدین۔ خواجہ حسام الدین سوختہ نبیرہ معین الاولیا حضرت خواجہ بزرگ مولانا ابوبکر۔ مولانا فخر الدین فیروزی۔ مولانا علم الدین بلخی۔ شیخ برہان الدین غریب مولانا وجیہ الدین یوسف مولانا شہاب الدین امام۔ مولانا شیخ محی الدین کاشانی۔ مولانا وجیہ الدین ملتانی۔ مولانا فصیح الدین مولانا شمس الدین تبریزی۔ خواجہ کریم الدین سمرقندی۔ شیخ جلال الدین اودھی۔ قاضی رکن الدین مولانا کمال الدین یعقوب۔ مولانا بہاء الدین۔ شیخ مبارک۔ خواجہ مغیث الدین۔ خواجہ ضیاء الدین بیانی شیخ تاج الدین داودی۔ مولانا موید الدین انصاری۔ خواجہ شمس الدین خواہرزادہ امیر خسرو۔ شیخ نظام الدین شیرازی۔ خواجہ سالار شیخ فخر الدین میرٹھی۔ شیخ علاء الدین۔ شیخ شہاب الدین کنتوری مولانا حجۃ الدین بلخانی۔ شیخ بدر الدین۔ شیخ رکن الدین چنیری۔ شیخ عبد الرحمن سارنگپوری حاجی احمد بداونی۔ شیخ لطیف الدین۔ شیخ نجم الدین محبوب۔ شیخ شمس الدین دہاری۔ خواجہ یوسف بداونی۔ شیخ سراج الدین حافظ۔ قاضی شاد علی۔ مولانا قوام الدین یگانہ۔ مولانا برہان الدین ساوری۔ شیخ نظام الدین مولے۔ قاضی عبد الکریم قدوائی۔ قاضی قوام الدین قدوری مولانا علی شاہ جاندار۔ خواجہ نقی الدین خواہرزادہ خواجہ نظام الاولیا۔ سید محمد کرمانی۔ سید یوسف حسنی۔ حمید شاعر قلندر۔ امیر خسرو دہلوی۔ امیر حسن علائی سجزی۔ شیخ برہان الدین ہانسوی۔ قاضی فخر الدین ایجلوری۔ رحمۃ اللہ علیہم اجمعین +

شیخ نظام الدین شیرازی چشتی

فخر خلافت حضرت خواجہ نظام الاولیا وارد۔ بصفات عالیہ آراستہ بود۔ و بشیوہ درویشی پیراستہ۔ و بمرتبہ کمال شیفتگی در سماع داشت۔ سال ہفتصد و ہیژدہ تاریخ وفات اوست رحمۃ اللہ علیہ ✦

قاضی محی الدین کاشانی چشتی

فضیلت خلافت از خواجہ نظام الاولیا دریافت۔ بفور زہد و تقوے ممتاز بود و بعلوم تفسیر یگانہ آفاق در سال ہفتصد و نوزدہ ہجری وفات یافت ✦

خواجہ شمس الدین خواہرزادہ امیر خسرو

برگزیدہ روزگار بود و شیفتہ محبت خواجہ نظام الاولیا۔ وقت نحر بہ بستن تا جمال شیخ ندیدے نحر بہ نہ بستے۔ چون او را مرض موت درگرفتہ بود و خواجہ نظام الاولیا بہ عیادت میرفت بانثنا راہ خبر آوردند کہ او فوت شد خواجہ فرمود الحمد للہ کہ دوست بدوست پیوست۔ بہفتصد و دو سال وفات او است رحمۃ اللہ علیہ ✦

خواجہ امیر خسرو دہلوی چشتی

سلطان الشعرا برہان الفصحا بود۔ و بحضرت خواجہ نظام الاولیا عقیدت ارادت تمام داشت و حضرت خواجہ ہم او را محرم اسرار و شیر بزم خلوت انگاشت و برک اللہ لقب کردہ بود۔ و او را بہ عطائے خلعت خلافت مشرف فرمود۔ نقل است کہ او ہر شب بہ نماز تہجد ہفت پارہ قرآن خواندے و ہر شب بخدمت حضرت خواجہ نظام الاولیا مشرف شدہ در باب سخن گفتے و آرائش

عشق و محبت خواجہ سوختہ و برشتہ بود کہ پیرہن مبارک بالائے قلب آتش خوردہ میماند۔ آوردہ اند کہ ہنگام ارتحال حضرت خواجہ نظام الاولیا او در دہلی نبود و معیت بادشاہ بصوب بنگالہ قیام داشت چون خبر وفات حضرت شیخ بشنید مراجعت بہ دہلی کرد۔ در روے گرد آلودہ دو دیدہ نم آلود مرقد مالید و کسوت سیاہ در بر کشید۔ بالآخر بوفور درد و رنج در ہفتصد و بست و پنج رحلت فرمود رحمۃ اللہ علیہ

شیخ وجیہ الدین یوسف چشتی

از مقربان خدمت نظام الاولیا بود و بعد تشریف خلافت بصوب خجند پیرے رفتہ بہدایت و تلقین خلائق بسر برد و در سال ہفتصد و بست و نہ از ین کہنہ رباط۔ بساط حیات بر لبست و بمقام چنیریرے مدفون شد۔ رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ حسام الدین ملتانی

از خلفاے نامدار و اصحاب باوقار حضرت خواجہ نظام الاولیا است بزہد و ورع و یاران جلسہ متاثر بود۔ در اکثر اوقات حضرت خواجہ منیر مورکر شہر دہلی در سایہ عاطفت و ظل حمایت او است آوردہ اند کہ او را بجہت زیارت حضرت شیخ بدین فتنہ چون باز آمد حضرت شیخ فرمود کہ اگر کسے خواہد کہ بزیارت خستم رسالت و صدر نبوت مشرف شود باید کہ نیت علیحدہ کند۔ اگرچہ بدیل حج کعبہ بمدینہ منورہ رفتن موجود است۔ اما شرف زیارت حاصل نمیشود۔ چون این سخن بشنید باز بزیارت مدینۃ الرسول راہی شد و فات او۔ در سال ہفتصد و سی و پنج مذکور است۔ رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ فخر الدین مروزی

از مردان باخدا و اسوۂ اصفیا۔ و اصحاب خواجہ نظام الاولیا بود۔ روزے بخدمت خواجہ التماس کرد کہ وقتے مرا تشنگی غلبہ کرد۔ کوزہ پر آب از غیب نمودار شد بشکستم و نخوردم خواجہ فرمود می بایست خورد۔

هر چه از غیب میرسد عیب باشد۔ آورده اند که او کتابت قرآن میکرد و میفرمود که بسیار از چهار آنه میگیرد و انکار میکرد در وفات آن جامع الکمالات در سال هفتصد و سی و شش منقوش است رحمة الله ✦

میر حسن علائی سجزی چشتی

سرآمد فصحاے روزگار و سرخیل شاعران بازگ خیال بود و بخدمت خواجه نظام الاولیا محبت محبت و عقیدت بمرتبه کمال داشت و خرقه خلافت دریافت و کتاب فوائد الفواد از ملفوظات حضرت خواجه مجتمع ساخت و در سال هفتصد و سی و شش در شهر دیوگیر وفات یافت رحمة الله علیه

مولانا ضیاء الدین برنی

از مقرب و معتمد خلفاے حضرت خواجه نظام الاولیا است و از بس مورد اکرام و مصدر انعام بود و بخدمت حضرت شیخ اکثر کلمات بدیع گفتے و بخواجه خسرو و میر حسن علائی سجزی مودت و تودد تمام داشت بسیار تالیف و تصنیف از یادگار اوست سال وفاتش بهفتصد و سی و شست رقمزده اند رحمة الله علیه ✦

شیخ برهان الدین غریب

برگزیده روزگار و صوفی بادوقار صاحب ذوق و سماع و وجد و حال بود او را بحضرت خواجه نظام الاولیا محبت بسیار و خصوصیت بے شمار بود۔ بحدیکه در مدت العمر خود بصوب غیاث پور که مسکن مرشد برحق بود گاهے پشت نداد۔ خرقه خلافت از خواجه نظام الاولیا دریافت چون باتباع ارشاد حضرت خواجه نظام الاولیا بر ولایت دیوگیر مامور شد۔ در انجا فیوض عظیم یافت۔ آورده اند که شیخ زین الدین غریب ولایت و طنطنه کرامت و فضائل او شنیده از شیراز بدیوگیر آمد۔ و چون شیخ را در سماع متوجه دید متردد گشت شیخ بر خطره او وقوف آورده گفت که چندین مسافت بنظر ملاقات درویش اختیار کردن و باز منزل مقصد رسیدن حصول کار توقف در زیدن دلیل دانش نه آگاهی دیدست۔ اگر خطره یار سماع کرا است

از و استفسار باید کرد۔ انشاء اللہ تعالے رفع خواہد شد۔ باستماع انمعنی شیخ زین الدین در مجلس سماع حاضر شدہ روے بر زمین نہاد و وجد آغاز کرد۔ و خطرہا کہ اکنون خاطرش بود ندرفع گشتند۔ چنانچہ بزمرہ مریدان با اعتقاد بجائے یافت و بہ ایام معدود از کاملان وقت گردید۔ و از مریدان محمد شیخ حسین ملفوظات او را جمع کردہ بہ ہدایت القلوب موسوم کرد۔ شیخ فرید الدین و شیخ کمال الدین کاسانی و شیخ رکن الدین از مشاہیر خلفاے شیخ برہان غریب بودہ اند۔ سال وفات او ہفتصد و چہل و یک منقول است رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ شمس الدین یحیے

خلیفہ مستند حضرت خواجہ نظام الاولیاء است اکثر علماے دین شاگرد او بودند۔ اصل وے از ملک اودھ است۔ برائے اکتساب علم بدہلی آمدہ بود۔ و کمال علم بمرتبہ غایت رسانید از علماء عصر کسے را با او مجال مقاومت نبود۔ روزے بوسیلہ فیض صدر الدین بحضرت خواجہ نظام الاولیاء باریافت و بمشاہدہ جمال مبارک زمام اختیار و دانش از دست دادہ بشرف بیعت و خلافت مشرف شد۔ وفات او در سال ہفتصد و چہل و ہفت منقول است رحمۃ اللہ علیہ +

خواجہ حسام الدین سوختہ

بن خواجہ فخر الدین بن شیخ الاسلام حضرت خواجہ معین الحق والدین قدس سرہ

سوختہ آتش محبت و دوختہ ناک مودت بود۔ سینہ داغدار و دیدہ اشکبار داشت۔ با سلطان المشائخ نظام الاولیاء ہم صحبت بود۔ تجرید و تفرید و محنت و عسرت زندگی میکرد۔ صاحب کرامات بزرگ۔ کرامات مشترک بود۔ شب ہا میگریست و بہ درد و غم مے زیست۔ آوردہ اند کہ او ہم جمال خواجہ بزرگ معین الاولیاء بود۔ و جلوہ پاکش بندگان حق را از جامے ربود۔ خواجہ نظام الاولیاء او را دوست تر داشتے

وبیشتر بر حال واحوال او پرداختے نقل است کہ روزے خواجہ حسام الدین را وقت خوش بود۔ چون بر مرقد پاک خواجہ معین الاولیا جداً مجد خود حاضر شد وبہ ذوق وشوق تمام در پائین مرقد پاک بوسہ دادن وچشم مالیدن آغاز کرد۔ دران حال از درون مزار فائض الانوار ندا برآمد کہ فرزند من اینہمہ سوز وگداز ومحبت ومحنت کہ بر خود مے پسندی موجب تفریح وتفتیح مشام وباعث تسکین وانبساط ارواح جدود پدرانست۔ بسبب این زحمت ومحنت برخور وامدارک کار تو بانجام رسید وخدائے تو بر تو انعام فرمود وبیامرزید۔ چون از خدمت مزار رخصت شد بجہت چیرہ دستی سپکیر پرستان کہ متصرف بودند۔ تاب مقاومت ومجال اقامت اجمیر در خود ندیدہ بہ قصبہ سانبھر آمد وبعد از چند ایام ازین کہنہ رباط۔ زندگانی بعالم قدس شادی وکامرانی رخصت سفر بر دانست وبصوب باختر سوئے۔ بر سر راہ اجمیر مدفون شد سال وفات ہفتصد وچہل ویک رقم نمودہ اند۔ تا الان مرقد پاک او مرجع انام ومطاف عوام است واز ستر گل فیض مزار برکات آثار مے تابد کہ گاہے امراض وبائیہ دران پدیدار شنیدہ نمیشود +

شیخ عزیز الدین صوفی

از خلفائے اعظم ومقربان معظم حضرت خواجہ نظام الاولیا است نامش دختر خواجہ فرید مسعود بود۔ کتاب تحفۃ الابرار از ملفوظات خواجہ نظام الاولیا جمع کردہ است روزے کہ او بخدمت خواجہ نظام الاولیا حاضر شد حضرت خواجہ در حالت استغراق بود۔ چون بحال باز آمد پرسید کیستی۔ التماس کرد عزیز۔ فرمودند عزیز خواہی شد۔ انشاء اللہ تعالے وفات او در سال ہفتصد وچہل ویک ہجری مرقوم است۔ رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ عثمان اخی سراج

از محبوب ترین دوستان وخلفائے خواجہ نظام الاولیا است۔ آوردہ اند کہ او با پادہ بہ بیعت

سلطان المشائخ آمده بود۔ اما از علوم دینیه معرفتے نداشت حضرت شیخ مولانا فخر الدین زرادی فرمود
که این جوان صورت خوب و شمائل مرغوب دارد۔ لیکن بجهت بے بهرگی علم حیف است که از
دولت معرفت محروم است۔ مولانا فخر الدین عرض کرد که باندک التفات حضرت شیخ و شعاریت
بعد مرور ایام چیزے از علوم معرفتے بے بهره نخواهد ماند۔ چنانچه مولانا مذکور در تعلیم و تدریس آن مساعی جمیله کرد
و اورا در مدت شش ماه بمرتبه کمال رسانیده بخدمت شیخ آورد۔ حضرت خواجه نظام الاولیاء حاضر آورد۔ حضرت خواجه نظام الاولیاء
از بس خوشوقت و مسرور گشته به شرف بیعت اورا مشرف کرد۔ و در اندک زمان خرقه خلافت
دریافته بولایت بنگاله مامور شد۔ بارها حضرت خواجه نظام الاولیا میفرمود که اخی سراج آئینه
هندوستان است۔ وفات او در سال هفتصد و پنجاه و هشت مرقوم است رحمة الله علیه ✦

مولانا وجیه الدین پائلی

دانشمند متبحر بود۔ و استاد وقت و در ریاضت و عبادت و زهد و تقا یگانه روزگار۔ در آخر
مرید خواجه نظام الاولیا گردید و کمال عقیدت بحضرت او داشت۔ او میگفت که وقتے به پانی پت
میرفتم در اثنائے راه شخصے را دیدم که او صوفی بود در دل من نوعے انکار آمد۔ او گفت یا مولانا
چیزے مشکل داری و مراد از علم مشکلات مانده بود۔ هر یکے را با او میگفتم و او جواب هاموجه میگفت
تا آنکه مسئله قضا و قدر به اسلوب خوب گفت مرا مطمئن کرد۔ و بعد از اتمام بحث پرسید
تو مرید کیستی۔ گفتم از سلطان المشائخ خواجه نظام الاولیا۔ گفت شیخ نظام الدین قطب است
قبر مولانا مذکور بسر حوض شمسی در خطیره قاضی کمال الدین است رحمة الله علیه ✦

خواجه نقی الدین نوح

پسر خواهرزاده خواجه نظام الاولیا است حافظ قرآن بود خواجه نظام الدین و اولیا در حالت
مرض پیش خود طلبیده خرقه و خلافت مرحمت فرمود۔ و وصیت کرد که هرچه بتو رسند نگاهداری

اگر چیزے بر تو نباشد بر آن نگران نباشی کہ خدا ترا خواہد داد۔ و ہیچ یکے را بد نخواہی و جفا را
بعطا بدل کنی و از زمہ ستانی کہ درویش او را خوار نباشد۔ او در حالت حیات خواجہ نظام الاولیا
و عین شباب بہ رحمت حق پیوست رحمۃ اللہ علیہ ✦

خواجہ برہان الدین ہانسوی

متحقق است کہ خواجہ جمال الاولیا شیخ جمال الدین ہانسوی او را طفلگی گزاشتہ بہ رحمت حق پیوستہ
بود۔ حضرت خواجہ فرید مسعود او را پیش خود طلبید و بسیار لطف و عنایت کرد و خلافت نامہ و
مصلا و عصا با نعمتے کہ بہ شیخ جمال الدین روان کردہ بود بہ شیخ برہان الدین عطا فرمود۔ و بخدمت
خواجہ نظام الاولیا وصیت فرمود۔ خواجہ برہان الدین ہر سال بخدمت خواجہ نظام الاولیا
رسیدے و تربیت یافتے و تا زمان حیات خواجہ نظام الاولیا کسے را بہ بیعت قبول نہ فرمود
رحمۃ اللہ علیہ ✦

شیخ قطب الدین منور

سلسلۃ الرشید خواجہ برہان الدین ہانسویست و خلیفہ اعظم حضرت خواجہ نظام الاولیا است
جامع کمالات و مظہر کرامات بود۔ سر غوغائے خلق نداشت و در مدت العمر از حجرہ باختیار
خود بیرون نہ آمد۔ و بجانہ امر از رفت و توکل و قناعت گزرانید نقل است کہ وقتے سلطان محمد تغلق
بہانسی رفتہ بود۔ نظام الدین کہ یکے از عمائد خدمت بادشاہ بود از نزدیک خانہ حضرت شیخ
گذشت پرسید کہ خانہ از کدام است گفتند شیخ قطب الدین منور خلیفہ خواجہ نظام الاولیا
گفت عجب است کہ بادشاہ بہانسی بیاید و او بدیدن بادشاہ نہ آید۔ چون بخدمت سلطان
رسید گفت کہ اینجا شیخی است از خلفائے شیخ نظام الحق والدین کہ بدیدن بادشاہ نہ آمد است
سلطان در غضب شد۔ و شیخ حسن برہنہ را طلب شیخ قطب الدین منور فرستاد شیخ حسن آمد و

در ملازمت شیخ زاده نورالدین بیرون آمد و گفت که بندگی شیخ شمارا میطلبد - شیخ حسن برخاسته پیش آمد و گفت شمارا سلطان طلبیده است فرمود که درین باب اختیار بدست من نیست یا نه گفت خیر مرا فرمان است که شمارا ببرم - فرمود الحمد لله با ختیار خود نمیروم - بعده رو سوے بسوے ایشان کرد و فرمود بخدا سپردم و مصلا بر کتف و عصا در دست گرفته راهی شد - شیخ حسن بر برنه سواری اسپ اشارت کرد - فرمود قوت پیاده رفتن دارم - چون متصل خطیره جد بزرگوار رسید پایان قبر جد و پدر رفت - و بعد زیارت عرض داشت کرد که با ختیار خود از کلبهٔ عزلت بیرون نه آمده ام مرا بی اختیار مے برند - چون از خطیره پاک بیرون آمد - شخصے ضرهٔ زر پیش او آورد قبول کرد و با بلخانه فرستاد چون بدائرهٔ سلطان رسید سلطان استقبال کرده به دهلی روان شد - و آنجا حضرت شیخ را پیش خود طلبید - و چون سلطان دانست که شیخ مے آید با ایستاد و کمان در دست مے گرفته به گزاندختن و هدف زدن مشغول شد - اما چون شیخ را دید طاقت نه آورد و تعظیم پیش آمد و مصافحه کرد - حضرت شیخ چنان دست او محکم گرفت که آنچنان بادشاه ستمگر که چندین علماء مشائخ را تیغ ستم آورده بود معتقد گشت و گفت که ما در شهر شما رسیدیم و التفات نفرمودید حضرت شیخ فرمود که فقیر لائق ملاقات بادشاهان نیست در گوشه بدعاگوئی و خیر طلبی کافهٔ اهل اسلام مشغول مے باشد معذور مے باید داشت سلطان از تقریر شیخ نرم دل شد - و حکم داد که آنچنان باید کرد که مقصود شیخ است فرمود مقصود من فقر است و گنج جد و پدر ریسه بادشاه یک لکه تنکه فرستاد قبول نکرد و فرمود فقیر را نان جوین باید - زر و جواهر بچه کار آید - بالآخر اندک قلیل قبول فرمود و در مقام پیران خود صرف نمود و نیز بفقران داد - مرقد او در قبه جد پاک او است - رحمة الله تعالے علیه ۵

شیخ نورالدین پسر شیخ قطب الدین منور

او بس ورع و متورع و صاحب حال و قال بود - و خرقه خلافت از پدر عالی قدر پوشید - و مدام

در استغراق و عزلت و وحدت گزینید رحمتہ اللہ علیہ مرقد او در خطیرہ پاک جدا و است +

مولانا علیشاہ جاندار

از مریدان خواجہ نظام الاولیا است ۔ او را کتابیست موسوم بخلاصتہ الطائف و او بسیار صادق الارادۃ و واثق العقیدۃ بود و کار خود بوجہ احسن بجائے خود رسانید ۔ رحمتہ اللہ تعالے علیہ +

مولانا فخر الدین زرادی

خلیفہ ارجمند خواجہ نظام الاولیا است ۔ حافظ کلام ربانی بود ۔ بکمال تقوے و تورع آراستہ گویند او را مولانا فخر الدین ہانسوی صحبت بود ۔ جامع علم عقلی و نقلی و در امر دین صلابتے داشت عاقبت کار مرید خواجہ نظام الاولیا شد و محلوق گشت و از میان متعلمان بر آمد و در زمرہ درویشان قرار گرفت ۔ و بعد وفات مرشد برحق بر کنار آب جمن در آن مقام اکنون آباد دہلی است مشغول شد و ہم بہ زیارت خواجہ بزرگ شیخ الاسلام معین الاولیا باجمیر رفت خواجہ نصیر الدین نصیر الاولیا فرمود کہ آنچہ ما را در یک ماہ فتح شدے مولانا فخر الدین را در یک ساعت بدست آمدے و در آن زمان کہ مردم شہر را بدیوگیر بردند او ہم برفت و ہنگام بازگشت در کشتی کہ نشستہ بود غرق شد ۔ و مولانا بمرتبہ شہادت رسید رحمتہ اللہ علیہ +

سید محمد بن محمود کرمانی

اول بکار تجارت از کرمان بلاہور آمدہ چون بخواجہ فرید مسعود ملاقی شد راہ او ہم محبت در میان آمدہ در قصبہ اجودھن قیام کرد و مرید شد و بعد از رحلت حضرت خواجہ فرید بخدمت خواجہ نظام الاولیا تربیت کلی یافت و بفخر خلافت مشہور و مذکور گشتہ بصوب کشمیر روانہ شد و ہمدرانجا وفات یافت و مدفون شد رحمتہ اللہ علیہ +

سید محمد بن مبارک کرمانی

جامع کتاب سیر الاولیا است و آن کتابیست مشتمل بر احوال مشائخ چشتیہ اور ادر زمان مبارک شرف بیعت خواجہ نظام الاولیا بدست آمد و حاضر مجلسہا بودہ فیضہا ربود۔ و بعدہ از حضرت خواجہ نصیر الاولیا تربیت یافت۔ پدر و اعمام و اجداد او۔ انبزدیکا خواجہ نصیر الاولیا بودہ اند و اکثر از انچہ در آن کتاب نقل کردہ تصدیق آبائے کرام خود کردہ۔ رحمۃ اللہ علیہ +

خواجہ نصیر الحق والدین قدس سرہ

قدوۃ الاولیا۔ اسوۃ الاصفیا۔ نصیر الاولیا خواجہ نصیر الحق والدین قدس سرہ العزیز خلیفہ حضرت خواجہ نظام الاولیا است مظہر انوار الٰہی و مہبط برکات نامتناہی بود۔ و بزہد و ورع و فضائل و تقوے موصوف مرجع کافہ اہل اسلام و ملجاے انام در ہدایت اہل یقین و اصحاب طریقت و صوبت مدام اشتغال داشت بر حکم شرع بسیار صلابتے بکار مے برد۔ سماع بر دستک مے شنید روزے برادران طریقت مجلس سماع بمزامیر بسیار کردند۔ او از انمیان برخاست۔ گفتند سنت پیران ترک نمیکنی فرمود۔ برائے ما مجلس دیست۔ آوردہ اند کہ قلندرے تبہ کار در عین قبہ درون حجرہ در آمد و یازدہ ضرب کارد بر جسم پاکش بزد۔ اما با اینہمہ شدائد و جراحت در حالت سکر و استغراق خواجہ خللے واقع نشد۔ و بحال خود مشغول ماند۔ چون از سوراخ حجرہ سر شمشک خون بیرون تراوید۔ خدام آستانہ درون آمدند۔ و خواجہ نصیر الاولیا را مجروح دیدہ در حالت اضطراب و اضطرار تجسس بسیار کردہ قلندر را پابزنجیر نمودہ حاضر آوردند۔ اما حضرت نصیر الاولیا بتقاضاے خلق حسن از تردد جزا و سزا در گزشتہ بست تنگہ سرخ باو انعام فرمود۔ و بہ شیخ بدر الدین و شیخ زین الدین مستدعن مبلغ کرد کہ بعد ازین آنا قلندر را ندازند آوردہ اند۔ کہ سلطان محمد تغلق با حضرت خواجہ بمرتبہ غایت خصومت کرد۔ و با این ہمہ علو رتبت ایذا رسانیدے

ودر سفرها همراه خود گرد انیده بود - گویند که وقتے اورا جامه دار خود گردانیده بود - روزے سلطان محمد تغلق طعام فرستاد و در آوند ها ے زر و نقره - و باعث فرستادن طعام جز انیا نبود - یعنے اگر اباآورد و طعام بخورد همین سخن را مادهٔ ایذا سازد - واگر بخورد الزام نامشروع کردن درمیان آرد - حضرت خواجه نصیر الاولیا بسیج نگفت و سختے طعام از کاسهٔ زرین در دست خود گرفته بخورد بدانديشان خائب و خاسر ماندند تفصیل اسماء خلفاے بزرگ که معلوم شد انیست +

تفصیل خلفاء

خواجه کمال الدین علامه - میر خواجه سید محمد گیسو دراز - میر سید محمد جعفر الملکی الحسنی - ملک زاده احمد - مولانا معین الدین - خواجه معین الدین خرد نبیره خواجه بزرگ معین الاولیا - سید علاء الدین شیخ یوسف - محمد وجیه ادیب - سید علاء الدین گنتوری - قاضی محمد ساوی شیخ سلیمان رودولی - شیخ محمد متوکل کشوری - شیخ دانیال - شیخ قوام الدین - قاضی عبد المقتدر مولانا خواجگی - مولانا احمد تھانیسری - شیخ زین الدین - شیخ صدر الدین - شیخ سعد الله +

خواجه کمال الدین علامه

صاحب علم و اهل کمال بود و بجهت وفور علم بلقب علامه مشهور گشت - مدام بعبادت حق و هدایت خلق مشغول - جمعے از عالمان دین را بتقریب بجهت استفاده میکردند فایده ها میرسانید و بخواجه نصیر الاولیا متحقق است بعد تشریف خلافت بصوب احمد آباد رجوع کرد و به فوائد عظیم و ارشاد سلیم گمگشتگان منزل فقر و فنا را رهنمونی فرمود و بعد از دیر بدهلی تشریف آورد و به هدایت و ارشاد توجه فرمود و سال آن برگزیده ایزد متعال در سال هفتصد و پنجاه و شش مذکور است رحمة الله علیه +

خواجہ میر سید محمد گیسو دراز

خلیفہ مستند خواجہ نصیر الدین نصیر الاولیا است سے خیل عاشقان با سوز و گداز و ارباب راز و نیاز بود۔ و در ریاضت و مجاہدت غلو تمام داشت و بسیار طالبان حق را بمقام و مرام خود رسانید۔ شان رفیع و مرتبہ وسیع داشت۔ بعد وفات خواجہ نصیر الاولیا۔ بہ دیار دکن رفت۔ و قبولی عظیم یافت و سلسلہ وے در تمام دیار دکن شائع شد۔ و شہرت آن برگزیدۂ آفریدگار بہ لقب گیسو دراز این جہت شہرت کہ مریدان خواجہ نصیر الاولیاء۔ چوڈول وے بر دوش مے بردند۔ میر سید محمد گیسو دراز ہم دوش بود و جعد گیسوے او سبب طوالت در پایہ چوڈول در آویختند امامیر سید محمد بپاس ادب سکوت و تحمل کرد۔ و بہمان اذیت راہ دراز طے کرد۔ تا آنکہ موے سر شکست خوردند۔ و انواع عقوبت بروے روے کشاد۔ اما چون خواجہ نصیر الاولیا بر این حال مطلع شد۔ تاسف خورد۔ و بر حسن عقیدت میر سید محمد تحسین و آفرین فرمود و گفت۔ ہر کو مرید سید گیسو دراز شد واللہ خلاف نیست کہ او عشق باز شد و شیخ محمد چشتی از ملفوظات وے جمع کردہ بجوامع الکلم موسوم کردہ است تاریخ وفات در سال ہشتصد و بست و پنج منقول است۔ خطیرۂ پاکش در قصبہ گلبرگہ نواح دکن مرجع مستمندان است۔ و تا الآن از اولاد پاک نہاد او منصب شیخوخت و ارشاد برقرار است۔ رحمۃ اللہ علیہ

خواجہ سید معین الدین خُرد

نبیرہ برحق خواجہ بزرگ خواجہ معین الاولیا است۔ وے را خرد بہ نسبت خواجہ بزرگ میگفتند و این منقبت بس است۔ از بس عابد و مجاہد صاحب مقامات علیہ و کرامات زکیہ بود۔ و بے واسطہ کسے از روحانیت حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا استفادہ میکرد۔ بالآخر بہ اشارت جد پاک بشرف بیعت خواجہ نصیر الدین نصیر الاولیا مشرف گشت و خرقہ خلافت ہم دریافت۔ تاریخ وصال آن صدر اصدر صف اصحاب قرب۔ در سال ہفتصد و شصت و یک منقول است

رحمۃ اللہ علیہ۔ مرقد مطہر او پائین روضہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا در مجرہ سنگ سفید واقع است

شیخ صدر الدین حکیم

خلیفہ خواجہ نصیر الاولیا است۔ خواجہ سلمان المشائخ او را بہ خواجہ نصیر الاولیا سپردہ بود۔ از آن او تصانیف خوب یادگار است۔ وی سینہ نیاز از زمین بر او پیدا شدہ بود۔ ہمہ را براہ خدا و مردان خدا صرف نمود۔ و در سال ہفتصد و نہ ہجری وفات یافت +

سید محمد بن سید مبارک کرمانی

خلیفہ و مقرب خدمت خواجہ نصیر الاولیا است۔ و بارد ارادت حضرت نظام الاولیا رابطہ قوی داشت۔ کتابے در باب احوال مشائخ چشتیہ جمع نمودہ است موسوم سیر الاولیا۔ در سال ہفتصد و ہفتاد ہجری سفر آخرت اختیار کرد۔ مولف ذکر شریف سید محمد بن سید مبارک بنظر احتیاط در زمرۂ مریدان حضرت خواجہ نظام الاولیا ہم مرقوم کرد +

شیخ یوسف چشتی

خلیفہ اعظم خواجہ نصیر الاولیا است ماہر علوم حدیث و تفسیر و کتابے نوشتہ است موسوم تحفۃ الصنائع از بس نافع و بہتر است۔ در سال ہفتصد و ہفتاد و چار وفات یافت +

شیخ عبد المقتدر

از اشہر خلفائے خواجہ نصیر الاولیا است و دانشمند بزرگ بود۔ و درویش صاحب باطن و کامل مکمل در اوائل او را با فقرا طریقہ فقر انکار بود۔ و در وسط بصحبت خواجہ نصیر الاولیا دانستہ و در آخر از برگزیدگان طریقہ عالیہ چشتیہ گردید۔ قاضی شہاب الدین کہ عالم متبحر بود از

خوشه چینان عرس او است هشتم محرم در سال هفتصد و نود و یک هجری فوت شد +

قاضی سادی چشتی

عالم و فقیه و درویش کامل بود. تقوی و تورع بسیار داشت. و خلیفه خواجه نصیر الاولیا است و گروه خلائق در سایه توجه او بخدا رسید. چنانچه شیخ اختیار الدین خلیفه او است. تاریخ وفات او در سال هفتصد و هشتاد و نه منقول است +

شیخ سعد الله کیسه دار

خلیفه بزرگ خواجه نصیر الاولیا است. و از شیخ متوکل اجازت و خلافت داشت صاحب معارج الولایت آورده که خضر علیه السلام کیسه باو داده بود و هر آنچه که میخواست از کیسه میبافت از نهجت بحرف کیسه دار معروف گشت و نیز خرقه خلافت از شیخ جهانگیر سمنانی یافته بود. و در سال هشتصد و شش هجری فوت شد +

شیخ دانیال چشتی

از خلفای حضرت خواجه نصیر الاولیا است. نسب شریف او بحضرت عباس بن علی المرتضی منتهی میشود. و موجب مهاجرت او بهندوستان آنست که پدر بزرگوارش بوجه منازعت برادران ترک وطن اختیار کرده بود. ولادت شیخ دانیال در مرزبوم هند واقع شد. و بخدمت قاضی عبد الکریم تعلیم یافت و بدختر قاضی مذکور منعقد شد. و از انجا به دهلی رسیده شرف بیعت. و تشریف خلافت حاصل کرد. و بکمال صوری و معنوی مکمل گردید. و بعد از آنکه از حضرت خواجه نصیر الاولیا رخصت وطن یافت و از نواح لکهنوبه دیار شرقی رفت قطاع الطریق از کمینگاه پیدا شدند. و همه مال همسال که قاضی عبد الکریم هنگام رخصت دختر خود داده بود بمعرض نهب و تاراج آوردند. و شیخ دانیال را شهید ساخته

در آزار اهل و عیال شیخ تهیه کرده بودند که بیک ناگاه ندائے مهیب از پیکر شیخ پیدا شده و راهزنان معدوم البصر گشته از رفتن و گرفتن بستوه آمدند تا آنکه جماعت لشکریان در رسید و همه را در بند گرفته بحاکم رسانید و خادمان شیخ جنازه او بر دوش برده بموضع سنگر مدفون کردند سال شهادت او هفتصد و چهل و هشت بود +

مولانا خواجگی چشتی

از یاران خاص و خلفائے اعظم خواجه نصیر الاولیا است - صاحب اخبار الاخیار آورده که در آن زمانیکه مولانا خواجگی بخدمت مولانا معین الدین اکتساب علوم ظاهر میکرد و باستفاده فیض باطن بحضرت خواجه نصیر الاولیا حاضر میشد - مولانا معین الدین عمرانی از صحبت خواجه نصیر الاولیا باز مانع میآمد - باتفاق وقت مولانا معین را سرفه و ضیق النفس عارض شد و نوبت بانجا رسید که چاره گران مایوس گشته دست کشیدند - و مولانا معین از حیات خود نومیدی داشت روزے مولانا خواجگی گفت که هنگام دوا نماند - در باب استمداد دعائے مردان حق باید کوشید و فی زماننا حضرت خواجه نصیر الاولیا برگزیده بارگاه قاضی الحاجات و مجیب الدعوات است اگر در خدمت وے حاضر شده عذر و التجا در میان آرند - شاید که نقش مراد بر مدعا نشیند - باستماع این معنی مولانا معین الدین بخدمت حضرت خواجه نصیر الاولیا راهی شد و خواجه نصیر الاولیا باطلاع مقدم وے تا بدر خانقاه بر سم استقبال تکلیف فرموده مدون خانقاه بجائے برتر نشانده و طبق برنج و حبزات که بعالم اسباب مناسب امراض او بود پیش نهاده - بخوردنش تکلیف داد مولانا باکراه و شدت تمام لقمه چند خورد - و ساعتے نگذشته بود که نوبت بستفراغ رسید و تمام مواد و ماده ردیه خارج شده مولانا معین الدین خوشحال گردید و صحت کلی یافت در سال هشتصد و نوزده وفات او منقول است +

شیخ احمد تھانیسری

خلیفہ خواجہ نصیر الاولیا است زمانیکہ لشکر امیر تیمور بہ دہلی رسید آنہم اسیر گشتہ بود چون فتنہ فرو نشست واو ازدام اسیری رستگاری یافت و در مجالس بادشاہ حاضر شد۔ درمیان او و نبیرۂ مولانا برہان الدین صاحب ہدایہ در باب تقدیم و تاخیر مجلس گفتگوئے در گشت بوقوع رسید شیخ احمد بر خطا صاحب ہدایہ گفتگو آغاز کرد۔ و تلمیذان خود استشارہ کرد تا از محل خطا و مقام غلط نشان دہند۔ اما بادشاہ مصلحت وقت دیدہ ہر یکے را از طول سخن باز داشت و مباحثہ ختم شد۔ بعد ازین مولانا شیخ احمد بہ کالپی رفت و در سال ہشتصد و بست بمقام کالپی فوت شد۔ مرقدے مرجع عوام و مقام برکت و انوار است +

شیخ احمد کنتوری چشتی

خلیفہ اعظم حضرت خواجہ نصیر الاولیا است۔ وقتے او بطریق اعتکاف درون حجرہ نشستہ بود بدید کہ شخصے بلباس و صورت جوگیان خاک آلودہ و موئے ژولیدہ در گوشہ حجرہ نشستہ است جوگی سلام بگفت۔ و شیخ جواب سلام داد چون باہم مصافحہ کردند۔ و جوگی سخن گفتن آغاز کرد۔ در دیدہ شیخ ہمہ دیوار و در حجرہ از سیم و زر نمودار شد۔ اما شیخ التفات نفرمود۔ بمشاہدہ انمعنی جوگی مذکور بر استغنائے شیخ اعتراف کردہ سر در قدم نہاد۔ و مرید شد۔ وفات او در سال ہشتصد و بست و ہفت منقول است +

شیخ قوام الدین چشتی سہروردی

مشہور خلیفہ حضرت خواجہ نصیر الاولیا است۔ صاحب تقوے و حال و اہل دل و شیخ وقت بود و بعد وفات خواجہ نصیر الاولیا بخدمت سید جلال الدین مخدوم جہانیان حاضر شدہ

اکتساب کرد +

سید محمد بن جعفر مکی چشتی

اشہر و اعظم خلیفہ حضرت خواجہ نصیر الاولیا است۔ در توحید مقام بزرگ و مرتبہ سترگ داشت سخن با آنکہ مستانہ میگفت۔ اما خوب میگفت۔ تصنیف ہم دارد موسوم بہ بحر المعانی و رسالہ در بیان اسرار و آثار روح و بحر الانساب کہ در نسب پاک اہلبیت تذکرہ کردہ و نسبت آبا و اجداد خود ہم ثبت نمودہ۔ سن شریف وے قریب دو صد سال منقول است از آغاز حکومت تغلق تا بعہد دولت سلطان بہلول در صد حیات بود۔ آبائے کرام او شرفائے مکہ معظمہ بودند۔ و بعد ازاں بہ دہلی آمدہ در ہند قیام کرد۔ در کتاب بحر المعانی میفرماید کہ مدت شصت سال در علم ظاہر بودم و در کسب کمال کوشیدم۔ اما از محبوب ازل و مقصود ابد غافل بودم۔ حالا مے بینم آنچہ پیش نظر مے آمد۔ ببیاں حالات و مقالات ثبت نمودہ کہ فہرست آں موجب طوالت مقصود است۔ وفات او در سال ہشت صد و نود و یک مذکور است +

شیخ علاء الدین علاء الحق

خلیفہ اعظم شیخ عثمان اخی سراج است در آغاز دولت علم ظاہر و سرمایہ دنیا فراوان داشت در آخر اندفقر و سلوک مستدم نہاد نسبش بہ حضرت خالد بن الولید میرسد۔ در زہد و ریاضت او و عبادت و تقوے بدرجہ کمال بود۔ و از جملہ مال و منال دنیا ترک اختیار کرد و کمر ہمت در خدمت مرشد برحق چست و محکم بست۔ و چون شیخ عثمان اخی سراج بسیار سفرے ماند و طعام پختہ ہمراہ مے بردند۔ و دیگ طعام بر سر شیخ علاء الحق مے نہادند۔ و او پا برہنہ ہمراہ سواری شیخ میرفت برادران جدی او کہ امرائے عظیم الشان بودند بنظر اکراہ و ملال وے نگاہ میکردند و اما او اعتنا نمیکرد۔ روزے چند کس در خانقاہ شیخ علاء الحق فرود آمدند نزدیک گربہ از ایشاں گم شد قلندران از شیخ علاء الحق گربہ طلب کردند

گفت کہ گر بہ شما از کجا آرم کسے باشد او گفت ماند نیم کہ از کجا پیدا کنی از شاخ آہو پیدا کن شیخ در غضب شد و فرمود بر دیمرا ے خود از شاخ آہو خواہی یافت۔ و ہمچنان کہ چون از خانقاہ بیرون رفت گاوے پیدا شد۔ و او را ہلاک ساخت و در مطبخ شیخ علاء الحق خرج بسیار بود۔ و مساکین و فقرا از خوان انعام او بہرہ یاب میگشتند۔ و ہر اہل حاجت کہ بے آمد محروم نمیرفت و ہر آنچہ کہ از ضیاع و املاک و غیر آن بورثہ خود داشت بہ فقرا و محتاجان ایثار کرد و فات او در سال ہشتصد مرقوم است۔ رحمۃ اللہ علیہ ✦

شیخ تاج الدین شیر سوار

خلیفہ نامدار شیخ قطب الدین منور۔ ہانسوی است۔ مدام در زہد و ریاضت و محنت بسر مجردے آخر۔ کارش بجاے رسید کہ وحوش دود و دام رام او گشتند۔ و اکثر بر سواری شیر تا بہ ہانسی میرفت و مار خونخوار بجائے تازیانہ در دست میگرفت۔ روزے کہ او بسواری شیر بہ ہانسی آمد پیر روشن ضمیرے بر فراز دیوار نشستہ بود فرمود حیوانات کہ ذی روح باشند در سلک آوردن عجبے نیست۔ مردان خدا اگر بخواہند سنگ خشت در رفتار در آید میگویند کہ ہمو نوقت دیوار حرکت کردہ بہ رفتار آمد۔ قبر او بیرون نارنول نزدیک شہر است و از مرقد پاکش تا الان آثار مبرات و خیرات ظاہر و باہر است۔ رحمۃ اللہ علیہ۔ و او را پسرے بود کہ او را شیخ لعل میگفتند تارک دنیا بود۔ و از اسباب دنیا قدر ضرورت اختیار کردہ۔ دائم بہ یاد حق اشتغال داشت بر دروازہ خانہ او سنگ افتادہ بود کہ ہنوز بیرون و لیز خانہ موجود است۔ کاسہ چوبین بالاے آن سنگ مینہاد۔ مردمان آیندہ و روندہ چیزے مے انداختند۔ و میان شیخین لعل وقت شام آنقدر کہ در کاسہ مے یافت در وجہ معاش قبول کردہ۔ صرف مے نمود و در ان ایام کہ غلہ گران بود فتوح بسیار آمدے۔ و اگر بہ نرخ ارزان بودے کمتر آمدے۔ گویند کہ شیخین لعل مرید و خلیفہ پدر خود بود و در ستر احوال خود بسیارے کوشید۔ و از نیجہت کہ بہ ذکر خفی بیشتر اشتغال میداشت و بوقت

مشغولی در حجرہ محکم میکرد و بصحبت اہل دنیا کاہے نہ نشست اگر از فقرا کسی بر در او میرفت البتہ
برسم خلق و تواضع نان خشک و کوزہ آبے آوردہ عذر تقصیر میخواست رحمتہ اللہ علیہ ✦

شیخ سراج الدین سراج الاولیاء

پسر بزرگ و خلیفہ حضرت خواجہ کمال الدین علامہ است صاحب مقامات علیہ و کرامات جلیہ و صاحب
درد و محبت و اہل شوق و ذوق بود۔ و در ستورے خرق و کرامت و ربوبیت و الوہیت بسیار
میکو شید۔ پدر بزرگوار ہنگام رحلت او را در خلوت طلبیدہ از انعام اولین و آخرین نوازش فرمودہ
بود ازان روز ہر کسے کہ او را میدید مست بادۂ محبت و وحدت میگردید۔ وصال آن برگزیدہ ایزد
متعال در سال ہفتصد و شصت و دو ہجری منقول است رحمتہ اللہ علیہ ✦

میر سید اللہ

قبیلہ و خلیفہ حضرت خواجہ میر سید محمد گیسو دراز است و زمان غیر آگہی منصب ارشاد و خلافت یافت
صاحب معارج الولایت آوردہ است کہ روزے خواجہ محمد گیسو دراز اہتمام وضو میفرمود و بطرف دست
مسح۔ عمامہ از سر مبارک برآوردہ بر زانو نہاد سید اللہ کہ ہنوز خرد سال بود عمامہ میر سید۔ از
زانو برداشتہ بر سر خود نہاد۔ حضرت میر سید گیسو دراز مسرور شدہ فرمود۔ لائق تست مبارکباد
دادند ازان روز ہر آنکس را کہ بیعت میفرمود مرید میر سید اللہ قرار دادہ تربیتش سعے مے افزود
صاحب اخبار الاخیار میفرماید کہ سید اللہ بانے جمیلہ و عجوزہ محبت در سر داشت و
دارفتہ جمال و شیفتہ حسن بیمثال او بود۔ بالآخر بسلسلۂ نکاح خود در آوردہ۔ و یحیین بامداد
کہ بمقتضائے رسم ہندیان مقنع مرصع از رخ زیبائے عروس برانداختہ جلوہ دادند۔ نیرنگی عشق
جلوہ دیگر نمود۔ و بیک ناگاہ حالت عجیب و کیفیت غریب پیدا شد کہ میر سید اللہ آہے
سرد از دل پر درد کشیدہ جان عزیز بہ شاہد حقیقی سپرد۔ و عروس ہم میت او را۔ در بر کشیدہ بدنیال او

او سفر کرد۔ وہر دو را در پہلوے یکدیگر مدفون ساختند +

شیخ علاء الدین قریشی

مرید و خلیفہ میر سید گیسو دراز است جامع علوم صوری و معنوی بود۔ در گوشہ قناعت و گنج خانہ عبادت ہمہ عمر بسر برد۔ غیر حق بہ چیزے کارے نداشت و حال خود مستور داشت از صحبت نالائق و ہجوم عوام نفور بود در تجرید و تفرید قدم استوار داشت وفات او در سال ہشتصد و پنجاہ و سہ مذکور است +

شیخ ابو الفتح علامی قریشی کالپوی

از مریدان نامدار خلیفہ باوقار میر سید محمد گیسو دراز است جامع علوم شریعت و ماہر رموز حقیقت بود در زیارت حرم محترم مشرف گشتہ صاحب تصانیف عالی است و نسخہ عوارف المعارف از اشہر تصنیفات اوست۔ وفات او در سال ہشتصد و دو ہجری منقول است۔ رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ شاہ میانجی چشتی

بیک واسطہ مرید سید محمد گیسو دراز است درویش کامل بود صاحب تقوے و ورع و زہد و ریاضت و محبت و محنت و در عصرے در ولایت کالپی ہمچو او از بزرگ تر نبود۔ او را شیخ الولایت میگفتند مستجاب الدعوات بود صد و بست سال عمر داشت صاحب اخبار الاخیار مے فرماید کہ از آغاز ماہ رجب تا بروز عاشورہ در اعتکاف مے نشست و در حجرہ محکم مے بست و در نصوبت شش روزے اکل و شرب زندگانی میکرد چون حین برآمدن او از حجرہ مے آمد۔ ندائے دادکہ ہمہ مردمان از در دے حجرہ دور تر بروند۔ چون فرصت مے یافت۔ قدم از حجرہ بیرون مے نہاد احیانا اگر کسے نزدیک تر بود مے نظر شیخ بر او بغضب مے افتاد تا دو روز در حالت بیہوشی و حیرت و غشی میماند آوردہ اند کہ

قاضی شہر۔ باو وے دعوے احتساب میکرد۔ روزے کہ شیخ از درون حجرہ بیرون آمد۔ قاضی تہ زمین تر استادہ بود۔ چون نظر شیخ بروے افتاد بحال خود نماند۔ تا دو۔ روز بعالم بیخودی و بیہوشی مبتلا ماند۔ آوردہ اند کہ روزے قاضی شہر بتقریب احتساب بر سر شیخ آمد۔ چون شیخ آگاہ شد و بسوے قاضی نظر کرد۔ حمالان کہ کفیل چوڑ دل قاضی بودند تا بزانو غرق زمین گشتند و جنبیدن نتوانستند اما قاضی مذکور کہ در تبعیت شیخ قدم مستحکم داشت۔ از چوڑ دل مفارقت کردہ۔ دُرّہ در دست گرفت و بالائے بام کہ منزل شیخ بود قصد کرد۔ درین اثنا شیخ از در خانہ بروں آمد و دست قاضی گرفتہ در دون خانہ بُرد۔ ناگاہ نظر قاضی بر مینا مے رسید۔ پرسید کہ چیست۔ شیخ صراحی در دست گرفتہ در پیالہ انداخت و بہ مذاق شربت ناب از قند و نبات است۔ بہمین محل حضرت شیخ۔ بہ قاضی موصوف اشارت کردہ فرمود کہ بسم اللہ بنوشید۔ اما قاضی مبادرت نوشیدن نکرد و بیرون خانہ رفت۔ وفات آن جامع الکمالات در سال ہشتصد و ہشتاد و نہ ہجری مذکور است +

مخدوم حسام الدین فتحپوری

از محبوب ترین خلفائے شیخ عبد المقتدر است بہ محامد معرفت مشہور۔ و بخرق و کرامت مذکور۔ صاحب معارج الولایت آوردہ است کہ او از اولیائے بزرگ و مشائخ باکمال است۔ مدتے در فتحپور بفیض ارشاد او بخلائق رسید۔ و شیخ بدھن چشتی از برگزیدگان خدمت او دست منقول است کہ پدر شیخ بدھن او را در عمر شش سال بخدمت محترم آورد و در تربیت علوم صوری و معنوی استعداد تمام خواست مخدوم در حق وے دعا فرمود۔ بحصول شیخ بدھن عمر طویل یافت و از اکابر اولیا شد۔ علما گردید و وفات مخدوم حسام الدین در سال ہشتصد مذکور است +

شیخ ابوالفتح جونپوری

مرید و خلیفه و شاگرد جد خود شیخ عبدالمقتدر است۔ دانشمند کامل و برگزیدهٔ روزگار بود در فقر و ریاضت مثالے نداشت صاحب معارج الولایت آورده که شیخ ابوالفتح در بطن والدهٔ ماجدهٔ خود تا مدت چهارده ماه محمول بود۔ از میمنت شیخ عبدالمقتدر جد او تعلق خاطر داشت و شبے که شیخ رکن الدین ابوالفتح سهروردی در عالم خواب بشارت داد و شیخ ابوالفتح متولد شد۔ چون شیخ جمال الدین مرید شیخ عثمان سیاح بر ذرولادت شیخ ابوالفتح وارد شد۔ و شیخ ابوالفتح را بابنمودند فرمود که خانه شیخ عبدالمقتدر از انوار و تجلیات مولود مسعود منور و معمور خواهد شد۔ الحاصل شیخ عبدالحی در حیات شیخ عبدالمقتدر پدر خود فوت شد و شیخ ابوالفتح از انعام و حلاوت گلزار چشت گل مدعا بدست آورد۔ و صبغه دستار او ارباب گردید۔ وفات او در هشتصد و پنجاه و هشت مذکور است +

شیخ نورالدین معروف بنور قطب عالم بنگالی

فرزند رشید و خلیفه اعظم شیخ علاءالدین علاءالحق بنگالی است از مشاهیر مشائخ هند و صاحب ذوق و محبت و حلاوت بود۔ آثار علیه و کرامات جلیه داشت۔ در صدد حیات پدر خود۔ کار خود کار عبادت و ریاضت و مجاهده و معرفت بمنزل نامتناهی رسانیده فائز مرتبه الوهیت و مدارج قطبیت گردید۔ صاحب اخبار الاخیار میفرماید که خدمت درویشان خانقاه۔ و بردن نجاست و غلاظت باو مفوض بود۔ روزے درویشے را در دستشوئی در گرفت۔ و او به قضائے حاجت بیت الخلا رفت۔ و شیخ نورالدین که بهدرین محل بر شست و روب بیت الخلا مصروف بود و بول و غائط درویش در دست رسیده۔ بر اندامش افتاد و جامه و جسم او همه غلیظ گشت و در نجاست آلوده گردید چون حضرت شیخ علاءالحق مغز فرزند دلبند را باین حال نگریست بسیار خوش دل و خوشحال گشت و

فرمود که حالا بخدمت دیگر مشغول باید شد منقول است که روزے شیخ نورالدین با رہیزم بر سر میکشید۔ شیخ اعظم خان که از عمائد دیدیان بادشاه بود۔ بدید و گفت که تا چند در رہیزم کشی و خدمت گزاری فقرا بسر خواہی برد بیا که بمنصب بزرگ برسانم۔ شیخ نورالدین جواب داد که دولت و ثروت دنیا ناپائدار است و مراد نشائد و خدمت فقرا بہتر از دولت و ثروتِ دنیا ناپائدار است و مراد نشائد و خدمت فقرا بہتر از دولت و نعم بے شمار م وفات آن برگزیدہ صفات در سال ہشتصد و پنجاہ و یک منقول است۔ و از حضرت او۔ دو پسران بودند۔ شیخ رفعت الدین و شیخ انور که بعد وفات او بر مسند مشیخت و ارشاد جاے یافتند +

سید اشرف جہانگیر سمنانی

افضل و اشہر عہد خود در مشائخ ہندوستان است شرف خلافت از حضرت شیخ علاء الحق بنگالی دریافت و او دیگر پیران طریقت ہم فیضہا رسیدہ بود۔ پدر بزرگوار او بادشاه سمنان بود۔ چون نوبت بادشاہی باو رسید۔ یکچند بسر برده تارک شد صاحب معارج العلولایت از لطائف اشرفی حکایت آورده که سید اشرف جہانگیر۔ ولی زاده بود در عمر ہفت سالگی قرآن مجید را بہفت قرأت حفظ نمود و در چہارده۔ سالگی از علوم عقلی و نقلی فارغ گردید۔ و بصحبت خضر علیہ السلام مستفیض گشته و بہ اشارت غیبی سفر ہندوستان اختیار کرد و بخدمت حضرت شیخ علاء الحق مشرف شده دولت خلافت حاصل نمود۔ و از و بسلطان حق گردید و در جونپور غرخصت یافت و وفات او در سال ہشتصد و ہشت ہجری مرقوم است رحمة الله تعالے علیه +

قاضی شہاب الدین دولت آبادی

خلیفه مولانا خواجگی است و از سید اشرف جہانگیری نیز استفاده کرده۔ در علوم ظاہر کم نبود۔ و در علوم باطن معظم بود تصانیف عالی داشت و از جمله تصنیفات خود یک رساله دارد و سوم مناقب السادات

که دران ذکر عقیدت و محبت نسبت باهلبیت نبوت باحسن الوجوه بیان کرده و باعث تصنیف رساله
این است که بر سبیل مباحثه و مناظره وقت متضمن بر تبجیل و تعظیم علما بجهت فضائل علوم و تقصیر
مدارج سادات بنظر فقدان اثبات بدیهه و غیر آن تصنیف کرده بود شبے در واقعه دید که بجهت تصنیف
مذکور حضرت خواجه کائنات سرور عالم نبی اکرم صلی الله علیه وسلم بجانب او نظر قهر و عتاب فرمود
چون از خواب بیدار شد بر کرد از خود محجوب گشته تصنیف جدید در مناقب سادات تیب داد
و تصنیف سابق در دریا انداخت و وفات او در سال هشتصد و چهل و هشت هجری مرقوم است +

شیخ اختیار الدین ایرچی

از خلفای نامی و مریدان گرامی قاضی حسنی است جد و پدر او از نامداران شهر ایرچ بودند لیکن او بسبب غلبه
محبت و تجرید همه دولت دنیا بر باد داده تارک گردید و بتحصیل علوم ظاهر تکمیل ظاهر کرده بنظر اکتساب
امور حقیقت بخدمت قاضی محمد سادی حاضر شد و بتوجه باطن مرشد بر حق بمرتبه کمال رسیده
خرقه خلافت و ارشاد حاصل کرد سال وفات هشتصد و نه رقم نموده اند

شیخ فتح الله اودهی

خلیفه معظم و محب مکرم شیخ صدر الدین حکیم است در اوائل حال در مسجد دهلی درس میگفت چون مرید شد
در ریاضت و عبادت فتحیاب ندیده پیش شیخ صدر الدین شکایت آورد فرمودند تدریس ترک
کن و کتب درس دریا بینداز چنانچه ترک تدریس کرده کتب درسیه دریا انداخت و بالاخر از علوم
حقیقت و معرفت کامیاب گشته بحمل اصفیاء زمانه گردید و بسیار طالبان حق را بمقام حق رسانید
چنانچه شیخ قاسم دهلوی و شیخ محمد عیسے از خلفائے وے بودند وفات او در سال هشتصد و
بست و یک هجری مرقوم است +

شیخ عین الدین قتال

مرید و خلیفه پدر خود شیخ سعد الله کیسو دراست و نیز از سید امیر ماه استفاده کرد و اول بیشتر مائل به شراب بود و از هر چاه و دریا که برای او آب طلب داشتند غیر از شراب بدست نه آمد۔ چون وقت ارتحال پدر بزرگوارش نزدیک رسید او را بخواند۔ فرستاده در جستجوی او بر فت و در میخانه یافته پیام طلب شیخ بزبان آورد۔ بمجرد استماع آنچنان شیخ عین الدین از جای خود برخاست و جام شراب که در دست داشت نوشیده بر زمین بزد و بخدمت پدر علیقدر حاضر شد۔ و خرقهٔ خلافت و سر مایهٔ نعمت و خلافت بشرب چشت حاصل کرد۔ و از خاصان و برگزیدگان درگاه رب العزت گردید و بقیهٔ العمر در زهد و تقوے بسر برد و سال وفاتش هشتصد و بست و دو مرقوم است +

شیخ سارنگ چشتی سهروردی

صاحب دولت و عزت از قوم هنود بود۔ چون باسلام مشرف شد۔ و همشیره او بعقد نکاح سلطان محمد بن فیروز شاه در آمد۔ بلده سارنگ پور بنام خود آباد کرد و بعد از آن مرید شیخ قوام الدین گردید و بهمه مال و اسباب دنیا ترک گفته بسفر حجاز رفت۔ چون باز آمد بصحبت یوسف بدر ایرچی مصاحبت اختیار کرد و خرقه خلافت هم پوشید۔ وفات او در سال هشتصد و چهل و هفت مذکور است +

شیخ علم الحق والدین چشتی

خلیفه اعظم و فرزند دلبند شیخ سراج الدین سراج الاولیا است صاحب مقامات بزرگ و کرامات گوناگون بود در ریاضت و مجاهده غلوے تمام داشت جمعے کثیر از ارباب دل بر خوشنودی او از ظلمت دار نا پائدار اسباب بمنزل انوار تجلیات قرب حق فائز گشتند۔ رحمة الله علیه۔ وفات او در سال هشتصد و [illegible] است +

شیخ محمد عیسے جونپوری

خلیفہ شیخ فتح اللہ اودھے است۔ پدر شیخ احمد عیسے از عمائد دہلی بود۔ بزمان تغلق ہنگام تاخت آوردن امیر تیمور ترک دہلی گفتہ بسکونت جونپور اختیار کرد۔ صاحب ابرالاخیار آوردہ کہ شیخ محمد عیسے در منشوی بسیار غلو داشت۔ و سرنامے بود از حال و احوال خود۔ ہیچ خبر نداشت و استخوان مہرہ پشت او دو تا گردیدہ و در نہ سیصد و پنجاہ و یک سال ہجری مرقوم است +

شیخ شمس الدین طاہر

خلیفہ اعظم شیخ نور الدین قطب عالم است او شیخ بزرگ و کبیر السن بود و فیض باطن و استفادہ کامل از سدہ روحانیت خواجہ بزرگ معین الاولیا دریافت و خرقہ خلافت از حضرت خواجہ بایزید خورد نبیرہ حضرت خواجہ بزرگ رحمۃ اللہ علیہم پوشید۔ چنانچہ در سیر العارفین مذکور است صاحب العارفین محقق کامل و ہمعصر شیخ شمس الدین طاہر بود و بشرف ملازمت حضرت خواجہ بایزید خورد بمقام اجمیر شرف گشتہ۔ وفات او در سال ہشتصد و ہشتاد و یک ہجری مرقوم است رحمۃ اللہ تعالے علیہ +

شیخ حسام الدین مانکپوری

خلیفہ اعظم شیخ نور قطب عالم است و از اعیان مشائخ عہد خود است جامع بود در میان علوم شرع و طریق و عارف بود صاحب کشف و تحقیق۔ او خود تصنیفات بود در سیر العارفین از ملفوظات او است صیغہ صیام بسیار مائل بود۔ و توکل مرغوب اکثر نوبت افطار بر جرعہ آب روئے میداد و مرمود کہ چون بعزم ملازمت شیخ از وطن بیرون آمدم بہر منزل در عالم واقعہ شیخ خود را میدیدم کہ در برابر من مے بود۔ روزے در کشتی سوار شدم۔ درویشے صوف پوش ہمراہ من بود۔ چون بر ساحل دیار رسیدیم۔ ہمان درویش در قعر آب رفت و از چشم پنہان شد انگہ کہ بپائے بوس شیخ

مشرف شدم نیک دیدم کہ جمال ہمان درویش کہ بہ آب افتادہ بود۔ با منظر و پیکر شیخ یکسان بود و در خط و خال و چہرہ و مہرہ ہیچ تجاوز و تفاوت نیافت و وفات در سال ہشتصد و ہشتاد و دو مرقوم است ✦

شاہ کاکو چشتی

خلیفہ نامی و گرامی شیخ نور الدین قطب عالم است و نسب وے بچند واسطہ با حضرت خواجہ بہاء الدین فرید الاولیاء میرسد۔ و از شیخ پیر محمد چشتی لاہوری فیض ہا یافتہ بود۔ و بہ تلقین و تعلیم خلائق سعی موفور کرد۔ در لاہور سکونت ورزید و کشف و خرق بسیار ازو بوقوع آمد۔ وفات او در سال ہشتصد و ہشتاد و دو مرقوم است رحمتہ اللہ علیہ ✦

شیخ یوسف ایرجی چشتی

آبائے او از خوارزم بایرج آمدند۔ و شیخ یوسف اگرچہ خلیفہ شیخ فخر الدین بودہ است۔ اما از خدمت سید جلال بخاری و شیخ راجو قتال فیضہا بردہ صاحب تالیف است صاحب تاریخ محمدی از مریدان و معتقدان او است و آوردہ اند کہ روزے شیخ یوسف در خانقاہ بسنگامہ سماع گرم و اشت و ہمدان محل جان دادہ۔ وفات او در سال ہشتصد و سی و چار مرقوم است ✦

شیخ پیارا چشتی

از مریدان سید اللہ بہرہ سید محمد گیسو دراز است و ترتیب و تکمیل بخدمت خواجہ گیسو دراز یافتہ بود آوردہ اند کہ چون او را ملازمت شیخ دست داد فرمود کہ اگر پیش ازین با کسے تعلق محبت داشتہ باشی در عرض بیان آری۔ التماس کرد کہ بنظر آموختن طریق عشق حاضر آمدم و ہیچ ندانم کہ عشق چیست و از کجا مے آید فرمود کہ اظہار واقعات سابق را اصلا نباید کرد۔ آنچہ بغرض دریافت مطلب است

التماس کرد که مرا اوائل برزن هندو فریفته بودم و دولت دیدار دست نمیداد بالآخر زنار گرفتم و در صنم خانه نشستم که او را به بینم باستماع اینمعنی خواجه گیسو دراز او را در برگرفت و فرمود که البته در منزل عشق مقام عالی داری میگویم که چونتو عشق طلب و محبت مشرب بدست آید تا بمنزل عشق شاهد حقیقی رهنمونی کنم - چنانچه او را در چهارده سالگی بیعت کشید و در اندک زمان بمرتبه تکمیل رسانید وفات او در سال هشتصد و شصت و پنج مرقوم است ✦

شیخ محمد المعروف به شیخ مینا چشتی سهروردی

صاحب ولایت دیار لکهنو بود و از زمان غیر آگهی به ظل حمایت و سایه عاطفت شیخ قوام الدین تربیت یافته به شرف بیعت و تشریف خلافت مشرف گردید - وجهت موسوم گشتن بلقب مینا اینست که شیخ قوام الدین را پسرے بود موسوم به شیخ نظام الدین مینا و او بهوائے هوس - و تقاضائے نفس در زمره ملازمان سلطان محمد بن فیروز شاه بادشاه دهلی منسلک گردید - بدینوجه شیخ قوام الدین از وے نفرت تمام داشت - چون شیخ نظام الدین به قصد معذرت و تالیف پدر خود بوطن رسید در صحن خانقاه براسپ او انگذشت شیخ قوام الدین ازین ادائے گستاخ برآشفت و در حق او دعاے بد کرد همین که گامے چند نه پیموده بود از پشت فرس بروے زمین آمد و هلاک شد در آنوقت شیخ قطب الدین که از مریدان خاص شیخ قوام الدین حاضر بود باو فرمود که حق سبحانه تعالے ترا پسر خواهد داد موسوم به محمد مینا گشته بجاے فرزندمن معروف و مشهور خواهد شد - الحاصل به برکت و تصرف دعاے شیخ همچنان بوقوع آمد و منظور نظر شیخ قوام الدین گردید و خرقه خلافت از شیخ سارنگ چشتی هم دریافت و جانشین و صدر آرائے سجاده مشیخت دار شاد گشت صاحب اخبار الاخیار آورده که شیخ محمد مینا دلی مادرزاد بود - چون بمکتب سپرده او را در - دبستان بنشاندند - و استاد گفتن بسم الله اشارت کرد یفور نخواند - چون گفتند که بگو الف گفت که الف باز گفتند که بگو ب - در جواب گفت که چون الف گفتم به گفتن ب حاجت ندارم و درین مجلس

چند معانی حقایق بر زبان آورد منقول است که او به ترک و تجرد غلو بسیار داشت و اهل عیال نخواست
شب ها بر سر دیوار نشسته عبادت میکرد تا از غلبه نوم محفوظ ماند و بر سطح فرش خار و خسک گسترده
منتظر می نشست و در موسم زمستان برهنه تن در آب سرد تر کرده در صحن خانقاه می سایه سایبان
و سقف مراقب و مشغول میگشت القصه در مسند ورد طلب بود گاهے بر احت و استراحت
نیاسود و فات او در سال شصت و هفتاد منقول است رحمة الله علیه +

شیخ رفعت الدین

پسر بزرگ شیخ نور قطب عالم بنگالی است از پسران بزرگ و صاحب حال بود او میگفت که والله من
از سگ بازار کمترم مدام متوکل و عسرت زندگی میکرد و از اهل دنیا نفرت کلی داشت
رحمة الله علیه +

شیخ انور

پسر خرد شیخ نور قطب عالم بنگالی است و رحالت گدایانه بخلاوت شهرت تمام داشت که مفلسان را
می پرورد و بزبان فارسی فی کرده بذل فقرا میکرد و خواز گوشت آن چیزے نمی خورد روزے شیخ
حسام الدین از وے پرسید که مخدوم زاده عشق چه باشد فرمود مردان حق چشم فراز کرده
می بینند که دوست می آید یا پیام دوست و گرنه بگشودن چشم چه حاجت است +

شیخ محمود راجن قدس الله سره

خلیفه مهذب بزرگوار یعنی خواجه علم حق والدین است و صاحب سلسله سهروردیه شطاریه بود و
نیز بیک واسطه سلسله خلافت وے بحضرت خواجه گیسو دراز میرسد و نیز از جانانیضها دریافت
صاحب مقام عالی بود بریاضت و ورع فقر اختیار و فقر و فاقه را بسیار دوست داشت و از صحبت

امرا و اعیان لفور بود و شبها بعبادت و مشغولی بسر می برد۔ و از غایت بیداری و مشغولی چشمان او غیرت گلستان بود و از جمال او عالم مستی مینمائی وحدت و حقیقت ظاهر و باهر بود جمعی از ارباب دین و اصحاب یقین بذریل تلقین و ارشاد او بمقام حق رسیدند۔ وفات او در سال نهصد مرقوم است +

راجی حامد شاه چشتی

خلیفه شیخ حسام الدین مانکپوری است بزرگ و صاحب نسبت درست بود در زمان سلطان شمس الدین التمش جد بزرگوارش سید شهاب الدین از کرویز آمده سکونت دهلی اختیار کرد۔ آورده اند که راجی حامد شه در اوائل وضع سپاهیانه داشت و آخر بصحبت شیخ حسام الدین مانکپوری پیوست و از جمله صفیاء زمانه گردید۔ به علم ظاهر بقدر ما یحتاج معرفت داشت اما عالمان دین و ارباب یقین در دائره ارادت و حلقه اطاعت او بودند وفات او در سال نهصد و یک مرقوم است۔ رحمته الله علیه +

راجی سید نور

فرزند رشید حامد شاه راجی است بسیار بزرگ و صاحب حال و کریم النفس بود و مدت العمر بعبادت و ریاضت شاقه گزرانید۔ رحمته الله علیه +

شاه سید

خلیفه شیخ حسام الدین مانکپوری است به اوائل صاحب دولت و ثروت بود و آخر به ترک مال و منال پرداخته در خدمت شیخ پیوست۔ و بعد تکمیل خرقه خلافت یافت۔ آورده اند که او را با زنی تعلق محبت بود۔ و او هم ترک هوس دنیا کرده به فقر و توکل قناعت کرد۔ وفات او در سال نهصد و سی و سه مرقوم است +

شیخ بہاء الدین جونپوری

از مشاہیر مشائخ آن دیار است خلیفہ شیخ عیسے است و در منزل تجرد پائے استوار داشت و بعبادت و ریاضت گزرانید۔ و خلافت او از حضرت اجی حامد شہ ہم متیقن و معتبر است۔ وفات او در سال نہصد و چہل و ہفت مرقوم است +

شیخ دانیال چشتی

مرید و خلیفہ اجی حامد شہ بود و صحبت دار حضرت خضر علیہ السلام۔ و فیض باطن از روحانیت حضرت خواجہ بزرگ معین الحق والاولیا حاصل میکرد۔ و بثبوت پیوستہ کہ حضرت خواجہ بزرگ او را باشارہ باطن بحضرت علیہ السلام حوالہ کردہ و این ابیات ہندی در معارج الولایت و شرح الحروف العالیات او مذکور است ؎

جگ جگ عمر جو حضرت خواجے ۔۔۔ حضرت نبی رسول نواجے
دانیال جو پر گھٹ کنہیان ۔۔۔ حضرت خواجہ حضرت دنیا

مخفی مباد کہ شاہزادہ دانیال بن اکبر شاہ بادشاہ در خانہ ہمین شیخ دانیال متولد شدہ بود و بادشاہ بہ ہمنامی شیخ پسر خود را معروف کرد۔ و شیخ دانیال در سال ہفتدم جلوس اکبر شاہ کہ زمانہ تولد شاہزادہ دانیال است در اجمیر سکونت داشت۔ و بعد تولد شاہزادہ سالہا در صدر حیات بود۔ و آخر بسال نہصد و نود و نہ وفات یافت۔ شیخ دانیال از اجمیر نبود امّا بہ سبب غلبہ محبت و روحانیت خواجہ بزرگ مشیتر در اجمیر قیام ورزید۔ و در جوار آستانہ عالیہ حضرت خواجہ بزرگ مشیتر در اجمیر قیام مینمود۔ و در جوار آستانہ عالیہ حضرت خواجہ بزرگ باختر سوئے محل سکونت داشت۔ و در زمانیکہ حرم محترم بادشاہ را بہ جہت مصائب سفر ناگور و نبط آنجا زمانہ وضع حمل قریب تر بود بحکم بادشاہ قیام اجمیر ناگزیر افتاد در قصر رفیع و مکان وسیع

برابر حجره شیخ بنیاد کرده بنظر همسائگی شیخ که خالی از خیر و برکت متصور نبود۔ برای مولود مسعود مخصوص ساختند ہنوز ازان تعمیر رفیع نشان باقیست و مجاوران روضه حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا که بجهت جهالت و ناواقفیت حال شیخ دانیال را اناجداد خود قرار داده وجه ولادت شاهزاده در منزل شیخ موجب تعجب بسیار و اعزاز خود ها برگزارند۔ غلط فاش و تقصیر تحقیق است۔ برلاف دکذاف ایشان گوش نباید داد سلسلهٔ پیران طریقت شیخ دانیال که از کتب ملا نسیط بوضوح پیوست انیست شیخ دانیال مرید راجی حامد شاه خلیفه شیخ حسام الدین مانکپوری خلیفه شیخ نور قطب عالم بنگالی خلیفه شیخ علاء الحق بنگالی خلیفه شیخ عثمان اخی سراج خلیفه حضرت شیخ نظام الدین سلطان المشائخ قدس اسرارهم +

شیخ حسن طاہر

خلیفه راجی حامد شه از خدمت سید نور بن جامد شه فیضها در ربود۔ و از اوائل دردمندی و طلبی شعار کرد۔ و بمشائخ و فقرا صحبت گرم داشت بغلبه و شهرت مشیخت راجی حامد شه اصناکرده حاضر خدمت شد و بسلسله ارادت پیوست و بطلب سلطان سکندر از جونپور بدهلی آمد و سکونت اختیار کرد۔ و در عبادت و ریاضت شاقه بسر برده کافه آنام را رهنمونی منزل حق فرمود و وفات او در سال نهصد و نه مرقوم است +

مولانا الہ داد چشتی جونپوری

عالم باعمل و فقیه بیمثیل بود۔ هدایه و کافیه و مدارک را شرح فرمود۔ و شرف بیعت و خلافت از راجی حامد شه دریافت۔ منقول است که مولانا شیخ طاہر با و سلسله محبت مستحکم داشت و ایشان یاران همدم بودند۔ روزے مولانا الله داد بطریق طنز در باب بیعت نسبت راجی احمد شه سخن ها گفت شیخ حسن گفت که در صحبت حضرت راجی حامد شه افتاده بسلامت بدر آید۔ البته سخن شما

لائق گفتن و شنفتن متصور است الحاصل مولانا الہ داد بصحبت مولانا حسن بخدمت راجی حامد شاہ رسیدہ مسائل چند کہ حل آن مشکل بود در پیش آورد۔ و راجی حامد شاہ از منصوبہ مولانا حکایت آوردہ تفصیل اجمال و تسہیل اشکال بوجہ احسن فرمود۔ مہاندم مولانا الہ داد سر در قدم آورد و بیعت کرد و بریاضت و مجاہدہ اشتغال ورزید۔ وفات او در سال نہصد و بست و سہ مرقوم است رحمۃ اللہ تعالے علیہ +

شیخ محمد حسن پسر شیخ حسن طاہر

جامع بود میان علوم حال و قال و آیتے بود در مشائخ نسبت و جمال چون از حجرۂ خلوت بر قعہائے مشیخت جلوہ میکرد۔ ہر آنکس کہ نظر بروے مے انداخت تکبیر میگفت۔ و در محیط حیرت و محویت غرق میگردید۔ بہ سلسلہ قادریہ ہم توسط داشت۔ سالہا در مجاورت مدینہ منورہ بسر برد۔ مدام در انقطاع و شام زحمت کشیدے و بعد نماز شام درون حجرہ رفتہ بعبادت معبود حقیقی کار ہا کردے وفات او در سال نہصد و چہل و چہارم مرقوم است +

شیخ عبد الرزاق جھنجانہ

مرید و خلیفہ شیخ محمد حسن طاہر است صاحب کرامات و کشف و خداوند خوارق عادات بود۔ و بہ اہلیت نبوت و ائمہ رسالت اعتقاد تمام داشت و او را با شیخ امان پانی پتی مباحثہ و مناظرہ بسیار بود وفات او در سال نہصد و چہل و نہ مرقوم است +

شیخ امان پانی پتی چشتی

اسم گرامی عبد الملک و لقب امان اللہ مرید و خلیفہ شیخ محمد حسن طاہر چشتی نبیرۂ راجی حامد شاہ است در شرب قلندریہ شاہ نعمت اللہ ولی را واسطہ دارد۔ و در باب مسئلہ تقریر بلیغ و بیان وسیع داشت

در تصوف و توحید از وے کتب و رسالہ چند یادگار است بالخصوص رسالہ اثبات الاحدیت
از رواست و نیز بروایت مولانا جسام شرح دارد۔ و میفرمود اگر پایہ انصاف در میان ما بشد مسئلہ توحید بر
منبر و مینار باید گفت و فرمود کہ در اوائل حال بر اثبات توحید دو دلیل داشتم اکنون فانزدہ دارم و گفت
درویشے ما بر دو حال مبنی است۔ تہذیب اخلاق و محبت اہلبیت رسول صلی اللہ علیہ وسلم وفات
آن جامع صفات در سال نہصد و پنجاہ و ہفت مرقوم است رحمۃ اللہ علیہ ✦

مولانا احمد شوریانی

از اولاد پیر کبار است و بعلوم ظاہر و باطن مرید و شاگرد شیخ اسحاق بن شاہ کاکو چشتی است و از
دیگر بزرگان طریقہ چشتیہ نیز نعمت تفیض و صحبت حاصل کردہ بمجاہدہ و ریاضت عدیم النظیر بود
و مشغولی بسیار داشت وفات او در سال یکہزار و دی مرقوم است ✦

سید علی قوام

از اہل کمال بود اصل وے از سادات سیوستان و مرید و خلیفہ شیخ بہاء الدین جنید بود و فتوح
بسیار داشت۔ بہیچ خادم خدمت نمیگرفت و زحمت نمیکشید وفات او در سال نہصد و پنجاہ
ہجری مرقوم است ✦

شیخ ادھن جونپوری

پسر شیخ بہاء الدین جونپوری بود کبیر السن و ضعف بغایت داشت کہ بے دستیاری کسے قوام نمیتوانست
اما در حالت جسد چنان قوی میکرد کہ جوانان تنومند تحمل تصادم او نمے تواستند وفات او
در سال نہصد و ہفتاد و شش مرقوم است ✦

شیخ جمال الدین حسن چشتی

مرید و خلیفہ پدر عالیقدر خود حضرت شیخ محمودؒ راجن است و نیز خلافت خاندان مغربیہ از شیخ احمد کھٹو دارد و صاحب جد عالی و اہل فضل و کمال بود۔ در یاد حق غلو بسیار داشت۔ و بتوکل و حیرت سروکار۔ جامع شریعت و طریقت بود و حادی محنت و محبت دل افگار داشت و دیدۂ اشکبار معین و معاون شکستہ دلان و دردمحنت۔ در ہنمائے رہروان منزل ہیبت بود سودائے عشق و سر و جلوہ شاہد حقیقی در سر داشت۔ سالہا در کنج اعتکاف بنشست و حصار قلعہ پندار و نفس بہ نیروئے ریاضت و محنت بشکست قبول عام و تالیف تمام داشت۔ جمعے ارباب دل با و مائل بود و صف مشائخ دیار ہند را بہ نمونی وارشاد تا بہ سراپردۂ قرب و اتصال رسانید۔ مدام جویائے رضائے الٰہی و مقلد ارشاد رسالت پناہی بود رحمۃ اللہ علیہ۔ زمان وصال سنہ نہصد و ہشتاد و دو مرقوم است و بعضے اختلاف نیز دارند۔

شیخ حسن محمد چشتی

خلیفہ اعظم حضرت شیخ جمال الدین حسن است و علوم ظاہر کامل زمانہ۔ و در امور حقیقت و معرفت یکتا و یگانہ۔ آیتے بود از جمال شاہد ازل۔ و در ولایتے بود از مدائن علم و عمل۔ خدیو مشرب چشت۔ و صدر نشین انجمن بہشت بود۔ صاحب مقامات علیہ و کرامات جلیہ و آثار زکیہ مشتاق جمال و متحیر منظر حال مجلس سماع دوست تر داشت۔ و دردمند بود و بہ احوال مستمندان از بہر طلب پرداخت زمان وصال پاک در سال نہصد و ہشتاد و دو مرقوم است۔

حضرت شیخ محمد چشتی

مرید و خلیفہ پدر خود خواجہ شیخ حسن محمد است امین امانت ہائے اولین و آخرین و صامت

اموال خزائن صفوت و یقین صاحب زہد و ورع خلاصہ آفرینش و آرایش اصل و فرع برگزیدہ خاص بارگاہ الٰہی مہبط انوار و اسرار نامتناہی صاحب جمال جمیل الشیم کریم النفس کرم مجسم بود شب زندہ دار داشت یدام در حالت سکر و ذوق زندگی میکرد دوست محنت و عدو راحت بود صاحب مرات ضیائے آوردہ است کہ چون بغلبہ محبت و ارادت بنظر زیارت عتبات عالیات در مصر دہلی فائز شد و بر مرقد مبارک حضرت خواجہ نصیر الدین محمود نصیر الاولیا رسید و دولت پابوس دست داد مصلائے سنگ مرقد شگاف پیدا کرد و حضرت شیخ محمد درون مزار داخل شد چون بیرون آمدند نان و حلوا در دست بود و نعلین و عصا و خرقہ و مصلے کہ در پہلوئے خواجہ نصیر الاولیا پوشیدہ زمین کردہ بودند۔ باو تفویض گشت۔ ازان روز ہر آنکس کہ بروئے او میدید دارفتہ حال و پروانہ جمال میگردید۔ مولد او احمد آباد گجرات است و زمان وصال پاک در سال نہصد و پنجاہ و شش مذکور رحمتہ اللہ علیہ +

شیخ علاء الدین بن شیخ نور الدین اجودھنی

از اولاد حضرت خواجہ فرید الدین مسعود الاولیا است صاحب اخلاق حمیدہ و اوصاف پسندیدہ جامع علم و حلم و با اہل دنیا سروکار نداشت و از جملہ کالائی حظ نفس و آسایش چیزے بخود راہ نداد ے۔ او را فرید ثانی میگفتند و بارو حانیت حضرت خواجہ قطب الاولیا توسط داشت در سال ہشتصد و ہفتاد و دو فوت شد +

شیخ جلال الدین قریشی

بہ تحقیق نرسید کہ در بیعت کدام شیخ وقت بود۔ اما مشرب خوشتر داشت و صاحب سلوک و وجد ظاہر جذب بیشتر و رویہ انبساط بر و۔ و از لباس بقدر ستر عورت کفایت کردہ بود۔ و علوم معقول و منقول رسمے و تحقیقی ہمہ بر لوح زبان داشت۔ میفرمود یک مرید ہشام نام دارم کہ

دکوه و جبال سر میزند۔ واکثر میخواند ع

خام بدم پختہ شدم سوختم

صاحب الاخبار الاخیار نسبت مرقوم کہ در اوائل بود عشق مجازی در سر بود۔ و در اندک زمان بعشق حقیقی گرفتار آمد۔ وفات او در سال نہصد و چہل و ہشت منقول است +

سید سلطان بھڑائچی

درویش صفا کیش و مرد باہمت و مروت بود۔ مرید شیخ علاء الدین اجودھنی است و از خاندان شطاریہ نیز تعلق داشت پیرہن قصیر و وحشت مدار الگیر از ہر کہ بیند ہند و رنے و در سر سودائے دارے۔ اسلام آوردہ بود۔ قبیلہ او پیش بادشاہ فریاد بردند۔ بادشاہ باد گفتہ فرستاد۔ از زنے مذکور مفارقت اختیار کند۔ او تیغ در کمر بست و از خانہ بیرون آمد۔ و جواب داد کہ زن مذکور مسلمان شدہ است باز متصرف کافران دادن جائز نباشد۔ پیادگان شاہی باستماع این معنی دم در خود کشیدند و دگر ہیچ نگفتند۔ وفات او در سال چہل و نہصد و نہ مرقوم است +

شیخ یوسف معروف شاہ جوہی

بحضرت خواجہ فرید الدین فرید الاولیا نسبت آبائے دارد خرقہ و کرامت در ورثہ داشت بارادہ لقیبی عازم بیت اللہ شد۔ و از انجا بہ مدینہ نبوی حاضر و بعد حصول شرف زیارت ہنگام معاودت در آمیہ آمد و اہل و عیال را از وطن طلبیدہ اشتہ سکونت برہانپور اختیار کرد وفات او در سال نہصد و نجاہ و ہفت مذکور است +

شیخ نظام الدین چشتی

پسر شاہ یوسف جوہی است گویند کہ او دو سال در شکم مادر معتکف ماند۔ او بسفر حجاز

ہم رفتہ بود و بشرف بیت اللہ و بیت النبی مشرف گردید و صاحب ذوق و کرامات بود و آثار علمیہ
ازو بظہور آمد در وفات او در سال نہصد و ہشتاد و پنج مذکور است +

شیخ حمزہ ہرسو قریشی

از اولاد شیخ الاسلام شیخ بہاء الدین زکریا ملتانی است و سلسلہ پیران او بخواجہ سید محمد گیسو دراز
می پیوندد و صاحب کشف و کرامت و اہل عشق و محبت بود۔ در اوائل در خدمت ملوک منسلک
بود بالآخر بارادہ غیبی ترک گفتہ بزیارت حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا در مدینۃ الولایت
اجمیر آمد و در انجا بہ شیخ حمزہ مخبذوب کہ ہمنام او بود و طریقہ مخبذوبانہ داشت ملاقی شد
و انعام باطن یافت ازان بعد از شیخ احمد مجدد شیبانی انتساب کرد۔ و در قصبہ ہرسو۔ کاز
نارنول قریب سہ فرسنگ است۔ طرح اقامت انداخت و سادات ہرسو کہ از علوم بے بہرہ
و از پاسداری وضع آوارہ بود ند تربیت فرمود۔ از کشف و خوارق او حکایت ہا دارند کہ درین
مختصر گنجائش ندارند۔ وفات او در سال نہصد و پنجاہ و ہفت منقول است رحمۃ اللہ تعالے علیہ

میر سید عبد الاول

مرید اولاد خواجہ بندہ نواز گیسو دراز است از علوم معقولی بہرہ وافی داشت و تصانیف نیز دارد
و بر صحیح بخاری شرح و حاشیہ نوشتہ۔ اکثر بہ نواح دکن و گجرات رفت و بہ زیارت مدینہ منورہ
و مکہ معظمہ مشرف گردید۔ وفات او در سال نہصد و شصت و ہشت مرقوم ہست +

شیخ مہٹا گاگرونی

درویشے کامل و صاحب حال بود۔ در تربیت اندرو حانیت خواجہ بزرگ معین الاولیا حاصل
کرد۔ آوردہ اند کہ او تا مدت بست سال خدمت مزار کردے جاروب کشی اختیار نمود۔ بعد آن

باشارہ روحانیت حضرت خواجہ بزرگ مرخص گشتہ بقصبہ گاگرون رفت و سکونت ورزید وفات او در سال یکہزار و سہ بوقوع آمد +

مولانا عبداللہ سلطانپوری

از اکابر علماء اعاظم فقرا بودہ و تشرع و عارف و متورع در ہیئت صالحان کفر و بدعت بسیار کوشیدے در آوائل زمان بخطاب مخدوم الملک ممتاز بودہ۔ اما چون اکبر بادشاہ دین الہی احداث نمود و شمس پرستی اختیار کرد شیخ با او در جہاد سرگرم شدہ و از نہضت بحق او حکما خراج از دیار ہند صادر گشت بچیارہ سفر حجاز اختیار کرد۔ چون باز آمد اورا سموم کردند۔ در سال یکہزار و شش وفات یافت رحمۃ اللہ تعالے علیہ +

شیخ جلال کلسی

در عہد شیر شاہ بادشاہ بامارت منسوب بود۔ اما ہمہ دولت دنیا را ترک گفتہ بسلسلہ بیعت و خدمت حضرت شاہ محمد چشتی مشرف گردید و بجاہائے دیگر نیز رفت و فیضہا یافت۔ وفات او در سال یکہزار و سیزدہ مرقوم است +

شیخ قاضی خان ظفرآبادی

مرید و خلیفہ شیخ حسن طاہر ست بسیار دستطاعت و کرامت بود و مفرموداتہ بسی سال جانہا کندیم بادشاہ وقت و بہات بار دسیدہ اما قبول نکردہ و توکل پیشہ ساختہ آخر بہ شیخ عبداللہ سیرانی فرمان بطریق پیشکش فرستادند او ہم انکار کردہ چیزے نگرفت قاضی خان سی سال نہصد و ہفتاد و نقول است رحمۃ اللہ تعالے علیہ +

شیخ عبدالعزیز بن شیخ حسن طاہر

خلیفہ اعظم قاضی خان است از مشاہیر شیوخ بودہ است و در تقلید طریق و تعمیل شرع یگانہ روزگار و شہرہ آفاق بود و در خلق خدا شفقت بسیار کردہ و در پایہ حلم و صبر بلند پایہ بود خلق کثیر بہ فیض صحبت او نجات یافتند و جمعے در ذیل حمایتش بر خصم پیروز مظفر و منصور گردیدند وفات او در سال نہصد و ہفتاد و پنج مذکور است رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ سعدالدین خیرآبادی

مرید و خلیفہ شاہ محمد مینا است در آداب بیعت و حد طریقت احتیاط عام و دستگاہے عظیم داشت صاحب تصرف و تعلق باطن بود و بسماع بسیار غلو داشت و در علم نحو و فقہ و اصول صاحب تصنیفات عالی است و امرا مریدان و متبعان بسیار بودند از جملہ ایشان شیخ صفی صاحب وجد و حال و اہل فضل و کمال بود و شیخ مبارک سندیلہ جامع شرع و طریق و سرمست صومعہ کشف و تحقیق بود وفات مخدوم شیخ سعد در سال ہشتصد و ہفتاد و دو مذکور است +

میر سید محمد کالپی

در اوائل از میر ابوالاعلی نقشبندی بمصحبت بود چون بہندوستان آمد و بزیارت مرقد مطہر حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا در مقام اجمیر مشرف شد باشارہ روحانیت حضرت خواجہ طریقہ چشتیہ اختیار کرد و فیضہا دریافت و بمراتب اعلے رسید و در وجد و سماع مشغولی بمرتبہ غلبہ داشت و ہر سال بزیارت مزار فیض آثار حضرت خواجہ مے آمد و خدمت مے کرد وفات او در سال یکہزار و سی و یک مرقوم است +

سید عبد الجلیل چشتی

برگزیدهٔ آفاق بود و بظاهر دست بیعت بہ کسے نداد۔ اما از روحانیت حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا تربیت یافتہ در شجرہ کہ بمریدان خود میداد بلا واسطہ کسے بحضرت خواجہ سلسلہ خود پیوند میکرد۔ وفات او در سال یکہزار و چہل و سہ مذکور است ✦

شیخ محمد عبد الرشید جونپوری

سلسلہ ارادت او بچند واسطہ بہ شیخ حسام الدین بانکپوری منتہی میشود۔ و از دیگر حضرات طریقت نیز انعام و اکرام یافت۔ از اکمل مشائخ عہد خود بود۔ در آغاز تدریس میکرد۔ و در آخر از ہمہ گزشت صاحب تصانیف بود۔ ذکر جہر دوست داشت۔ شیفتہ محبت و عارفتہ سماع بود۔ اشعار ہم میدارد و تخلص شمسی میکرد۔ وفات او در سال یکہزار و پنجاہ و پنج مرقوم است ✦

شیخ احمد گیسو دراز

صاحب حال و قال و وجد و سماع بود بمباحثہ و مناظرہ اکثر می پرداخت و مسائل علانیہ میگفت پیرو طریقہ چشتیہ بود و با خواجہ سید محمد گیسو دراز نسبتے خاص داشت۔ از ینجہت بدرازے جعد و گیسو مائل بود۔ وفات او در سال یکہزار و پنجاہ و ہشت مرقوم است ✦

پیر محمد سلون

جامع علوم صوری و معنوی بود و سلسلہ او بواسطہ شیخ عبد الکریم بہ شیخ حسام الدین بانکپوری میرسد مریدان او صاحب کمال بودند خلقے باو رجوع بود و قبول عام داشت۔ در دریا رکھنو۔ شیخ عہد خود بود۔ وفات او در سال یکہزار و ہفتاد و چہار مرقوم است ✦

شیخ پیر محمد لکھنوی

درویش کامل و متوکل و بشرف زیارت حرمین شریفین مشرف صاحب اوازجونپور است اکتساب علوم دین از علماء دیار دہلی و لکھنو بجد نمایت رسانیدہ در بیعت شیخ عبد اللہ سیاح چشتی معزز و مکرم شد و بخبش کامل رسید و وفات او در سال یکہزار و ہشتاد و ہجری بوقوع آمد +

حضرت شیخ یحیی مدنی چشتی

خلیفہ اعظم حضرت شیخ محمد چشتی است تکمیل علوم دینیہ در مدینہ منورہ بہم رسانیدہ۔ صاحب وجد و حال و عادی فضل و کمال مرجع اولو الارباب و ملجای اصحاب صداقت تاب بود۔ صاحب تالیف و تصنیف است آیہ نور و صدر نشین بزم قرب و حضور بود دیدہ بینا و گوش شنوا کہ کمال مرتبہ عارفی است۔ او را حاصل بود و شکر راحت و شکایت زحمت پیش او ہموزن بود۔ ہر آنچہ میگزشت بران قانع بود۔ دریاد حق از خود فراموش۔ در سکر بادہ وحدت بیخود و مدہوش۔ سالہا بریاضت و مجاہدہ کار فرمائے میکرد۔ مدتے در گوشہ تنہائی و زاویہ اطاعت بنشست جمعفیر۔ خلق کثیر۔ انعام و اکرام ازماندہ فیاض مدد بود۔ و بسیاران از کلبہ تیرہ و تار جہل دانکار۔ براہنمونی او تا بمنزل عرفان و اقرار فائز گردیدند۔ مریدان و متبعان او از بس صاحب خرق و کمال بودند۔ و در دیار گجرات علم صفوت و طریقت برافراشتہ۔ و در دیار ہند شمع ایمان و ایقان را فروغ دادہ آوردہ اند کہ از ہر کرہ مہ ہمہ مشتاق او بودند۔ و خدمت و صحبت او را بر جا۔ و بر حق میدانستند۔ وفات آن جامع کمالات و خلاصہ موجودات در سال یکہزار و یکصد و چہل و یک ہجری منقول و مذکور ہست۔ رحمتہ اللہ علیہ۔ +

حضرت شیخ کلیم اللہ جہان آبادی

بن حاجی نور اللہ بن شیخ احمد بن شیخ حامد از اولاد حضرت امیر الاسلام شیخنا ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔ اصل آبائے وے از ترکستان است۔ پدر بزرگوار او بزمان دولت شاہجہان بادشاہ در دہلی فائز شد۔ حضرت شیخ کلیم اللہ اشرف بجیت بوساطت حضرت شیخ یحییٰ مدنی است در علوم دینی شہرۂ آفاق و در ریاضت و عبادت طاق بود آورده اند کہ با حضرت شیخ ابو الفتاح قادری ہم نسبت داشت و یکچند در صحبت او بسر برد و خرقہ نقشبندیہ از خدمت امیر محترم لاہوری در بر راست کرد۔ در مجلس سماع بسیار خرم و انبساط میفرمود۔ واصلے از سلسلۂ غیر اندر آن وقت باریابے نمی شد۔ و در خانقاہ مسدود میگذاشت جمعے گم گشتگان راہ و متفحصان غیر آگاہ را چراغ ہدایت بنمود۔ و از تاریکی گم گشتگی و غیر آگہی برآورده در طلعت جاوید کامرانی فائز گردانید۔ آثار عالی و اطوار متعالی داشت تلقین و ارشاد اہل اللہ بسیار میکوشید۔ گرمی صحبت او احتراق عشق و التہاب محبت میان جان پیدا مے کرد۔ دلِ مشغوف در بر و دقائق مکشوف پیش نظر داشت از راحت استراحت بیزار و بادرد و محنت محبت سے کار۔ امام الطریق۔ سرشار بادۂ محقیق و جام حقیق بود۔ بہ رفاہ۔ استکراہ و خصومت و منازعت با جمعیت و جاہ داشت زمان وصال او در سال یازدہ صد و چہل و دو مرقوم است۔ مرقد پاکش در شاہجہان آباد در فضاے بازار خانم متصل بہ حصار سنگ سرخ است نزد بان شہر دہلی مجرد احاطہ منہدم مندقبہ باقیست۔ فہرست اسماء خلفایش انیست +

فہرست خلفاء

شیخ نظام الدین اورنگ آبادی۔ سید بڈھن۔ حافظ محمود۔ شیخ جمال الدین شیخ حامد

قاضی شیخ عبدالولی ۔ شاہ ضیاء الدین ۔ شاہ اسد اللہ ۔ شاہ جلال الدین ۔ شاہ مداری ناگوری ۔ محمد ہاشم ۔ آوردہ اند کہ حضرت شیخ تصانیف بسیار بود ۔ تفسیر قرآن القرآن سواد السبیل عشر کاملہ کشکول واقعات کلیمی الہامات کلیمی وغیرہ ۔ از حضرت شیخ چہار پسر و پنج دختر بودند ۔ حافظ حامد سعید ۔ حافظ فضل اللہ ۔ احسان اللہ خواجہ محمد ۔ نام دختران بی بی رابعہ کہ بہ محمد ہاشم خلیفہ حضرت مینکوحہ شد ۔ بی بی فخر النساء کہ بہ شیخ عبدالرحیم منسوب بود ۔ بی بی زینب کہ در حبالہ عقد شاہ میر در آمد ۔ و نیز دختر چہارم بعد فوت دختر اول بسلسلۂ زوجیت محمد ہاشم پیوستہ بود ۔ و حال دختر پنجم از نظر نگوشت ۔ و ایشمہ فرزندان و دختران از بطن خاتون دوم در معرض وجود آمدہ بودند ۔ قطعات و ابیات در تاریخ وفات حضرت شیخ رحمۃ اللہ علیہ ؎

موسیٰ امت کلیم اللہ عصر — بود مقبول دو عالم از قبول
سال وصلش ہاتف از ملک جلی — زود رقم شد حشر با آل رسول

ایضاً

فضل و کمالش بیش بودہ — مرہم قلب ریش بودہ
سال وصالش گفت ہاتف — قطب زمانہ خویش بودہ

ایضاً

چو از دنیا بفردوس برین رفت — پے گلگشت خلد جاودانی
دو تاریخیست بہر سال وصلش — برآید مدعا از ہر چو خوانی
یکے موسیٰ ثانی کاشف دین — دگر عرفان دین موسیٰ ثانی

حضرت شیخ نظام الدین اورنگ آبادی

جامع علوم شرع و طریق چاوے اسرار عرفان و تحقیق ۔ مرجع الفقر ۔ ملجاء العرفاء بود ۔

وجد و سماع را دوست داشت ۔ و در محیط حیرت و هیبت مستغرق سلسلهٔ نسب پاک او
به حضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ منتهی میشود ۔ و از بزرگان شیخ الشیخ شہاب الدین
سہروردی است ۔ آورده اند که بطلب علم بخدمت حضرت شیخ کلیم اللہ حاضر شده
بعد از فراغ علوم ظاہر بہ تحصیل امور باطن اکتساب کرد و بمحنت و ریاضت شاقہ کشیده
مرتبهٔ کمال تکمیل رسانید و به آثار رفیع و اطوار منیع و مقامات بلند نشان ارجمند فرق
منتخت برافراشت و قبول عظیم و دستگاه کلیم داشت ۔ و در دیار دکن نزول کرامت فرمود
در بلدهٔ اورنگ آباد دکن سکونت اختیار فرمود ۔ و طالبان راه یقین و اعیان اشراف
دین را به رہبری متقین و ارشاد بمنزل مقصود رسانید ۔ صاحب تصانیف بود
اشہر تصانیف او رسالهٔ نظام القلوب است ۔ فہرست نام نامی خلفای گرامی اینست ۔

فہرست خلفا

خواجه کامگار خان ۔ محمد علی ۔ خواجه نور الدین ۔ مولانا فخر الدین سید شاه شریف ۔ شاه
عشق اللہ غلام قادر خان ۔ محمد یار بیگ ۔ محمد جعفر ۔ شیر محمد ۔ کرم علیشاه و غیرهم اینها که
فہرست ایشان معلوم نشد ۔ زمان صد سال پانک در سال یازده صد و چهل و دو مرقوم است و مفید
مطهر در بلدهٔ اورنگ آباد ملک دکن مسجود انام و ملجای اعوام است ۔ آورده اند که حضرت
او را حضرت شیخ کلیم اللہ محبت و موانست بمرتبهٔ عشق بود ۔ چنانچه بعد وفات شیخ
در گوشهٔ خمول و عسرت و محنت و در کنج تنہائی و فراق چندے بسر برده بود ندای تقاضای
طلب از بر مطلوب حقیقی در رسید ۔ و مزید بر آن رحمت مفارقت و مہاجرت نه پسندیده لاجرم
بجهت اتمام حجت ظاہر امراض معتد عارض حال شدند ۔ و قریب تر از زمان رحلت شیخ
محمل زندگانی از این سرای فانی بعالم قدس جاودانی بر بستند رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ ۔ صاحب
مناقب فخریه آورده است که دران زمان که شیخ نظام الدین بخدمت شیخ کلیم اللہ
اکتساب علوم میکرد روزے حضرت شیخ از مجلس تذکیر برخاسته بدون جمع سرائے رفتن

میخواست که شیخ نظام الدین از جای خود برخاسته نعلین در قدم حضرت شیخ نهاده عرض کرد ؎

سپرد هم تو مایهٔ خویش را تو دانی حساب کم و بیش را

حضرت شیخ رفیقان حضرت شیخ یحییٰ مدنی یاد آمد که بوقت عزیمت سفر حجاز فرموده بودند که جوانے زیبا منظر نظام الدین پیش شما در مجلس تدریس خواهد آمد و شمه از کمالات او بر زبان حال خواهد آورد شاید که او را به تشریف خلافت و شرف بیعت مشرف بگردانید۔ و این همه نعمت و کرامت و نسبت که اشتهار رسیده است حق اوست۔ ازان روز حضرت شیخ بدرجه غایت متوجه گردیده در اندک زمان شیخ نظام الدین را بمرتبه کمال رسانید +

خواجه فخر الدین فخر جهان چشتی دهلوی

سند الاصفیا۔ قدوة الاولیا امام المتقین صدر الولایت محبوب رب العالمین محب الهی خواجه فخر الدین فخر جهان چشتی دهلوی قدس سره العزیز فرزند ارجمند و خلیفه حضرت خواجه نظام الدین اورنگ آبادی است۔ عالم علوم صوری و ماهر رموز معنوی بود۔ هنگام ولادتش خواجه کلیم الله خرقه و کلاه خود باو ارزانی داشته بود۔ و در سن شانزده سالگی از علوم عقلی و نقلی بهره یاب شده بسبب ریاضت و عبادت اشتغال فرمود۔ و بر همنوئی کافه انام سعی موفور مرعی داشت و بذیل ظل اعطافش جهان جهان برکات و حسنات بر جهان و جهانیان نزول فرمود۔ خلائق از خوان نعمتش بهره یاب شده ناصیهٔ ارادت بر سنگ آستان پاکش مے سودند۔ ازان زمانیکه بزیارت روضهٔ حضرت خواجه بزرگ بار یافته شد بعد از ادائے فرائض خدمت مزار سبوئے خانقاه شریف که جانب دکن از مسجد بزرگ کعبه شاهی واقع است توجه مبذول میداشت با حضرت صاحب سجاده که از اولاد پاک حضرت خواجه بنگ بودند تا دیر پایه دوستی و قدم یکجهتی بر جا داشت و همدین اثنا فضائل و حقیقت آگاه شاه رشید الدین که از نبائر پاک حاجی حرمین شریفین حضرت خواجه یحییٰ مدنی نجرانیست

رحمتہ اللہ علیہ پانزدہ فرمود و با خواجہ فخر جہان مع پیرزادہ بر جادہ مصافحہ و معانقہ کردہ یکجا نشستند
دران زمان و مکان از فیض کلام و اثر کمال و یار و در محو جمال و متحیر مقال بودند۔ و از
بندگان خدمت ہر یکے را کسوت سعادت در بر و آئینہ صفا و صفوت پیش نظر بود و ہمدران
صحبت حضرت پیرزادہ بر جادہ شیخ المشائخ سید صنعۃ علی احمد چشتی اجمیری نسخہ شرح مکاسب
حضرت خواجہ فخر جہان گزرانیدہ بود۔ الحبیب قال فی مخبر الاولیاء۔ مریدان و معتقدان خواجہ
فخر جہان را پایان نیست۔ وصال پاکش بہ سنہ یازدہ صد و نود و نہ ہجری
بوقوع آمد و در دہلی کہنہ بجوار مزار فائض الانوار حضرت خواجہ بختیار یافت رحمتہ اللہ علیہ

آفتاب مملکت ہدایت نیر اعظم برج ولایت شیاضتہ کشور غیبت و قطبیت فخر العارفین مظہر
انوار الصمد حضرت خواجہ نور محمد مہاروی قدس سرہ +

اسم گرامی ہبل بود و لقب پاک نور محمد کہ از حضرت خواجہ فخر جہان یافتہ بودند۔ نقل است کہ گوشہ
چشم محبت حضرت خواجہ فخر جہان بحق ایشان روز افزون بود۔ چون نعمتی مشتہر و مشہور شد
زمانے از مریدان خدمت خواجہ فخر جہان میخواست کہ بجمال جمیل خواجہ نور محمد تسکین دہد ہیلا
طلب نماید تا بجیلہ دعوت خواجہ فخر جہان در کمین گاہ مدعا نشست۔ وقتیکہ ماحضر آوردند
و ہریکے بہ شغل خوردن استعداد کردند ایشان مذکور از حجاب غرفہ میدید۔ چون نظرش بجمال
حضرت خواجہ مہاروی افتاد بچشم ظاہر از حسن صورت متعرا دیدہ۔ در دل اندیشہ
کرد کہ میلان خاطر خواجہ باین منظر دیگر۔۔۔۔ از چیست بفور آن حضرت خواجہ
مہاروی بکشف باطن آگاہ شدہ فرمود۔ سائیصاحبہ۔ خواجہ فخر جہان کہ بر حسن صورتم
فریفتگی و شیفتگی دارند۔ چشم ناقص بدین مبتلا۔ است لیلے را بچشم مجنون باید دید
نقل است کہ وقتے حضرت خواجہ مہاروی عریضہ بطلب اوراد کہ بخواندن آن مولانا دلی

مجلس جمع آل اکرم صلی اللہ علیہ وسلم۔ روزے باشد بخدمت حضرت خواجہ فخر جہان ارسال داشتہ
بود بہا سخنش ہر آنچہ از حضرت ایشان کتابت رسیدہ بود نسبت بسم اللہ الرحمن الرحیم
با تفصیل یاران و سلوک یاران در قید قلم خواہند آورد و صحبت را اثرہا است از صحبت
خشک مزاجان متنفر خواہند بود۔ مے باید کہ صحبت شما در حق ایشان اثر کند۔ واز ورطہ
غفلت بدر آیند۔ یک آدم کہ از شما نام خدا آموزد۔ بہ از عبادت لازمی شما است۔ بیچارہ
محمد اکبر تکلیف کشیدہ تا اینجا آمد۔ دو دو بار کہ مراسلہ شما آن صاحب سلامت رسانید
حق تعالے جزائے خیر عش دہد در دین و دنیا۔ و ما در اگاہے سماع مے شنوند۔ یا با کلیہ
قطع کردہ ایم گاہ گاہ شنیدہ باشند۔ نے ساز و عمل توجہ را گرم کنید یعنی مراقبہ ہمراہ
یاران مے کردہ باشند۔ بہ نیت اینکہ گرمی ایشان در جلسہ اثر کند۔ تبعیت کہ مرید میکند
شاگرد نمیکند۔ عادت اللہ ہمین وتیرہ جاری شدہ است پس ہمین وتیرہ باید رفت کیفیت
خود چہ نویسد۔ قال ہم ضعیف چہ جائے حال۔ مگر از دعائے صاحب حال تمنا دارم ع
ہوائے وصل تو دارم اگر خدا خواہد ✦ درودے کہ معتد بہ برائے رویت
جناب نبوی صلی اللہ علیہ وسلم است۔ نوشتہ میشود طریق خواندن این است نماز فجر
بوقت اول بخواند۔ و بعد آن درود را خواند۔ بلا تعیین عدد تا اشراق یک جلسہ کند الا
دوم و سوم بواسطہ خود بستہ خواہند گفت درود شریف این است۔ بسم اللہ الرحمن الرحیم
اللھم صل علی سیدنا محمد النبی الامی و علی الہ و اصحابہ و اہل بیتہ کلھم بارک
وسلم و صل وسلم علیہ یعنی نعتیہ او بخواند و بارک وسلم نخواند مجاری ایام بحبت
خیر الانام صلوات اللہ علیہ موجب شکر و ثنا است کہ حق تعالے آن محب حقیقی را بفیوضات
ذاتی مستفید ساختہ۔ اتباع حقیقت خویش سراً و جہراً عنایت فرماید و بدرجہ تکمیل رسانند
ایماے برائے ترقی بزرخ رفتہ لہذا برائے استرضائے شریف درسلم مقید میباید
حالا این قدر جرات نمیکردم۔ بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ اول سالک بجانب مبدء منوہ شریفہ

زادہا اللہ شرفاً و تعظیماً متوجہا بالقلب و الوجہ نشیند و از سائر اطراف شعور خود را کمشدہ و ہمان یک طرف ہمت خود صرف نماید۔ و از مدینہ منورہ و بروندہ بہمت سد کہ عبارت از سقف و جدار است و ازان بہم مضجع متبرکہ و ازان بہم حجرہ شریف متوجہ باشد و این درود بخواند اللہم صل علی سیدنا محمد النبی الامی و آلہ و اصحابہ و اہل بیتہ و بارک وسلم وصل وسلم علیہ و علیہم۔ اول نفس خود را حبس کند و در یک حبس بست و بکبار ادا کند۔ ہمچنین تا نہ نفس و طریق خواندن بہ نہج دیگر نیست کہ مستقبل قبلہ بنشیند جسم نور از خود جدا ساختہ در جسم نوری شیخ خود فانی کند و صلوٰۃ مذکور یک مرتبہ بخواند شغل مفید امر شریف با احمد را بطرف راست بگوید۔ یا محمد را بطرف چپ در دل ضرب یا رسول اللہ زندہ ضرب را بطور اسم ذات زندہ اسلام و الاکرام میان محمد اکبر مرد غریب و محب صادق است اعانت در حق ایشان خواہند کرد چندے در خدمت خود دارند۔ و مزاج ایشان دریابند مگر توجہ فی الجملہ حاصل اعتقاد در خدمت شما بسیار دارد پس ہمہ دارند۔ و درین ہر دو عمل مذکور شما محتاز ند ہر کرا کہ خواہند تعلیم کنند فقط

حضرت خواجہ مہار وے این دوہرہ بسیار میفرمود +

دوہرہ

بھلے ہوئی ہر میری سے ٹلی بلائے ۔۔۔ جیسے تھے ویسی بھئے اب کچھ کہا نجائے

و این بیت ہم بسا اوقات بزبان معجز بیان میفرمود ۔۔۔ ۔۔۔ ۔۔۔ ۔۔۔ ۔۔۔

بیت

گمو کہ پیر شدی ذوقِ عاشقیت نماند ۔۔۔ شراب کہنہ بہ مستیِ دگر دارد

و لہ

تا مست نگردی نکشی بار غمِ عشق ۔۔۔ آسے شتر مست کشد بار گران را

میفرمودند کہ انسان کامل جان عالم است۔ و فوت شدن او فنائے تمام عالم فرمود

معصیت منافی وحدت نیست ہر کس را کہ اعتراف وحدت بزبان و صداقت آن در دل باشد دیگر سببے نیست کہ موجب زوال وحدت او گردد۔ روزے کسے این بیت در خدمت التماس کرد۔ شعر حافظ ؎

نقاب و پردہ ندارد نگار دلکش ما تو خود حجاب خودی حافظ از میان برخیز

فرمودند اگر پردہ باشد پردہ بود از غیر ہستی موہوم پردہ دیگر نیست فرمود حصر انجام بر ایمان است شفاعت خواجہ شفیع الانبیا ہم موقوف بر استقامت ایمان باشد۔ شخصے پرسید کہ جسد اولیا را گرچہ حالت دارد۔ فرمود جسد اولیا حکم بر روح دارد۔ و جسد ایشان را بمجاست روح نگاہ دارند چنانچہ عالم ابدال آنگہ طیار باشند بہ جسد پرواز کنند۔ دلیل اینست کہ قوت روح ایشان گرانی جسد غلبہ دارد۔ ازین رو مرگ اولیا محض از چشم ظاہر پوشیدن است فرمود اہل شہود آنانکہ بوجود انکار دارند از مقام شہود منزل بعید جا دارند والا نہ اگر بر مقام شہود صحو بود از وجود ہم انکار نکند در آنوقت خلیفہ اعظم حضرت نور محمد ناروالہ زمین خدمت بوسیدہ التماس نمود کہ کسانیکہ مسلوب باشند از انکار وجود ہم خبر ندارند۔ فرمود این ہم درست باشد۔ اما مشاہدہ ایشان مظنہ است کہ آنرا مشاہدہ پندارند۔ وگرنہ ہمینی از دائرہ امکان عقل خارج است کہ کسیکہ ملتان و لاہور دیدہ باشد۔ ازان تجدد انکار گراید۔ شخصے پرسید کہ در دلفسانیت بر اہم دوائے ہست فرمود آرے اگر کسے کند۔ اما مریضے نمیتم کہ طلب علاج کند۔ باز عرض کرد کہ من خود مریضم لیکن نمیتوانم استعلاج کنم۔ فرمود این ہم خصیصت است کسیکہ خود را مریض میداند گاہ بگاہ درمان پذیر باشد۔ فرمود کہ شغل پاس انفاس را باین ترتیب باید کرد کہ ضم ہاء اللہ را با شباع بخواند تا حرف واؤ پیدا آید و در وقت مد نفس اللہ بہ دم گویند یعنی دم لسان دل باشد و در وقت جذب نفس ہو بہ ہم گویند بہمان معنی و ترتیب یعنی بوقت جذب نفس اللہ و بوقت دم بالا بردن ہو گویند۔ کہ مرغوب و مطبوع نیست چہ حکمت الصاق زبان بہ ارتفاع کام ہنگام ذکر

پاس انفاس معین توجه است نسبت محمود خواجه کلیم الله جهان آبادی فرزندان ارجمند و سلسله قادریه
شرف بیعت بخشید و میفرمودند که طریقه چشتیه مبنی بر مشقت و ریاضت است و دامن
حضرت محدث الاعظم وسیع و فراخ است که همه را میپوشد و فرمود سرور المؤمن شفاء مختص
بر مومن کامل نیست بلکه بحق عوام نیز شامل است و دارد اما امتیاز اینست که علی قدر ایمان شفا میدهد
زیرا که از ایمان آنچنان کلمه عارف بیت شخصی پرسید که علما تعظیم کفار میکنند و اما اهل الله را تجهیل کافر فتوی
میکنیا باشند حالانکه در طریقت و شریعت مخالفت نیست فرمود آری در شریعت و طریقت خلاف نباشد اما اختلاف
فهمیدن است و صف علما و طائفه اهل الله هر یکے را بر درستی باید دانست آنانکه عظمت کفار نمیکنند نظر بر
کیفر کردار ایشان میکنند که چشم عالمان عرفی غیر از اسباب ظاهر چیزے دیدن نمیتوانند و اهل الله تعظیم بحقیقت ایشان
رواداردند زیرا که در نظر اهل الله حقیقت ایشان نیک میماند نقل است وقتے حضرت خواجه مهاروی که از
تشریف آوردن مولوی احمدے که فاضل عدیم المثال بود حاضر مجلس شد و التماس نمود که حضرت غوث الثقلین شیخ محی الدین گیلانی
قدس الله سره آورده است که طعام المرید حرام علی الشیخ - پس حضرت شما اقدام بر دعوت مرید از جلال باشد - فرمود که از صنف مریدان عالم مثل حضرات اصحاب
رسول کسے کمتر باشد و از جمله مشائخ به سید کائنات صلی الله علیه وسلم همچنین غیر سه
و ازان رو که حضرت سید البشر علیه الصلوات والسلام دعوت اصحاب الطیب خاطر
قبول میفرمودند بناء علیه برائے ما و یاران طریق ما همین حجت بمرتبه سنت است -
به شنفتن جواب مولوی احمدی لب حسرت گزید - و بحال خود سکوت ورزید ❊

مولانا سید شاه نیاز احمد چشتی

خلیفه معظم و محبوب محترم خواجه فخر جهان است صاحب بازو نیاز - و خدایدسوز و گداز در علوم
ظاهر یکتائے زمانه و در باب کشف و کرامت فقید المثال و یگانه - به سماع بسیار فلو داشت
و بوجد و استغراق بمرتبه غایت مانوس بود - جمع کثیر از بلاد و امصار دور و دراز در بنده ارادت

قید محبت او گرفتار بودند۔ و بسیار طالبان جلوہ شاہد حقیقی را بمنزل حق رسانید آورده اند و تسکین
پدر بزرگوارش ازین کہنہ بساط را بہ دار السرور رفت۔ مجمل زندگانی بر بست حضرت شاہ در زمان
غیر آگہی و خوردی بود۔ در بر دامن پاک والدہ ماجدہ خود کہ رابعہ عصر بود۔ تربیت و پرورش یافت
و چون زمان آگہی دست داد۔ در سن نوزده سال بخدمت حضرت خواجہ فخر جہان شرف بیعت
حاصل کرد۔ و بالتفات و توجہ خواجہ در اندک زمان تکمیل کرده بہ تشریف خلافت و مثال اجازت
ارشاد مامور گردید۔ و لوائے مشیخت و عظمت در فضائے عالم برافراشت و غیر حضرت شاہ را
واسطہ ارادت بہ جناب شاہ عبد اللہ بغدادی قادری متحقق و متیقن است حضرت شاہ را
نظم بسیار است۔ کلام دل گذار و مضامین توحید در باب عشق و محبت و سلوک معرفت در سلک نظم
دارد چنانچہ دیوان نیاز کہ در زبان ہندی عجم معروف است۔ از حضرت او مرغوب عام
و مطبوع تمام است۔ و در مجلس صوفیان حق آگاہ اکثر غزلیات دیوان بر زبان می آرند۔ و حظ
وافی و حلاوت کافی مے یابند۔ وفات آن جامع کمالات در سال یکہزار و دو صد و پنجاہ ۱۲۵۰
مرقوم است۔ رحمتہ اللہ علیہ۔ خلفائے حضرت شاہ بیشمار بودند و ہر یکے عاشق موالے و مولع
و متبوع لے۔ بر جادہ خلافت ارشاد جانشین صاحب مقام حضرت شاہ پیر بزرگ او حضرت شاہ نظام الدین بلوی است کہ باوصاف حسن
و لائے رب ذوالمنن یگانہ آفاق و در علوم ظاہر و باطن بریاضت و محنت ذوق و حلاوت سر آمد
روزگار است و نام نامی و سلسلہ گرامی حضرت شاہ بوجود باوجود او بر جاو برقرار است و بہ
ہدایت و ارشاد و رہنمونی و تربیت متمسکان سلسلہ طریقت مساعی جمیلہ و تردوات
جزیلہ مرعی دارد سلمہ اللہ تعالے۔ برادر خورد او حضرت شاہ نصیر الدین کہ تربیت و تکمیل در
حین پدر عالیقدر دریافتہ در اکتساب مجاہدہ و محنت اقصے الغایت کوشیدہ بود
و جمال پاک و جلوہ بیمثال داشت و صاحب حال و اہل کمال بود۔ و بہ سبب بعضے حوادث زمانہ
از خدمت برادر بزرگ مفارقت اختیار کردہ بودن قصبہ بداؤن پسند فرمود و مدتے در
تلقین و رہنمونی مشتاقان جلوہ حقیقت و وارفتگان بادیہ فقر و معرفت کار فرمائے کرد

وبالآخر قیام طرفانی غیر مطبوع شمرده سفر آخرت اختیار نموده در قصبه بداؤن مدفون شیخ حقانی علیه
واو خلفاء حضرت شاه نیاز احمد بریلوی میان مسکین شاه بود. نام اصل غلام محمد. واوائل
انا فضیا بود. بالآخر ترک اسباب دنیا کرد. وطریقه قادریه اختیار کرد. بعد ازان باشارت حاجت
خواجه بزرگ معین الاولیا در خدمت حضرت فائز گردیده بشرف خلافت سرافراز و نامزد شده
وبدستور سابق بودن جیپور مامور گردید. ودر انجا فتوح عظیم وقبول عام حاصل کرده همانجا وفات یافت

خواجه محمد سلیمان تونسوی قدس الله سره العزیز

سلطان الزاهدین برهان العارفین کنز السالکین سرتاج واصلان حبیب سبحان که نامها می
واسم گرامی محمد سلیمان بن زکریا بن عبد الوهاب است. آورده اند که روزے لاله پاکش
مشکیزه آب بخانه خود مے برد. درویشے که بلباس وزبان هندیان معرفے داشت
در سر راه او رسید وگفت سبحانه الله تعالے شانه که از بطن پاک سلطان مشارق ومغارب
بمنصه شهود خواهد آمد. وسلیمان زمان خواهد شد میگویند که پدر بزرگوارش وقتیکه ازین
واقعه پاکباز اسرار رحلت فرمود. عمر شریفش بیش از چهار سال نبود. چون به سن آگهی رسید
از علوم دینیه نصاب تام حاصل کرد. ودرین زمان غلغله تشریف آوری حضرت خواجه مهاروے
درگوش شش شنیده چنانچه بمجرد بیست سالگی او بلده اوچ رفته بشرف بیعت پایه عزت برافراخته منقول است که
حضرت خواجه سلیمان جهان را در ایام مراجعت عیه اصلا تمام بود میگویند که خواجه فخر جهان خواجه مهاروی اشاره فرموده بود
که شاهبازی از کوهستان مغرب پرواز خواهد کرد. باید که او را از دام علایق خود دانسته رهائی
زیرا که انعام سالکین وآخرین بنام نامیش رقم زده اند منقول است که خواجه سلیمان جهان
بعد حصول تشریف بیعت بامر مرشد برحق قصد دهلی فرمود. آنانکه قصبه پواری رسیده
بودند که خبر وصال خواجه فخر جهان جاگزین گوش زدش گردید. باستماع اینمعنی خیمه تحیر وتفکر
رخت دلش آورده اند که بعد اتمام سفر بصوب مهار شریف توجه فرموده تا چند سال در ریاضات

و مجاہدات گذرانید۔ اکثر بہ فکر جہر و شغل ماس بانفاس و قوت قلبی اشتغال فرمودند و ہمدرین زمان کتب صوفیہ مثل اداب السالکین و لوائح و عشرہ کاملہ و فصوص الحکم و غیرہ بمحضر حضرت فقیہ صوری و معنوی خواجہ مہاروی گذرانیدند۔ روزیکہ در مسجد خدا بخش مہاردولت پابوس دست آمد۔ خواجہ سلیمان را دیوان حافظ در دست بود حضرت خواجہ بکمال لطف بخواندنش ایما فرمودند۔ خواجہ سلیمان جہان باین بیت آغاز کرد ؎

کمال صنعت مشاطہ شاید کہ روے زشت را زیبا نماید

باستماع این بیت خواجہ مہاروی از بس خوشدل و مسرور گشتہ از راہ وفور محبت و شوق فرمودند ؎

مگو کہ پیر شدی و ز حق عاشقیت نماند شراب کہنہ ما مستی دگر دارد

نقل است کہ روزے بر مکان نواب غازی الدین خان مجلس سماع برپا بود و قوالان غزل مولانا جام بنیاد کردہ بودند ؎

از مدرسہ بہ کعبہ روم یا بہ میکدہ اے پیر رہ بگو کہ طریق صواب چیست

خواجہ سلیمان جہان را ذوق غالب آمد و بوجد در آمدند۔ تا آنکہ دست از کار و بار از اختیار برفت و بہمان عالم حیرت و بیخودی گردذات پاک حضرت خواجہ مہاروی میگردند و شرکت خون آلودہ از دیدۂ نم دیدۂ مے تراویدند۔ و تا دیر بہمین حال و احوال در گزشت۔ آوردہ اند کہ چون حضرت خواجہ مہاروی راز مان آخر فرا پیش آمد۔ خواجہ سلیمان جہان حاضر خدمت نبودند۔ خواجہ مہاروی از یاران حلبہ استفسار فرمود کہ از رو سیلہ کسی خبر دارد عرض کردند ہیچ آگاہی نداریم فرمودند خیر۔ ماشاء اللہ بخود خواہد آمد ؎

کشتہ کہ عشق دارد زندہ گردد بدینسان بجنازہ گر نیائے بمزار خواہی آمد

میگویند کہ دران ایام خواجہ سلیمان جہان بوطن مالوف قیام داشت۔ شبے در حالت مراقبہ اضطراب در خاطر و اشتیاق در دل جائے کرد دلولہ حصول ملازمت و دولت دیدار زمام اختیار بدست بے اختیاری سپرد۔ و خواجہ سلیمان جہان از بالائے بقف بنا

خوشتن را بر پشت زمین بسیند احت و درمان شب تیره و تار کرد کوشش علیپ ماه خان
مهر نگار بود۔ بود۔ ے یار و مددگار پائے اشتیاق در منزل طلب بنہاد و راہنمائے را رہنمائی
ملاقی شد و گفت زود برو۔ قافلہ تیار است القصہ بروز ششم بجال بیقرار در قریہ مہار شریف
سرشریف رسیدند و بہمت پامین خواجہ مہاروی زانوئے ادب بست فرمودند
انگاہ خواجہ مہارو ے بسوئے حاضران جلسہ توجہ کردہ ارشاد فرمودند کہ من ہا این مدو ہیلہ
راز ہا دارم۔ ساعتے چند خلوت مقصود است باستماع انعینی یارانِ جلسہ از ہم جدا شدند
و بزم صحبت و انجمن خلوت گرم بازاری یافت۔ و خواجہ سلیمان جہان از دولت وصال
سرمایہ بکمال مالامال شدہ عزرخصت و شرف وداع دریافتند بعد ازین خواجہ مہاروی سفر
قرب وصال ایزد متعال اختیار فرمود۔ و در تاج سرور مدفون شد۔ رحمۃ اللہ علیہ منقول است
کہ روزے در خانقاہ شریف پاک پٹن مجلس سماع برپا بود۔ بیک ناگاہ خواجہ سلیمان جہان بم فرمود
مولوی لعل احمد موجب اقسام استفسار کرد فرمود کہ زہے شان نیاکان و خواجگان ما کہ اینہمہ
علوہ پایہ خضرت علیہ السلام را درین بزم عالی یارائے دم زدن و مجال استادن نیست
حتے کہ از مصاحبت یاران جلسہ جائے قرار نمیگزد۔ اما شرف حضوری بزم گرامی او دست
نمیدہد بمشاہدہ انعینی خندہ و نے اختیار مے آید۔ نقل است کہ سید احمد مدنی حاجب حرم محترم
رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم با یماء حضرت ختمی پناہے و تونسہ شریف آمدہ۔ و در سلسلہ
بیعت معزز و مباہی شدہ خواجہ سلیمان جہان او را بشرف خلافت مشرف کردہ
وداع فرمود۔ نقل است کہ لعل خان بلوچ والی مستونہ بزمان حکومت خود عجوزہ از قوم بلوچ
براہ بیداد گرفتہ بود و بادائے نامشروع مصاحبت کردے گرد ہمہ از قوم بلوچ بداد خواہی بیداد بخدمت حضرت
خواجہ سلیمان جہان جمع آمدند حضرت اعلے بر حال و احوال ایشان اطلاع یافتہ بصحبت بچے از بندگان خدمت خان مذکور پیام فرستادہ و از
تعدی و ظلم اجتناب کردن نصیحت فرمودہ او عریضہ طویل بہیلہ و تزویر تحریر کردہ فرستاد
چون اشرف مطالعہ و آمد نشان نگین خان مذکور کہ بر صفحہ عریضہ منقوش بود بدست خاص

مالیده دوانده اند و در همان حالت قصه زبان آوردند که ملک بست و رودش است هر کرا
خواهد میدهد فرمود که آن خبر آوردند که قریب به چهار هزار سوار از سمت خراسان تا حدود آنها
و مال و منال عجب و نخوت لعل خان در معرض نهیب و تاراج رسیده و او خود هم بدست تنعیم اسیر و
دستگیر شده نقل است که اسد خان حاکم ملک سنگهڑ در خمارنشه غرور و کبر آثار بندگان خدا را امید است
مظلومان چند بخدمت حضرت فریاد رسانیدند روزیکه خان بخدمت حاضر بود بنظر انتباه
و تهدید سخنهای چند باو گفته فرمودند که اگر از ستم دست باز نداری فرمانده ملک و قوم
سکهه خواهد رسید خان که از دولت سعادت و کرامت اولیا منکر مطلق بود بر گفته حضرت
گوش ننهاد تا آنکه بعد از مرور ایام چند جنود سکهان با مے ستیز و آویز دلیرانه و جست و خیز
مردانه بکار آورده سیر کردند و حکومت ملک بآنها قرار گرفت نقل است فرمودند خواجه یمین
جهان که دعوے مرشدی و مولائی کسے را مے رسید که در دور و حضور از خبر داری بندگان خود
غافل نباشد و بر حال و احوال ایشان توجه فرماید و به اعانت و حمایت پردازد درین
محل مولوی سید سلطان محمود که صاحب ارشاد بود التماس کرد که با آنکه بنده را باجازت بیعت
گرفتن ماموز فرموده اند تا آنچنین صفت قوت و خود نمے نیم پس حال و آل من چگونه خواهد شد ارشاد فرمود جلاله اجازت
بیعت گرفتن شما بر دست همت خود منحصر داشته الشیخ حضرت خواجه سلیمان جهان مراقع دیدند که بر قران استاده اند ازین جهت چنین فرمودند
از مولانا محمد عابد پرسید که تعبیر واقعه چونست عرض نمود که برائے جهان آرا مبرهن میشود است که حضرت ایشان را بر امر حق تقدم حکم است
خواجه سلیمان جهان بسیار پسندیده و شکر انعام حضرت واهب العطیات بجا آوردند آورده اند که چون بلال ماهفر نمود ارشد حضرت خواجه
سلیمان جهان فرمود خدا خیر کند از آن وقت مرض نزله عارض شد روز بروز ترقی گشت تا اینهمه روز وقفات
خللے واقع نشد تا آنکه شدت مرض تقاضا کرد و ناتوانی و نحافت بحد غایت رسید
وقتے که زمان وصال قریب تر بود حضرت خواجه سلیمان به تکرار سلام مے فرستادند و دست
حق بچهت بر سرے نهادند تا آواز کسے نشنوند پیدا نبود که شایان این چنین حضرت و سلام
باشند چون وقت تهجد فرا رسید باشارات در اوقات نماز مشغول گشتند و در اثنا مے خواندند

بعدازاں رفتے توجہ بسوئے حضرت خواجہ متوجہ فرمودہ استفسار کردند کہ کیست میاں صالح محمد چشتی
کہ حاضر جلسہ بودند التماس کرد قبلہ الہ بخش صاحبزادۂ شماست یعنی حضرت خواجہ ما بدل
دردِ رسیدہ عرض کردند کہ ہنگام مرحمت و انعام است بندہ را قبول فرمایند کہ در خدمت فقرا
و مجاورت مزار سعادت مروی و دولت ابدی دریابد۔ باستماع ایں یعنی خواجہ سلیمان جہان بسیار
خوشدل و ازیں مسرور گشتند۔ و حضرت خواجہ ما را دکنار لطف و عاطفت تنگ تر
گرفتہ و نعمتہائے اولین و آخرین تفویض فرمودہ لب پاک بر دہن مبارک حضرت
خواجہ مانہادہ و نفخت فیہا من روحی بزبان حال ادا فرمودند و بعد ازیں قامت پاکدامت
کردہ پائے مبارک دراز کردند۔ و جان خود را بجانان سپردند انا للہ و انا الیہ راجعون
فہرست خلفائے حضرت خواجہ سلیمان بسیار است۔ امّا اشہر ترین خلفائے کہ بخلافت
حقیقی علم مشیخت بلند افراشتند چہار یار بودند +

اوّل محمد یلدان کہ صاحب وجد و حال و غلبہ کمال بود۔ در نشۂ بادۂ حق محبت مست و شیدا
و در قدمہ خرق و کرامت نامور و نامدار +

دوم مولوی محمد علی ہکنڈوی کہ دل داغدار محبت و جگر جراحت رسیدۂ پیکان محبت داشت
و لدادۂ وجد و سماع جان باختہ لمعارف حقیقت شعاع مطیع سلیمان جہان۔ و جہان مطاع
مستغرق قلزم تفرید و تجرید بہ شناور دریائے تعریف و توحید +

سوم حافظ محمد علی شاہ خیرآبادی جامع محبت و عشق غواص دریائے فنافی اللہ سیراوج
بقا باللہ صوفی صفا کیش۔ درویش سینہ رئیس۔ بہ فقر و سلوک معروف و بخرق عادت
مشہور +

چہارم مولانا احمد۔ حاوی شرع و طریق خازن خزینہ کشف و تحقیق مخمر حکمۂ عرفان و
سرمست کیف وحدت و ایقان رحمۃ اللہ تعالیٰ اجمعین +

مولانا نور محمد ناروالہ

خلیفہ اعظم و محب محترم حضرت خواجہ نور محمد مہاروی است۔ ہمراز و دمساز و یار غار شیخ خود است عالم علوم نقلی ماہر رموز رسمی حقیقی آوردہ اند کہ او در آغاز عریضہ متضمن بر اشتیاق و فرط غلبہ ارادت بحضرت خواجہ فخر جہاں فرستاد۔ جوابش دادند کہ اگر تمنائے شرف بیعت است بہ میاں صاحب نور محمد مہاروی درخواست باید کرد۔ بوصول جواب بامتثال امر قضیہ وضع مہار نمود۔ و شرف پابوسی حضرت شیخ دریافت و تشریف بیعت حاصل کرد۔ و بہ اندک زمان اکتساب کامل و استفادہ کردہ کار خود بہ تکمیل رسانید۔ نقل است کہ ایشان قبل وقت مرگ بیاران خدمت فرمودہ بودند کہ دم آخر اول قوالان بگفتن اشعار عاشقانہ سرگرم باشند دوم گرمپند سپید دیج گنند۔ سوم دو چہار تن ذکر اسم ذات بطریق جہر جاری دارند چون ہنگام در رسید۔ و آن عاشق پاک باز جان بجانان سپرد۔ تا دم تعین لفظ ہو ہو از قلب پاک او جاری بود۔ و مردمان کہ جمع بودند صاف می شنیدند۔ تاریخ وفات آن برگزیدہ آفاق ششم جمادی الاول در سال دوازدہ صد و چہار مرقوم است۔ و از حضرت میاں و پیران بسیار بودند و سلسلہ پاک او ہنوز برقرار است رحمۃ اللہ علیہ +

قاضی عاقل محمد بن قاضی محمد شریف

خلیفہ راستین و محبوب و نشین خواجہ نور محمد مہاروی است صاحب علم صوری و معنوی کاشف رموز باطنی و ظاہری و مائل و شیفتہ وجد و سماع بود۔ از آبا و اجداد مشیخت و خانقاہ داری مستمرہ جاریست۔ آوردہ اند کہ او بعد تشریف بیعت در اندک ایام بمقام عالی و منصب گرامی فائز گردیدہ بقدر تکمیل رسید و جمعی طالبان را در سایہ تربیت خود در معرفت حق رسانید۔ خلفائے بسیار بودند کہ از تلقین و ارشاد گوئے زہد و ورع بر اقران ربودہ

وفات آن صاحب کمالات در سال دوازدهصد و بست و نه مرقوم است و بعد وفات ایشان
خلیفه و فرزند ارجمند قاضی احمد علی بر سجاده مشیخت و ارشاد تمکین فرمود و به هدایت و ارشاد
خلق خدا رهنمونی کرده و در نیولا حضرت شیخ غلام فرید که صاحب کمال و اشیاد و اهل درد
و ضطرار است بر جاده مشیخت قیام دارد و سلسله اجداد کرام را رونق تازه و زینت بے اندازه میدهد
سلمه الله تعالے +

حافظ مولانا محمد جمال

از اعاظم خلفائے خواجه نور محمد مهارویست عارف کامل صاحب وجد و حال و خدا یکمال و
مقال بود۔ و مدت دراز در خدمت شیخ بسر برد و بیعت او با شاره روحانیت شیخ ابو الفتح
رکن الدین نبیره شیخ الاسلام شیخ بهاء الدین بلخانی رقم نموده اند منقول است که حضرت شیخ
قسمت جامعنان باو مفوض بود۔ احوال برکت اشتمال او بسیار است که درین مختصر
گنجایش ندارد۔ وصال آن برگزیده ایزد متعال در سال دوازدهصد و بست و شش
منقول است۔ و مثال خلافت او به شیخ خدا بخش نے رسیده بود که بعد وصال شیخ و
ادلائے حق تلقین و هدایت سے جمیل بجا ئے رسانید۔ و در رساله اسرار کمالیه که اقوال حافظ
مولانا محمد جمال از نظر مولف گذشت بطریق اقتصار این است فرمود در وضو مانند جوانان
زودی باید کرد۔ و در نماز همچو ضعیفان۔ عجز و انکسار۔ روزے سید امیر شاه نماز با مداد
بعجلت ادا میکرد۔ و آداب قیام و قعود ملحوظ نداشت فرمود۔ برخوردار تو در مدت قلیل
نماز را خراب ضبط آوردی۔ من بچیاره از صد سال میخوانم و بزودی در ضبط آوردن نمیتوانم
میفرمود الوضو علی الوضو نور علی نور است و میفرمود که شیخ رکن عالم را در سلسله چشتیه
از حضرت سلطان المشائخ نظام الاولیا اجازت است۔ و میفرمودند که از جمله یاران حق سبحانه
تعالے بحضرت تونسوی فضیلت توکل زیاده است +

حضرت خواجہ الحبش چشتی تونسوی بارک اللہ تعالیٰ بقاہٗ

گوہر شاہوار قلزم معرفت سرور آرائے دیہیم اسرار حقیقت اسوۂ اصفیاء قدوہ اولیاء صدر نشین اصحاب قرب و حضور شمع شبستان انجمن نور سرشتہ نامور مولانا حضرت عم اجالہ الحبش چشتی تونسوی بارک اللہ تعالیٰ بقائہ نبیرہ و صاحب مقام حضرت خواجہ سلیمان جہان است مآثیت او انوار الٰہی و اسرار نامتناہی بر جادہ شریعت قدم استوار و بر سجادہ مشیخت و طریقت اقتدار دارد و گرمی بزم او سرد مہری نفس و زمہریر ہوا و ہوس را معدوم ساخت و آئینہ خود بینی پندار از حرقت جمال او گداخت حلہ توحید و تفرید پیکر موزون او بے کم و کاست حلیت عرفان و معرفت بقامت زیبائے او است آمد خلق حسن وارد۔ و خوان پہن کسوت صوف او سراطلس و دیبائے شاہان حرف میزند و بہ دستیاری مایہ توکل و پائداری مایہ استغنائے ہند بادشاہے ہیکند الحق ذات پاک او مستجمع صفات و مظہر کمالات است و از جمال و کمال اولیاء صوف پوش و خرق و عادات اصحاب حق بین حق نیوش یاد میدہد ؎

اے چہرۂ زیبائے تو رشک بتان آذری — ہر چند وصفت میکنم در حسن نتوان بالاتری
آفاقہا گردیدہ ام مہر بتان ورزیدہ ام — بسیار خوبان دیدہ ام لیکن تو چیزے دیگری
ہرگز نہ آمد در نظر چیزے بہ روئے خوب تر — شمسی ندانم یا قمر یا زہرہ یا مشتری

فقیر مولف بغرف بہیچ افتخار دارد۔ ہر چند کہ ہوس دنیا نمے گزارد۔ و از فیض خدمت و صحبت آن جناب آفرینش و سرمایہ دانش باز میدارد۔ و با وجود ہمہ تن سستمندی و سراپا آزردہ خذب ناتمام۔ و سعی ناکام بانجام نمیرسد۔ باشد کہ بخت مساعدت کند و توفیق حق رفاقت نماید تا ازین وادی گیر خودی و خود آرائی درگذشتہ محشت استوان را بدل سکان کوئے تو نہند سائم کف خاک را غبار راہ دوستدان حق آگاہ کنم۔ اما سرانجام ایشہ بر گوشہ چشم رعایت و درخواست خداوند گارم منحصر و موقوف است بقول حافظ شیراز ؎

تو بندگی چو گدایان بشرط مزد مکن که خواجه خود روش بنده پروری داند

در آن زمان که خواجه ما بتقریب زیارت عتبات عالیات سر زمین دلرا اخیر اجمیر را سیراب وشادات گردانیده بود بندهٔ نادرم خریده۔ در خلوت و جلوت شرف حضوری داشت اللہ اللہ زہے زمان بود۔ وخے مکان کہ غیر از انوار و تجلیات و برکات و حسنات چیزے دیگر ہدف نظر نبود بفور اکرام و انعام و بندہ پروری و بندہ نوازی آن مخدوم آنام و خورید حشمت او بدیدہ کامیابی جاوید مقرون حال داشتم در آن ایام مضرب خیام کلبہ احزانم بود سر گوشہ کلاہ من بر افسر شاہ انجم سپاہ ہمسری میکرد از آغاز بامداد تا بہ نصف شب آنقدر ہجوم زائرین عام از کثرت حاضران خدمت میشد کہ یکے بر دیگرے می افتاد و بعضے اطفال و مردمان ضعیف الحال پامال میشدند در انجمل تماشاے قدرت خداوند متصرف قبول خواجہ ما حضرت بدین داشت نہ نشستن و بعد آنکہ از خدمت مزار حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا خلعت رخصت حاصل شد بنظر زیارت حضرت خواجہ سراج الاولیا عزم گجرات نمود۔ فقیر ہمرکاب بود چون بہ قصبہ مہانہ رسیدند وارادہ پاک پٹن کردند ظاہر شد کہ راہ آہن خراب است و جہاز کالسکہ بخار در معرض توقف باد اک انجنی خیلے تعسر و یاس عاید حال ہمراہیان خدمت گردید۔ و فقیر سبادرت عرض حال نمود۔ فرمودند کہ رجوع ما بحضرت پیران نا است نہ بر کالسکہ بخار شما۔ القصہ بعد نماز مغرب شخصے از قوم ہنود کہ لالہ رام نام دارد و اہتمام تعمیرات راہ آہن با و مفوض است بمن ملاقی شد و ازان رو کہ پیش ازین با دوستانا سابود مجیلے زحمت کشید و در تواضع باز کرد و گفت کہ یک کالسکہ دستے دارم اگر بر شما پسند فرماید چہار تن را براحت تمام تا بہ پاک پٹن مے برم و بازے آرم باستماع اینمعنی مسرور شدم و بدل آوردم کہ خیر حضرت خواجہ و صاحبزادہ محمود و بسنراغ کلی تا بر ہمان مقصود آمد و رفت خواہند فرمود۔ و درین دیار غربت و مسافرت این ہم غنیمت است۔ چون شرف حضوری یافتم۔ و عرض داشت کردم۔ تبسم فرمودند۔ کہ اہل معرکہ را از شرف زیارت محروم داشتن و تنہا رفتن خوش نمے آید۔ خیر برخاستہ رفتم و بجاے خود نشستم۔ تا آنکہ قریب

بیک ربع شب نگذشته بود که همان لاله رام بر سبیل نیم رسید و گفت که هشت منزل کالسکه دستے غیر طلب به باعث حضور یه از چوکیات قرب و جوار در رسیدند و برائے سفر پست و هشت تن کفایت میکنند همین که او سخن تمام کرد بخدمت رفتم و عرض کردم مسرور شدند و به مردان معرکه قریب به بست و چهار تن بودند امر فرمود که بعد از فریضه بامداد سامان سفر درست کنند القصه علی الصباح برکاب فیض انتساب تا به پٹن رفتیم و دولت زیارت مزارات پیران این سلسله نصیب ما گردید و از انجا عزم احمد آباد فرمودند و بعد زیارت عتبات عالیات عثمان عزمیت بصوب اورنگ آباد معطوف فرمودند و فقیر دیگر برادر طریقت محمد یعقوب خان که از عمائد و اعیان اجمیر است عزرخصت دریافتیم و درین چند روزه سفر حضرت خواجه ما چندان نوازش و اکرام فرمود که در گفتن نمی آید آرے خواجه را شاید که بر بندگان بخشاید ؎

خوش آنکه تو باز آئی و من پائے تو بوسم — در سجده فتم خاک قدم هائے تو بوسم
آنجا که تو رفتی نفسی جائے گرفتی — آنجا روم و گریه کنان جائے تو بوسم

فرع ثانی اصل دوم باب سوم

خواجه علاء الدین احمد صابر

مهر سپهر توحید و استغراق سر خیل برگزیدگان آفاق واقف علوم باطن و ظاهر خواجه علاء الدین احمد صابر خلیفه اعظم و داماد حضرت خواجه فرید الدین فرید الاولیا است و آوا اهل حال خدمت قسمت لنگر باو مفوض شده اما تا مدت دوازده سال از طعام مطبخ یک دانه دو دهن نمیخورد بعد ادراک انعمی حضرت خواجه فرید الاولیا سر دگشته به لقب صابر مستاز فرمود و به تشریف خلافت مفتخر نموده و بر حکومت دهلی مستقل نوشته باو مفوض کرد و گفت که اول بخدمت شیخ

جمال الدین ہانسوی رفتہ و نقش نگین شیخ برمثال مذکور گرفتہ قصد دہلی کردہ آمدہ اند کہ چون خواجہ صابر بہانسی رسیدہ۔ در حالت سکر و غلبہ کہ مدام مرمن حال او بود۔ بہ سواری چوڈول اندرون خانقاہ برفت و از چوڈول فرود نیامد۔ ہر چند کہ ازین امر ائے غیر معمول خواجہ جمال مکدر شد۔ اما تا در خانقاہ استقبال کرد۔ و بر صدر جائے داد۔ و با ہم گرد نماز شام ادا کرد۔ بعد شروع از نماز خواجہ صابر مثال حکومت از کیسہ برآوردہ۔ بہ خواجہ جمال نمود۔ و تمین نقش نگین بر خواست کرد۔ در آن وقت بیکبارگاہ باد تند بوزید و چراغ گل شد۔ خواجہ صابر بفور بر روے چراغ دم کرد و چراغ بلا فروخت۔ خواجہ جمال بمشاہدہ ایں چنین حال مثال از دست خود کہ صابر برگرفت پارہ کرد و فرمود کہ بچارہ دہلی تا بہ آنجا نشین و خود جہان سوز شمار۔ خواجہ صابر شنیدن این سخن در غضب آمد و فرمود کہ تو مثال من پارہ پارہ کردی و من سلسلہ ترا پارہ پارہ کردم۔ پرسیدند از اول یا آخر گفت از اول بعد ازین خواجہ صابر از انجا مرخص گردید و با جودہن رسیدہ حسب حال در خدمت خواجہ فرید الاولیا عرضداشت کرد۔ و بعد از مرور ایام چند خواجہ صابر بہ اجازت خواجہ فرید الاولیا بست کلیر توجہ کردہ ہمونجا سکونت ورزیدہ در ہدایت خلق خدا سعی موفور بجائے رسانیدہ کارہائے نمایان کرد و سال وفات آن صاحب کمالات شصد و نود مرقوم است رحمۃ اللہ تعالے علیہ ✦

شیخ شمس الدین ترک پانی پتی

مرید و خلیفہ بزرگ خواجہ علی احمد صابر است صاحب مقامات عالی بود۔ و برہان قویہ داشت و صاحب سیر الاقطاب مینویسد کہ او در انسبت خلافت بہ خواجہ فرید الاولیا ہم صادق است چون خواجہ علی احمد صابر رخصت یافت و بقصبہ کلیر رفت۔ شیخ شمس الدین ہم معیت اختیار کرد و بیشتر صحبت خواجہ علی احمد صابر بسر برد۔ چنانچہ بعد وفات خواجہ علی احمد سلسلہ صابریہ بنام او منتظم یافت سلسلہ نسب او بامام حنیفہ بن علی مرتضے کرم اللہ وجہہ منتہی میشود۔ و آوردہ اند کہ از خطہ کلیر مفارقت کرد۔ و در قصبہ پانی پت سکونت اختیار کرد۔ و در صحبت

شاہ شرف بوعلی قلندر ہنگامہ محبت گرم داشت وفات او در سال ہفتصد و پانزدہ و بروایت ہفتصد و ہیژدہ مرقوم است رحمتہ اللہ علیہ ✦

شاہ سربانی لاہوری

از اعاظم علما و خلفا ے شیخ شمس الدین ترک است بمرتبہ غایت مشغولی و استغراق و الفت غواص دریائے محبت و بادیہ پیمائے منازل فنا فی اللہ بود وفات او در سال ہفتصد و چہل و نہ مرقوم است ✦

شیخ جلال الدین پانی پتی

صاحب حال خدا و کمال بود خلیفہ شیخ شمس الدین ترک است بشناور دریائے فنا فی اللہ و سیر بیدان نبرد بقا باللہ است اصل نام محمد بن محمود است و از حضرت شیخ خود جلال الدین خطاب یافت سلسلہ نسب او بہ حضرت امیر المومنین عثمان بن عفان رضی اللہ منتہی میشود بسیاح بسیار و دست داشت سیف زبان بود مدام بمراقبہ و اعتکاف مے ماند و کتاب زاد الابرار از تصنیفات او است و در دکرت شبہ حرمین شریفین مشرف شدہ بود و خوان کرم او چنین وسیع بود و بسیار فقرا و مساکین بہرہ میافتند وفات او در سال ہفتصد و شصت و پنج مرقوم است رحمتہ اللہ علیہ ✦

شیخ احمد عبد الحق ردولی

خلیفہ مستند شیخ محمد عرف شیخ جلال الدین پانی پتی است صاحب کشف و کرامت و خرق و عادت بود در مقام طریقت مقام عالی و منصب گرامی داشت از ابتدا در وادی عشق و سرگشتہ محبت بود بالآخر بخدمت شیخ فائز گردیدہ بمقام بلند و پایہ ارجمند رسیدہ اکتساب

علوم ظاہر بخدمت شیخ تقی الدین طے نمودہ۔ و در صحرا و بیابانہا مدتے سکونت و زہد و ریاضت کشیدہ و در لوائے ریاضت و طاعت حق سبحانہ تعالے کوشیدہ منقول است کہ او در مبادی حالت بود یک شب جمعہ در مسجدے وارد شد مسلمانان محلہ اذان میگفتند۔ و باو ہم بگفتن اذان درخواست کردند پرسید کہ سبب تکرار اذان چیست گفتند کہ بروایت قوی بما رسیدہ است کہ اگر شب جمعہ ہفت بار اذان بگویند حق سبحانہ تعالے از آفات و بلا بندگان را محفوظ و محروس دارد فرمود درین کار مرا معذور دارید۔ زیرا کہ اگر کسے خدائے را بنظر آسانی و آسائش خود ستائش کند بندہ خدا نباشد۔ نقل است کہ او را با شیخ نور قطب عالم نوبت ملاقات دست داده بود۔ و با شیخ فتح اللہ اودھی ہم صحبت او موافق نیاید۔ زیرا کہ شیخ فتح اللہ طریقہ زاہدی در پیش داشت و شیخ احمد در شرب عشق و محبت مستغرق۔ چنانچہ مدتے در گورستان تکیہ زد و بدست خود قبر کندہ قریب شش ماہ در آن قبر مشغول ماند۔ نقل است شیخ احمد میفرمود کہ منصور ظرف عالی داشت۔ از غیبت ماده اسرار بیرون زد۔ مردان حق کسانند کہ دریا ما بنوشند و آرو غ نیارند و نیز میفرمود کہ نظامی گنجوی شاعر ناقص بود از آنکہ گفت بیتے

صحبت نیکان ز جہان دور گشت ۔۔۔ خوان عسل خانہ زنبور گشت

و میگفت صحبت مصطفی صلے اللہ علیہ وسلم چنانکہ صحابہ را بود۔ صاحبان حال و خدیو مشربان کمال را اکنون حاصل است۔ آورده اند کہ او در مسجد جامع پیش از ہمہ میرفت و محاربہ میکشید۔ آنا نمیدانست کہ مسجد جامع کدام طرف است۔ چون مریدان او۔ ذکر لفظ حق بہ جہر میکردند۔ بر صدائے ایشان میرفت در سلسلہ او معہود است کہ بہر کار حق حق گویند۔ و میگفت کہ ذات پاک حق بے نام و بے نشان است اگر اسمے از اسماء آن ذات پاک را اطلاق کنیم بہتر از اسم حق نباشد کہ معنی اسم حق مزاوار ہمہ کمالات و ثابت بذات است صاحب رسالہ انوار العیون شیخ عبد القدوس در توجیہ این اجمال سخنان حسب اصطلاح ایشان گفتہ است و مشہور است کہ چند مریدان سلسلہ او بر ہمین کلمہ جان داده اند۔ در خانقاہ او

از غیب بین ندا مے آمد۔ وفات او در سال ہشتصد و سی و ہفت مرقوم است رحمۃ اللہ تعالیٰ فہرست
خلفائے نامدارِ وے اینست ؛

فہرست

شیخ محمد عارف فرزند دلبند حضرت شیخ و شیخ محمد نبیرہ حضرت شیخ و شیخ عبد القدوس
و شیخ جلال الدین تھانیسری و شیخ عبد الغفور اعظم پوری۔ و شیخ جان جونپوری وغیرہم
رحمۃ اللہ علیہم اجمعین ؛

شیخ شبلی بن شیخ جلال الدین پانی پتی

خلیفہ معتبر پدر بزرگوار خود است جامع علوم شریعت و طریقت و در مشرب فقر شانِ عالی داشت
و بہ تجرد و تفرید یگانہ۔ و بہ عشق و محبت یکتائے زمانہ بود۔ ہر دو پائے او بوجہ مرض
بیکار بودند۔ اما در غلبہ سکر و وجد بنوعیکہ ہیچ آسیب بپائے او موثر نمے بود۔ در قصبہ سکر
روزے در خیالات عم بزرگوار او شیخ ادریس در رسید فرمود کہ بابا شبلی از بر جاستن تو
در خلائق غور برخیزد و مے گویند کہ شبلی کرامت خود آشکارا مے کند باستماع این معنی شیخ
شبلی بنشست۔ و تا آنکہ در صدر حیات بود گاہے در عالم تواجد قیام نفرمود۔ و بسیاران
تشنہ بادیہ حیرت را سیراب و گم کردہ رہان منازل تحقیق را بمقام حق فائز کرد۔ و ہدایت تلقین
او عام بود کہ کسے محروم نمے رفت۔ وفات او در سال ہشتصد و پنجاہ و دو مرقوم است رحمۃ اللہ علیہ

شیخ بہرام چشتی

خلیفہ شیخ جمال الدین پانی پتی است۔ بتکمیل سکونت بر نارہ اختیار کرد۔ و بامر شیخ
در ریڈ ولی اقامت ورزید۔ صاحب سیر الاقطاب آوردہ است کہ حاکم قصبہ در تعدی
مجاوران پرداختہ بر سر زمین کہ وجہ معاش ایشان بود۔ بارادہ ضبط کردن آن زمین مذکور وارد شد

مجاوران فریاد و آه آغاز کردند۔ بیک ناگاه حاکم مذکور از پشت فرس بالا شد۔ و در ہوا معلق استاد و بعد ساعتے بروئے زمین افتاد و قریب بہلاک رسید۔ آنا با آخر بشفاعت و دعائے مجاوران صحیح گشت و از ارادہ ناصواب خود باز آمدہ۔ در خدمت مجاوران سعی موفور بجائے رسانید

سال وفات او ہشتصد و پنجاہ و چہار ہجری مرقوم است +

شیخ عارف چشتی

خلفاء الرشید و خلیفہ اعظم شیخ احمد عبد الحق است بعد وفات حضرت شیخ بر سریر مشیخت جلوہ فرمود و طالبان حق را در مقام مقصد رسانید صاحب معارج الولایت آوردہ است کہ شیخ احمد عبد الحق را چند پسران بوجود آمدند۔ آنا در صدر حیات نماند با آخر شیخ عارف متولد شد و عمر طبعی یافت و شیخ عارف صاحب حال و خد یو کمال عابد و مولع بود۔ از وے پسرے بوجود آمد۔ شیخ محمد کہ در تجرید و تفرید مثال خود نداشت۔ بالخصوص شیخ عبد القدوس گنگوہی از مریدان او است وفات او در سال ہشتصد و پنجاہ و نہ ہجری مرقوم است رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ بختیار چشتی

از مقربان درباران شیخ احمد عبد الحق است آوردہ اند کہ در آغاز حال تا مدت شش ماہ شیخ بختیار شام و سحر در خدمت حضرت شیخ عبد الحق حاضر میشد۔ آنا ہیچ التفات نہ کردند۔ پایان کار روزے نظر لطف بسوئے او کرد۔ و بقرار بر سطح زمین بنشاخت و چندے حالت دگرگونی بسر برد۔ بعد ازیں حضرت شیخ یک جرعہ آب در کام و دہن او تراوید کہ بفور از حال شورش بحالتی دگر گشتہ بمقام امتیاز رسید۔ و قوت فائز گردید۔ و بہ تکمیل و تربیت مشرف شد وفات او در سال نہصد و دہ مرقوم است +

شیخ عبدالقدوس گنگوہی چشتی

مرید و خلیفہ شیخ محمد بن شیخ عارف بن شیخ احمد عبدالحق است صاحب علم و عمل جامع اصول شرع و طریق سرشار بادہ تحقیق بود۔ اگرچہ نسبت ارادت ظاہر بہ شیخ محمد داشت آثار تربیت و تکمیل باطن از حضرت شیخ احمد عبدالحق متحقق است و بہ روحانیت حضرت شیخ پیوستہ بود صاحب تصانیف است۔ آوردہ اند کہ زمین مے کاوید و جہ معاش میکرد و اگر چیزے زائد مے بود بذل فقرا میکرد صاحب اخبار الاخیار میفرماید کہ او را مریدان و بندگان بسیار بودند از انجملہ شیخ بہود بود کہ در اوائل حال بہ شغل ریگریزی سروکار داشت و بالآخر بہ فیض و التفات شیخ تکمیل یافتہ بمرتبہ اعلے فائز شد و یکے از مریدان او شیخ عمر نام داشت کہ بسیار صاحب نسبت و محبت بود۔ و در مقام عالی کار فرمائے میکرد۔ و حضرت شیخ را اولاد بسیار است وفات در سال نہصد و چہل و پنج مرقوم است رحمۃ اللہ علیہ +

شیخ عبدالکبیر چشتی

فرزند ارجمند و خلیفہ حضرت شیخ عبدالقدوس گنگوہی است صاحب بذل و کرم۔ خدا جویاں فقیہ محتشم یگانہ و محیط فنا فی اللہ و خواص ملازم بقا باللہ بود۔ آوردہ اند کہ سلطان سکندر بن بہلول ہادو تن ندیمان خود بقصد امتحان در خانقاہ شیخ وارد شد۔ حضرت شیخ تکہ گوشت آہو پیش سلطان و نان و یخنی و حلوائی رطب پیش روے سلطان بنہاد کہ سلطان و ندیمان او ہمین نیت کردہ بارادۂ امتحان آمدہ بودند۔ بوقوع این معنی سلطان متحیر شد۔ حضرت شیخ فرمود۔ بابا جائے عجب و حیرت نیست حق سبحانہ و تعالے دوستان خود را در معرکۂ ارباب دنیا شرمسار نمے پسندد و وفات او در سال نہصد و چہل و ہفت مرقوم است +

شیخ جلال الدین تھانیسری

خلیفہ نامدار حضرت شیخ عبد القدوس گنگوہی است اصل وے بلخ است و از ہفت سالہ بود کہ حفظ قرآن بہم رسانید و در ہفدہ سالگی از علوم بہرہ مند گشتہ درس میگفت بالآخر از خدمت حضرت شیخ فیوض ظاہر و باطن در ربود و بمقام بزرگ و منصب سترگ فائز گردید۔ آمدہ اند کہ ابتدا بسماع غلو بسیار بود۔ روزے غزلے بہ الحان خوش گوش خردہ از فرط ہیام بر سطح زمین بیفتاد و ہیچ گزند نرسید با وجودش بسیار خوارق کبار بظہور آمدہ۔ وفات او در سال نہصد و ہشتاد و سہ ہجری مرقوم است +

شیخ عثمان پندی پیر

خلیفہ سعادت پیوند فرزند ارجمند شیخ عبد الکبیر است و در باب منصب سجادگی با برادران خود امر منازعت و مناقشہ روے داد تا آخر کار منصب مذکور بر ذات او قرار گرفت وفات در سال نہصد و نود ہجری مرقوم است +

شیخ محمد یٰسین بگوی

صاحب علم و کمال بود و شاگردان عظیم الشان در تدریس و تلقین طالبان معلوم ظاہر و عیان مدام مشغول میکوشید۔ و خلق بسیار از نواحی خیر از خدمت او فیض یاب بودند۔ فہرست پیران او بچند واسطہ بہ شیخ شمس الدین پانی پتی سے پیوندد وفات او در سال نہصد و نود ہجری منقول است +

شیخ نظام الدین بن شیخ عثمان زندہ پیر پانی پتی

مرید و خلیفہ پدر بزرگوار خود است بصفت ریاضت محنت مجاہدہ و بفضائل خرق و کرامت مشہور بود۔ بہ اسباب دنیا سروکار نداشت و بہ عسرت و توکل معمول ساخت و این ہر دو برادران صاحب کمال و حال بودند۔ شیخ کمال الدین اسم گرامی برادر اوست کہ مدام در حالت سکر و استغراق مشغولی داشت وفات او در سال یکہزار و شانزدہ ہجری مرقوم است +

شیخ نظام الدین تھانیسری

مرید و خلیفہ شیخ جلال الدین تھانیسری بود نام پدر بزرگوارش شیخ عبد الشکور است جامع علوم ظاہر و باطن۔ مستجمع کمالات صوری و معنوی حاوی رموز شرع و طریق و ماہر اسرار عرفان و تحقیق صاحب صبر و رضا۔ و مامن فقر و تسلیم بود۔ دقائق غیب پیش نظر داشت و از انجا کہ صرف کثیر و بذل وافر اختیار کردہ بود۔ پادشاہ وقت جلال اکبر بادے حسد برد و بہ ناحق در حق او حکم اخراج از دیار ہند صادر کرد۔ اول بجانب حرمین شریفین رفت و بعد از زیارت چون باز آمد۔ در برہان پور رسیدہ بہدایت خلق خدا مشغول شد اما بادشاہ بمرتبہ ثانی دست تظلم و تعدی دراز کرد۔ و شیخ مغرالله ناچار بہ بادر الہور شتافت و از انجا بہ مدینہ منورہ رجوع نمود۔ آوردہ اند کہ او صاحب تصانیف است شرح سوانح امام غزالی شرح لمعات قدیم و جدید تفسیر نظامی رسالہ حقیقت رسالہ بلخیہ از اشہر تصانیف او است و او را در سلسلہ چشتیہ شرف خاص است کہ در سخن تصوف مقلد کسے نیست بلکہ از مکشوفات و تصفیات خود دو دستور تسلم آورد۔ وفات او در سال یکہزار و سی و چار ہجری مرقوم است +

شیخ سلیم چشتی صابری لاہوری

خلیفہ کامل شیخ محمد صدیق لاہوری است جامع بود میان عشق و محبت سماع و شکر و وجد در فکر عظام بلند و پایہ ارجمند داشت و در حالت سماع بسیار مشغول می بود۔ گاہے کہ نوبت بہ نعرہ قیامت روح میرسید۔ و تا دو سہ روز بحال خود نمے آمد۔ و یارانِ جلسہ او را تن بجیان میدانستند و بہ تکفین و تدفین او پرداختند صاحب تصانیف ہم ہست۔ و کلام او۔ از بس منیرہ و لطیف و شیریں است و نیز اشعار دارد۔ وفات او در سال یکہزار و سی (۱۰۳۰) رقم نمودہ اند ؛

شاہ اعلے چشتی پانی پتی

صاحب مرتبہ رفیع و مدارج منیع و مرید و خلیفہ شیخ نظام الدین پدر خود است و یک خرقہ خلافت از حضرت نظام نارنولی کہ سلسلہ او بحضرت شیخ حمید الدین صوفی السوالی ملتان گردی منتہی میشود پوشیدہ بود۔ چنانچہ این بیت گواہ عدل است ؎

نظامش پیر و ہم پدرش نظام است　　نظام در جہان ہر سوئے نام است

و شیخ الہ دیا مریدے ملفوظ او موسوم بہ بحر الجواہر ترتیب نمودہ است در اصل نام شیخ عبد السلام است و از خدمت مرشد کامل حضرت شیخ نظام نارنولی مخاطب بہ شاہ اعلے گردیدہ آوردہ اند کہ در اوائل شاہ اعلے چشتی بتقریب سپاہگری بود و در سلک ملازمان امیر فراخان تعلق داشت۔ بعد از یک چند بخت بیدار یاوری کرد۔ و ترک علائق ملازمت گفتہ بوطن مالوف آمد۔ و باشارت پدر عالیقدر در زاویہ عبادت و گنج و قناعت بنشست روزے با آنکہ در حجرہ محکم بود بصورت مثال حضرت شیخ نظام نارنول در دون حجرہ پدیدار آمد و گفت کہ قسمت شما نزد ما محفوظ است۔ باید کہ خویشتن را در نارنول برسانی۔ از آن زمان خلعے مستی و بیخودی در حال شیخ شاہ اعلی مستولی گشت و ہمدر آن حالت فانز نارنول گردیدہ

بہ سعادت دریافت ملازمت حضرت شیخ معزز و مشرف شدے و در اندک اوقات بہ تکمیل ظاہر و باطن بہرہ ور کامیاب گردید۔ نقل است کہ در خانقاہ شیخ اعلی چشتی چاہے بود کہ آب آن قدرے شوریت و تلخی داشت۔ روزے حضرت شیخ چند کاک کہ معروف متبرک آستانہ حضرت خواجہ قطب الاولیا است۔ درون چاہ بینداخت و فاتحہ گفت بعد ازین کہ آب از چاہ برآمد۔ از بس لطیف و خوشگوار بود وفات آن مایہ برکات در سال یکہزار و سی و سہ (۱۰۳۳) منقول است۔ آوردہ اند کہ بعد وفات وے زنے از متعلقان سلطان وقت تعمیر روضہ او بنیاد نہاد۔ شبے متہم تعمیر در واقعہ دید کہ شیخ میفرماید کہ از گرانسنگ چبوترہ مزار پختہ تابوت تکست خوردہ و پارہ خشت بر پائے من رسیدہ بامداد متہم تعمیر بہ تعبیر واقعہ پرداخت چنانچہ مواجہ اکابر و اہالی شہر تختہ تابوت برداشتہ پارہ خشت کہ در واقع تا بہ زانوے شیخ رسیدہ بود بدر آوردند۔ در آن وقت سانحہ نعش حضرت شیخ را بچشم حال دیدہ بودند بہ قسم میگفتند کہ ہیچ آسیب نرسیدہ۔ و جلوہ جمال و وجود خط و خال بصورت اصلی برقرار است۔ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ +

شیخ صادق گنگوہی چشتی

خلیفہ اعظم شیخ نظام الدین تھانیسری بلخی است۔ در زہد و ورع عدیم النظیر و مسعود معاصر بود افغانان را عزیز تر داشت و میفرمود کہ استحکام و اعتبار ایشان در مقدمہ دین بسیار است مریدان او اکثر صاحب تسلیم و رضا بودند۔ چنانچہ شیخ داؤد فرزند ارجمند او را بامر الٰہی چند دون نشان خشت باطن جہانگیر بادشاہ دہلی در حبس شدید نگاہداشت و از غایت صبر تحمل کرد و تا مدت دراز در شدائد بسر برد۔ وفات حضرت شیخ صادق در سال یکہزار و سی و شش (۱۰۳۶) مرقوم است۔ و تفصیل خلفائے نامدارے ایشان۔ شیخ ابراہیم۔ شیخ عبد الہادی کہ در شاہ آباد است و از سیمائے او آثار انوار و تجلیات طالع و ساطع بودند۔ و گاہے تیر دعائے او ہدف مدعا خطا نکرد۔ شیخ عبد السبحان کہ در سہارنپور بود۔ و در عظمت و خرق عادت شہرت تمام داشت

از حضرت شیخ صادق یک رسالہ در باب سلوک یادگار است کہ درین نافع و کارآمد است

سید علی غوث چشتی

مرید و خلیفہ شیخ نظام الدین تھانیسری بود۔ از مرشدان باکمال و مشائخ صاحب حال و مقال و در مقام بلخ بشرف بیعت و مرحمت خلافت مشرف شدہ بود و بعد از تکمیل ملک افغانستان اقامت گزیدہ و قوم افاغنہ یوسف مریدی معتقد او بسیار بودند۔ و شبیہ بحق رسید چنانچہ ملا نادر در وزیرہ و پسر مرے شیخ عبد الکریم در باب فضل و کمال شہرت کلی دارند۔ وفات او در سال یک ہزار و چہل مرقوم است ؛

حاجی عبد الکریم چشتی

پدرش شیخ مخدوم الملک عبد اللہ انصاری و در طریقہ چشتیہ صابریہ مرید و خلیفہ پدر خود است چون پدر عالیقدرے را اکبر شاہ بادشاہ دہلی از دیار ہند خارج کرد۔ او بہ حرمین شریفین سفر اختیار فرمود۔ شیخ عبد الکریم ہم ہمراہ او بود۔ و مناسک حج بجا آورد چون بہ ہندوستان معاودت فرمود۔ پدر عالیقدر او را مقربان سلطنت مسموم کردند۔ و او۔ در لاہور سکونت اختیار کرد و بہدایت خلق و ارشاد خالق اکبر مشغول گردید و بمرتبہ دیگر ہم روانہ سفر حجاز گشتہ بعد زیارت عتبات عالیات از ہندوستان آمد خلائق گرد او جمع شدہ می گویند کہ روزے شیخ امام یافعی بہ شیخ ملاقی شد و مصافحہ کرد و فرمود حج است یا نہ شیخ گفت کہ ہر سال حج می کنم کسانیکہ در طواف و ادائے فریضہ حج حاضر باشند۔ شیخ فرمود میخواہی کہ ہمچنان باشی عرض کرد کہ خیر اگر کرم فرماید ہمہ او لے است۔ شیخ فرمود چشم بپوش ہمین کرد او چشم پوشید خوشوقتی در معیت شیخ در مقام عرفات بدید۔ و بفراغ تمام مناسک حج بجا آورد۔ بہ ثبوت پیوستہ کہ از حضرت چہار پسران بودند۔ اول شیخ یحیے۔ دوم شیخ الرحمن۔ سوم شیخ عبد الحق چہارم شیخ اعلے حضور از ایشان شیخ یحیے از بس مولع و متورع صاحب حال و خدا یو مقال بود

وجمعے کثیر بفیض ارشاد او بمرتبہ اعلےٰ فائز شدہ چنانچہ شہرت دارد کہ ہمی خیر کہ در فن زندی
وراہزنی ید طولے داشت بہ استمام کار خود در لاہور آمد۔ دلبسیار پیروی کرد و ما کشود کار دست نداد
آخر شبے بہ خانقاہ شیخ یحییٰ جرأت کرد و نقب زد۔ و وہ راس گاؤ نر از راہ نقب بیرون
بُرد۔ اما چون از نقب بدر آمد۔ قوت بصر نامساعدت کرد۔ و از رفتن راہ عاجز شد۔ ناچار
بخویشتن بلرزید و از ہمان راہ نقب ہر دو گاؤ نر واپس کردہ۔ در گوشہ خانقاہ مایوس البصر
بنشست۔ چون صبح دمید۔ و روز روشن شد۔ خادمان درگاہ او را دستگیر کردہ بحضرت
شیخ حاضر آوردند۔ و او ہمہ احوال شکم و کاست اظہار کرد حضرت شیخ بنظر ترحم
بمقتضائے وصف صاحبدلی است دست حق پرست بچشم او مالید بفور نقد بصر
کامل العیار گردید۔ و دین متینانت۔ سلک مریدان شیخ منتظم گردیدہ تائب قارک
شد۔ وفات شیخ عبد الکریم در سال یکہزار و چہل و پنج مرقوم است۔

مولانا درویزہ پشاوری چشتی

مرید و خلیفہ میر سید علی خواص است جامع علوم ظاہر و باطن بود۔ بسیر ولایت شیخت و مناقب
تدریس و تعلیم مستور داشت۔ و در ہستیقصا [illegible] فضل و ملاحدہ بسیار میکوشید۔ و با اکثر
روافض و ملاحدہ مباحثہ کردہ الزام دادہ چنانچہ تفصیل این اجمال در کتاب مخزن الاسلام
بشرح و بسط مرقوم امت و صاحب معراج الولایت بر کتاب کہ حاشیہ نوشتہ است۔
بشرح کلمات الوافیات موسوم ساخت۔ [illegible] مولانا درویزہ پشاوری در سال یکہزار
چہل و ہشت مرقوم است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ

مولانا عبد الکریم چشتی

فرزند مولانا درویزہ پشاوری [illegible] میر سید علی خواص است [illegible]

از پدر خود یافت۔ و او را آخوند کریم داد نیز گویند۔ و او هم این نام را اختیار کرده بود در کار شریعت بسیار استحکام داشت۔ و از مقال او کہ در مقدمہ کتاب مخزن الاسلام مندرج است علو پایہ او ظاہر و باہر و در کتاب خلاصۃ الاخبار المحقق الخانسانی نوشتہ اند منقول است کہ بعد وفات وے شخصے قصد امتحان بہر بخش او آمد۔ چون بر دے نظر کرد تبسم فرمود و این علامت قطعیت رقم نمودہ اند۔ وفات او در سال یکہزار و ہفتاد و دو ہجری مرقوم است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ +

شیخ پنجو چشتی

از مشائخ کاملین وقت بود۔ و در عبادت و محبت سرگرم و شعار و طریق مولانا در رویہ پشاوری شعار داشت۔ در تعلیم و تعلم سرو کار۔ و اشعار ہم میگفت۔ و شیخ چالاک و شیخو شاہ جہانپوری وغیرہ اکثر از خدمت او استفادہ کردہ فیض ہا دریافت وفات او در سال یکہزار و ہفتاد و سہ مرقوم است +

شیخ ابو الخلاق چشتی

از کار روزگار و مشائخ باوقار است و ارادت و محبت او بہ شیخ سلیم صابری چشتی متیقن۔ صاحب زہد و کمال و اہل تتبع بود۔ تمام عمر در ریاضت و ارشاد و ہدایت بسر برد وفات او در سال یکہزار و یکصد و ہشت مرقوم است +

میران شاہ بھیکہ چشتی صابری

از مشائخ پایہ بلند و مقام ارجمند بود۔ و سلسلہ عالیہ وے بچند واسطہ بہ شیخ احمد عبد الحق ردولوی منتہی میشود صاحب جذب و وجد و سماع و عشق و محبت۔ و با اصحاب دنیا سرو کار نداشت و اشعار بزبان ہندی متضمن بہ حقائق و معارف بسیار گفتہ وے امریدان و مبتلیان صاحب حال و قال بسیار بودند۔ شیخ اعلم الدین جالندہری از اشہر خلفائے اوست۔ و نواب بکھاری خان از مریدان اوست و مشہور است کہ نواب مذکور در اوائل حال مفلس و محتاج بود۔

بالآخر بہ برکت دعائے شیخ۔ شاہ بھیکہ ہمکنار عروس دولت و کامرانی گردید بقول اصعیف وفات او در سال یکہزار و یک صد و بست و پنج مرقوم است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ +

شیخ محمد سعید چشتی صابری

سرمست خمخانہ کشف و تحقیق بود۔ در شہر قصور من مضافات لاہور سکونت داشت در اوائل حال بہ مزدوری محنت و معاش میکرد۔ روزے بار غلہ بر پشت گاؤ مے برد۔ اتفاقاً پایش بلغزید و بشکست و غلہ کہ بر پشت گاؤ بار کردہ بود بیفتاد۔ حالا در بیابان کہ پر از شور و فساد بود۔ نہ مجال ماندن داشت۔ نہ یارائے رفتن۔ چون نیم شب بہ کمر رسید۔ بیک ناگاہ سوارے مرقع پوش از پنہائے مرغزار نمودار شد۔ او در اضطراب افتاد۔ و در دلست کہ کسے بہ قصد نہیب و تاراج مے آید۔ چون سوار نزدیک تر شد بہ نوک نیزہ کہ در دست داشت بر جراحت پائے گاؤ اشارت کرد پائے گاؤ درست گردید۔ و نیز بہ اشارہ نوک نیزہ باز مین افتادہ را بر پشت گاؤ محکم نہاد۔ در وان شد بمسافہ اینی شیخ محمد سعید از جائے خود بدید۔ و دست ارادت در رکاب سوار زد چشم در روبر پائے او مالیدن آغاز کرد۔ و بہزار تضرع و الحاح مدد یافت نام نامی و اسم گرامی التماس کرد۔ فرمودند کہ نام من علی ابن طالب اسد اللہ الغالب است این بفرمود و از چشم مردم پنہان گردید۔ ازان روز شیخ محمد سعید ہر چہ داشت در راہ حق ایثار کرد۔ و بعبادت و ریاضت و محنت و محبت شعار و زید و بسلسلہ چشتیہ صابریہ ارادت آورد۔ در اندک زمان از مقبلان و اصحاب الہی شد۔ خرق و کرامت او بسیار و مشہور شہرہ و یار است و سلسلہ عالیہ او بچند واسطہ بہ شیخ جلال الدین تھانیسری منتہی میشود۔ وفات در سال یکہزار و دو صد و چہاردہ (۱۲۱۴) مرقوم است +

مولوی غلام مصطفےٰ چشتی صابری

در طریقہ چشتیہ بزرگ صاحبدل و مستجاب الدعوات و در علوم ظاہر و باطن رفیع الدرجات سلسلۂ ارادت او بچند واسطہ بشیخ شمس الدین ترک پانی پتی مے پیوندد و وفات وے در سال یکہزار و دو صد و شصت و ہفت مرقوم ہست۔ و سید شاہ چراغ سبزواری از خلفائے وے در لاہور بود مرد میدان نبرد محنت و خوش جمال و صاحب کمال است +

شاہ بہلول چشتی صابری

خلیفہ بزرگ حضرت شاہ بھیکہ چشتی صابریست صاحب سلم و فراست و فہم و کیاست بود۔ واز معقول و منقول بہرہ وافی داشت صاحب تصنیف است و صحبت مناظرہ و مباحثہ او بہ مولوی جان محمد ترک اکثر احیان بپایہ بود و وفات او در سال یازدہ صد و ہفتاد منقول است +

شاہ لطف اللہ صابری

از مریدان و ملتزمان میران شاہ بھیکہ چشتی صابریست مسکن او انبالہ من مضافات پنجاب بود۔ از زمان طفولیت تربیت و تکمیل بخدمت پیر روشن ضمیر بہر سانید و کتابے مشتمل بر احوال شیخ موسوم بہ ثمرۃ الفواد ترتیب داد۔ وفات او در سال یازدہ صد و ہشتاد مذکور ہست +

سید علیم اللہ بن سید عتیق اللہ

زاد و بوم او قصبہ جالندھر از توابع پنجاب است مرید شاہ ابو المعالی و خلیفہ میران شاہ بھیکہ صابری ست وے را قصیدہ بسیار بود۔ و بہ تنظیم کلام ہم مہارت تمام داشت۔ خلیفہ او

شیخ عبداللہ۔ در احوال شیخ کتابے موسوم بہ اسرار العلیم جمع نمودہ است وفات در سال دوازدہ صد ۱۲۰۱ و دو مذکور است +

سید علیشاہ چشتی صابری

خلیفہ سید علیم اللہ بود و بعد وفات برمسند مشیخت تمکین یافت و عمر گران مایہ در تلقین ہدایت ارباب ارادت بسر برد۔ وفات او در سال دوازدہ صد ۱۲۱۳ و سیزدہ منقول است +

شیخ خیر الدین مشہور بہ بیخبر شاہ

خلیفہ شیخ سلیم چشتی لاہوری است۔ در آخر عہد خود لوائے مشیخت برافراشت بہ سماع و وجد در اقصی الغایت غلو داشت۔ و بمہمانی فقرا بسیار اہتمام میکرد۔ مریدان بسیار بوودند وفات او در سال دوازدہ صد ۱۲۲۰ و بست و شصت منقول است۔ و در لاہور مدفن دارد +

حافظ موسی چشتی مانکپوری

از ملتزمان سلسلۂ میران شاہ بھیکہ و خلیفہ ارجمند شیخ اعظم چشتی است در دولہ سودائے آگہی و خمار بادۂ حقیقت ترک علائق عالم اسباب گفتہ در زاویہ عزلت و کنج عبادت نشست و بہ تکمیل کمال و تربیت حال گوے سبقت بردہ۔ در جذب و تسخیر پایہ عالی داشت در عالم تحیر و تواجد بر ہر کسے کہ نظرے انداخت بسوئے خود میکشید و از جاے ربود۔ وفات او در سال دوازدہ صد و چہل و ہفت مذکور است +

غلام معین الدین عرف شاہ خاموش

مرید و خلیفہ حافظ موسی مانکپولیست بسیار عبادت و ریاضت بعمل آورد۔ و عمر گرانمایہ در

دیار دکن صرف نمود۔ امراو اعیان آن دیار۔ ویرا از بس عزیز و محترم داشتند و بخیرات و مبرات توکل و عسرت او بہ کامرانی و شادمانی ہمقرین می نمودند۔ بعد وفات او مقبوعالی بر سر مزار بنا نموده اند۔ و دروازہ بہشتی از پاک پٹن آورده در حوالے مزار نصب نموده۔ والحال سجادہ مشیخت او سید محمد ہاشم چشتی صابری کہ بشرف بے اولادگی ہم امتیاز دارد۔ صاحب مقام اوست مرد پاک طینت و زیبا منظر است و بصفت اخلاق موصوف۔ اکثر در خدمت درویشان میگزراند۔ و بہ اسباب دنیا زیاد رغبت ندارد ؛

اصل دوم باب سوم از سلطان التارکین صونگی گوید چشتی

سالک مسالک تفرید و توحید عارف معارف توکل و تجرید شمع سبستان صدق و یقین شیخ حمید الدین قدس سرہ العزیز نسب پاکش بحضرت سعید بن زید میرسد۔ او از عشرہ مبشرہ بود۔ روزے حضرت خواجہ بزرگ را دلے خوش بود۔ بہ اہالی و موالی خدمت ارشاد فرمود کہ امروز دست دعا دراز و در اجابت باز است۔ ہر کسیکہ از دنیا و دین چیزے مطلوب دارد بزبان آرد۔ یکے دنیا طلبید و دیگرے عقبے خواست۔ انگہ کہ حضرت خواجہ بزرگ بسوئے خواجہ تارکین توجہ فرمود التماس نمود کہ غیر از رضاے حضرت خواہش دیگر نیست۔ باستماع این معنی حضرت خواجہ بزرگ از بس خوشدل و مسرور گشتہ فرمود التارک الدنیا والفارغ العقبے ازان روز خواجہ حمید الدین بہ سلطان التارکین ملقب شد خواجہ تارکین در تربیہ سوال مضاف ناگور داشت روزے خواجہ بزرگ معین الاولیا فرمودند کہ اولاد معین الدین و حمید الدین یکیست۔ و این فرمان قبل از پیوند خویشی بود و ہمچنان بظہور آمد۔ تفصیل این اجمال در ذکر اولاد حضرت خواجہ بزرگ بمعرض مقال خواہد آمد ان شاء اللہ تعالے۔ خواجہ تارکین را تصنیف بسیار بود۔ میفرمود سلوک را مرتبہ اول انیست کہ از ہر دو جہان فارغ باشد و مقصود انیست کہ خود نماند رہے

درپیش است از بس تاریک اما از مطلع وحدت ماه منیر طلوع کرده اند۔ برخیز۔ و دولت جاوید دریاب۔ و بستر استراحت بگذار۔ ادعائے محبت کسے را میزیبد کہ ہوس را پل و چشم را بخواب آشنا نکند۔ پرسیدند کہ در طریقت و شریعت امتیاز چیست۔ فرمود شریعت غیر طریقت و طریقت غیر شریعت تن بیجان است۔ اصل ہر دو یکیست۔ خواجہ تارکین را با شیخ بہاء الدین زکریا ملتانی در باب سلوک و فقر مراسلات و مکاتبات بسیار بودند۔ و شیخ بہاء الدین ہر چند بہ تحریر جوابات قیام نمود۔ اما از عہدۂ جواب آن برنیامد۔ و بالآخر بعجز و اعتراف گرائید۔ او را تصانیف بسیار است و اشعار نیز دارد۔ و اشہر تصنیفات او اصول الطریقہ است آوردہ اند کہ او را در موضع سوال قریب دو طناب زمین بود کہ بر آن پرداختہ و جہ معیشت میکرد۔ کفاف اندک و عیال بسیار داشت۔ او صاحب مقامات علیہ و کرامات جلیہ و براہین زکیہ بود۔ در تجرید و تفرید قدم مستحکم داشت ہمت عالیش از دنیا و عقبے رفیع تر بود۔ دیرا در تصوف مقام عالی۔ و در توحید مکان منیع ست داز متصدرین مشائخ دیار ہند بود عمر طویل یافت و سنہ مرقومہ کہ بعد از فتح دہلی و ولادت اول کہ بخانہ مسلمانان بوقوع آمد سنہ ۷۰ و از زمان حضرت خواجہ بزرگ تا اوائل سلطان المشائخ شیخ نظام الدین محبوب الاولیا قدس سرہ ۷۰ در صدر حیات بود۔ و سلطان المشائخ کلمات او را از تصنیفات او انتخاب نمودہ بدست خود نوشتہ و از ان صاحب سیر الاولیا نقل کردہ است۔ و آن این است اول مرتبہ از مراتب راہ علم ست علم باید کہ بے علم عمل درست نہ آید۔ دوم مرتبہ از مراتب طریقت عمل است کہ بے عمل نیت را وجود نباشد۔ سوم مرتبہ از مراتب درگاہ نیت است کہ بے نیت صحیح عمل خبر باطل آید۔ چہارم مرتبہ صدق است۔ اگر صدق نباشد عشق روئے ننماید۔ پنجم مرتبہ عشق است اگر عشق نباشد توجہ درست نہ آید۔ ششم مرتبہ توجہ است۔ اگر توجہ نباشد سلوک نہ آید ہفتم مرتبہ سلوک است۔ اگر سلوک نباشد در پیشگاہ نکشاید ہشتم در پیشگاہ کشادہ باید

تا مقصود روے نماند الغرض از کلمات فیض آیات اُو بسیاران از اہل سلوک و فقر روے حلاوتے دارند سوفات خواجہ تارکین در سال ششصد و ہفتاد و سہ تاریخ بست و نہم ربیع الثانی بوقوع آمد۔ رحمۃ اللہ علیہ۔ مرقد مطہر و مدفن پاکش در قصبہ ناگور بجائے خواص و مرجع عوام است۔ و خواجہ تارکین را پسرے بود شیخ عبد العزیز نام خرقہ خلافت از پدر بزرگوار خود پوشید۔ و بعین جوانی در حالت سماع برفت۔ میگویند کہ روزے مجلس سماع برپا بود۔ و قوالان براین تکرار میکردند ؎

فائدہ در گفتنِ بسیار چیست　　جان بدہ و جان بدہ و جان بدہ

شیخ عبد العزیز نعرہ بے اختیار زدہ فرمود دادم۔ دادم۔ دادم و جان بحق تسلیم نمود۔ اورا سہ پسران بودند۔ انانہا حضرت شیخ فرید بر مسند ارشاد تمکین فرمود و از اولاد پاکش بسا فرید عصر و وحید دہر بوجود آمدند تاریخ وفات شیخ عبد العزیز ششصد و ہشتاد و یک ہجری است

شیخ فرید الدین بن شیخ عبد العزیز

خرقہ خلافت از خدمت جد اعلی خواجہ تارکین دریافت عالم باعمل و فقیہ بے مثیل بود روز و شب بمجاہدت و ریاضت اشتغال مے نمود سینہ داغدار محبت و جگر برشتہ آتش مودت داشت تذکرہ سرور الصدور از ملفوظات خواجہ تارکین جمع کردہ اوست عمر شریفش قریب بصد سال بود۔ بزمان محمد تغلق بادشاہ بہ دہلی رفتہ بود۔ و زانجا بالعالم مستی بادہ محبت دور افتادگی و شوق زیارت مرقد جد پاک خود معاودت کرد در سال ہفتصد و پنجاہ و دو از ین جہان نے نبیان درگزشت ؛

شیخ مخدوم کبیر چشتی

از اولاد پاک شیخ فرید الدین نبیرہ حضرت خواجہ تارکین است صاحب حالات علیہ و کرامات جلیہ

جامع علوم منقول و معقول جامع آئین فقه و اصول صاحب تصنیف کتاب ضوء مصباح است
کافا نام از فیض بحثش کامیاب گشته بمقام اعلے رسید و آئین هدایت و ارشاد
از وجود با وجودش آرائش و التزام زیبا یافت بالآخر بجهت تفرقه که از دست برد کفار
در نواح ناگور رو دے داد۔ و بر جمهور اهل اسلام استداد و بیداد غلبه کرد۔ ترک سکونت ناگور
ورزیده به گجرات رفت و همونجا بتاریخ پنجم ربیع الاول سنه هشتصد و پنجاه و هشت ازین
جهان بیمدار بدالقرار رحلت فرمود۔ رحمة الله علیه +

مخدوم خواجه حسین ناگوری چشتی

بسیار بزرگ بود۔ و میان شرع و طریق و کشف و تحقیق جمعیت تمام داشت جمهور خلائق
بر ولایت و عظمت او اتفاق است گنجینه اسرار الٰهی و خزائن انوار رسالت پناهی
در نهاد نخانه دانش متمکن و مامون بود و موصوف و مشهور است بزهد و ریاضت و اتقا۔ و
از اولاد شیخ فریدالدین نبیرهٔ خواجه تارکین است و بخدمت حضرت شیخ کبیر در ولایت
گجرات سالها بسر برد۔ و بعد از اکتساب علوم و حصول خلافت بوطن مالوف معاودت
فرمود۔ و در آن ایام که از چیره دستی پیکر پرستان حوالے دار الخیر اجمیر مسکن و دوام
گشته بود۔ و از آثار اسلام و اهل اسلام علامتے پیدا نمود۔ بدتے مجاورت روضهٔ
منیفه خواجه بزرگ معین الدین چشتی اختیار کرد۔ و بعبادت و مجاهدات مشغول شد۔ و
من بعد باشارت روحانیت حضرت خواجه بزرگ باز به ناگور آمد و بتعلیم علوم دین و تلقین
ارباب یقین سعی موفوره بجا آورد۔ از تصنیفات او یادگار بسیار است تفسیر نور النبی
در رسائل و مکتوبات و غیره و نیز سوانح شیخ احمد غزالی را شرح نموده است۔ اما حضرت
صدر النبوت سید کائنات علیه الصلوٰة و السلام بدرجه غایت محبت بود و هر چه
داشت از خانه و بلاغ و جاه همه را در تسمیه نسبت حضرت صلے الله علیه وسلم وقف نمود

نقل است کہ او روزے محرس جد بزرگوار خود ترتیب دادہ طعام بردوقسمت نمودہ
بود و حصہ خود بانتظار افطار نگاہ داشت ناگاہ چہار تن از عالم غیب کہ ہیچکس
ایشان را نہ شناخت در آمدند ہر یک بہ مرض جذام مبتلا آن حدیقہ ریم و خون
از ابن بگشتان میچکید و طعام طلب کردند مخدوم خواجہ حسین قسمت خود را نزل فرمود
و آن ہر چہار تن بادائے نامطبوع خوردن آغاز کردہ بقبیح آنحضرت مخدوم مسترد کردند
داو کہ غلبہ حال و طلب کمال داشت بلا اکراہ بطیب خاطر متوجہ و مائل شدہ ہمہ را در کشید
آوردہ اند کہ از ہمانروز بر حضرت مخدوم فتح الباب گردید۔ نقل است کہ مخدوم خواجہ حسین
جامہ کہن و شوخگن میپوشید۔ و تبرک و تجرید زندگی میکرد۔ بیش از دو جریب قطعہ اراضی
نبود کہ بہ تردد و کش نمی پرداخت۔ و وجہ معیشت میکرد۔ کفاف اندک و عیال بسیار داشت
اما بہ نذور و فتوح مائل نمے شد۔ و از اسباب دنیا نفرت و با توکل و عسرت رغبت
میکرد۔ روزے در حالت سماع او را تواجد و تحیر در گرفت و بیخودانہ روے بسوئے صحرا
نہاد۔ قوالان ہم در عقبش میرفتند چون بر کنار حوض کہ بیرون ناگور واقع است
فائز شد۔ بر صورت حال نمیدیشیدہ بالائے صفحہ آب روان گردید۔ اما اثرے
از نداوت آب بر قدم پاکش پیدا نگشت صاحب اخبار الاخیار مے آرد کہ سلطان
ماندو۔ را با حضرت شیخ عقیدت و ارادت بسیار بود حتے کہ نادیدہ جمال و آتش
تمنائے وصال او سوخت و میخواست کہ حضرت او را مہمان کنند۔ اما حصول
این مو ہبت گرامی موقوف بر وقت بود۔ روزے یکے از بادیہ بانان انجمن سلطنت و
ارکان دولت بعرض سلطان رسانید کہ مخدوم خواجہ حسین را با حضرت صید النبوت
علیہ التحیۃ و السلام محبت و تولا بمرتبہ کمال است اگر بہ پیرایہ زیارت موے مبارک
پیغام طلب بحضرت شیخ فرستادہ شود۔ البتہ حصول مدعا قرین قیاس است۔
سلطان کہ وارد دولت پابوس و مستمند مقدم حضرت مخدوم بود ہمچنان کردو

بشارت زیارت موے مبارک باشارت مقدم خیر بحضرت مخدوم رسانید بمجرد
وصول ادراک ایشان حضرت مخدوم بہ حمایت شوق پاے طلب در وادی
صعوبت وسفر نہاد و راحت و استراحت را ترک دادہ ہمہ تن اشتیاق و ہمہ چشم انتظار
تا بہ ماندور رسید۔ و با آنکہ از مصاحبت سلطان مدام ابا و انکار میکرد مضطر بانہ بایوان
بادشاہ در آمد۔ و جائیکہ موے مبارک نگاہ داشتہ بودند۔ بر بہ نوعی جذب کامل و ارادہ صادق
خود را رسانید و تحیت و سلام گفتن آغاز کرد۔ ہمین کہ لفظ تحیت و سلام از لب معجز
نظام بر آمد۔ موے مبارک از خود پرید۔ و بر کف دست حق پرست حضرت مخدوم
نزول کرامت مفہوم آوردہ اند کہ سلطان ماندو ہر انچہ کہ بطریق نذور و فتوح بحضرت
مخدوم گزرانیدہ بود۔ ہمہ را در تعمیر قبہ شریفہ حضرت خواجہ بزرگ صرف نمود و از بقیہ
آن دروازہ بلند در آستانہ جد اعلی حضرت خواجہ تارکین بنا کرد۔ صاحب
سیر العارفین و اخبار الاخیار۔ و گلزار ابرار۔ و سیر الاقطاب۔ و مراۃ الاسرار۔ و
مونس الارواح۔ و اکثر ناقلان آثار و اخبار چشتیہ نقل کردہ است کہ در قضیکہ ارباب
عناد و فساد نسبت حضرت خواجہ تاج الدین بایزید بزرگ از اولاد حضرت خواجہ بزرگ
از اولاد حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا بزمان سلطان محمود خلج انکار کردہ بودند
و سلطان خلج در بارہ تفتیش ایشان یعنی در پرسش باز کردہ۔ ہمین مخدوم خواجہ حسین
ناگوریست کہ بالقاق رستم اجمیری و دیگر اکابران ستودہ حال و بزرگان صدق مقال
بدیوان سلطان ادائے شہادت کردہ بود کہ حضرت تاج الدین بایزید بزرگ
نامزد فیہ از نبائر پاک خواجہ قیام الدین بن خواجہ حسام الدین سوختہ بن خواجہ
فخر الدین بن شیخ الاسلام خواجہ معین الحق والدین حسنی الحسینی چشتی سنجریست قدس اللہ
اسرارہم۔ چنانچہ تفصیل این اجمال و ذکر اولاد و احفاد حضرت خواجہ بزرگ
رحمۃ اللہ علیہ در گزارش دیگر آمدہ است تاریخ وفات حضرت مخدوم در سال

نهصد و یک هجری نوشته اند در آستانه عالیه خواجه ناگور مدفون است رحمة الله علیه و اولاد پاک او در قصبه ناگور در حوالی و مضافات آن سکونت دارند و تا الآن بنای ایوان مشیخت و ارشاد بذات ستوده نهاد ایشان محکم و برقرار است ۱۲

شیخ خانو گوالیاری چشتی

از مریدان خرش نهاد خواجه مخدوم حسین ناگوری است از فحول اصفیا نام آوران عهد بود و بشرف ریاضت و عبادت تشریف داشت و خرقه خلافت از شیخ اسمعیل خلف شیخ حسین سرمست دارد - علاوه آن از روح پرفتوح حضرت شیخ الاسلام معین الاولیا خواجه بزرگ استفاده میکند - و ارادت و اعتقاد بمرتبه کمال داشت شیخ نظام نارنولی و شیخ اسمعیل برادرش از وی شرف خلافت یافته اند - وفات او بقول صاحب شجره چشتیه در سال نهصد و چهل و هفت منقول است - والله اعلم بالصواب +

شیخ احمد مجد شیبانی چشتی

شیخی بود جامع معقول و شرع و اصول و بدرجه غایت مولع و متورع بود - و در علوم مهدی معهودی تلمیذ و مرید خواجه مخدوم حسین ناگوری است - و نیز از خدمت حضرت خواجه تاج الدین[1] بایزید بزرگ فیضها ربوده بود - آورده اند که در سن آغاز آگهی بعمر هیژده سال انواع علوم درس میگفت - مولد او نارنول و منشاء او اجمیر - و مدفن او ناگور است - پدر بزرگوارش قاضی مجد الدین بن فت حتی تاج الافضل بن شمس الدین شیبانی از اولاد پاک امام محمد شیبانی شاگرد و هم صحبت امام اعظم ابو حنیفه کوفی بود رحمة الله علیه شیخ احمد مجد باقوت علمی در مباحثه و مناظره به اوائل حال غلو داشت - اما بعد از انکه

[1] نیز در حضرت خواجه بزرگ معین الاولیاست "

بخدمت خواجہ محمد دہم حسین رجوع کرد۔ از سر سودائے شیخیت قیل وقال درگزشت و
بہ اجمیر آمد و ہفت سال در آن مقام عرش احترام بزہد و ورع و نہیب و تارا ج
نفس نافرجام اشتغال مزید۔ اورا با اہلبیت رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم بمرتبہ
کمال محبت و ارادت بود۔ چنانچہ در عشرہ محرم الحرام و آغاز ماہ ربیع الاول تا دوازدہ
یوم دامن درشستہ بر نمید۔ بپوشید و دیبائی این ایام بر بستر خاک استراحت کردے
و در عقب رسادات اعتکاف داشتے۔ و ہر روز علے قدر مقدور بنظر ثواب ارواح پاک
رسول و اہلبیت رسول علیہ الصلوٰۃ والسلام جنس طعام بفقرا و ایتام و مساکین رسانید
و بگریہ ہا نہائے و فریاد و آہ سرد کار داشت۔ گوئے کہ واقع کربلا را بچشم حال مے بنید
و علاوہ آن اعراس صحابہ کرام و اولیائے عظام مدام بیوم وفات ایشان
ترتیب میداد و سماع بسیار راغب بود و دوست میداشت آنرا رقص نمیکرد
و در مجلس سماع و وعظ ہمچو شیر دلیر نشست۔ قال اللہ و قال الرسول با ہمین
عظمت و ہیبت مے بگفت۔ و با اہل جنون و جذب اعتقاد و اثق و ارادہ صادق
داشت و در مقام تعظیم و تبجیل خود باکراہ نظر میکرد۔ و احیاناً اگر کسے را مے شنید
کہ ادعضرت ختم النبوت علیہ الصلوٰۃ والسلام را در واقعہ دیدہ است پیش آن
با ادب تمام مے نشست و ماجرائے خواب بکمال شوق اصغا نمودہ بر دست و پائے او بوسہ
میداد و در مضجع او را با عزت تمام مے نگریست و خاک آنجا بر چشم و رو مے مالید و اگر
کسے با سئیے دعوے و خصومت بودے بمنت و سماجت تصفیہ میکرد و در ان
زمان کہ در اجمیر مجلس کفر و سطوت کفار پیدا آمد۔ و رانا سانگا کہ عظیم بود قلعہ
اجمیر مسلط گردید۔ پیش از ہفت یوم ازین واقعہ باشارت حضرت خواجہ بزرگ۔ ہمین
شیخ احمد مجد اعلان نمودہ بود کہ ما چند بر این شہر نظر قہر و جلال است۔ فرمان حضرت
خواجہ چنین است کہ جملہ مسلمانان از شہر بدر آیند۔ چنانچہ بروز دوشنبہ سال نہصد و بست و دو

جماعه اهل اسلام از حصار اجمیر بدر رفتند و رانا ساگا تاخت آورده نهب و تاراج پرداخت آورده اند که در انوقت از اولاد حضرت خواجه بزرگ شیخ معین الدین ثالث بن رفیع الدین بایزید خورد پنجساله عم داشت - خدام و پرستاران اورا از اجمیر ناگور بردند - و او بحمایت نیکان و نبیرگان حضرت خواجه تارکین مصئون و محفوظ ماند - و فقن ناگور بجهت این بود که شیخ معین الدین من الام نبیرهٔ خواجه تارکین بوده است - زیرا که پیوند خویشی حضرت خواجه مخدوم حسین ناگوری با حضرت خواجه تاج الدین بایزید بزرگ باقوال مستند و معتبر ثابت و صادق است - نقل است که چون شیخ احمد مجد هنگام نیم شب بر روضه منیفه خواجه بزرگ مے آمد - خود بخود فتح الباب میشد - شخصے بنظر امتحان خواست که بمعیت شیخ احمد درون روضهٔ عالیه در آید - تخته در - او را تنگ تر گرفتند و او بهزار گریه و زاری توبه استغفار گفته ازان بند بقیم رستگاری یافت - نقل است که شیخ احمد بعمر هژده ساله به اجمیر آمده بود - و بعمر هشتاد سال رخصت شد - و بقصبهٔ ناگور بجوار رحمت ایزد متعال فائز شده در روضه خواجه تارکین مدفون گشت رحمة الله علیه +

شیخ نظام ناروی چشتی

به کسب ریاضت و عبادت ممتاز و در مثال اقران صاحب کمال همه تن غرق بحر محبت و همه چشم حیرت جمال ودود و محنت بود خرقه خلافت از حضرت شیخ خانو گوالیاری دریافت و تا مدت چهل سال آئین رشد و ارشاد به دستیاری او زینت تازه و آرایش بے اندازه پذیرفت - و جماعت کثیر بظل حمایتش بهره و رشد و بحق رسید - او بهر سال بخدمت مرقد قدسی آیات حضرت خواجه قطب الدین قطب الاولیا مشرف میشد - و ازانجا بغلبه محبت و وفور ارادت بزیارت آستانه عالی هندالولی حضرت خواجه بزرگ میرفت - و از حضرت حق سبحانه تعالے شانه او را در زمان و زمانیان

غیر قبول حاصل بود و نیز شیخ اسمعیل برادر شیخ نظام از بندگان خدمت شیخ خانو گوالیاریست۔ در سال نهصد و نود بمضجع جنان استراحت فرمود۔ رحمۃ اللہ علیہ

شیخ اختیار الدین چشتی

نام گرامی اول اختیار خان بود۔ چون بمساعدت بخت زیارت مرقد بابرکت حضرت خواجہ بزرگ میسر آمد۔ و در آستانۂ عالی معتکف ماند۔ بعد از یک چند باشارت و بشارت حضرت خواجہ بزرگ متوجہ بنارنول شد و بخدمت شیخ نظام حاضر شد بدید کہ شیخ بر فراز چارپایہ سرنگون و مخزون نشستہ است۔ چون اینچنین مشاہدہ کرد در دل اندیشید کہ ہر آنکس کہ بحال خود مبتلا باشد بہ حمایت و مراقبت دیگران چگونہ خواہد پرداخت۔ شیخ بہ نور باطن و قوت مکاشفہ سر برآورد و فرمود۔ بیا و نیک بیا کہ فرستادۂ حضرت خدیو مشرب چشت حضرت خواجہ بزرگ بودۂ حسب حال را باز نمایند بیجا در معرض توقف مفگن۔ شیخ اختیار الدین باتباہ انیعنی از خود برفت باندک نظر عطوفت و عنایت حضرت شیخ از مقبولان درگاہ اصلان حق گردید۔ و بعد تکمیل کمال و تربیت حال خرقہ خلافت و سند ارشاد و اجازت از حضرت شیخ نظام گرفتہ اعزاز خصوصیت دریافت و بوطن مالوف کہ در حوالی کالپی بود معاودت کردہ در سال یکہزار و یازدہ برحمت حق پیوست +

شاہ اعلے چشتی پانی پتی

صاحب معارج اعلے و مراتب برتر بود۔ و خرقہ خلافت از پدر خود شیخ نظام الدین داشت و ہم از شیخ نظام نارنولی خرقہ و خلافت دریافت +

نظامش پیر و ہم پدرش نظام است نظام دو جہان بردے تمام است

و شیخ اللہ دیا مولف سیر الاقطاب کتابے از ملفوظات و منقولات وے موسوم بہ جواہر الاولیاء جمع نمودہ است۔ نام گرامی اُو عبد السلام بود و از خدمت شیخ نظام نارنولی علیہ الرحمۃ چشتی ملقب شد میگویند کہ اُو بحوالی خطیرہ شیخ شمس الدین ترک پانی پتی در دون حجرہ معتکف بود بیکناگاہ پیکر شیخ جمال نارنولی پدید آمد و گفت کہ حصہ باطن تو محفوظ داشتہ ام در نارنول بیا و دریاب۔ ہماندم شاہ اعلے در حالت سکر و بیخودی بہ نارنول رسید و فیض صوری و معنوی ہر انچہ تقدیرش بود دریافت از شاہ دولسپر لودند شاہ منصور و شاہ نور۔ اما پیش پدر بر رحمت حق پیوستند رحمۃ اللہ علیہ

شیخ اسمٰعیل چشتی نارنولی

برادر و مرید شیخ نظام است و خلافت و اجازت ہم دارد خواجگی نام فقیر مے ریاد صوفی باصفا از مریدان خدمت اُو است۔ دیگران از خوان نعمتش بہرہا گرفتہ و وقت تازہ و حلاوتے بے اندازہ یافتہ اند۔ رحمۃ اللہ علیہ

شیخ کمال الدین حسین بن جمال الدین اجمیری ناگوری چشتی

فراوان دانش و بینش داشت از خدمت شیخ ابراہیم اکتساب کمالات صوری و معنوی نمودہ خرقہ خلافت دارد۔ او خلیفہ شیخ عبد العزیز ناگوری است و او خلیفہ شیخ فرید الدین ناگوریست و او از احفاد و خلفائے شیخ حمید الدین صوالی است قدس اللہ اسرارہم۔ برخے بر آنند کہ جمال از نژاد معینہ است۔ تفسیر یٰسین کہ بنام فراوان نکات و وجوہ تفاسیر است و اُصول انوار در تذکرۂ ابرار مشتمل بر بیان گزارش احوال و انساب مشائخ چشتیہ معینہ تصنیف او است۔ و در احوال خویشتن ہمین بر نگاشتہ کہ جمال از کمترین مریدان خواجہ بزرگ معین الاولیا است۔ اما از نسب خود و خویشان

مولانا عالم کابلی در تذکرہ خود آوردہ کہ من در اجمیر شیخ عبدالقادر بن شیخ ابوالفتح را کہ نبیرہ خواجہ معروف بن شیخ حسین بن خالد است ملازمت کردم۔ واز تحقیق نسب او فرمودند کہ کلان[1] ما بہ چہار واسطہ بہ شیخ حمیدالدین سوالی میرسد۔

مولف

کسیکہ شیخ کمال الدین را از اولاد معین الاولیا خواجہ بزرگ معین الاولیا پنداشتہ شاید از بیخبریت بودہ باشد کہ از اولاد پاک خواجہ بزرگ ہم یکے شیخ کمال الدین حسین شیخ احمد بود کہ خلف الرشید حضرت نجم الدین بن قیام الدین بابر بال است و بیکیان ہا جرا بجہت تجنیس و توحد نام جد گزارش در برگرفتہ باشد۔ اما شیخ کمال الدین را کہ از مریدان شیخ ابراہیم در سلسلہ خلافت خواجہ تارکین شیخ حمیدالدین صوفی السوالی ناگوری نوشتہ اند الحق از اولاد و احفاد شیخ حمیدالدین صوفی السوالی ناگوریست و این گزارش بہر دستی معلل است چنانکہ مولانا عالم کابلی در تذکرہ خود حوالہ اولاد و غیرہ یعنی از شجرہ انساب اولاد و احفاد خواجہ تارکین شیخ حمیدین بمعرض تصدیق مے پیوندد۔ کذا فی مناقب الحبیب۔ کمال الدین بن شیخ عبدالقادر بن شیخ ابوالفتح بن خواجہ معروف بن خواجہ مخدوم حسین بن شیخ خالد بن شیخ

---

[1] فائدہ۔ پدر کلان اشارت است بہ شیخ خالد کہ سلسلہ نسب او تا بہ خواجہ تارکین چہار واسطہ دارد۔ شیخ خالد بن نظام الدین بن شیخ محمد بن عبدالعزیز بن خواجہ تارکین ۱۲ منہ

* فائدہ در زمانہ حضرت شیخ کمال الدین شیخ احمد نبیرہ خواجہ بزرگ معین الاولیا و شیخ کمال الدین خالد بیعت کنیز است۔ زیرا کہ شیخ کمال الدین خالد ناگوری بہ چہار واسطہ از اولاد مخدوم حسین ناگوری است و شیخ کمال الدین معروف شیخ احمد اجمیری ہمعصر اجداد مخدوم حسین ناگوری بودہ باشد۔ چنانچہ شیخ تاج الدین بایزید بزرگ اولاد شیخ کمال الدین اجمیری ہمصحبت مخدوم حسین ناگوری بود و تاج الدین بایزید ابن شہاب الدین بن شیخ کمال الدین احمد اجمیری نوشتہ اند ۱۲ منہ

نظام الدین بن شیخ محمد بن شیخ عبدالعزیز بن شیخ حمید الدین صوفی السوالی ناگوری قدس سرہ اسرارہم

شیخ سعید میانہ چشتی

صاحب حال و مرد باکمال بود۔ در باب سماع بیشتر غلبہ داشت نسبت ارادت او بہ شیخ نظام نارنولی بواسطہ شاہ اعلی چشتی مذکور است وفات او در سال یکہزار و شصت و ہشت رقم نمودہ اند +

خواجہ ضیا بخشی

در بداؤن بود و در زاویہ خمول بکار خود مشغول التصنیف بسیار داشت سلک سلوک و عشرہ مبشرہ و کلیات و جزویات و طوطی نامہ ازان اویادگار است۔ آوردہ اند کہ وے مرید شیخ فرید است کہ نبیرۂ خلیفہ سلطان العارفین شیخ حمید الدین ناگوری است۔ وفات او در سال ہفتصد و پنجاہ و یک رقم نمودہ اند۔ رحمۃ اللہ علیہ +

باب چہارم

در تذکرہ آستان عالی و بنائے دار الخیر اجمیر و تعمیرات بزرگ و قدیم

ملک راجپوتانہ از اقلیم دوم و خطہ اجمیر نات راجپوتانہ معروف و مشہور است در آغاز آبادئے اجمیر باسماء مختلف موسوم بود جمیر و جمیدرگ و آدمیر و آجیانگر و جلوپور بانے اجمیر اجیپال بودہ است کہ چوہانے گوسفندان میکردہ است آجیانگر رواج تعمیر

اختیار کردہ بودند۔ درہ کوہ است کہ بنال جیپال شہرت دارد۔ بعد آن بہدراجگان ہندو نژاد در دامن کوہ ٹھبلی آبادی شہر استقرار یافت۔ آنا در سنولا جائیکہ آبادی ست بتعمیر و تدبیر رونق منورہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء توقیر و تزئین یافتہ مرویا فیوضا مترقی گشت بالخصوص دیوار شہر و بازار و دروازہ ہائے رفیع الشان کہ از خشت شاہی و ایوان و اطاق امراء و اعیان سلطنت در لذک زمان بطراز دلفریب و اطوار مطبوع بحکم اکبر شاہ بادشاہ دہلی درست و تیار معمور و ہموار گشتہ بصفائی تازہ رونق نے اندازہ محمود شیراز و بعد ازاں گردیدند و الحال کہ زمان فرمانروائی و حکومت دولت برطانیہ است جلوہ دگر بنظر مے در آید و تماشائے عمارتہائے عالی و منازل مصفا و شارع و باغ و باغیچہ دلکشا و کارخانہ جات کالسکہ بخار و راہ آہن و منبع و مخزن آب و دیگر اسباب صنعت و حرفت کہ کارنامہ طلسم حیرت باید گفت در دیدہ دیدہ وران دقیقہ یاب خیرگی مے آرد۔ و دل نظارگیان پاکیزہ نظر از جامے رباید۔ صاحب اخبار الاخیار میفرماید کہ اولاً در ملک ہندوستان بر سر کوہے کہ دیوار بنا کردند کوہ ٹھبلی بود کہ در زمان جال بتلعہ تارا گڈھ معروف است +

ذکر آستانہ شریف

در ذکر بنائے آستان عالی صاحب اخبار الاخیار فرمودہ است کہ مخدوم شیخ حسین ناگوری کہ ولی کامل و مرتاض عہد و ممتاز عصر بود و بچند واسطہ سلسلہ نسب پاکش بحضرت خواجہ حمید الدین معروف بہ سلطان التارکین ناگوری منتہی میشود۔ و آن زمان کہ دور طوائف الملوکی بود و از غلبہ بیگانہ پرستان در نواحی دار الخیر اجمیر مدانہت و سستی اسلام دست داد و کفر غالب شدہ سالہا در حفاظت و مجاورت قبر شریف حضرت خواجہ معین الاولیاء گزرانیدہ و آلتساب فلاح حال و مآل بدست آورد۔ از زر کثیر کہ

سلطان ماندو برسم ہدایا و فتوح بادر سانیدہ بود۔ قبہ عالی تعمیر کردہ کہ ہنوز بر مزار یادگار است و ایمہ معمورہ کہ بر سر مزار دیدہ میشود در سال ہشتصد و پنجاہ و نہ باختتام رسیدہ بود۔ و بعد آن تقمہ طلاء و مشبک نقرہ و پنجرہ چوبین کہ بہ نقش و نگار صدف و صادق درست نمودہ اند۔ بہر زمن و قرن مستزاد گردید۔ و در زمان سلف کہ پنجرہ چوبین و مشبک در گرد مزار شریف کہنہ و شکستہ خوردہ بود الحال بر گرد مزار حضرت خواجہ حسینؒ اجمیری نبیرہ حضرت خواجہ معینؒ الاولیاء موجود است۔ و نقش و نگار طلاء کہ بر در و دیوار قبہ شریف بکار آوردہ اند نتیجہ اولوالعزمی حضرت خواجہ حسینؒ اجمیری است کہ از ابیات منقوش ظاہر و باہر است۔

ابیات

خواجہ خواجگان معین الدین	اشرف اولیائے روئے زمین
در جمال و کمالِ آن چہ سخن	این مبین بود حسن حسین
مطلعِ در صفات او گفتم	در عبادت بود چو دُر ثمین
اے درت قبلہ گاہ اہل یقین	بر درت مہر و ماہ سودہ جبین
خادمان درت ہمہ رضوان	در صفا روضات چو خلد برین
ذرہ خاک او عبیر سرشت	قطرہ آب او چو ماء معین
جانشین معینؒ خواجہ حسینؒ	بہر نقاشی بہ گفت چنین
کہ شود رنگ تازہ کہنہ ز نو	قبہ خواجہ معینؒ الدین

گویند کہ پیش از چند سال کہ تجدید نقش و نگار کردہ بودند در ابیات مذکور تحریف نمودہ اما بنظر ثبوت ابیات مذکورہ بالا نسخہ احسن السیر مولفہ منشی اکبر جہان گواہ عدل است کہ مولف معز ابیات مذکور بچشم خود دیدہ و درج نسخہ مسطورہ نمودہ بود۔ . . . جانب شرق ملصق بدیوار قبہ شریف دالان خوشنما دلکشا طرح ساختہ جہان آرا بیگم بنت شاہجہان است۔ فرش دالان از سنگ بتسلمون و دیوار و در از سنگ مرمر بدرجہ غایت

لطیف و منزہ تر است و بانی آن جمیلہ عفیفہ بود کہ محتاج شرح و بیان نیست او
صاحب تصنیف بودہ است یونس الارواح در ذکر حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا
جمع نمودہ و بکمال شوق در آخر آن ولولہ محبت و صدق ارادت خود بشرح لبط در ضبط
تحریر آوردہ و نسبت خود بروحانیت حضرت خواجہ معین الاولیا قرار دادہ و بشرف
بیعت حضرت خواجہ معین الدین رابع نبیرہ حضرت خواجہ معین الاولیا مشرف بود۔ و
بسمت دکن پیوستہ بدیوار روضہ شریف جانب شرق قبہ حضرت بی بی حافظ
جمال دختر حضرت خواجہ معین الاولیا است و پیش آن قبور صاحبزادگان حضرت
محترمہ موجود کہ در زمان طفلی وفات یافتہ بودند و نیز بصوب دکن ملحق بہ دیوار قبہ شریف
گنبد خورد محور النسا بیگم بنت شاہجہان بادشاہ است کہ بزمان عوام بنام جنی بیگم
شہرت دارد و مزارات ہر دو اہلیہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیاء اندرون قبہ شریف
حجرہائے یمین و یسار کہ باختر سمے از مزار فیض آثار نمودار اند بہ تحقیق و پایہ ثبوت
رسیدہ۔ و جانب شمال پیوستہ بدیوار قبہ عالی مسجد است کہ بہ مسجد جہانگیری اشتہار دارد
اما متحقق است کہ دران زمان کہ پیکر پرستان تاخت آوردہ براجمیر متصرف
شدہ بودند۔ و سلطان مانڈو حملہ دلیرانہ بکار آوردہ بنائے اسلام تحکم کردہ ہمین
مسجد است کہ تعمیر کردہ بود شاید کہ بادشاہ جہانگیر ہم چیزے ترمیم و تجدید کردہ باشد
درینولا ہمو نجا صندل سفیدے سایند و از ینجہت بہ صندل خانہ معروف است +
و پیش صحن مسجد بمحاذی وسط مسجد مذکور احاطہ کوچک از سنگ سفید جانب شرق
نمودار است کہ درون احاطہ و قضائے آن مرقدہائے مطہر مقدس حضرت
شیخ تاج الدین بایزید بزرگ و ازواج و اقربائے آن از سنگ سفید مصلا دارند +
و متصل بدیوار صندل خانہ سمت شمال مزار حضرت رفیع الدین بایزید خورد و
مستورات صالحان متحقق است و بر سر قبور شاخہائے یاسمن آنچنان انبوہ آوردہ

کہ فضلائے آن بصورت نقاب سبز مشابہت کلی دارد +

وجانب پائین قبہ حضرت بی بی حافظ جمال دریہلوئے دروازہ پاانداز مجراست
از سنگ سفید کہ درون آن مزار فیض آثار حضرت خواجہ معین الدین خورد و حضرت
خواجہ قیام الدین ببر یال ہٹیلا باگھ مرجع آنام وزیارت گاہ عوام است ونیز
جانب پائین قبہ عالی احاطہ از سنگ سفید است کہ آنرا احاطہ نور گویند معمور است
بدو دروازہ یکے کہ بسمت جنوب است۔ پاانداز دروازہ نام دارد دوم دیگرے کہ بسوئے
مغرب است۔ بہ یکے دروازہ دہ دشتی دروازہ وپیش دروازہ پاانداز صحن وسیع از سنگ سفید
نموداراست درشجار متر ہندی ومولسری کہ گل آن دراقصے الغایت لطیف وخوشبو
باشد درفضائے صحن بقدر سائبان فائدہ میرساند +

وبرخط انتہائے صحن مذکور سمت دکن دالان رفیع کہ از سنگ سفید است بغایت بطبع و
دلکش۔ وبہ دالان کرناٹک معروف بنائے آن بحسن عقیدت رئیس کرناٹک
از شاہ عالم بادشاہ بخطاب امیر الہند ممتاز بود دال است۔ چنانکہ از قطعات
وابیات کہ بردے دالان کندہ اند متحقق میشود۔ **ابیات**

در حضور خواجہ ہر دو جہان — آن معین الدین شہ شاہنشہان
چون امیر الہند کان عدل و داد — بحر جود و آسمان اعتقاد
یعنی آن نواب والا مرتبت — نام والا جاہ عالی منزلت
کامران ملک کرناٹک بود — بندہ خاص خدا بے شک بود
از خلوص نیت وصدق عفیف — بر نہادہ کرسی جائے لطیف
تا بیایند مردم اندر رین — موجب برکات باشد الیقین
سال تعمیرش ز دل کردم طلب — وجد در خود کرد دل وا کرد لب
سال تاریخش بجو در این دعا — باد دایم قائم این فرخ بنا

از جلوس شاہ پنج وسی طلب　　شد مرتب در مہ پاک رجب

وپس پشت والان کرناٹک پشتہ حوض جھالرہ۔ ودر گوشہ جنوب ومشرق مقبرہ میر شاہ قلی خان است کہ از امرائے نامدار بود وصوبہ داری اجمیر باو تعلق داشت ودر پہلوئے والان کرناٹک بسمت مغرب برفراز پشتہ حوض جھالرہ مرقد پاک حضرت خواجہ ضیاء الدین ابو سعید بن خواجہ بزرگ معین الاولیا۔ ودر پائین آن مزار فرزند دلبند سید وجیہ الدین مشہدی عم سید حسین خنک سوار است مسجد شاہجہانی بسمت مغرب از قبہ عالی ودروازہ بہشتی واقع است۔ نہ ہے شان رفیع وپایہ منیع وصفہ وسیع کہ در اقصائے ہند نظیر خود ندارد۔ از صحن وکرسی وسقف وستون ودرو ہمہ مرمر ناب وسنگ نایاب است۔ استحکام ستون ہا بر استقامت آئین دین اسلام برہان ساطع۔ وخم محرابہا بر اقامت صلوٰۃ ورکوع وسجود ارباب نیاز گواہ عدل ودلیل قاطع رفعت وفراز سقف آیت است از علو پایہ واقف وخیرات وحجرات وقف وپایہ منبر کہ در پہلوئے محراب وسط بنا کردہ اند۔ الحق قنطرہ الحقیقہ است کہ از حضیض عالم اسفل بمعارج یقین ومعراج حق الیقین میرساند۔ غیر ازینہمہ در شب ماہ کہ شعاع انجم وماہتاب وزمانہ زبان شمع وچراغ بجلا وضیائے سنگ فرش معارض ومقابل مے شود نظارہ کہ کمک شب تاب وتماشائے چراغان ساحل جوئبار یا دمیدہ ہر گوئے کہ متلزم انوار انوار امواج تجلیات بریزند۔ سبحان اللہ تعالیٰ شانہ کہ ہر تختہ سنگ در صفا وجلا ہمچون قلب مومن از عیوب وقبوح وزاغ وسواد مطلقا مبرا ودر ظاہر وباطن مثل مشرب صوفیان صاف طینت مزاو مصفا گویا ہر تختہ سنگ از ذکر وتوجہ قلبی اجتہاد واکتساب نمودہ است۔ وبمرتبہ معرفت رسیدہ وازیجہت است کہ روشنی چراغ پیش او پس پشت تختہ سنگ ہو بجود من محسن مس ومعلوم میشود۔ **بیت**

زہے صفائی عمارت کہ در تماشایش نگاہ باز نگردید از در و دیوار

کلیم ہمدانی کہ قصیدہ در باب اتمام مسجد نوشتہ بود از و ابیات چند ثبت نمودہ شد +

ابیات

وادیٔ حرمت اجمیر فیض مقدم سر نوشت سیاکنانش نیست جز خط امان

زین محل فیض ہر حاجت کہ میخواہی بخواہ میتوان صد دستہ گلبست از یک گلستان

مسجدے کان کعبۂ ثانیست تاریخش بود کعبہ حاجات دنیا مسجد شاہجہان

و نیز دیگر مادۂ تاریخ انیست ؎

قبلۂ اہل زمان شد مسجد شاہجہان

و ابیات کہ بر سر پیشانی در ہائے مسجد نوشتہ اند از وہم اشعار ذیل بطریق انتخاب

گرفتہ شد ابیات

بہ فرمودۂ سایۂ کردگار چو کرد این بنا را قضا استوار

نوشتند تاریخش اہل یقین بنائے شہنشاہ روئے زمین

عقب مسجد شاہجہانی مقبرۂ حضرت خواجہ حسین اجمیری و در حوالے آن مدفن خاندان صاحب سجادہ معین و مقرر است و تعمیر قبہ حضرت خواجہ حسینؒ بے کم و کاست مانند قبہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا است۔ اما آنقدر زیبائش و نگارش ندارد بانی قبہ شاہجہان بادشاہ بود کہ در زمان تعمیر مسجد شاہجہانی قبہ مذکور ہم در سال یکہزار و چہل و ہفت باتمام رسیدہ بود بر سر لوح سنگ در قبہ شریف قطعہ تاریخ منقوش است

قطعہ

شد از توجہ ہادیٔ مرشد و معین بنائے مقبرہ با صفائے خواجہ حسینؒ

شہنشہ دوسرا خواجہ معین الدین بلفظ مغز شدہ سال خاتمیت این

و پس پشت قبہ مذکور پختہ حوض جہالرہ مکان خوش طراز و مطبوع و زیبا از سنگ

سفید معمرہ حضرت شیخ علاء الدین برادر عم نم ادخواجہ حسین اجمیری نبیرہ وسجادہ نشین
حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا است کہ بزمان حیات او بدیوانخانہ شہرت داشت
وبعد وفات مدفن ومضجع او گردید۔ واز بیخبت کہ شانزدہ ستون دارد۔ بزربان عوام
بنام سولہ تہمبہ مشہور است۔ وتاریخ سال تعمیر بر سر محراب قرد یہ منقوش کردہ اند ایست

قطعہ

بنائے مقبرہ بنہاد شیخ علاء الدین — کہ باد عاقبت او بخیر ارزانی
جوار مرقد آن شاہباز عرش نشین — کہ زیر شہپر او بیضۂ مسلمانی
چو کار در پے اتمام سال رفت خرد — بگفت روضۂ مرتب بخوان بآسانی

در سمت مشرق از منزل آشخانہ ومطبخ مکان وسیع وپائدار متعلق بہ ملتزمان آستانہ
عالی است کہ در زمان حال بدفتر تولیت اوقاف علاقہ دارد۔ امّا در آن ایام کہ سلطان
محمود خلج در نواحی اجمیر لوائے اسلام برافراشتہ وظلمت کفر از میان برخاستہ بود
حضرت تاج الدین بایزید بزرگ بحکم سلطان در تدریس وتلقین اہالی وموالی اسلام
اشتغال میفرمود و شیخ احمد محمد شیبانی رحمۃ اللہ علیہ۔ ودیگر بزرگان دین شاگرد
او بودند مکان مذکور بجہت فرودگاہ صلحا وفقرا معین ومخصوص شود رینولا جا کہ
مسجد اکبر است در پہلوے خانقاہ منزل سکونت شیخ بایزید بزرگ بود۔ ودر
فضائے صحن نقارخانہ علیحدہ وفعلہ حضرت شیخ مغر اللہ قیام داشتند۔ وحجرات پیرامون صحن چراغ طالبان علم قرار میگرفتند ودر جماعت خانہ کہ
الحال بجائے آن سماع خانہ نواب سر آسمانجاہ معمور شدہ است منزل مدرس بود
وحضرت شیخ بہ علو شان درس میگفت وبہمین وجہ کہ در آنجا جماعت طلبا وعلما
درس میگرفت منزل مذکور بہ جماعت خانہ ہنوز معروف ومشہور بودہ است ۔

وبیرون حصن حصین آستانہ عالی جانب بہ شرق متصل بدروازہ چرتی گانیست کہ

بر زمان عوام محل بادشاہی شہرت دارد و آن جائیست کہ در پہلوئے آنخانہ شیخ
دانیال بود۔ او از ملک پورب بودہ است و مرید راجے حامد شدہ بود کہ سلسلہ ایشان
بواسطہ شیخ اخی سراج بہ سلطان المشائخ نظام الاولیا میرسد و بجہت آنکہ شیخ
دانیال را بر وحانیت حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا ارادت و نسبت خاص بود قائدت
دراز بہ مجاورت آستان عالی گزرانید و در جوار آستانہ عالی سکونت داشت چنانچہ
از ابیات ہندی کہ مقال او است بوضوح مے پیوندد ابیات

جگ جگ عمر جو حضرت خواجے — حضرت رسول کریم نواجے
دانیال جو پرگھٹ کنیان — حضرت خضر ہت بیچ متہہ دینا

و در ان زمان کہ اکبر شاہ بادشاہ دہلی در سال ہفتم جلوس بہ اجمیر قدوم
آمدہ۔ یکے از حرم محترم او را زمان ولادت و وقت انکشاف صبح
سعادت نزدیک رسیدہ بود و تحمل نقل و حرکت نداشت لہذا بنظر حصول خیر و برکت در خانہ
شیخ دانیال کہ از اعز معتکفان مظاہر و مستبان باطن رو ضہ شریف و بقعہ منیف بود گذاشتہ
بودند و بوجہ آنکہ مولد شاہزادہ بخانہ شیخ دانیال بظہور پیوستہ نام شاہزادہ بہ شیخ دانیال ہمنام
کردند و بجہت آنکہ خانہ شیخ برائے عدہ و فعلہ حرم شاہی کفایت نمے کرد۔ در اندک زمان در اطاق
نو بر ابر خانہ شیخ بنیاد کردند۔ گویند کہ بعد از انکہ حرم بادشاہ از وضع حمل و سکون لازمی بمقر
دار الخلافتہ مراجعت نمود منزل مذکور بطریق ایفاء انعام بہ شیخ دانیال تفویض کردند
تا آنکہ شیخ مغفر اللہ در صدر حیات بود قبض و تصرف داشت۔ و پس از ارتحال شیخ مذکور
بر خانہ و رواق مجاوران متصرف گشتند۔ اما بزعم مولف مقالہ بضعت مجاوران از ینجہت
بودہ باشد کہ بعد وفات شیخ از ورثہ او در دار الخیر اجمیر کسے نہ بود۔ و او در حالت تجرید درگذشت
و اصل مے از ملک او دھ متیقن بودہ است لہذا صفی از جماعت مجاوران کہ بوکالت از ان
ملک او دھ اعتبار داشتند بشرط آنکہ اگر ہیچکس از ورثہ شیخ پیدا آید ترک شیخ باو مسترد نمایند خانہ

رواق وسایر اراق شیخ در تصرف آورده بنهوز از خانه شیخ در رواق شاهی نشان باقی است
وبودن شیخ دانیال در احمیر از منشاء ابیات اوکه بالامرقوم شد بوجه احسن ظاهر و مبرهن است واز
مقابله سنوات حیات وممات شیخ وتولد شاهزاده دانیال ثابت پیوسته که شیخ دانیال بعد از
تولد نوزاده گلشن قبال شاهزاده دانیال تا بهشت چهارده سال در صدد حیات کار فرمائی بود
چون پنجسال ولادت شاهزاده نهصد دهشتاد ۹۸۰ وسال وفات شیخ نهصد ونود وچهار ۹۹۴ مرقوم است
ودر مقدمه تصدیق ولادت شاهزاده طبقات اکبری واکبرنامه در باب تفصیل احوال شیخ دانیال
نسخه معارج الولایت وخزینة الاصفیا گواه عدل است بعضی مجاوران کهنسب آباو اجداد
خود بخدمت شیخ منسوب مینمایند محول بخرافات است دراین گزارش بهرزه بستی مستحسن نیست صاحب
طبقات اکبری وجامع اوراق اکبرنامه شیخ دانیال را از ذیل درویشان ومتکفان نوشته است
نه از خیل مجاوران آستانه قدسی مقام واگر بنظر حصول ثواب ارادت شیخ دانیال را بلفظ مجاورت
یاد کنند خیلی عجب نبود بجهت آنکه شیخ مغفرالله عمر دراز در سایه نوازش والتفات خواجه
بزرگ معین الاولیاء گذرانیده ودر زمان اعتکاف واکتساب جوار آستان عالی قیام داشت و
بزبان عرب ومحاورات عجم مجاور کسی را گویند که بخصوصیت همسایگی اعتبار داشته باشد وانسبتی
بمرتبه غایت نداشت مزبور است که محض بوجه تجنیس تلفظ وتوحد معنی مجاورت غیر آنکه موافقت
ومخالفت سلاسل انساب اتفاق نموده باشند همه را بالنسبت فرزندی شیخ دانیال انامید لاجرم بنظر تصدیق مقال مناسب حال
کما نطق طبقات اکبری واکبرنامه که ولادت شاهزاده دانیال سواد گرفته جزو اوراق نخواهد شود کذا فی طبقات اکبری وقائع شاهزدهم سال
جلوس وچون ولادت باسعادت در منزل شیخ دانیال که از مشائخ وقت وصلاح وفلاح
ممتاز بود واقع یافته شاهزاده خجسته قدم صاحب اقبال را دانیال نام نهادند انتخاب
از عبارت کبرنامه خانه عثمان فرغنتیان ۲ صد نسیفه واعز متکفان بقعه سید دانیال نام که
در صلاح وفلاح از ناصیه حال او مے تافت خالی ساخته در انجا گزاشته بودند +
در حصار دوم آستانه عالیه که باحاطه بیرونی معروف است در وسط تالاب بزرگ قبه کوچک است

کہ بصحن چراغ تعبیر کنند۔ گویند کہ جلال الدین اکبر بادشاہ از غنیمت فتوحات چیتوڑ یک
چراغدان بزرگ آوردہ درون قبۂ مذکور نصب کردہ بود واللہ اعلم بالصواب محاذ قبہ مذکور
آبدارخانہ ہست کہ عوام آب سبیل گویند۔ زیر دیوار سبیل بسمت شمال قبر پاک شیخ ملک فاروقی
واقع ہمی است و بر سر قبر مصلائے سنگ سرخ ہنوز باقیست و در فضائے آبدارخانہ چبوترہ
وسیع تراست و بر انتہائے آن حجرات و مطبخ آشخانہ واقع است و بجانب غرب از صحن چراغ
برفراز صفہ وسیع سماع خانہ بنا نمودہ اند کہ از نتائج حسن اعتقاد و وثوق الفیاد و اب سر آسمانجا
بہادر در زیر نظام وکن بودہ است مکانیست نسیا منظر و دلکش و دلکشا و عمارتیست بغایت محکم
و خوش طراز و مطبوع و مصفا۔ بنائے آن از اجر و گچ نیست بلکہ ہمہ عمارت از سنگ سرخ و سفید
مملو است و در ہمین جا مجلس اعراس حضرت شیخ المشارق والمغارب حضرت خواجہ عثمان
و حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا قدس ارواحہم منعقد میشود و توئی سماع خانہ جانب گوشہ
شمال و مشرق دروازہ کوچک است کہ بخانقاہ شریف حضرت صاحب سجادہ راہ وارد و
متصل بہ عقب سماع خانہ جانب غرب خانقاہ مذکور است و آن جائیست متبرک و مقدس
کہ غسل میت حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا ہمانجا بوقوع آمدہ بود۔ و الحال مقام
مسند نشینی صاحب سجادہ مقرر است چنانچہ بذیل ذکر آئین عرس در آخر باب اول شرح و بسط
مرقوم شد۔ و در حوالی رواق خانقاہ شریف ملتزمان و منتسبان صاحب سجادہ سکونت دارند ✦
و در یمین و یسار صحن چراغ دو تا دیگ ہائے بزرگ ساخت مس خالص بودہ اند۔ اول کہ بجانب مغرب است
خیلے بزرگ است و جلال الدین اکبر شاہ بعد فتح چیتوڑ گزرانیدہ بود۔ میر علاء الدولہ متخلص
بہ کافی قطعہ تاریخ متضمن بہ گزرانیدن دیگ بسیار خوش گفت ✦

قطعہ

شاہ دین پرور و جمشید سریر — خسرو عہد محمد اکبر
ساخت بے شبہ پے فتح چیتوڑ — دیگ روئین تن اژدر پیکر

بهر تاریخ وی از عالم غیب دیگ خیپتور کشا شد یکسر
۱۰۲۲

جانب شرق دیگ خورد است که جهانگیر بادشاه در سال یکهزار و بست و دو بخلوص نیت و فرط عقیدت نذر گزرانیده بود - و بروز اول برنج شیرین پخته بطریق دعوت ایثار فقرا کرد گویند که پنجهزار نفر از طعام دیگ ششم سیر گشته بودند مادهٔ تاریخ اینست ع

بدنیا باد دائم نعمت دیگ جهانگیری

اما بجهت مرور زمانه و کثرت استعمال و قلت حفاظت هر دو دیگها صورت اندرس پذیرفته بیکار شده بودند تا در سال یکهزار و دو صد و شصت و شش بتوفیق الهی رفیق حال ملا مداری ملهم ریاست گوالیار گردید و از سر نو بتجدید پرداخته صلاح و فلاح دارین حاصل نمود میر جواهر علی پیرزاده که در فکر تاریخ طبع آزمائی کرده اینست ✦

قطعهٔ تاریخ

صرف زر ملا مداری کرد در تجدید دیگ باد نامش در جهان روشن بمثل آفتاب
بخت در مهتهٔ الهی چندش نموده اهتمام گفت هاتف سال تاریخش جهان شد فیضیاب

و دیگ لانیز بصرف زاب استطاب خورشید جاه بهادر رئیس دکن در ترمیم و تجدید هر دو دیگ کوشیده اند ✦

مخفی مباد که در زمان عرس و غیر آن اکثر غنیا و امرا بخلوص محبت نذر دنیاز - و بعضی بنظر نمود و نمائش در اهتمام پختن طعام دیگ زر کثیر صرف میکنند صرف تخمینی دیگ کلان قریب دو هزار و دیگ خورد از دوازده صد متجاوز نباشد - چون طعام دیگ پخته میشود بعد نماز بامداد بستوری صاحب طعام اهل استحقاق در غارت بردن طعام سبقت و جرات مینمایند و بخار گرم که از سینهٔ دیگ برمی آید دست و پا و روی آسیب میساند در آنوقت تماشای خوب بنظر می آید و از خوان یغمائی قوم ترک یاد میدهد ✦

بلند دروازه که بدا خول معروف است محاذی صحن چراغ به سمت شمال شکل محراب نمودار است و آغاز بنای آن نتیجه غلبهٔ اعتقاد بسلطان محمود خلجی نوشته اند که هنگام فتح دیار اجمیر

بعد از آویزش و داشتن دن قشون راجپوت کہ ریاست آن طائفہ بہ مسمی گجا دھر متعلق بود بشرف زیارت روضۂ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا مشرف گشتہ بہ تعمیر دروازہ مذکور دستور داد۔ ارتفاع قریب بہ بست و پنج در عمدہ دارد +

و بہ سمت شمال بلند دروازہ۔ یک صحن کوچک است کہ بسوئے شرق آن دریک حجرہ خرد بہ فراز چبوترہ بزرگ حضرت شیخ احمد خلیفہ سنہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا آسودہ است +

و بجانب مغرب مسجد کبری است بسیار وسیع و کثیر العمارت اما ہمہ خراب و ویران آشیانہ زاغ در زمن است ہر چند کہ باصلاح و آبادی آن سعی بلیغ مینمایند الا آسودہ نمیدہد و قول بزرگان این است کہ جہت ویرانی و خرابی عمارت اکبری نتیجہ زشتی اعمال و سستی اسلام است +

و بسمت شمال صحن مذکور دروازہ نقارخانہ است کہ بر سر آن نقارہا میزنند و بنائے آن در عہد سلطنت شاہنشاہ آفاق شاہجہان بادشاہ در سال یکہزار و چہل و ہفت ثابت است و کتبہ پیشانی دروازہ این است +

کتبہ

بعہد شاہجہان بادشاہ دین پرور — زدودہ ظلمت کفر آفتاب دین یکسر

و برخ شمال نقارخانہ خوردست و بر انتہائے آن زینہ صد کہ در میان دو سہ چراغان گنبدہائے غوردار دو ہمین جا حظ انتہائے آستانہ عالی است +

ذکر تعمیر اشہر

در بازار پیش زینہ درگاہ سمت جانب مشرق بر دو ار سقف مسجد بست خوش طراز و خوش تعمیر کہ بنائے آن ہمین ترجمہ حضرت سید محمد صاحب سجادہ نشین حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا بعرض وقوع آمدہ بود و عقب مسجد ملصق بہ بوار مغربی مکان صاحب سجادہ مغروقع است یادداشت تاریخ منظومہ کہ بر سر محراب نقش نمودہ اند این است +

تاریخ

اے خوشا دور شہنشاہ جہان آفاق گیر — داد گر شاہے کہ آمد زیب اورنگ تغے

خسرو عادل شہنشاہ ولی والی کرو — سعی ما اقوا در و دیوار دین مصطفےٰ
ہر کجا شد مسجد و محراب و منبر کو بکو — خطبہ میخوانند از واللیل و الشمس الضحےٰ
خاصہ آن مسجد کہ نور دیدۂ اہل یقین — قدوہ ارباب دین سید محمد مجتبےٰ
جانشین قطب ربانی معین الدین کہ او — ہر زمان ہر وقت محبوب جناب کبریا
رونق افزائے گرامی سند پیران چشت — زینت آرائے نگارین نقش ایوان رہے
کرد بر پایۂ عقبےٰ برائے عالمے — بلکہ بہر عاصیان توسیع و فرمان نجےٰ
حاش للہ بے تکلف از ملائک بگذرد — ہر کہ باشد اندرو یک نکتہ باذکر خدا
بود ناجی در پے تاریخ سال اوخرد — گفت ہم گو بیت المقدس نیک میباغد بنا

قطعہ دیگر

ساخت چون سید محمد بہر حق — مسجدے زیبا کہ انما المسجدٌ
گفت ہاتف سال تاریخ بنا — حسبۃً للہ بیت مسجدٌ

و بجانب موقی گرد مسجدیست کہ تعمیر آن از سنگ سرخ است و فرش سنگین۔ عمارت وسیع و زیبا منظر است۔ وسط محراب سال تعمیر و کلمۂ طیبہ بنام بانی مسجد میابانے منقوش است۔

و عقب کوتوالی قدیم فضائے بازار منڈوی مسجد است تعمیر بہ آجر و گچ سقف گنبد دار صفحہ قبیل در وسط محراب عبارت ذیل بر لوح سنگ کندیدہ اند۔ "اللہ اکبر این مسجد را بانی تلوکری بنت میان تانسین کلاوت راست کردہ است سنہ ۱۰۶۲ھ" و بر انتہائے بازار نو جانب شرق قلعہ کوچک است و صاحب منتخب التواریخ کہ مذکرہ بنائے قلعہ بحکم اکبر شاہ نمودہ ہمین است و الحال بنام میگزین شہرت دارد۔ بجہت آنکہ در آوائل تصرف اولیائے دولت انگلشیہ قلعہ مذکور بغرض محفوظ داشتن آلات حرب و حرب مخصوص و مستعمل بود جائے مستحکم و پائدار و رفیع و استوار است۔

و در پہلوئے ہلی دروازہ اندرون شہر مسجد است ہمہ از سنگ سرخ بغایت مطبوع مزین مقبول

امّا بہ تحقیق نرسیدہ کہ از بنائے کیست طرز تعمیر و رونق آن بہ عمارات شاہجہانی مناسبت تمام دارد ٭

تعمیرات بیرونِ شہر جانب شمال

چلۂ حضرت خواجہ بزرگ

در پہلوے درۂ کہ بہ گھاٹی آناساگر معروف است برفراز پشتہ کوہ واقع دران زمان کہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا در اجمیر پرتو ورود افگندہ بود ہمین جا در گنج قناعت و گوشہ عافیت منزلی داشت و در توی سنگ بزرگ غاری بشکل حجرہ نمودار است و در گوشہ تخت سنگ خارا نہادہ است کہ آنرا بہ تخت نماز تعبیر کنند و در سال یکہزار دسی و ہفت دولت خان شقدار بامتثال حکم نواب مہابت خان در دوران حصار مستحکم بنا نہادہ است و بر سر دروازۂ حصار چند اشعار نوشتہ ٭

اشعار

بزمانِ شہ رفیع القدر — حامیِ شرع و دین شہاب الدین
رونقِ عدل و جود داد چنان — کہ بنازد ازو زمان و زمین
گشت والی صوبۂ اجمیر — خانخانان بعزت و تمکین
پاک دین پاک باز دولت خان — بود شقدار او بر سم امین
ساختہ این مکان چلہ چشت — تا بود یادگار او بزمین
سال تاریخ طالبی گفتا — سی و ہفت و ہزار بود سنین

الحق جلئے با فیض و برکت است و از اوقات شیوع آئین دین و اسلام یاد میدہد ۔ و بر چلہ خواجہ صاحب موسوم است ٭

چلہ خواجہ قطب صاحب

در دامن پشتہ کوہ چلہ خواجہ صاحب واقع و در شکم سنگ بزرگ خلا دارد ۔ حضرت خواجہ

قطب الاولیا دران زاویه قناعت باکثر ایام مونس تنهائی بوده است جائیست پر فیض و خوش آثار و مقامیست دلچسپ و خوشگوار در فضای آن تعمیر زیبا مسجدیست که بنای آن بنام مولانا شمس الدین خلیفه حضرت مولانا فخر الدین فخر جهان رقم نموده اند شعر

از پی تاریخ سالش هاتف از روی امید داد پاسخ گو مورخ ذکر هور ب مجید

در صحن زیرین بالائے صفه بزرگ در دو جهار بلند محمد شاه خان که از عمائد نواب امیر محمد خان والی ٹونک بود مدفون است - و بسمت شرق مسجد خوش طرح معمره محمود خان پوگیا در بر لوح سنگ قطعه تاریخ چنین منقوش است قطعه

بنا کرد محمود عالی نگاه مزار محمد شه دین پناه

ز تاریخ تعمیر گوید لطیف زهے مقبره مسجد و خانقاه

از آغاز دوازدهم ماه ربیع الاول هر سال عرس حضرت خواجه قطب الاولیاء درین جا خاص مقرر است و بروز چهاردهم محفل ختم عرس بمعمول معین منعقد میشود - و بتاریخ چهاردهم هر ماه بعد نماز ظهر محفل سماع بنیاد میکنند که بر زبان عوام چوده سین مشهور است +

تالاب آناساگر

بنای آن پیش از هشت صد سال رقم نموده اند در زمان حکومت راجه آنا دیو که او حاکم اجمیر بود - بر ساحل جنوب آن علی الاتصال باغ و باغیچه و تعمیرات زیبا بنا نموده اند - ظرف تالاب بسیار بزرگ است و پهنا و رکه طولش قریب شش صد در عرض و دور آن قریب به چهار میل باشد و بر ساحل سمت گوشه جنوب و مشرق دولت خانه شاهجهان است که مکانات مصفا و رواق و اطاق مکلف از سنگ سفید دارد - و در فضائے عمارت مذکور باغ خوش و باغیچه دلکشا نمایان حال باقیست ؎

از نقش و نگار در و دیوار شکسته آثار پدید است صنادید عجم را

چلہ سالار مسعود

بر قلہ تپہ خورد کہ برابر چلہ حضرت خواجہ بندگ معین الاولیا است برفراز صفحہ سنگ سرخ گنبد کوچک بنا نمودہ اند و در توے آن قبر حضرت شیخ موجود است بزبان عوام ہر چند بہ چلہ سالار مسعود غازی شہرت دارد اما این مقبرہ سالار مسعود است کہ غیر سالار مسعود غازی است و خلیفہ حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا بود +

تعمیرات بیرون شہر جانب شرق

چلہ مدار رضا

گویند کہ بدیع الدین شاہ مدار کہ مرقد پاک او در مکن پور است در زمان حیات بر سر کوہ اسحال بنام چلہ مشہور است چندے بریاضت و عبادت گزرانیدہ جانیست ناہموار و خشک کہ از شدت و نباتات تک تک دیدہ میشود بہ تاریخ ہیجدہم ہر سال مردان و زنان شہر جمع مے آیند و یوم مذکور بنام میلہ مدار صاحب شہرت دارد +

میو کالج

پیش از چند سال در زمان کہ لارڈ میو سیکرٹری دولت آف انڈیا بود این کالج بنا نہادند و بمقام دلکشا بدست شیر علیخان زندانی گشتہ شد ہنگام ورود جہت بنا و تعمیر نہادہ بود جانیست خوشنما و زیبا و مقامیست پر فضا و مصفا کہ در نقش و نگار و سنگینی و تختہ بندی و رفعت و وسعت و عمارت و آراستگی و آرائش مثال خود ندارد و در فضائے آن تالار بزرگ است کہ زینت بخش دالی و گلبن و چمن آراستہ و پیراستہ و در حوالی آن دیہین بیاد و پس پیش منازل عالیشان

وکاخ سموالمکان ازان راجگان نوابان بہ عمارات بلغریب مطراز مطبوع وانواع پسندیدہ بنا نمودہ اند۔ کہ نونہالان گلشن ہمت واقبال ووارثان تخت وتاج درزمان سردی وغیرآگہی بجہت تعلیم علوم معرفی ومشاقی فنون شاہی وشاہ سواری واکتساب آداب وآئین حکومت وحکمرانی درانجا قیام وسکون دارند +

حوض شمسی معروف بہ سورج کنڈ

کرنیل ڈکسن کہ کمشنر اجمیر بود بجہت آنکہ مادۂ ترحم تخمیر طینت داشت بجہت فیض عام وآرام بنا نمود۔ آرام بنا نمود۔ آب آن بغایت منزہ وصاف وخوشگوار وشیرین گردد ساحل حوض عمارت خوش طرح وخوش نما از سنگ مرمر است وبہ خلق خدا نفع عام میرساند +

مقبرۂ عبداللہ خان

تعمیر خوش است ومحکم کہ در اہتمام خواجہ دانش تعمیر یافت تاریخ بنا اینست سرکوش غیب زسال بنائے شنو او ہا بگفت رضوان عالی بگوش دل ہیچان گویند کہ پیش ازین درحوالی آن باغیچہ فضا بود اما الحال بجائے آن سرائے وسیع بنا نمودہ اند وبسرائے عبداللہ پورہ معروف است واین عبداللہ خان از سیدان بارہہ بودہ است وبزمانہ فرخ سیر بادشاہ بہ عہدۂ وزارت ومنصب پنجہزاری وذات ممتاز بودہ است +

مقبرۂ حسین علیخان

از قبر نشان باقی نیست وبحال بصورت فرودخانہ مستعمل است وبہ ادائے کرایۂ فرنگیان استقامت دارند۔ واین ہر دو مقبرہ در تصرف میر عبدالوہاب ومیر عبدالعزیز

دیگر برادران ایشان علی قدر حصص قسمت بوده اند و سلسلهٔ نسب ایشان بصاحب مقبره میرسد۔ واللہ اعلم بالصواب +

تالاب بیلہ

در عقب مقام صدر اسکہ آہن است بہ سمت شرق بنائے آن بزمانهٔ حکومت راجہ بلدیو نوشتہ اند۔ و بر دور آن از بسیارئے صنم خانہ و معبد نمود علامت باقیست۔ باآنکہ سلطان محمود غزنوی و بعضے از سلاطین غور با نہدام و معدومی آنہا پرداختہ بودند۔ بادشاہ دہلی نورالدین جہانگیر کاخ چند در فضائے ساحل آن تعمیر نمودہ بود۔ و معرفی بادشاہ مذکور بہ سفیر قیصر انگلستان در مقام منزل مذکور بر نگاشتہ اند +

عیدگاہ

صحن وسیع و فراخ فراش آن از گچ و حصار آن رفیع و بلند اما طاق و رواق ندارد و بجہت عدم سایہ سائبان فصل تابستان پیش فرش و تمازت آفتاب گہی ہنگامہ محشر دارد +

تعمیرات سمت جنوب بیرون شہر

چلہ پیر رضا

بالائے کوہ متصل ریہ آبادی است۔ گویند کہ شخصے سونڈا نام از بغداد باز آمدہ خشت آجر نمود مظاہر کرد کہ از دیوار حصار آستان عالی حضرت غوث الاعظم قدس اللہ سرہ العزیز آوردہ است چون زمان مرگ او نزدیک رسید بیاران خود وصیت نمود کہ خشت مذکور پیوند مدفن او نمایند چنانچہ بعد وفات او ہمچنان کردند بعد مرور سالہا بجہت بعد زمانہ و بر بنائے بیان عوام

به چلهٔ پیران پیر معروف گشت و بعد از انکه شهرت کلی شد۔ نواب حمید شید خان رفیق والی
ٹونک به سمت جنوب دالان وسیع بنا کرد۔ و بعد آن میر اصغر علی که تولیت اوقاف چله
به او متعلق بود قبه و مسجد و صحن آستانه راست و درست نمود۔ و بزمانیکه اجمیر در تصرف
مرهٹه بود به سفارش و گزارش نواب محمد امیر خان برای خرچ اوقاف چله مهاراجه دولت راؤ
سیندهیه والی گوالیار یک ده که ماکھوپیده نام وارد بذل فرمود که هنوز بحال مقرر است
به یازدهم ماه مجلس سماع برپا میشود۔ و بروز یازدهم ربیع الثانی در سال که عرس حضرت
غوث الاعظم قدس الله سره العزیز مقرر است آئین خوب و پیرایه مرغوب جلسه احتشام
پیدا شد۔ در وقت شب کثرت چراغ و تماشای شب ماه بسیار خوش است۔ و بروز
هجوم عام و ذوق و حلاوت محفل سماع خیلی زیاده تر می شود۔ و ارباب سماع در پهلوی چله حوض
آب است که بیشتر از چند سال التفات سرمایهٔ اوقات چله درست نموده اند و آن آب
در ایام سبله بکار می برند ✦

قلعه تارا گڈھ

در کتب پارسیان هند نوشته اند که کوهی که در پای آن اجمیر جای دارد معروف به ارباب پربت
و پربت بمعنی کوه و ارباب بمعنی عمارت و از نجهت بود که بزمان سلف اجمیر موسوم به آدمیر بود
و آدمیر بمعنی کوه است گویند که از فرزندان راجه رامچندر یکی برادر بال سگر یو بود و قلعه را نام
داشت کرپانی تارا گڈھ بوده است۔ اما مولف ٹاڈ راجستان که در تحقیق حال و احوال خطه
راجپوتانه بسیار جانکاهی و سعی نموده است میگوید که صاحب تعمیر قلعه تارا گڈھ اجیپال
چکوا بود که بیش از هفتاد صد سال در دیار هند پایهٔ اقبال و سروری داشت بقصه
چون راجه پتهورا از کتم عدم در منصهٔ صدوث قدوم آورد و از تلاطم زمان غیر آگهی تحویل
و تبدل دور ق قوت و اقبال بسر سال مجردی و آگاهی بسلامت سید خواست که

بنائے مستحکم و استوار بر سر کوہ ناگ پہاڑ کہ در سلسلہ کوہ ارلی بسمت شمال از قلعہ تارا گڈھ است
تعمیر دہد اما نتوانست چندانکہ سعی نمودے سود بود و بنائے تعمیر ہر آنقدر کہ درست مینمودند
جائے نمیگرفت و از پا مے افتاد چون بدستور آمدند نتوانستند ناگزیر در ترقی استحکام و تشیید
استسلام قلعہ تارا گڈھ کہ بجہت قلت حفاظت شکست خوردہ بود اہتمام مینمودند و در
اندک فرصت حصار و دیوار و برج و کمین گاہ ہمپایہ پارہ کوہ ساختند اما در زمان حال
کہ دوران امن و عافیت است نشیمن عنقا در پنجہ شاہین و شیر مست را با شبل خشمگین رضیع
قرار دادہ اند نظر بر آن بہ دیوار و حصار و پا و بنا مدار احتیاج نہ ماند و نوبت بانجا رسید
کہ برج و حصار آن ہموار کردہ رواق و اطاق بنا کردند و منازل و ایوان ساختند و بیشتر
جاہا بجہت عدم مرمت و حفاظت منہدم و معدوم گشتند صاحب تاریخ فرشتہ و چہار
گلشن آوردہ است کہ حضرت امیر سید حسین از سادات صحیح النسب است و نسب پاک او
بواسطہ امام زین العابدین بن امام حسین علیہ السلام بہ علی مرتضے کرم اللہ وجہہ منتہی میشود
او بزمان سلطان شہاب الدین غوری خداوند قشون اسلام بود چون سلطان شہاب الدین
بر سر راجہ پتھورا تاخت آورد و تاج و تخت راجہ بدبخت بمعرض زوال رسید و نواحی اجمیر در دست
قدرت و تصرف اولیائے دولت اسلام آمد امیر سید حسین و عمہ سید جیہ الدین حسن
بسیار از زن مرد بشرف اسلام مشرف گشتند بالآخر در آوان حکومت قطب الدین ایبک در حوالی اجمیر
بغلط شہرت دادند کہ قطب الدین ایبک از زین کہنہ رباط فنا بعالم بقا خرامیدہ از ینجہت
جماعہ راجپوتان کہ خار نفاق در دل و سودائے فساد در سر داشتند جمع آمدند و از سمت سنبل گڈھ
کہ الحال بہ سوہلپور معروف است در ظلمت شب تا بزیر حصار قلعہ رسیدہ بہ یاوری کمند و
قطرہ چوبین درون قلعہ داخل شدند سید امیر حسن کہ پیش ازین از چگونگی احوال آگہی نداشت
از شور و شغب و وار و گیر آنہا متنبہ شدہ سلاح جنگ در بر درست کردہ جماعہ قلیل کہ در حفاظت قلعہ
مامور بود آہنگ جدال قتال نمود و با آنکہ جماعت قلیل داشت در اقصے الغایت ہمت و جرات

بکار برده جمعے کثیر را در حصیض خاک و خون بنداخت و دمن استقلال از دست نداده تا آنکه
هم آغوش عروس شهادت نگردیده کارهائے نمایان کرد و انجام کار بتصدیق رضیا
بالقضاء تسلیم در تته تیغ رضا نهاده بمدارج شهادت عظمے فرق عزت برافراشت حضرت
خواجه بزرگ معین الاولیا که سوانح حال و استقبال بکشوف ضمیر عالی داشت بهنگام بامداد
واقعه باجماعه مریدان و معتقدان تکلیف فرمود - و بکفین و تدفین پرداخت - آورده اند
که در آغاز بر سر مدفن پاک از تعمیر پخته علامتے نبود - اما در سال یکهزار و بست و چهار ۱۰۲۴ نواب
اعتبار خان که منصب شش هزاری ذات و پنجهزار سوار داشت طرح نبیاد انداخت چنانچه
بر سر دروازه جنوب بدیه اشعار ذیل فقیر مولف بچشم خود دیده است ۵

شاهنشه زمانه جهانگیر بادشاه — کاندر زمانه اوست شده آسوده دل جهان
سال دهم ز عهد جلوس مبارکش — شد فتح ملک رانا ازان شاه کامران
وقتیکه اندر اجمیر آن شاه گنج بخش — بر تخت در نشسته بود از فتح شادمان
بود از هزار افزون بست و چهار سال — گیتی ز عدل و داد ش چون روضهٔ جنان
بود روضهٔ مقدس سید حسین کرد — این پنجره ز صدق و صفا اعتبار خان

دیگر روضهٔ مقدسه سمت مغرب والان از سنگ سفید در سال یکهزار و بست و نهه ۱۰۲۹ بفرط عقیدت
و اخلاص کهانجی راؤ سندهیه تعمیر نموده است قطعه منظوم که از ان ماده تاریخ پیدا میشود اینست +

معدن نور منبع اسرار — هست درگاه شاه خنک سوار
ساخت والان که هست خنک بهشت — راؤ کهانجی سندهیه بوقار

و در سال یکهزار و دو صد و بست و دو ۱۲۲۲ بالا راؤ انیگله بسمت شمال روضه عالی والان بنا کرده بود و نظم
که از ماده تاریخ پیدا میشود بر سر محراب منقوش است +

یک هزار و دو صد و افزون ازین کن بست و دو — سال هجرت خانه بیت العزن آمد شمار

بر سر دروازه شرقی حصار روضه شریف بر فراز محراب قطعه تاریخ که دیده شد اینست ایضا

شه سوار ملک دنیا شاهباز ملک دین — قاتل کفار آن سید حسین معجبین
منبع جود و سخا کان فتوت التقا — واقف سر مهر آن مسبط نور معین
سعد هر دو جهان مشکل گشائے این و آن — مفخر کون و مکان آن حاکم دنیا و دین
انچه پرسی تاریخ او کردم سوال از عقل کل — گفت جو تاریخ او از روضه سلطان دین

در احاطه دوم قبر بیست که بر آن چادر سبز پوشند و گویند که در تحت آن فرش حضرت امیر سید حسین مدفون است والله اعلم بالصواب و علاوه آن که مذکور شد مسجد بیست خوشنما و صحن فضا که در ایام انتظام دولت انگلشیه که بجهت زمان مجیر آگهی متولی درگاه ناگزیر افتاده بود باهتمام مولوی مجید الدین صدر اول تعمیر شده است و حوض آب در فضای صحن احاطه دوم بنا نموده که بزمان موسم باران آب آستانه عالی اندران جمع میشود و بکار می آید

بلند دروازه

افضل العمارت است در سنه نهصد و هفتاد و شش بالهتمام سمیل تلیخان که منقطع امیر بود در عهد جلال الدین محمد اکبر شاه بادشاه باختتام رسیده ارتفاع آن قریب بصد و یک ذرعه و تعمیر آن از سنگ سرخ است و فراز آن بر لوح سنگ سفید که قطعه ماده تاریخ منقوش کرده اند اینست

قطعه

بعهد بادشاه آسمان قدر — پناه ملک و ملت ظل یزدان
جلال الدین محمد اکبر آن شاه — که دارد در نگین ملک سلیمان
بدین درگه که هم کعبه آمد — سواد شش عین نور و نور اعیان
نکاخ دلکشا تاریخ اتمام — اگر خواهد کسے می یابد آسان

در احاطه سوم که در پائے بلند دروازه واقع است عمارت بیخته اطاق و مسجد و مرقد تک بیده میشود و در بیرون احاطه آستانه عالی دو تا دیگ بزرگ از ساخت مس که یکے از دو فوج عقیدت

سلطان نور الدین جهانگیر و دیگرے از ارادت و اخلاص ملا مدار المهام کوالیار بطریق ایفاند گزرانیده بود بر قرار و دیگدان بزرگ نهاده اند۔ در ماه رجب از آغاز شانزدهم تا هیجدهم زمان عرس معهود است۔ جمعے از فقرا و غربا بر سر کوه جمع مے آیند و در هر شب محفل سماع برپا مے شود و بر سر صحن تالار بزرگ چادر کشیده بروشنی چراغان و کنول و فانوس بساط بزم آراسته و پیراسته مے نمایند۔ بالآخر بروز هیجدهم بعد از وقت زوال اختتام عرس میباشد که عوام قل گویند و این اشارت است از ادائے رسم فاتحه که معروف و مشهور دیار و امصار است و از عهد شاهان دهلی که دیهات بطریق وقف مرفوع نموده اند۔ اخراجات عرس وغیره از حاصلات آن بهم میرسانند و در سمت جنوب آستان عالی۔ احاطه است که به گنج شهید شهرت دارد معمور است القصه بر جائیست پر فیض و مخزن نور و انیهمه یاران و لشکریان حضرت میران سید حسین بوده باشند که در امر حق کوشیده و به پایه شهادت رسیده و یوار احاطه بر حسن اعتقاد وزیر خان کلان که از اعیان دولت سلطان نور الدین جهانگیر بوده است دلالت میکند چنانکه از کتبه بنظوم مفهوم مے شود ؎

کتبه

در زمان شه رفیع مکان	که بناز د بدور او دوران
آن شهنشه که ذات او آمد	باعث عدل و داد و امن و امان
شاه گیتی پناه نور الدین	بر جهان است سایه یزدان
بانی این بنائے لطف آئین	با یکے سال او خرد گفت آن
دولت است از وزیر خان کلان	کم نشان جنین ۱۰۲۱ ز دولتمندان

من مؤلف معلوم همکنان باد که حضرت سید امیر حسین قدس الله سره عابد و زاهد و ولی و خلیفه حضرت خواجه بزرگ معین الاولیا است و نیز واسطه خویشی دارد که بنت عم او بحضرت خواجه بزرگ معین الاولیا منسوب بود۔ اما حضرت امیر سید حسین هفت پشت مجرد انه

بگذشت - جمعے کہ بر سر کوہ تارا گڈھ در جوار آستان عالی طرح اقامت دارند - بہ یقین از سادات مشہد بودہ اند - و خدمت آستانہ عالی بایشان متعلق است و حصہ کثیر از دیہات اوقاف در وجہ مدد معاش دارند +

نور چشمہ

در دامن کوہ تارا گڈھ جائیست شاداب و مطرا - ہوائے آن در اقصے الغایت مفرح قلب و مفتح دماغ و مسکن ارواح است - گویند کہ در زمان سابق ہمین جا آبادی شہر بود کہ ہنوز از در و دیوار شکستہ اثر آن پدیدار است - در سال دہم از جلوس خود کہ سلطان نور الدین جہانگیر بشرف عتبہ بوسی اجمیر مشرف شد بمشاہدہ درۂ مذکور کہ از بس خوشنما بود امر فرمود کہ بہ عمارت خوب و مرغوب بسته نمایند چنانچہ در مدت یکسال معمورہ دلفریب و دلچسپ بنا نمودند و سر چشمہ کہ از دماغ کوہسار میریزد حوض بزرگ طرح دادہ - بہ فوارہ - و آبشار رونق تازہ و لطافت بے اندازہ بستر آدا کردند - بدیدن آن خاطر بادشاہ بسیار محظوظ گشت و بالتزام ہمنامی خود کہ نور الدین است بہ نور چشمہ موسوم گردانید ہنوز از تعمیرات بالا نقش و نگار و نشان در و دیوار ہا قیست - مادۂ تاریخ کہ در سلک نظم کشیدہ بر سر تختہ سنگ نقش کردہ اند اینست +

تاریخ

بلند اقبال شاہ ہفت کشور — کہ وصف او نمے گنجد بتقریر
فروغ خاندان شاہ اکبر — شہنشاہ زمان شاہ جہانگیر
درین سر چشمہ چون آمد فیضش — روان شد آب و خاکش گشت اکسیر
شہنشہ کرد نامش چشمہ نور — شدہ آب بقا نوش و جاشنی گیر
دہم سال از جلوس شاہ غازی — بحکم بادشاہ نیک تدبیر
طرد تاریخ اتمامش رقم کرد — محل شاہ نور الدین جہانگیر

در قرب محل شاہی جائیست خوشگوار کہ ہنوز بہ باغ نور چشمہ موسوم است اما در زمان حال بجز درخت انبہ و جامن کہ خاصیت زمین دیار اجمیر مناسبت گلی بآن دارد۔ دگر از گلبن و گلزار و ریحان و سنبلستان کہ لازمہ باغ و بہار است اثرے پیدا نیست +

چلۂ بی بی حافظ جمال

متصل عمارت شاہی بر سر منفذ آب چشمہ نور در کمر کوہ واقع مقامیست مہیب جائیست ہولناک کہ در گرد و نواح از آبادی انسان نشان ندارد بمثابہ حدت است کہ غیر از مردان شیر بیشہ دیگرے جا گزیدن نتواند زہے علوی شان بکیتا کسے کہ در چنین زاویہ تنہائی از یگانہ و بیگانہ روے تافتہ بہ عسرت و محنت بسر بردہ اند کہ بی بی حافظ جمال بنت حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا مدتے درین جائے خاص مہتاد گوشہ طاعت و گنج ریاضت نشست و اکتساب خیر و برکت فرمود ازین جہت بنام بی بی چلہ معروف است بتاریخ نوزدہم ہر سال یوم وفات حضرت صاحبزادی صاحبہ انبوہ کثیر و جم غفیر از زن و مرد بتقریب زیارت چلہ شریف جمع مے آیند +

امیر تاغان و امیر تغان شہدا

متصل بہ چشمہ نور مائل سمت مغرب بر سر کوہچہ کہ سطح ہموار دارد۔ توی احاطہ تختہ جائے مزار است و در حوالی آن نشان قبور زیادہ دیدہ میشود کہ بہ گنج شہیدان تعبیر کنند جائیست باہیبت و عظمت و ہمواره آثار حرارت و جلال نمودار بر ذرہ ہر خشت بنہ خلق کثیر بطریق زیارت مے آید و بروز نوزدہم ماہ رجب کہ یوم عرس و زیارت چلہ صاحبزادی صاحبہ مقرر و مشہور است بجہت قرب مکان جمعے از زائران و تماشائیان بنظر حصول ثواب و تماشا و بعضے آگاہ دلان با خدا نیت و قیام شب گہ گہ می ہنگامہ بر پا دارند گویند کہ ایشان سالار لشکر اسلام بودند

در زمانِ حضرت سید حسین مشهدِ عالم شهادت نوشیدند پیش از چند سال شخصے لق پوش
کہ از سرزمین افغانستان بود است مجاورت مزارات میکند و بجهت آنکہ خلیق و عزیز الوجود است
بسیاران از عمائد شهر و ساکنان دیهات قرب و جوار بقدر ما یحتاج باو میرسانند او کارہائے
ایشان کردہ است یعنے در حوالی مزارات آحاطہ پختہ از سر نو درست کرد۔ و دالان و مسجد و حجرہ
در دروازہ کہ بسیار مستحکم و پائدار بنا نمودہ و حوض عمیق و وسیع در جوار خطیرہ کندیدہ گویند کہ در
احیان کہ کندیدن حوض ظرف کلی مثل آفتابہ و سبو و سبوچہ از قعر زمین بر آمدہ بود۔ فقیر مؤلف
نیز ظرف مذکور را بچشم خود دیدہ در نقش و نگار و ساخت و لطافت و خوبی و نگینی بمرتبہ
غایت مطبوع و خوشنما و موزون است کہ مثل آن در زمان حال دیدہ نمیشود و بعضے مردمان بتازگی
کہ این ہمہ ظرف ہا بسکہ طلا و نقرہ محمول بود ند کہ از سرمایہ آن در تعمیر منازل ماسبق پرداختند
و بہ سبب ظاہر اینمعنی بکمال راستی مکمل است بحیث آنکہ قدر اخراجات تعمیر بیش قرار بود۔ و انصرام
و انجام آن غیر از فراہم آوردن زر کثیر کے نمیتوانست نظر بر آن اینہمہ کہ مدت طلب
در وقوع آمد از بضاعت غیب بے دہ باشد۔

سوت برج

متصل و در محاذ چشمہ نور زیر کوتلہ تارا گڈہ واقع است و بر زبان عوام بنام رودھی رانی کا محل
شہرت دارد و در اصل حقیقت حال کہ بپایہ ثبوت رسیدہ اینست کہ راجہ مالدیو راٹھور بدوران
حکومت خود بجہت بدن آب بالائے قلعہ تارا گڈہ مینار رفیع و چرخ بزرگ در دور آن
بنا نمودہ بود ناگاہ باتمام نرسیدہ بحال خراب افتادہ است و از منزل اول اثر و علامت باقیست۔

اندر کوٹ

از کتب تاریخ ہند چنان مستنبط مے شود کہ پیش از چہار ہزار سال راجہ اندر سین بنا نہادہ بود

فردیا۔ و منظر بیست بنہایت رونق و خوبی و مصفا۔ و سال تعمیر آن دروازہ صد و چہل و ہشت بعہد حکومت کرنیل ڈکسن کہ مقطع اجمیر بود رقم نمودہ اند +

غذر شرمساری و نغمہ مناجات بدرگاہ خواجہ بزرگ معین الاولیا رحمۃ اللہ علیہ

در خاتمہ کتاب

مرحبا شاہنشہِ اقلیم ہند — مرحبا اے باعث تعظیم ہند
وارثِ شرع نبی عالم علی — خواجہ ہند[1] الولی ہند الولی
آستانت کعبہ دنیا و دین — خاک راہت سرمہ عین الیقین
اے بہارِ باغ عرفان روئے تو — سنبل گلزار حق گیسوئے تو
جلوہ طوراز رخ زیبائے تو — مطلع الانوارِ حق سیمائے تو
پاک صورت پاک باطن پاکباز — بندہ پرور بندہ گر بندہ نواز
مایۂ آرام جان الغیاث تو — آیۂ تسکین دلہا نام تو
گردِ تو گردم بیا مہمانِ من — جلوہ فرما در حریم جانِ من
الغیاث اے تاجدار ملک ہند — الغیاث اے شہریارِ ملک ہند
بسدرت با آہ و فریاد آمدم — دادخواہ دست بیداد آمدم
مرشد و مخدوم من آقائے من — خواجہ من شیخ من مولائے من
در تنِ من نیست جانم غیر تو — دیگرے را من ندانم غیر تو
کارِ مشکل خواہی و آسان کنی — میدہی ہم دردِ ہم درمان کنی
گوش کن فریادِ من دستیار رس — نیست در عالم مغیثم جز تو کس

[1] ہند الولی اگرچہ از روئے ترکیب صحیح نیست امّا در تمامی ممالک محروسہ حضرت خواجہ بزرگ را ہند الولی میگویند۔ حتے کہ لقب عرف عام شدہ

بادشاہا تا شرمسارم شہ مسا — بگزراز عصیان و عصیان در گزار
خصم نفسم خوار مے سازد مرا — گر تو نوازی کہ نوازد مرا
سایۂ کوئے تو مے باید مرا — گلشن جنت چہ کار آید مرا
آرزو دارم گلِ گلزارِ چشت — خوش نمی آید مرا باغِ بہشت
چشم بکشا حالِ زارِ ما ببین — گریہ بے اختیارِ ما ببین
عمر ہا بگذشت در زاری مرا — تا بکے بینی باین خواری مرا
گر نہ پردازی بروئے حالِ من — وائے بر حالِ من و احوالِ من
کیست جز تو کان مددگاری کند — ہان مگر لطفت شہ یاری کند
ہان تغافل نیست شایانِ کرم — خوش نمے آید ز شاہانِ کرم
لطف کن لطفے اے شہِ عالیجناب — از رہ لطف و کرم بر وے ما بتاب
پیش ازین مپسند ما را در فشار — تا توانی گمشدہا را پائندہ دار
حیف باشد گر دوم جائے دگر — سر فرو آرم تہ پائے دگر
آر فنا گردد وجودِ پیکرم — ہمچنان باشد ہوایت در سرم
مدفنِ ما خاکِ پاکِ کوئے تست — یا قبت ما نیم و خاکِ کوئے تست
مہدِ جان از عمرِ تو معمور باد — درد ہجران از دلِ ما دور باد
عرضِ حالِ خویشتن کردم تمام — بر روانت صد درود و صد سلام

تمت

قطعہ تاریخ در صنعت تحریر من تصنیف مصنف متخلص بہ بشر

صد مرا دمن ذکرِ پاکِ اولیا — کاین سعادت داشتم در سر نوشت
چون ز سنگر سال ہر دم بجیب — نغمہ زن شد بلبلِ باغِ بہشت

اوپیروی طریقه بدمذهبی کرده بسیار شکنجه و تجسس نهاد در اطراف و اکناف آن تعمیر نمود آنادران
زمان که راجه پتهورا هزیمت خورد و سلطان شهاب الدین غوری مخلب آورده مدت حوالی
اجمیر تسلط یافته همه بت و بتخانهارا مسمار و منهدم کرد در قریب بده هزار انسان در
قوم هنود را مشرف بر اسلام ساخت و صنم خانه بزرگ را که بنام ارهائی دن کا جهونپڑا مشهور
از تصادم خرابی و انهدام محفوظ داشته بترمیم مینار و محراب و بتردید مرتفع مثال مسجد جامع
متمثل بجنانه خدا کرد و آیات صحیفه ناطق بر پارهای سنگ نقش کرده در جوف
محراب و در نصب نمود و بروز جمعه بصوب دهلی رخصت یافته با جماعه اهل اسلام ادای
صلوات کرده دولت سعادت ابدی و سرمایه افتخار سرمدی بدست آورد کتبه بر محراب انیست
بنا فی الشهر رمضان و الشهر جمادی الآخر سنه ثلاث و تسعین و خمسمائه و عبارت دیگر
فی تواریخ بعضهم احد جلل الشهور سنه ثلاث و تسعین و خمسمائه
و بعد از آنکه سکه و خطبه بنام سلطان شمس الدنیا و الدین التمش جاری شد همه معبد مذکور را
از سر نو بنا نمود و بطرز جدید بسیار راست آنا بنظر اشباه دوام و بقای تلوث یادگار سلف
رضی نشد و سنگ ستون و محراب که در نقش و نگار مطبوع زنادقه کار بود در تعمیر جدید
بکار آورد و در جاهای مناسب و مواقع پسندیده نصب نمود در دور محراب راست
سوره انا فتحنا و محراب یسار سوره تبارک و محراب وسط کتبه مندرجه ذیل بخط
طغرای جلی منقوش است امر بهذه العمارة السلطان العادل العالم المعظم الخاقان
الاعظم ملک الترک شهنشاه الاعظم مالک رقاب الامم مولی ملوک العرب
الترک و العجم ظل الله فی العالم شمس الدنیا و الدین غیاث الاسلام و المسلمین ناصر
الملوک و السلاطین قامع الکفرة و الملحدین قاهر الظلمة و المشرکین ناصر
الاسلام علاء الدولة القاهرة و الملة الباهرة مالک البر و البحر سلطان الشرق
المؤید من السماء المظفر علی الاعداء ابو المظفر التمش السلطانی معز

نامہ امیر المومنین اعلی اللہ فی کل شانہ واظہر فی کل ساعتہ برہانہ والکتبہ فی العشرین من ربیع الآخرین لنہ برقلیتہ احمد محمد العارض +

الحق جائیست وسیع وبزرگ وخوشنما وخوش طراز کہ مثل آن در قصبات عالم کمتر است گویند بزبان حکومت جنبیان جماعت فقرا کہ بفرقہ آزاد وبانوا مشہور است۔ مورد وصدر خود ہا قرار دادہ مسمی بنجبا بادشاہ کہ سرگروہ ایشان بود قدرے زر ومحنت در ہاب حفاظت ومرمت صرف نمودہ واز بنجہت تا بہ چند سال در تصرف خود آوردہ۔ وبجہت فرودگاہ فقرا کہ در زمان عرس حضرت خواجہ بزرگ معین الاولیا جوق جوق جمع مے آیند محفوظ ومخصوص کردہ باعتبار آنکہ زمان ومکان عالم امکان بسریع الزوال است فقرا آزاد در محاورات خود۔ وجود۔ وجود وقیود عالم اسباب را اکثر بدو دنیم روز تعبیر کنند الحیث (ڈھائی دن کی بادشاہت) (ڈھائی دن کا جھونپڑا) واز بنجہت است کہ ڈھائی دن کا جھونپڑا نام نہادند۔ وہمچنان در گہنان شہرت یافت ودر سال یکہزار ونہ صد ونود وسہ ۱۹۹۳ بہتمام میر عمارت دولت انگلشیہ بنظر قیام واستحکام عمارت بصرف کثیر درستی شکست وریخت وبند پیوند نمودہ شد +

(کان سیسہ عرف)

سیسہ کان

متصل بہ دیوار شہر در شکم کوہ چلہ بڑے پیر واقع در روے آن بجانب دیوار شہر در دامن کوہ خلاء بزرگ دارد۔ جائے شاداب وخیلے خنک است کہ در فصل تابستان بہ کالائے زمستان احتیاج نمے افتد۔ ودر قعر آن چشمہ آب است از بس لطیف وشیرین وخوشگوار کہ براہ مجرائے عملی در حوض ڈگی میرسد کہ در فضائے آبادی شہر جانب جنوب است وآن حوض الیست بغایت مطبوع کہ از فوق تا بہ تحت پلہ خوشنما دارد ودر اطراف آن عمارت است از بس خوش طرح

مصرعہ قدسی تحفہ جستہ بر خوان اثر — بوئے گلہا شد روان از نخل چشت
۱۳۸۳ — ۷۴

دیگر از مصنف

منت خدائرا کہ درین تیرہ روزگار — بنمود راہ حق گہر شب چراغ چشت
رفتم بسعی شوق دران منزلیکہ بود — گلزار معرفت تہہ دیوار باغ چشت
چیدم گل حقائق و گلدستہا ختم — گلدستہ کرد دست معطر دماغ چشت
زان بادہ کہ مستی عرفان فزون کند — میخواستم ایاغ بگنج فراغ چشت
۱۱۹۲ھ
در آخر خمار صلاء در سروش غیب — ساقی مے وصال بکن در ایاغ چشت

از نتائج افکار حمیدیان ابو سعید خاجب صاحب کفیل ابن میرزا دہ عبد الوحید خانصاحب مرحوم ساکن لونک
۱۷۱۵ — ۱۷۷

سید مستند امام الدین — آفتاب سپہر جاہ و جلال
قرۃ العین خواجہ اکبر — صاحب علم و علم و فضل و کمال
ختم فرمود کارنامہ چشت — کہ بود زیب نامہ اعمال
در سر فکر سال بود کفیل — مظہر قدس گفت تحفہ سال
۱۳۰۹ھ

دیگر از کفیل

سید السادات امام الدین حسن — نونہال گلشن خیر الورے
زبدۂ اولاد شاہ ہند — قدوۂ ارباب صدق و اتقا
جلوۂ نو داد از حسن معال — صورت و معنی خاصان خدا
در تلاش سال تالیفش کفیل — یافت از ہاتف سراغ اولیا

دیگر از کفیل

نہیں ہے اسمیں شک بیشک جسے شک ہو وہ کافر ہے
معین دین و ملت کا جو پیرِ چشتی ہو

نبی کی اُمتِ عاصی ہندوستان کے یارب
کرم سے خواجہ ہند الولی کی پار کشتی ہو

محامد آپ کی لکھی امام الدین صاحب نے
مشام جان و دل اس شاہ کا عنبر سرشتی ہو

معین الاولیا ہے نام قدس اُن محامد کا
سن تالیف پیدا کر دل عاصی بہشتی ہو

کہا ہاتف نے مژدہ ہو کفیل اُس پر عاصی کو
زبون طالع بد اُسکے دور و اژدون نے دشتی ہو

یہ کل مصرع ہی سال عیسوی میں نام ہجری میں
اگر اسم معین الاولیا منشور چشتی ہو

۱۱ ۱۳۰۹ھ ۱۸۹۱ء ۵۷۱

دائرۃ التاریخ

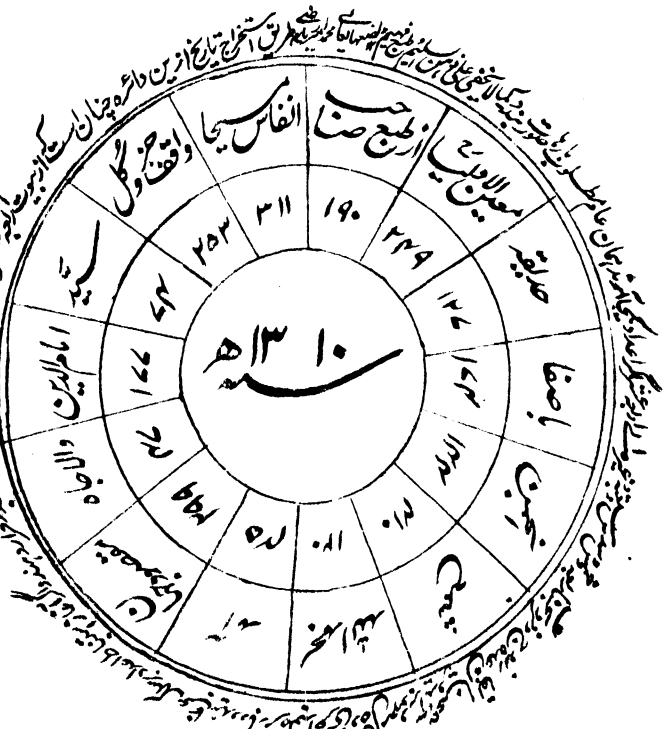

تمام شد

True Copy

Deputy Manager Court of wards. A book called Mogi-
rul Ulia Containing valuable historical information is to be
printed. The Dewans estate will pay Rs 70/- The Court
of wards Contingency Budjit will be charged with Rs 50/-
In both Cases the expenditure will be shown as "printing"
Yoo will get Rs 75/- from the Durgah and Rs 50/- from
the District fund. For these two amounts you will
give receipt as follows: Received on account of printing
charges Rs The total amount of Rs 250 is to be paid
to Munshi Imamuddin and the four receipts
attached signed by him are to be recorded in the
Court of wards office. When the book is printed he
should be called on to supply.
For Durgah 10 Copies, For Court of Wards 2 Copies
For Dewans estate 2 Copies, For District fund 2 Copies
6-11-92.

Sd. De Cassoe
Assistant Commissioner
Ajmere

(ترجمہ چٹھی انگریزی مسطورہ بالا)

بنام ڈپٹی منیجر کورٹ آف وارڈس

ایک کتاب موسوم بہ معین الاولیاء جو قابل قدر تاریخی حالات پر مبنی ہے چھپوائی جاتی ہے۔ پچھتر روپے جاگیر دیوان جی کے دینے جائیں اور کنٹنجنٹ بجٹ کورٹ آف وارڈس سے پچاس روپے +

یہ خرچ بمد طبع محسوب ہوگا +

پچھتر روپے خزانہ درگاہ شریف سے لئے جائیں اور پچاس روپے ڈسٹرکٹ فنڈ سے

ان ہر دو رقومات کے لئے رسید حسب مضمون ذیل مرتب ہونا چاہئے +

اجرت طبع کے واسطے ..... وصول ہوا +

کل دو سو پچاس روپے منشی امام الدین صاحب کو دئے جائیں اور ہر چہار رسید پر انکے دستخط کرا کے دفتر کورٹ آف وارڈس میں رکھنا چاہئے +

جب کتابیں چھپ جائیں تو حسب ذیل جلدیں مطلوب ہونگی +

درگاہ شریف کے واسطے ..... ۱۰ جلد

کورٹ آف وارڈس کے لئے ..... ۲ جلد

جاگیر دیوان صاحب کے لئے ..... ۲ جلد

ڈسٹرکٹ فنڈ کے لئے ..... ۲ جلد

۶ نومبر سنہ ۱۸۹۲ عیسوی

دستخط

کپتان اے۔ ایف ڈبلیو۔ سی۔ ایم۔ جی۔ سی۔ آئی۔ ای

کلکٹر و اسسٹنٹ کمشنر ضلع اجمیر شریف

صورة ما كتب الفاضل الامجد والكامل الاوحد والعلم الذى لا يماثله احد مولانا مشتاق احمد الچشتى الصابرى سلمه الله تعالى مقرظا على هذا الكتاب المسبطا

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمدك يا رب على ان جعلنا من امة افضل الانبياء والمرسلين صلوات الله تعالى وسلامه عليه وعلى اله وصحبه اجمعين ۞ ونشكرك اللهم على ما انعمت علينا بالانتساب فى سلك خدام فخر الاولياء فى العالمين امام ائمتنا وسيد ساداتنا خواجه معين الملة والدين رضى الله تعالى عنه وارضاه عنا آمين ۞ وبعد فقد اطلعت على هذا الترصيف العظيم والتصنيف الفخيم المقبول عند كافة الصلحاء المسمى بمعين الاولياء فوجدته فى كمال البلاغة وحسن البراعة كالدر النظيم وفى نفائس المعانى وعرائس المعانى مفقود المثل وعديم الشبيه تفرح قلوب العاشقين الچشتيين بادراك مضامينها وتستشرح صدور الناظرين الربانيين بمطالعة عباراتها فلله در حضرة المصنف حيث جهد غاية ما يكون حتى جاء كالدر المكنون جزاه الله عنا وعن جميع اهل السلسلة العالية الچشتية خير الجزاء وثوابا اوفى وبلغه الى غاية ما يهواه ويتمنى ۞

وانا العبد المذنب الراجى
العاصى مشتاق احمد الحنفى الچشتى الصابرى

اشعار آبدار چکیدهٔ کلک شاعر جادو نگار ناثر شیرین گفتار مورخ کامل الفن
مولانا ابوالحسن صدیقی نانوتوی ناظم تاریخ وافدی سلمه الله تعالی در تاریخ ختم کتاب هذا

بسم الله الرحمن الرحیم

چند ثنای معین الدین حسن — خواجهٔ چشتی حبیب ذوالمنن
ماه برج معرفت مهر صفا — گوهر درج رضائے کبریا
سرفراز و پیشوائے اولیا — مقتدائے اتقیا و ازکیا
زبدهٔ ارباب ایقان و وفا — عمدهٔ دوران محب کبریا
مورد الطاف رب ذوالجلال — اسوهٔ قران و قطب بے مثال
آفتاب ملت و دین نبی — ماهتاب شرع و آئین نبی
گوهر دریاے عرفان و وصال — جوهر کان جمال و هم کمال
دستگیر عاجزان و مستمند — چارهٔ بیچارگان و دردمند
صد هزاران رحمت رب مجید — باد بر روح گرامی آن رشید
سانحهٔ عمر شریف آن ولی — خوب بنوشت ست مرد معنوی
آن امام الدین صفی و هم زکی — زبدهٔ اولاد آن هند الولی
در معین الاولیا نامی کتاب — زو نظر ناید بجز راه صواب
ختم او شد اندر ایام سعید — از عنایات خداوند مجید
هم در آیامی که شد ختم کتاب — سال تاریخش حسن گفتا رضوا

از سنین هجرت خیر الانام
سپرده صد یازده شد لاکلام

صفحه	سطر	غلط	صحیح	سطر	غلط
۳	۷	عنوان	عنفوان	۱۳	عالمان
۳	۹	خواجہ از	خواجہ را از	۵	اغنی
۳	۱۴	معنی وسلوک	معنی سلوک	۱۹	همہ اوساصل
۳	۱۵	وسین	وآستین	۲۱	بخ
۴	۴	انجام	انجام کار	۴	حل
۴	۱۹	ازطرح او	ازطرح آنهاست	۱۲	باشد دبای ثبات
۴	۲۰	قیام	قیام	۲	بر
۴	۲۱	گوش وهوش	گوش هوش	۷	قضایے
۶	۳	بن سید ادریس	بن سید ادریس	۱۴	صدق ویقین
۶	۶	مصنف را	مصنف را	۱۵	فاتح
۶	۱۳	صوفی السوالی	صوفی السوالی	۱۹	ایضًا
۶	۱۹	نابود	نابود	۵	ایضًا
۷	۱۹	قنطرلقرب	قنطره القرب	۸	ایضًا
۷	۱۹	برهالا- بام	برهالای بام	۹	ایضًا
۸	۱	امراحت	استراحت	۱۵	ایضًا
۸	۱	نظرش	نظرش	۷	حاضرقبه
۹	۱	ازینهان	ازینها	۹	باه ماگهه
۱۰	۸	جانقاه	خانقاه	۱۸	فاتح
۱۰	۱۴	کشاده کار	کشادکار	۱۹	نومنیان
۱۱	۴	سفای	شفایے	۱۰	می ایند

صحیح	غلط	سطر	صفحہ
قریب	قریب	۱۲	۲۸
دختری	دختری	۱۶	۲۸
پاک نہادند	پاک نہادند	۴	۲۹
گفتہ بود	گفتہ بود	۱۹	۳۰
وجیہ الدین	وجیہ وجیہ الدین	۴	۳۱
اولاد بسیار است چنانچہ عثمان	اولاد بسیار است چنانچہ عثمان	۱۰	۳۱
کہ در مصر بود از اولاد			
فتور	فتور	۳	۳۲
سلطان ہند	سلطان ہند	۷	۳۲
خویشی	خویشی	۱۰	۳۳
غائب شد	غائب	۱۴	۳۳
بہ یکے	یکے	۱۵	۳۳
نبیرہ	نبیرہ	۲	۳۴
قدس سرہ	نبیرہ	۳	۳۴
قطب المشائخ	کتب المشائخ	۷	۳۴
سجدہ	سجدہ	۴	۳۵
معین الدین ولی	معین الدین ولاولیا	۳	۳۶
شیخ صفی الدین سرور الصدیقی	شیخ سرور الصدر	۳	۳۶
محض پندار	محض پندار	۱۹	۳۶
خدمت پرست	خدمت پرست	۱۴	۳۷

صحیح	غلط	سطر	صفحہ
بہرہ وری	بہرہ وری	۱	۳۸
برفرزندان خویش	برفرزندان خویش	۱۹	۳۸
اورا قبول نمودہ	اورا قبول نمودہ	۲	۴۰
در صدر حیات بود	در صدر	۱۴	۴۰
کمالات انسانی	کمالات ایشانی	۱۶	۴۰
اخذ فوائد	اخذ فواید فواید	۱	۴۱
بزرگان سلسلہ	بزرسلسلہ	۸	۴۱
نصیر الدین	نصیر بن	۹	۴۱
در سوء اسرار	در سوء اسرار	۱۴	۴۲
عفیفہ	تخفیفہ	۱۵	۵۱
نادرست	نادلست	۱۰	۵۱
بالفیض	بالفیض	۱۱	۵۸
پرسش	پرستش	۱۱	۵۹
فرمود	فرمان	۴	۶۰
بازبارگاہ	بازبارگاہ	۶	۶۰
دشمن	دشمنے	۲۱	۱۵۳
جمال	جمال	۱۱	۱۵۵
ایذا	ایذا	۵	۱۵۷
برائی	مسیائی	۲	۱۵۸
فقہ	نقہ	۹	۱۶۰

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۶۰	۲۰	لیکے	لکھے
۱۶۲	۶	ہر اعتقاد	کہ اعتقاد
۱۶۱	۹	عدد الثغات	عدد الثقات
۱۶۵	۳	باین ہمہ	این ہمہ
۱۶۵	۶	پندارند	پندارد
۱۶۶	۵	نم رسیدہ	غم رسیدہ
"	۶	سنین مشہور	سنین و شہور
۱۶۰	۱۸	در مدخل	دلان مدخل
۱۶۹	۲	حد برونہ	حد برون
"	۱۱	تحمول کرد	محول کرد
۱۷۱	۱۷	قسمت اباد	فسحت آباد
۱۸۶	۸	دروازہ سال	دوازدہ سال
۱۷۹	۵	مردان غیب	مردان غیب
۱۸۰	۱۱	غرۂ لوعود	غرہ ہا لوعود
۱۸۱	۱	سردہ	سپردہ
۱۸۳	۱۲	بدن	چون
"	۱۳	موجود است	موعود است
۱۸۴	۱۹	مقصد رسیدہ	مقصد رسیدہ
۱۹۶	۸	رخصت سفر	رخت سفر
۱۸۷	۱	حضرت شیخ	حضرت شیخ با

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۹۰	۱	فتح شدیے	فتحہا شدیے
۱۹۱	۴	از زد یکاں	از زدیکاں
"	"	وصوت	وصفوت
۱۹۴	۴	مراو	براو
۱۹۹	۲	ہمچنان	ہمچنان شد
۲۰۳	۹	صبر دستار	جبغہ دستار
۲۰۵	۱۰	در دیا	در دریا
۲۰۶	۸	خلاد ب	حلاوت
۲۰۸	۱۵	بہ صفام	بہ صیام
۲۰۷	۱۹	بیائے پوس	بپائے بوس
۲۱۵	۱۴	شیخ اجود ہن	شیخ ادہن
"	۱۵	قوام	اقدام
۲۱۸	۱۹	بر شاہ	پسر شاہ
"	"	متکف	معتکف
۲۲۰	۷	بیچاہ سفر	بیچارہ سفر
۲۲۱	۱۶	دیار ہنو	دیار لکھنو
۲۲۳	۷	عادی	وحادی
۲۲۱	۹	استغامی	استغاثی
"	۱۸	نزل سایم	نزلہ ثایم
۲۲۲	۳	شادات	شاداب

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۲۴۲	۵	خوبه	خدیو
۲۴۹	۱۶	می کشند	می کشیده
″	۱۶	کدام طرب است	[illegible] است
۲۵۱	۱۰	جلال اکبر	جلال الدین اکبر
۲۵۶	۱۰	از اکار	از اکابر
۲۵۷	۷	مرقع پوش	برقع پوش
۲۶۰	۱۶	ناگور داشت	ناگور سکونت داشت
۲۷۴	۱۱	در عبادت	در عبارت
۲۷۵	۵	بیعت حضرت	بیعت خواجه حسین بن حضرت
۲۷۵	۲۱	مستولیات مکان	مستولیات مکانات
۲۸۸	۹	مدت	زیاده